

Stina Sjöblom

Suomen vammaispoliittisen ohjelman

VAMPO 2010–2015 LOPPURAPORTTI

KUVAILEHTI

Julkaisija	Päivämäärä
Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö	10.3.2016
Tekijät	Toimeksiantaja
Stina Sjöblom	Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
	HARE-numero ja toimielimen asettamispäivä

Muiston nimi

Suomen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO 2010–2015 loppuraportti

Tiivistelmä

■ ”Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle” Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015 julkaistiin elokuussa 2010. Ohjelman lähtökohdaksi oli perus- ja ihmisoikeudet ja yhteiskunnan kehittäminen valtavirtaistamisen periaatteen mukaisesti. Ohjelmaan kirjattujen tavoitteiden taustalla olivat YK:n vammaisten oikeuksia koskeva yleissopimus ja Valtioneuvoston selonteko Suomen vammaispolitiikasta 2006.

VAMPO-ohjelman tavoitteena oli siihen kirjattujen toimenpiteiden avulla turvata vammaisten henkilöiden oikeudenmukainen yhteiskunnallinen asema ja linjata kehityskulut, joilla tavoitellaan kestävä ja vastuullista vammaispolitiikkaa.

Loppuraportissa tarkastellaan VAMPOon kirjattujen tavoitteiden toteutumista ohjelmakauden aikana. VAMPOn toimenpiteet muodostivat kunnianhimoisen kokonaisuuden, jossa kaikkia politiikan lohkoja on kehitetty vammaisten ihmisten oikeuksien, vapauksien ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien näkökulmasta. VAMPOn yhteensä 122 toimenpidettä oli jaettu 14 eri sisältöalueelle: itsenäinen elämä, yhteiskunnallinen osallisuus ja osallistuminen, rakennettu ympäristö, liikennepalvelut, koulutus ja opiskelu, työ, terveydenhuolto ja kuntoutus, sosiaaliturva, oikeusturva, turvallisuus ja koskemattomuus, kulttuuri- ja vapaa-aika, vammaisten henkilöiden kohtaama syrjintä, tietopohja, verotuen korvaaminen suoralla määrärahaetuella sekä kansainvälinen toiminta.

Reportin mukaan ohjelmakauden päätyttyä useimmat toimenpiteet ovat toteutuneet ohjelman mukaisesti. Tätä kautta on havaittavissa selkeä positiivinen kehitys, muiden muassa kulttuuri- ja liikuntapalveluiden, koulutuksen sekä kansainvälisen yhteistyön alueilla.

VAMPOn kärjen muodostivat toimenpiteet, joilla pyrittiin varmistamaan seuraavia tavoitteita:

1. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifioinnin edellyttämien säädösmuutosten valmistelu ja voimaansattaminen,
2. vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantaminen ja köyhyyden torjunta,
3. erityispalvelujen ja tukitoimien saatavuuden ja laadun varmistaminen maan eri puolilla,
4. yhteiskunnan esteettömyyden laaja-alainen vahvistaminen ja lisääminen, sekä
5. vammaistutkimuksen vahvistaminen, tietopohjan lisääminen sekä laadukkaiden ja monipuolisten menetelmien kehittäminen vammaispolitiikan toteuttamisen ja seurannan tueksi.

VAMPOn aikana YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimuksen ratifiointi eteni merkittävästi, mutta ei vielä toteutunut. Vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantamisen ja köyhyyden torjunnan osalta vaikuttavin toimi oli vuonna 2011 voimaan tullut takuueläkelaki. Erityispalvelujen ja tukitoimien saatavuuden ja laadun varmistamiseksi tehtiin laajaa kehittämistyötä maan eri puolilla. Yhteiskunnan esteettömyyden laaja-alainen vahvistaminen ja lisääminen vaativat edelleen aktiivista otetta yhteiskunnan eri osa-alueilla. Vammaistutkimuksen vahvistamisen, tietopohjan lisäämisen sekä menetelmien kehittämisen osalta todetaan toimenpidekokonaisuuden laaja-alaisuus ja haastavuus.

VAMPO on sille asetetun tavoitteen mukaisesti edistänyt vammaisasioiden valtavirtaistamista valtionhallinnossa. VAMPOn toimeenpanoon ja toimeenpanon seurantaan ovat osallistuneet eri ministeriöt omien vastualueidensa mukaisesti. Vammaisjärjestöt ovat olleet vahvasti osallisina VAMPOn valmistelussa, toimeenpanossa ja seurannassa.

Asiasanat

Esteettömyys, osallisuus, vammaiset henkilöt, vammaisten henkilöiden oikeudet, vammaispolitiikka

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön
raportteja ja muistioita 2016:14

Muut tiedot
www.stm.fi

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-952-00-3706-2
URN:ISBN:978-952-00-3706-2
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3706-2>

Kokonaissivumäärä
127

Kieli
Suomi

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Datum
Social- och hälsovårdsministeriet	10.3.2016
Författare	Uppdragsgivare
Stina Sjöblom	Social- och hälsovårdsministeriet
	Projektnummer och datum för tillsättandet av organet

Rapportens titel

Slutrapport om Finlands handikappolitiska program 2010–2015

Referat

■ "Ett starkt underlag för delaktighet och jämlikhet" Finlands handikappolitiska program 2010–2015 publicerades i augusti 2010. Utgångspunkten för programmet utgjordes av de grundläggande och de mänskliga rättigheterna tillsammans med utvecklingen av samhället enligt principen om integrering. Bakom målen i programmet fanns FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och Statsrådets redogörelse om handikappolitiken 2006.

Målet för det handikappolitiska programmet var att med hjälp av de inskrivna målen säkerställa en rättvis ställning i samhället för människor med funktionsnedsättning och presentera de processer i samhället som används för att åstadkomma en hållbar och ansvarsfull handikappolitik.

I slutrapporten granskas hur målen i programmet har förverkligats under programperioden. Åtgärderna enligt programmet utgjorde en ambitiös helhet där alla politiksektorer har utvecklats ur ett perspektiv av rättigheter, friheter och lika möjligheter för personer med funktionsnedsättning. De sammanlagt 122 åtgärderna i programmet var indelade i 14 innehållsområden: ett självständigt liv; samhällelig delaktighet och deltagande i samhällslivet; byggd miljö; trafiktjänster; utbildning och studier; arbete; hälso- och sjukvård och rehabilitering; socialskydd; rättsskydd, säkerhet och integritet; kultur och fritid; diskriminering som drabbar funktionsnedsatta personer; kunskapsbas; skattestödet ersätts av direkt budgetstöd och internationell verksamhet.

Enligt rapporten har de flesta åtgärderna vidtagits i enlighet med programmet efter programperioden. Därmed ser man en tydlig positiv utveckling, bland annat inom kultur- och idrottstjänster, utbildning och internationellt samarbete.

Kärnan i det handikappolitiska programmet utgjordes av åtgärder för att säkerställa följande mål:

1. bereda och verkställa de lagstiftningsändringar som en ratificering av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning kräver,
2. förbättra den socioekonomiska ställningen för personer med funktionsnedsättning och förebygga fattigdom,
3. säkerställa tillgången och kvaliteten på särskilda tjänster och stödåtgärder på olika håll i landet,
4. förstärka och öka tillgänglighet i samhället och
5. förstärka handikappforskningen, öka kunskapsbasen samt utveckla mångsidiga och högklassiga metoder som stöd för genomförandet och uppföljningen av handikappolitiken.

Ratificeringen av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning framskred avsevärt under det handikappolitiska programmet men har ännu inte genomförts. När det gäller att förbättra den socioekonomiska ställningen för personer med funktionsnedsättning och förebygga fattigdom var den effektivaste åtgärden lagen om garantipension som trädde i kraft år 2011. För att säkerställa tillgången och kvaliteten på särskilda tjänster och stödåtgärder bedrevs omfattande utvecklingsarbete på olika håll i landet. För att förstärka och öka tillgängligheten i samhället krävs i fortsättningen aktiva åtgärder inom samhällets olika delområden. I fråga om att förstärka handikappforskningen, öka kunskapsbasen samt utveckla metoder konstaterar man att åtgärdshelheten är omfattande och utgör en utmaning.

Det handikappolitiska programmet har i enlighet med dess uppställda mål främjat integreringen av handikappfrågor i statsförvaltningen. Olika ministerier har enligt sina ansvarsområden deltagit i genomförandet och uppföljningen av programmet. Funktionshindersorganisationerna har deltagit aktivt i beredningen, genomförandet och uppföljningen av programmet.

Nyckelord

Handikappolitik, inkludering, personer med funktionsnedsättning, rättigheter för personer med funktionsnedsättning, tillgänglighet

Social- och hälsovårdsministeriets
rapporter och promemorior 2016:14

Övriga uppgifter
www.stm.fi/svenska

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (online)
ISBN 978-952-00-3706-2
URN:ISBN:978-952-00-3706-2
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3706-2>

Sidoantal
127

Språk
Finska

SOCIAL- OCH
HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

DOCUMENTATION PAGE

Publisher	Date
Ministry of Social Affairs and Health, Finland	29 March 2016
Authors	Commissioned by
Stina Sjöblom	Ministry of Social Affairs and Health
	Date of appointing the organ

Title of report

Finland's Disability Policy Programme (VAMPO) 2010–2015: Final report

Summary

■ Finland's disability policy programme VAMPO 2010–2015 ("A strong basis for inclusion and equality") was published in August 2010. Basic and human rights as well as the development of society in accordance with the principle of mainstreaming formed the starting point of the programme. Behind the goals of the programme were the UN's Convention on the Rights of Persons with Disabilities and the Government report on Finland's disability policy 2006.

The aim of the VAMPO programme, with the help of the measures recorded in it, was to safeguard a just position in the society for persons with disability and to draw up the development paths with which to reach for sustainable and responsible disability policy.

The final report examines the realisation of the goals during the programme period, as set out in VAMPO. VAMPO's measures form an ambitious whole where all the policy sectors have been developed from the perspective of the rights, freedoms and equal opportunities of persons with disabilities. VAMPO's total of 122 measures have been divided into 14 different content areas: independent living, social inclusion and involvement, built environment, transport services, education and study, work, health and rehabilitation, social security, legal protection, safety and integrity, culture and leisure time, discrimination encountered by persons with disabilities, knowledge base, substitution of tax aid with direct appropriation support, and international activities.

According to the report most of the measures have been realised in line with the programme by the ending of the programme period. A clear positive development can be observed having taken place, for example in the areas of culture and sports services, education and international cooperation.

At the top of VAMPO's list were the measures aiming to strengthen the following goals:

1. Preparation and implementation of the legislative amendments pertaining to the ratification of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities,
2. improving the socioeconomic status of persons with disabilities and combating poverty,
3. ensuring the availability and high quality of special services and support measures across the country,
4. strengthening of and increasing accessibility in society, as well as
5. reinforcement of disability research, improvement of the information base and development of diversified high-quality methods in support of disability policy and monitoring.

During VAMPO, the ratification of the UN's Convention on the Rights of Persons with Disabilities advanced significantly but wasn't yet wholly realised. The most effective measure to improve the socioeconomic status of persons with disabilities and to combat poverty was the Act on Guarantee Pension that took effect in 2011. To ensure the availability and high quality of special services and support measures, extensive development work was undertaken across the country. Strengthening of and increasing accessibility in society still requires active involvement in various sectors of the society. As far as the reinforcement of disability research, improvement of the information base and development of methods are concerned, the wide scope and challenging nature of the package of measures required is acknowledged.

In line with the aim set for VAMPO, the programme has advanced the mainstreaming of disability issues in the central government administration. Various ministries, in accordance with their areas of responsibilities, have participated in the implementation of VAMPO and in the monitoring of the implementation. Organisations for people with disabilities have been strongly involved in the preparation, implementation and follow-up of VAMPO.

Key words

Accessibility, disability policy, inclusion, persons with disabilities, rights of persons with disabilities

Reports and Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2016:14

Other information
www.stm.fi

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (online)
ISBN 978-952-00-3706-2
URN:ISBN:978-952-00-3706-2
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3706-2>

Number of pages   Language
127   Finnish

MINISTRY OF
SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH
Finland

SISÄLLYS

Kuvailulehti.....	2
Presentationsblad.....	3
Documentation page.....	4
JOHDANTO	6
1 VAMPO:n tavoitteet, seuranta ja raportointi	7
1.1 Tausta ja tavoitteet	7
1.2 VAMPO:n seuranta ja raportointi	7
1.2.1 Alkuvaiheen seuranta VANEn toimesta.....	7
1.2.2 Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tehtävä VAMPO-seurannassa.....	9
2 Osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden toteutuminen 2010–2015	11
2.1 Katsaus VAMPO:n toimenpiteiden ensisijaisiin kokonaisuuksiin (VAMPO:n kärki)..	11
2.1.1 YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifioinnin edellyttämien säädösmuutosten valmistelu ja voimaansaattaminen	11
2.1.2 Vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantaminen ja köyhyyden torjunta	13
2.1.3 Erityispalvelujen ja tukitoimien saatavuuden ja laadun varmistaminen maan eri puolilla.....	14
2.1.4 Yhteiskunnan esteettömyyden laaja-alainen vahvistaminen ja lisääminen	17
2.1.5 Vammaistutkimuksen vahvistaminen, tietopohjan lisääminen sekä laadukkaiden ja monipuolisten menetelmien kehittäminen vammaispolitiikan toteuttamisen ja seurannan tueksi	18
2.2 Toimenpiteiden toteutuminen vammaispoliittisesti merkittävillä sisältöalueilla	19
2.2.1 Itsenäinen elämä.....	19
2.2.2 Yhteiskunnallinen osallisuus ja osallistuminen.....	21
2.2.3 Rakennettu ympäristö	23
2.2.4 Liikennepalvelut.....	24
2.2.5 Koulutus ja opiskelu.....	25
2.2.6 Työ.....	27
2.2.7 Terveydenhuolto ja kuntoutus.....	29
2.2.8 Sosiaaliturva.....	31
2.2.9 Oikeusturva, turvallisuus ja koskemattomuus	32
2.2.10 Kulttuuri ja vapaa-aika	33
2.2.11 Vammaisten henkilöiden kohtaama syrjintä	34
2.2.12 Tietopohja	34
2.2.13 Verotuen korvaaminen suoralla määrärahatuella	34
2.2.14 Kansainvälinen toiminta.....	35
3 Vammaispolitiikka etenee	37
3.1 Olemmeko edenneet kohti kestäväää vammaispolitiikkaa?.....	37
3.2 Vammaispolitiikkaa yli hallinnonrajojen ulottuvana yhteiskuntapolitiikan osana.....	38
4 Lopuksi	40
LÄHTEET	42
LIITTEET	43
Liite 1: Tilannekatsaus VAMPO:n toimenpiteiden toteutumiseen.....	43
Liite 2: VAMPO koordinaation seurantaryhmän kokoonpano ohjelmakauden päättyessä	127

JOHDANTO

"Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle" Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015 julkistettiin elokuussa 2010. Ohjelman lähtökohtana oli perus- ja ihmisoikeudet ja yhteiskunnan kehittäminen valtavirtaistamisen periaatteen mukaisesti. Ohjelmaan kirjattujen tavoitteiden taustalla olivat YK:n vammaisten oikeuksia koskeva yleissopimus ja Valtioneuvoston selonteko Suomen vammaispolitiikasta 2006.

VAMPO-ohjelman tavoitteena on ollut siihen kirjattujen toimenpiteiden avulla turvata vammaisten henkilöiden oikeudenmukainen yhteiskunnallinen asema ja linjata kehityskulut, joilla tavoitellaan kestäväää ja vastuullista vammaispolitiikkaa.

Loppuraportissa keskitytään tarkastelemaan VAMPOon kirjattujen tavoitteiden toteutumista ohjelmakauden aikana. Tavoitteilla tarkoitetaan tässä VAMPO:n toimenpiteiden ensisijaisia kokonaisuuksia, ns. VAMPO:n kärkeä. VAMPO:n kärjen muodostivat toimenpiteet, joilla pyrittiin varmistamaan seuraavia tavoitteita: YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifioinnin edellyttämien säädösmuutosten valmistelu ja voimaansaattaminen; vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantaminen ja köyhyyden torjunta; erityispalvelujen ja tukitoimien saatavuuden ja laadun varmistaminen maan eri puolilla; yhteiskunnan esteettömyyden laaja-alainen vahvistaminen ja lisääminen sekä vammaistutkimuksen vahvistaminen, tietopohjan lisääminen sekä laadukkaiden ja monipuolisten menetelmien kehittäminen vammaispolitiikan toteuttamisen ja seurannan tueksi.

VAMPO-ohjelma oli jaettu 14 vammaispoliittisesti merkittävään sisältöalueeseen. VAMPO:n kärjen lisäksi loppuraportissa luodaan katsaus toimenpiteiden sisältöaluekohtaiseen toteutumiseen.

Ensisijaisten kokonaisuuksien toteutumista arvioitaessa hyödynnetään ohjelmakauden aikana karttunutta seurantatietoa ja vuonna 2015 järjestettyjen aihe-seminaarien aineistoa. Lisäksi käytettävissä on ollut ministeriöiden omia arvioita tavoitteiden saavuttamisesta ja toimenpiteiden toteutumisesta ohjelmakauden aikana 2010–2015. Ministeriöiden loppuraporttia varten laatimista koosteista on ollut hyötyä erityisesti sisältöaluekohtaista katsausta laadittaessa.

Toimenpidekohtainen kooste kunkin VAMPOon kirjatun toimenpiteen toteutumisesta on loppuraportin liitteenä (liite 1, ss.43–132).

Loppuraportin sisällön on tuottanut erityisasiantuntija Stina Sjöblom Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta.

1 VAMPON TAVOITTEET, SEURANTA JA RAPORTOINTI

1.1 TAUSTA JA TAVOITTEET

"Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle" Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015 julkistettiin elokuussa 2010. Ohjelman lähtökohtana olivat perus- ja ihmisoikeudet ja yhteiskunnan kehittäminen valtavirtaistamisen periaatteen mukaisesti. Ohjelman taustalla on YK:n vammaisten oikeuksia koskeva yleissopimus ja Valtioneuvoston selonteko Suomen vammaispolitiikasta 2006.

Tavoitteena oli turvata vammaisten henkilöiden oikeudenmukainen yhteiskunnallinen asema ja linjata seuraavien vuosien vammaispolitiikan keskeiset toimenpiteet.

Ohjelmaan oli myös kirjattu, että toimenpiteiden toteutuminen edellyttää aktiivista toimeenpanoa, yhteistyötä ja seurantaa.

VAMPON toimenpiteet muodostivat kunnianhimoisen kokonaisuuden, jossa kaikkia politiikan lohkoja on kehitetty vammaisten ihmisten oikeuksien, vapauksien ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien näkökulmasta. VAMPON yhteensä 122 toimenpidettä oli jaettu 14 eri sisältöalueelle: itsenäinen elämä, yhteiskunnallinen osallisuus ja osallistuminen, rakennettu ympäristö, liikennepalvelut, koulutus ja opiskelu, työ, terveydenhuolto ja kuntoutus, sosiaaliturva, oikeusturva, turvallisuus ja koskemattomuus, kulttuuri- ja vapaa-aika, vammaisten henkilöiden kohtaama syrjintä, tietopohja, verotuen korvaaminen suoralla määrärahatuella sekä kansainvälinen toiminta.

Osa VAMPO-toimenpiteistä on edellyttänyt ja saanut aikaan muutoksia lainsäädäntöön. Muutokset lainsäädännössä edellyttävät myös toimeenpanon ohjausta. Lisäksi tarvitaan edelleen koulutusta, tiedotusta, laaja-alaista kehittämistyötä, rahoituksen ja rakenteiden kehittämistä, käsitteiden ajantasaistamista sekä vammaispolitiikan toteuttamisen ja seurannan tukena olevan tietopohjan vahvistamista.

1.2 VAMPON SEURANTA JA RAPORTOINTI

1.2.1 Alkuvaiheen seuranta VANEn toimesta

VAMPON seurannan alkuvaiheita on dokumentoitu Valtakunnallisen vammaisneuvosto VANEn kokouspöytäkirjoissa. Pöytäkirjakirjauksista selviää, miten seurannan suunnittelu eteni. Aluksi seurantaa varten oli VANEn sisäinen työryhmä, joka määritteli seurannan tavoista ja teemoista. Vasta vuonna 2012 perustettiin laajempi seurannan koordinaatioryhmä.

VANEn kokouspöytäkirjan otteesta 25.10.2010 ilmenee, että pääsihteeri Sari Loijas on esitellyt VAMPON seurannasta seuraavaa:

[...] Suomen vammaispoliittisessa ohjelmassa on kirjaus, jonka mukaan Valtakunnallinen vammaisneuvosto seuraa VAMPON toteutumista ohjelman toimikauden alkuvaiheessa. Sosiaali- ja terveysministeriö on seurannassa vastuuministeriö ja VANE koordinoi seurantaa käytännössä Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) avustuksella. VANE voi esimerkiksi tehdä eri hallinnonaloille toimenpiteiden toteutumisesta kyselyjä, jotka THL toteuttaa. VANE saattaa myös järjestää aiheesta kuulemistilaisuuksia ministeriöiden ja vammaisjärjestöjen edustajille. Tavoitteena on, että ohjelman seuranta siirretään jatkossa osaksi YK:n vammaisten

henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen seuranta, kun valvontaelin saadaan perustetuksi.

Tuossa vaiheessa nähtiin tärkeänä perustaa työryhmä, joka tarkemmin määritteli seurannan tavoista ja teemoista. Koska Valtakunnallisen vammaisneuvoston resurssit seurannan suorittamiseen olivat rajalliset, piti seuranta toteuttaa olemassa olevat voimavarat huomioiden. Työryhmään ehdotettiin otettavan jäseniksi VANEn puheenjohtaja Marja Pihkala, varapuheenjohtaja Markku Jokinen, Vammaisfoorumin puheenjohtaja Merja Heikkonen sekä edustajat sosiaali- ja terveysministeriöstä ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksesta. Työryhmän sihteerinä toimi pääsihteerinä Sari Loijas.

Kehittämispäällikkö Aulikki Rautavaara THL:stä esitteli VAMPO-seurannan tilannetta VANEn kokouksessa 15.8.2011 seuraavasti:

1. *Esitys vammaispoliittisen ohjelman toimeenpanon seurantasuunnitelmaksi 2012–2015 on valmisteltu VAMPO:n seurantatyöryhmässä. Sen mukaisesti ohjelman toimenpiteiden, tavoiteltujen muutosten ja rakenteiden etenemistä seurataan erikseen kerättävien ja muiden aineistojen avulla koko toimeenpanokauden aikana.*
2. *Seurannan kärjet eri vuosina ovat seuraavat: 2012 – vammaisten ihmisten sosio-ekonominen asema ja köyhyyden torjunta; 2013 – erityispalvelut, niiden saatavuus ja laatu; 2014 – esteettömyys; 2015 – vammaistutkimus, tietopohja ja menetelmien kehittäminen. Ajankohtaisuus ja muu relevanttius vaikuttavat teeman valintaan, joka vielä vahvistetaan vuosittain. Jatkuvasti seurataan YK:n yleissopimuksen ratifioinnin edellyttämien toimenpiteiden etenemistä ja loppuun saattamista, vammaispolitiikan kestävien rakenteiden muotoutumista ja valtavirtaistamistyöskentelyn etenemistä hallinnonaloilla.*
3. *Seurantatyöryhmä teki keväällä 2011 pienimuotoisen kyselyn hallinnonaloille VAMPO-toimenpiteiden käynnistämisestä. Vastaukset saatiin 7 ministeriöltä, (SM, YM, OM, TEM, LVM, VM, OKM), yhdeltä saatiin suullisia ennakkotietoja (STM) ja yhdeltä vastausta ei saatu (UM). Seurantakysely on raportoitu (15.6.2011 A.R.). Vastausten perusteella on pääteltävissä VAMPO-toimenpiteiden etenevän hallinnonaloilla osana suurempia kokonaisuuksia, ja osin sillä varauksella, että asia tulee kirjattavaksi uuteen hallitusohjelmaan.*

Pöytäkirjasta ilmeni neuvoston keskustelleen asiasta ja toivoneen VAMPO:n seurantaan riittäviä resursseja ja vammaispoliittisten teemojen käsittelyä joustavasti ajankohtaisuuden mukaan. Myös vammaisjärjestöjen ottamista osaksi seuranta-järjestelmää painotettiin. VANE päätti, että Suomen vammaispoliittisen ohjelman seurannan koordinaatioelimenä se pitää vuosittain kolme kokousta, joissa käsitellään pelkästään ohjelman toimenpiteiden toteutumista. Seurannan työryhmä valmistelee asiat kokouksiin. Mukaan otetaan myös ulkoministeriö, oikeusministeriö ja muut tarvittavat tahot. VANE piti myös tärkeänä, että sosiaali- ja terveysministeriön ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen välisessä tulossopimuksessa panostetaan seurannan riittävään resursointiin.

Seuraavan kerran VAMPO-seurannan käynnistymistä käsiteltiin VANEn kokouksessa 24.4.2012. Neuvotteleva virkamies Eveliina Pöyhönen STM:stä ja kehittämispäällikkö Päivi Nurmi-Koikkalainen THL:lta esittelivät asian. Suomen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO 2010–2015 todettiin olevan tärkein työkalu lähivuosien vammaispolitiikan toteuttamisessa. Kaikkien hallintokuntien mukaan saamista ja

vammaispoliittisten toimenpiteiden edistämisen valtavirtaistamista korostettiin. Ohjelman toteuttamisen osana seurantaä pidettiin keskeisenä. STM ja THL olivat sopineet VAMPO-seurannan käynnistämisestä keväällä 2012. Seuranta alkaa 1.6.2012 ja päättyy 31.12.2015.

Sosiaali- ja terveysministeriö on VAMPO:n seurannan vastuuministeriö. THL vastaa seurannan käytännön toimenpiteiden toteuttamisesta ja VANE koordinoi seurantaä. Ensimmäinen VANEn VAMPO-seurannan koordinaatiokokous pidetään 12.6.2012.

THL toteuttaa VAMPO:n seurantaan liittyvät kyselyt, lomakkeet ja osallistuu nettisivujen sisällön tuottamiseen www.vane.to -sivustolle. Lisäksi voidaan mahdollisesti tehdä Webropol-kysely tai erilaisten teemojen käsittely www.otakantaa.fi -sivustolla. THL:ssä toimii lisäksi talon sisäinen seurantatyöryhmä, jonka työhön pääsihteeri Sari Loijas on ilmoittautunut halukkaaksi osallistumaan.

Neuvosto piti tärkeänä saada kaikki hallinnonalat mukaan VAMPO:n seurannan toteuttamiseen ja päivittämään tietojään toteuttamistaan vammaispoliittisista toimenpiteistä. Pääsihteeri valtuutettiin kutsumaan seurannan koordinaatioon mukaan ulkoministeriön, oikeusministeriön työmarkkinajärjestöjen, Vammaisfoorumin, Vammaisten ihmisoikeuskeskuksen (VIKE) ja Kansaneläkelaitoksen edustajat.

Henkilöt VAMPO-seurannan koordinaatioryhmässä ovat vaihtuneet seurantajakson 1.6.2012–31.12.2015 aikana. Loppuraportin liitteenä on lista henkilöistä ja tahoista, jotka olivat kutsuttuna VAMPO-seurannan koordinaatioryhmän viimeiseen kokoukseen syksyllä 2015 (liite 2).

1.2.2 Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tehtävä VAMPO-seurannassa

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tehtäväksi sovittiin keväällä 2012 VAMPO-seurannan suunnittelu, toteutus, analysointi ja raportointi hyväksytyin seuranta-suunnitelman mukaisesti ja osallistuminen sisällön tuottamiseen VAMPO-seurantasivuille.

Ensimmäinen kysely VAMPO-toimenpiteiden toteutumisesta oli lähetetty ministeriöihin vuoden 2011 tilanteesta. Kysely toistettiin THL:n toimesta vuoden 2012 jälkeen, jolloin ministeriöitä pyydettiin täydentämään tietoja sen mukaisesti, miten toimenpiteiden toteuttamisessa oli edetty. Näiden tietojen koostamisen ja ryhmittelyn jälkeen julkaistiin loppukesästä 2013 VAMPO-seurantaraportti I (toim. Juha-Pekka Kontinen). Ensimmäinen seurantaraportti vauhditti keskustelua siitä, miten toimenpiteiden etenemistä ja toteutumista tulisi arvioida. Keskustelua toimenpiteiden toteutumisen seurannan mittareista tai indikaattoreista käytiin tuossa vaiheessa. THL järjesti yhteistyössä VANEn kanssa 10.10.2013 indikaattoriöpajan.

VAMPO-seurannan koordinaatioryhmä päätti, että vuoden 2013 toimenpiteiden etenemisen seurantaan tulisi liittää ministeriöihin tehtävä haastattelukierros. Tämä toteutettiin alkuvuodesta 2014 ja haastatteluissa saatua tietoa välitettiin syksyllä 2014 julkaistussa VAMPO-seurantaraportti II:ssa (toim. Stina Sjöblom). Molempien seurantaraporttien julkaisemisen jälkeen THL:n asiantuntijat osallistuivat puhujina VANEn, vammaisneuvostojen ja -järjestöjen seminaari- ja koulutustilaisuuksiin. Näin toimien haluttiin varmistaa seurantatiedon jakaminen ja mahdollisuus keskusteluun, ml. myös ruotsinkielisille (Temadag om funktionshinder, Helsingfors 2013, Vasa 2014).

VAMPO-seurannan koordinaatioryhmä keskusteli 10.10.2013 ja 29.4.2014 pidetyssä kokouksessa ministeriöiden pää- ja osavastuisiin tarvittavista mahdollisista muutoksista. Alkuperäisiä kirjauksia ei muutettu, mutta seurannassa on huomioitu muutosten vaikutus. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, ettei toimenpiteelle kesken ohjelmakautta ollut nimettyä vastuuministeriötä ja se on jäänyt toteuttamatta tai se on toteutettu vain joltain osin (toimenpiteet 25, 75, 99, 110).

VAMPO-seurannan koordinaatioryhmän kokouksessa 30.9.2014 päätettiin, että vuoden 2014 seurannasta ei julkaistaisi kolmatta väliraporttia. Alkuvuodesta 2015 koostettiin ministeriöiden raportoima seurantatieto esitykseksi, joka annettiin seurantaryhmälle 30.3.2015 pidetyssä kokouksessa tiedoksi. Ohjelmakauden viimeisen vuoden alussa toimenpiteistä 101 oli toteutunut tai käynnistynyt jollain tasolla. Vastavasti toteutumattomia tai vielä käynnistymättömiä oli 21.

Toisen seurantaraportin julkaisemisen jälkeen oli herännyt ajatus seurantatiedon monimuotoisemmasta jakamisesta. VAMPO-seurannan koordinaatioryhmä oli hyväksynyt ajatuksen aiheiden ympärille rakentuvista seminaareista ja Innofoorumeista. Seminaarien yhtenä tavoitteena oli uudella tavalla jakaa tietoa vammaispoliittisten tavoitteiden ja toimenpiteiden etenemisestä, VAMPOn toteutuksesta ja sen mukaisesta kehittämistyöstä. Toisena, yhtä tärkeänä tavoitteena pidettiin kohtaamisfoorumien luomista. Kaikille avoimien tilaisuuksien suunnittelussa haluttiin varmistaa aiheiden moninäkökulmainen tarkastelu ja mahdollisuus dialogiin ja kohtaamisiin.

THL:n kanssa VAMPO-seminaarien ohjelmien suunnitteluun ja toteutukseen osallistui Valtakunnallinen vammaisneuvosto ja Vammaisfoorumi sekä virkamiehiä ja asiantuntijoita hallinnonaloilta. Aihe-seminaarien moninäkökulmaisuuuden varmistamiseksi tilaisuuksiin pyydettiin kokemusasiantuntijoita sekä aiheen mukaan tutkijoita, taiteilijoita ja toimijoita, VAMPOon kirjatun yhteisen vastuun idean mukaisesti (VAMPO, s.163–167).

Vuoden 2015 aikana toteutettiin neljän aihe-seminaarin sarja: Oikeus oppimiseen – aihe-seminaari 24.3.2015, Liikkumispalvelut – Liikkumisen vapaus 3.6.2015, Kulttuuri ja liikunta – Ei mitään rajaa! -innofoorumi 29.10.2015 sekä Työ ja toimeentulo -aihe-seminaari 9.11.2015. VANEn vt. pääsihteeri Merja Heikkonen toimi kaikissa tilaisuuksissa puheenjohtajana. Näihin tilaisuuksiin osallistui yhteensä 360 henkilöä.

VAMPO ohjelmakausi ja seuranta päättyi vuoden 2015 loppuun. Tähän loppuraporttiin on koottu 2010–2015 kaudelta ministeriöistä kerätty seurantatieto (toimenpidekohtainen seurantatieto liiteosiossa, liite 1). Seurantatietoa ja ajankohtaisia vammaispoliittisia kysymyksiä käsitellään myös kaikille avoimessa VAMPO-päätösseminaarissa 10.3.2016 Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tiloissa. Päätösseminaari saa juhlavat puitteet, kun se järjestetään osana Pohjoismaisen ministerineuvoston Suomen puheenjohtajakauden ohjelmaa. Kaksipäiväisen konferenssin 9.–10.3.2016 ensimmäisenä päivänä käsitellään vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen vaikutuksia vammaispoliittisiin strategioihin pohjoismaissa. Päivän avaamaan on lupautunut perhe- ja peruspalveluministeri Juha Rehula.

Konferenssin toinen päivä keskittyy Suomen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO 2010–2015 tuloksiin. Kansallisen päivän avauspuheenvuoron käyttää eduskunnan 2. varapuhemies Paula Risikko. Vammaispoliittisen ohjelman valmistuessa Paula Risikko toimii peruspalveluministerinä, jonka johdolla järjestettiin valtakunnallinen kuulemisseminaari ja kuusi alueellista kuulemistilaisuutta VAMPOn valmistelutyön tueksi. Tältä osin ympyrä sulkeutuu, kun maaliskuun seminaarissa tarkastellaan VAMPO-ohjelmakauden tuloksia.

2 OSALLISUUTTA JA YHDENVERTAISUUTTA EDISTÄVIEN TOIMENPITEIDEN TOTEUTUMINEN 2010–2015

2.1 KATSAUS VAMPON TOIMENPITEIDEN ENSISIJAIISIIN KOKONAISUUKSIIN (VAMPON KÄRKI)

Vammaispoliittisen ohjelman kärjen muodostivat toimenpiteet, joilla haluttiin varmistaa seuraavat tavoitteet: 1. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifioinnin edellyttämien säädösmuutosten valmistelu ja voimaansaattaminen, 2. vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantaminen ja köyhyyden torjunta, 3. erityispalveluiden ja tukitoimien saatavuuden ja laadun varmistaminen maan eri puolilla, 4. yhteiskunnan esteettömyyden laaja-alainen vahvistaminen ja lisääminen sekä 5. vammaistutkimuksen vahvistaminen, tietopohjan lisääminen sekä laadukkaiden ja monipuolisten menetelmien kehittäminen vammaispolitiikan toteuttaminen ja seurannan tueksi.

Tarkasteltaessa sitä, miten tavoitteet ovat toteutuneet, on pyritty arvioimaan kunkin tavoitteen sisältämää toimenpiteiden kokonaisuutta. Vaikka tavoitteille on tunnistettavissa pääasiallisessa vastuussa oleva ministeriö ja hallinnonala, on kaikkiin tavoitteisiin liittyen myös toimenpiteitä, joissa päävastuu on toisella tai useammalla hallinnonalalla.

Vammaispoliittisen ohjelman valmistelussa jouduttiin ratkaisemaan, pitäydytäänkö hallinnonalakohtaisessa jaottelussa vai tarkastellaanko sisältöjä yhteiskunnallisten teemojen kautta. Jälkimmäinen linjaus valittiin, vaikka se oli lähestymistapana vaativampi. Perusteluna oli ohjelman tavoite laajentaa vammaispolitiikkaa yli hallinnonrajojen ulottuvaksi yhteiskuntapolitiikan osaksi (VAMPO, ss. 25–26). Vammaispoliittisen ohjelman kärkeä arvioitaessa tuleekin samalla tarkasteltavaksi tämän tavoitteen toteutuminen.

2.1.1 YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifioinnin edellyttämien säädösmuutosten valmistelu ja voimaansaattaminen

Ensisijaista VAMPOssa on ollut niiden säädösten muuttaminen, jotka ovat käytännössä estäneet Suomea ratifioimasta allekirjoittamaansa vammaisten henkilöiden oikeuksista tehtyä YK:n yleissopimusta. Sopimuksen edellyttämät säädösmuutokset liittyvät vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuteen ja valinnanvapauteen. Kyse on ollut vammaisten henkilöiden oikeudesta valita kotikuntansa, itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja sen rajoittamista koskevan sääntelyn selkiyttämisestä. (VAMPO, s. 18)

VAMPO-ohjelmakauden päättyessä 31.12.2015 Suomi ei vielä ollut ratifioinut vammaisten henkilöiden oikeuksista tehtyä yleissopimusta. Hallituksen esitys yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain muuttamisesta

annettiin eduskunnalle 4.12.2014. Eduskunta hyväksyi yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan sekä edellä mainitut lait 3.3.2015. Eduskunnan yleissopimuksen hyväksymisen yhteydessä antaman lausuman edellyttämiä muutoksia koskeva hallituksen esitys laiksi kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta on eduskunnan käsiteltävänä tätä raporttia kirjoitettaessa. Suomen tarkoituksena on tallettaa ratifioimisasiakirjansa lain tultua hyväksytyä ja vahvistettua.

Sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla on ollut kaksi yleissopimuksen ratifioinnin kannalta keskeistä toimenpidettä. Ensinnäkin vammaisten henkilöiden oikeudesta valita kotikuntansa (tmp. 4) ja toiseksi itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja sen rajoittamista koskevan sääntelyn selkiyttämistä (tmp. 37).

Toimenpiteenä ollut kotikuntalain 3 §:n 2 kohdan muutoksen ja siihen liittyvien sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön muutosten valmistelu on toteutettu (tmp. 4). Hallituksen esitys annettiin 2010 ja lainmuutokset tulivat voimaan 2011. Muutosten tarkoituksena on ollut helpottaa muun muassa vanhusten ja vammaisten henkilöiden mahdollisuutta vaihtaa kotikuntaa.

Kotikuntalain ja sosiaalihuoltolain uudistuksia käsitellessään eduskunta edellytti, että sen vaikutuksia kunnille seurataan. Seuranta varten sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Kuntaliitto ja THL toteuttivat kaikille Suomen kunnille lähetetyn kyselyn toukokuussa 2013. Selvityksen mukaan kotikuntansa ulkopuolella laitoshoidossa, asumispalvelujen piirissä tai perhehoidossa olevat henkilöt ovat käyttäneet verraten vähän oikeuttaan vaihtaa viralliseksi kotikunnakseen kunta, jossa heitä hoidetaan. Myös mahdollisuutta hakea pitkäaikaista hoitopaikkaa ja sosiaalipalveluja toisen kunnan alueelta on käytetty vähän.

Lisäksi toimenpiteenä on ollut valmistella sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja sen rajoittamista koskevat yhtenäiset säännökset (tmp. 37). Toimenpiteen toteutus oli ajoitettu hallituskaudelle 2011–2015. Itsemääräämisoikeuslakityöryhmän toimikausi päättyi 28.2.2014. Työryhmän loppuraportti *Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan itsemääräämisoikeus* valmistui ja luovutettiin huhtikuussa 2014. Itsemääräämisoikeuslakia koskeva hallituksen esitys annettiin eduskunnalle elokuussa 2014. Lakiesitystä ei ehditty käsitellä eduskunnassa ennen kevään 2015 eduskuntavaaleja ja eduskunnan vaihtumista.

Eduskunnalle annettiin lokakuussa 2015 hallituksen esitys laiksi kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta (HE 96/2015 vp). Siinä kehitysvammalakiin ehdotetaan tehtäväksi muutokset, joita YK:n vammaissopimuksen ratifointi edellyttää. Kehitysvammalakiin ehdotettavat säännökset koskisivat itsemääräämisoikeuden tukemista ja rajoitustoimenpiteiden käytön vähentämistä erityishuollossa, tahdosta riippumatonta erityishuoltoa ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksiä erityishuollossa. Suomen tarkoituksena on tallettaa ratifioimisasiakirjansa lain tultua hyväksytyä ja vahvistettua.

Hallituksen esityksen mukaan muilta osin kehitysvammalainsäädäntö on tarkoitus uudistaa vammaisia henkilöitä koskevan sosiaalihuollon erityislainsäädännön uudistamishankkeen yhteydessä. Lisäksi sosiaalihuollon asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksiä koskevan kokonaisuudistuksen valmistelua on tarkoitus jatkaa erillisenä hankkeena.

VAMPO-ohjelmakauden aikana tehty säädösvalmistelu, poikkihallinnollinen yhteistyö, jatkuva vuoropuhelu vammaisjärjestöjen edustajien kanssa ja aiheesta järjestetyt kuulemis- ja seminaarilaisuudet kertovat osaltaan siitä miten Suomessa on työskennelty ratifioinnin edellyttämien säädösmuutosten valmistelussa. Yhteenvetona voisi todeta, että on edetty kohti ratifiointia ja valmisteluprosessi on luonut pohjaa

sille miten toimitaan ratifioinnin jälkeen, kun sopimuksen seuranta- ja raportointivelvoitteet koskevat myös Suomea.

2.1.2 Vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantaminen ja köyhyyden torjunta

Toiseksi painopistealueeksi VAMPOssa nostettiin toimenpiteet, joilla parannetaan vammaisten henkilöiden sosioekonomista asemaa ja torjutaan köyhyyttä. VAMPO:n kirjauksen mukaan työntöön tulee olla siihen ensisijainen keino. Silloin, kun se ei ole mahdollista, tarvitaan hyvinvoinnin turvana riittävä sosiaaliturva. Kenenkään ei ole kohtuullista elää elämäänsä ilman mahdollisuutta elinolosuhteidensa kohentamiseen. (VAMPO, s. 18)

Työ- ja elinkeinoministeriö on raportoinut sen vastuulla olevien toimenpiteiden toteutuneen ohjelmakauden aikana. Työ- ja elinkeinoministeriö on uudistanut julkiset työvoima- ja yrityspalvelut vuoden 2013 alusta. Palkkatuen ja työolosuhteiden järjestelytuen säädöksiä selkiytettiin ja työolosuhteiden järjestelytuen tukitasoa korotettiin. Työ- ja elinkeinopalvelut (TE-palvelut) eivät ole subjektiivisia oikeuksia vaan niitä toteutetaan harkinnan mukaan.

Palkkatuen säädöksiä selkiytettiin niin, että jos henkilön vamma tai sairaus vaikeuttaa työllistymistä, palkkatukea voidaan myöntää ajaksi, joka henkilön alentunut työkyky ja muut työllistymismahdollisuudet huomioon ottaen on tarkoituksenmukaista. Työolosuhteiden järjestelytuen säädöksiä selkiytettiin ja tukitasoa korotettiin. Työhönvalmennus mahdollistettiin kaikille asiakkaille ja sen sisältöä määriteltiin selkeämmin tuetun työllistymisen menetelmäksi.

Tammikuussa 2014 otetun poikkileikkaustiedon mukaan työkyvyttömyysetuutta saavia työnhakijoita oli 350. Koska TE-palvelut ovat ensisijaisia sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin nähden, voisi työkyvyttömyysetuutta saavien työnhakijoiden lukumäärä olla huomattavasti suurempi. Työ- ja elinkeinoministeriön näkökulmasta toivottavaa olisi, että nykyisin avotyötoiminnassa olevien ihmisten työtoimintaa kyettäisiin muokkaamaan työsuhteiseksi työksi.

Sosiaali- ja terveysministeriön yhteenvedossa VAMPO-loppuraporttiin nostettiin esiin ministeriössä ohjelmakauden aikana toteutettuja työelämään ja osatyökykyisyyteen liittyviä toimia. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 16.1.2011 nk. TEOS -työryhmän selvittämään tarvetta uudistaa sosiaalihuoltolakiin (710/1982), kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin (519/1977), vammaispalvelulakiin (380/1987) sekä lakiin kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) sisältyvää työelämäosallisuuden tukemiseen liittyvää kokonaisuutta sekä lainsäädännön että toiminnan sisältöjen kehittämisen näkökulmista. Työryhmä esitti loppumietinnössään (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 32/2014) merkittäviä muutoksia em. lainsäädäntöön. Työryhmän esityksiä on tarkoitus panna toimeen osana pääministeri Sipilän hallituksen kärkihanketta Osatyökykyisille tie työelämään.

Osatyökykyiset työssä -ohjelma eli Osku (2013–2015) tarjosi tukea ja välineitä osatyökykyisten työssä jatkamiseen ja työllistymiseen. Ohjelma koski sekä työelämässä että työelämän ulkopuolella olevia osatyökykyisiä. Ohjelma sisälsi kaksi kokonaisuutta: 1. Osatyökykyisten työssä jatkamista ja työllistymistä edistävä toimintakonsepti, jossa käytössä olevaa keinovalikoimaa hyödynnetään tehokkaasti. 2. Osatyökykyisten työllistymistä helpottavat lainsäädännölliset muutokset.

Ohjelmassa kehitetyn toimintakonseptin idea on, että osatyökykyiselle nimetään henkilökohtainen työkykykoordinaattori, joka yhdessä osatyökykyisen kanssa räätälöi käytettävissä olevista keinoista, etuuksista ja palveluista osatyökykyisen tarpeita vas-

taavan kokonaisuuden. Osatyökykyisten työllistymisen esteitä ja ratkaisuja näiden esteiden poistamiseen arvioi erillinen työryhmä. Sen julkaisema loppuraportti (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 37/2013) sisälsi ehdotukset niistä lainsäädännöllisistä muutoksista, joilla parannettaisiin osatyökykyisten mahdollisuuksia työllistyä tai jatkaa työssä. Työryhmän ehdotuksia on myös pantu toimeen.

Työpankkikokeilun avulla on pyritty työllistämään vaikeassa työmarkkina-asetmassa olevia henkilöitä, muun muassa osatyökykyisiä ja pitkäaikaistyöttömiä. Työpankkikokeilu alkoi helmikuussa 2009 ja laajeni valtakunnalliseksi vuonna 2012. Kokeilu perustuu Sata-komitean linjauksiin, ja sen ovat toteuttaneet sosiaali- ja terveysministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö yhteistyössä aikuiskoulutuskeskus Edupolin kanssa.

Näitä samoja aiheita, työ- ja elinkeinoministeriön toimenpiteitä sekä sosiaali- ja terveysministeriön ohjelmia ja hankkeita käsiteltiin 9.11.2015 Eduskunnan Pikku parlamentissa järjestetyssä Työ ja toimeentulo VAMPO-aiheseminaarissa. Seminaari-puheenvuorojen dioja on katsottavissa VANEn verkkosivuilta: http://www.vane.to/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=2 kohdasta seminaarien materiaalit.

Laki takuueläkkeestä (703/2010) tuli voimaan 1.3.2011 (tmp. 91). Takuueläke on korjannut kaikkein pienituloisimpien vammaisten tilannetta. Elokuussa 2015 takuueläkkeen saajia oli reilut 100 000 henkilöä. Takuueläkkeen määrää korotettiin vuoden 2016 alusta. Vammaisten toimeentuloa ovat kuitenkin heikentäneet asiakasmaksujen ja omavastuuosuuksien korotukset, jotka ovat vaikuttaneet myös vammaisiin. Esimerkiksi sairausvakuutuksesta korvattavien matkojen omavastuuosuus on noussut yli kaksinkertaiseksi tarkasteluaikana ja lääkemenojen omavastuuosuudet ovat kasvaneet. Maksukatot helpottavat tilannetta, mutta maksukattojen yhdistäminen ei ole ohjelmakauden aikana edistynyt (tmp. 90).

Parhaassa tapauksessa VAMPO-ohjelmakauden aikana kertynyt laaja-alainen tieto auttaa jatkotyöskentelyssä toimivien ratkaisumallien kehittämiseksi työelämään. Keskeisiksi nousevat silloin osa-aikatyön ja sosiaaliturvan joustava yhteensovittaminen, kohtuullisten mukautusten mahdollistaminen, ei-segregoivien työ- ja yrityspalvelujen varmistaminen sekä edelleen vammaisjärjestöjen ja työntajapuolen kuuleminen ratkaisumalleista päätettäessä.

2.1.3 Erityispalvelujen ja tukitoimien saatavuuden ja laadun varmistaminen maan eri puolilla

Kolmantena VAMPO:n kärkenä tulivat ne toimenpiteet, joilla varmistetaan yksilöllisiä tarpeita vastaavien ja oikea-aikaisten erityispalvelujen saatavuus maan eri puolilla. Myös mukautustoimien saatavuutta vahvistetaan. (VAMPO, s. 18–19)

VAMPO-ohjelmakauden aikana on tehty mittavaa lainvalmistelua tämän kokonaisuuden alueella. Vuoden 2015 aikana voimaan tulleet sosiaalihuoltolaki ja yhdenvertaisuuslaki toivat merkittäviä periaatteellisia uudistuksia. Erityispalveluiden saatavuuden varmistamisen kannalta merkittävä toimenpide oli myös heti ohjelmakauden alussa toteutunut tulkkaukspalvelujärjestelmän siirto kunnilta Kansaneläkelaitokselle (tmp. 21). Laki vammaisten henkilöiden tulkkaukspalvelusta tuli voimaan 1.9.2010.

1.1.2015 voimaan tullut yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) toi lainsäädäntöön velvoitteen tehdä vammaisen henkilön tarvitsemat kohtuulliset mukautukset tarvittaessa. Samassa yhteydessä yhdenvertaisuusasiat siirtyivät sisäministeriöstä oikeusministeriöön.

THL:n ylläpitämä Vammaispalvelujen käsikirja on STM:lle keskeinen ammattilaisten ohjausväline, jota kehitetään palautteen pohjalta (tmp. 38).

Sosiaali- ja terveysministeriön yhteenvedossa VAMPO-loppuraporttia varten todetaan, että suurin osa vammaisia koskevista kehittämistoimista tehdään sosiaali- ja terveysministeriössä ja sen hallinnonalalla osana laajempia asiakokonaisuuksia. Alla on mainittu muutamia VAMPOn aikana tai vuoden 2016 alussa (valmisteltu VAMPOn aikana) toteutuneita uudistuksia ja kehittämistoimenpiteitä.

Sosiaalihuoltolaki: Vammaisten henkilöiden tarvitsemat sosiaalipalvelut järjestetään ensisijaisesti osana yleistä palvelujärjestelmää sosiaalihuoltolain mukaisesti. Uusi sosiaalihuoltolaki on tullut vaiheittain voimaan vuoden 2015 alusta lähtien, pääosin 1. huhtikuuta 2015 alkaen. Uusi sosiaalihuoltolaki on yleislaki, joka ottaa huomioon kaikkien ikäryhmien tarpeet ja edun. Laissa huomioidaan myös erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden ja lasten hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen. Lain tavoitteena on tehokas ja lyhytaikainen tuki mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Uuden sosiaalihuoltolain keskeisenä tavoitteena on vahvistaa sosiaalihuollon yleislain asemaa, palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta, siirtää sosiaalihuollon painopistettä korjaavista toimista hyvinvoinnin edistämiseen ja varhaiseen tukeen, vahvistaa asiakaslähtöisyyttä ja kokonaisvaltaisuutta asiakkaan tarpeisiin vastaamisessa sekä turvata tuen saantia ihmisten omassa arkiympäristöissä. Uudistuksen keskiössä on yksilö ja perhe omine tarpeineen. Tavoitteena on tukea ja edistää ihmisten osallisuutta, omatoimisuutta ja mahdollisuutta vaikuttaa yhteiskunnassa ja omassa palveluprosessissaan sekä tarkastella palvelukokonaisuutta asiakkaan tarpeista käsin. Sosiaalipalvelujen on tuettava ihmisten arjen sujumista, mikä merkitsee erityisesti avohuollon ja kotiin annettavien palvelujen kehittämistä.

Sosiaalihuollossa tulee arvioida terveydenhuollon rajapintoja ja ottaa se huomioon keskeisenä yhteistyökumppanina. Yhteistyötä tarvitaan myös opetus- ja sivistystoimen, työ- ja elinkeinohallinnon, liikennesuunnittelun ja asuntotoimen kanssa. Yhteisiä toiminta-alueita tulee vahvistaa, turhia raja-aitoja poistaa ja luoda asiakkaan kannalta joustavasti toimivia palvelukokonaisuuksia. Myös vammaisten henkilöiden palveluissa korostuu usein tarve toimivaan ja aukottomaan sosiaali- ja terveydenhuollon integraatioon etenkin vaativiin ja monialaisiin avun tarpeisiin vastaamiseksi.

Sosiaalihuoltolaissa määritellään tuen tarpeet ja tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut. Sosiaalihuoltolain 19 §:n mukaisilla kotipalveluilla tuetaan myös vammaisten lasten ja vanhempien jokapäiväisen elämän suoriutumista. Sosiaalihuoltolain 19 §:n 4 momentissa turvataan tarvittavat lapsiperheiden kotipalvelut subjektiivisena oikeutena silloin, jos lapsen hyvinvoinnin turvaaminen sitä säännöksessä mainituista syistä sitä edellyttää. Sosiaalihuoltolain 4 luvussa on kiinnitetty erityistä huomiota muun muassa sosiaalihuollon saatavuuteen ja saavutettavuuteen, yksilöllisen tuen tarpeen arviointiin, asiakassuunnitelmaan ja monialaiseen yhteistyöhön. Laki turvaa jokaiselle nimetyn omatyöntekijän. Uutena sosiaalipalveluna säädetään sosiaalisesta kuntoutuksesta, jolla tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi.

Perhehoitolaki: Uusi perhehoitolaki (263/2015) tuli voimaan 1.4.2015. Lailla korvattiin aiempi perhehoitajalaki ja siihen yhdistettiin myös aiemmat perhehoitoa koskeneet sosiaalihuoltolain säännökset. Uuden lain tavoitteena on koota yhteen lakiin perhehoitoa koskevat sosiaalihuoltolain ja perhehoitajalain säännökset, tarkentaa niitä ja erityisesti parantaa vanhusten ja vammaisten perhehoidon asemaa.

Vammaislainsäädännön uudistaminen: Sosiaali- ja terveysministeriö asetti keväällä 2013 työryhmän, jonka tehtävänä oli hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti sovit-

taa yhteen nykyinen vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki uudeksi vammaispalveluja koskevaksi erityislaki erinä vammaisryhmien yhdenvertaisten palvelujen turvaamiseksi. Tehtävänä oli myös selvittää muut vammaispalveluja koskevan lainsäädännön uudistamistarpeet.

Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmä ehdotti loppuraportissaan (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:21) lainsäädäntöä uudistettavaksi säätämällä laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä erityispalveluista. Laki täydentäisi sosiaalihuollon yleislakina sovellettavaa sosiaalihuoltolakia. Vammaisten henkilöiden tarvitsemaan terveydenhuoltoon ja lääkinnälliseen kuntoutukseen sovellettaisiin terveydenhuoltolakia.

Lain tarkoituksena olisi toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa esteitä, jotka rajoittavat henkilön yhdenvertaisuuden saavuttamista. Lisäksi lain tavoitteena olisi edistää vammaisten henkilöiden itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeutta sekä turvata yksilöllisen tarpeen mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

Pääministeri Sipilän hallitusohjelman liitteessä 3 on kirjaukset kuntien kustannusten karsimisesta tehtäviä ja velvoitteita vähentämällä. Mainitun kohdan mukaan hallitus ei anna kunnille lainkaan uusia tehtäviä tai velvoitteita hallituskaudella, mikä ohella hallitus arvioi uudelleen kuntien tehtävät ja velvoitteet niin, etteivät julkisen talouden menot lisäänty. Kuntien kustannusten karsimista tehtäviä ja velvoitteita vähentämällä on selvitetty valtiovarainministeriön kärkihanketyössä, jossa on arvioitu uudelleen kuntien suunnitteilla olevia tehtäviä. Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän ehdotus on tältä osin myös ollut arvioinnin kohteena.

Vammaislainsäädännön uudistamisen valmistelua jatketaan kokonaisuutena hallitusohjelman kirjaukset ja lausuntopalaute sekä muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus ja aluehallintouudistus ja niiden aikataulu huomioon ottaen.

Sosiaali- ja terveysministeriön yhteenvedossa VAMPO-loppuraporttia varten oli myös selostettu ministeriössä tehtyä ja meneillä olevaa työtä *omaishoidon kehittämiseksi*. Omaishoitoa ei ole VAMPON toimenpiteissä mainittu, mutta käytännössä se on yksi niistä tukimuodoista, jonka turvin kotona asumista voidaan tukea. Omaishoitajan vapaan ja muun poissaoloon aikaista toimeksiantosuhteista sijaishoitoa koskeva säännös (4a §) sisällytettiin omaishoidon tuesta annettuun lakiin (937/2005) 1.8.2011 alkaen. Omaishoitajan sijainen voi olla muu omainen tai läheinen tai myös ns. vierashoitaja. Sijaishoitaja tekee kunnan kanssa toimeksiantosopimuksen.

Kansallinen omaishoidon kehittämisohjelma julkaistiin maaliskuussa 2014: <http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/julkaisu/1877786>). Kuntien peruspalvelujen valtiosuuteen sisällytettiin 2013 alkaen 10 miljoonan euron suuruinen pysyvä valtiosuuden lisäys omaishoidon tukipalvelujen kehittämiseen kunnissa. Tukipalvelujen lisäämistä ohjattiin STM:n Kuntainfollla (1/2013): <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1851233#f>. Vuoden 2015 alussa kuntien peruspalvelujen valtiosuutta lisättiin 4,8 milj. euroa omaishoitajien hyvinvointi- ja terveystarkastuksien ja omaishoitajan vapaan aikaisen sijaishoidon kehittämistä varten. Omaishoitajien hyvinvointi- ja terveystarkastusten lisäämistä ohjataan STM:n kuntainfollla (3/2015), joka toimitettiin kunnille helmikuussa 2015: <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1903054#fi>

Omaisistaan ja läheisistään huolehtivien henkilöiden tukeminen on huomioitu uudessa sosiaalihuoltolaissa. Sosiaalipalveluilla tulee tukea myös tuen tarpeessa olevien henkilöiden omaisia ja läheisiä (11 §). Tukea voidaan antaa sekä omaishoidon tuen piirissä olevien henkilöiden että muiden henkilöiden omaisille ja läheisille.

Pääministeri Sipilän hallitukseen sisältyvien omaishoitoa koskevien lakiuudistusten (omaishoitajien vapaat ja niiden aikaiset sijaisjärjestelyt, omaishoitajien hyvinvointi- ja terveystarkastukset ja valmennus) valmistelu on käynnistynyt syksyllä 2015. Lakimuutosten on tarkoitus tulla voimaan 1.7.2016. Omaishoitoa uudistetaan myös hallituksen käynnistämässä ikäihmisten kotihoidon ja kaikenikäisten omaishoidon kärkihankkeessa vuosina 2016–2018.

Edellä kuvattujen muutosten vaikutus erityispalvelujen ja tukitoimien saatavuuteen ja laatuun on vielä avoin kysymys. Looginen seuraus yleispalvelujen ja kohtuullisten mukautusten vahvistumisesta on, että erityispalvelujen ja tukitoimien tarve kapenee ja täsmentyy. Parhaassa tapauksessa erityispalveluilla ei enää jatkossa paikata puutteita yleislain soveltamisen käytännöissä.

2.1.4 Yhteiskunnan esteettömyyden laaja-alainen vahvistaminen ja lisääminen

Neljäntenä VAMPOn kärkenä tulivat toimenpiteet, joilla rakennetaan esteetön ja saatutettava yhteiskunta. Nykyiset esteet tulee poistaa ja torjua ennakolta uusien syntyminen. (VAMPO, s. 19)

Ympäristöministeriö ja liikenne- ja viestintäministeriö ovat ne tahot, joilla on ollut pääasiallinen vastuu esteettömyyden vahvistamisen toimenpidekokonaisuudesta. Samalla on tärkeä painottaa, että esteettömyyden laaja-alainen vahvistaminen ja lisääminen tarkoittavat kaikkien ministeriöiden vastuuta oman hallinnonalansa osalta (sekä velvoitetta yhteistyöhön).

Ympäristöministeriön (YM) mukaan VAMPOn toimeenpanossa ovat olleet keskeisinä rakentamisen ja korjaamisen tuet, rakentamisen esteettömyys, ikääntyvien asuminen ja KEHAS-ohjelma.

VAMPOn ympäristöministeriön hallinnonalalle osoittamat toimenpiteet ovat toteutuneet hyvin. Tavoitteiden mukaisesti on valtion tukemassa asuntotuotannossa painotettu liikkumisesteettömyyttä. Erityisryhmien asumisen osalta VAMPOn tavoite on jopa ylitetty, kun investointiavustusten määrää on pystytty nostamaan 120 miljoonaan euroon. Vanhusten ja vammaisten asuntojen korjausavustuksien tulorajoja on myös korotettu lähes vuosittain.

Asetusta ja ohjeita rakentamisen esteettömyydestä on ryhdytty valmistelemaan, luonnos valmistuu keväällä 2016. Valmistelussa otetaan huomioon kaikille sopivan suunnittelun periaatteet. Samalla on kuitenkin otettava huomioon pääministeri Sipilän hallitusohjelman tavoitteet esteettömyyssääntelyn osittaisesta lieventämisestä ja säännösten yhtenäisestä tulkinnasta.

Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmaan 2013–2017 sisältyy useita korjausrakentamisen esteettömyyttä lisääviä toimenpiteitä, jotka ovat yhteneväisiä VAMPOn tavoitteiden kanssa. Valmisteltaessa asetusta rakentamisen esteettömyydestä kiinnitetään erityistä huomiota säännösten soveltamiseen korjausrakentamisessa. YM ja ARA toteuttavat yhteistyössä alan toimijoiden kanssa vuosina 2012–2017 valtakunnallisen hissihankkeen, joka on onnistunut lisäämään hissien jälkiasennusten määrää lukuisissa kaupungeissa. Valtion tuki hissirakentamiseen on säilynyt korkeana ja vuonna 2015 asennettiin vanhoihin kerrostaloihin ennätyselliset 270 hissiä.

Liikenne- ja viestintäministeriön (LVM) vastuulla ovat VAMPOn esteettömyyttä edistävistä toimenpiteistä olleet ne, joiden avulla on kehitetty viestintä- tai liikennepalveluita. Esteettömien viestintäpalveluiden seurantaryhmä toimi 2011–2014. Syksyllä 2014 perustettiin alatyöryhmä esteettömien viestintäpalveluiden toimenpideoh-

jelman 2016–2020 valmisteluun (tmp. 23). Sen toimintajakso oli vuosi 2015. Viestintäpolitiikan esteettömyyden seurannan kehittämisestä raportoidaan LVM:n julkaisusarjassa ilmestyneessä *Viestintäpalveluiden esteettömyysindikaattorit* -julkaisussa (Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 13/2015). Suunnittelu yhteiselle liikenteen ja viestinnän esteettömyys toimenpideohjelmalle vuosille 2016–2019 on käynnistetty.

VAMPOssa liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan vastuulla oli myös liikennepalveluihin kohdistuvia toimenpiteitä (toimenpiteet 49–55). Liikennepalveluiden, pysäkkien ja asemien esteettömyyttä sekä liikenneinfon saavutettavuutta käsiteltiin monipuolisesti 3.6.2015 järjestetyssä VAMPO-aiheseminaarissa 'Liikkumisen vapaus'. Seminaarissa todettiin, että esteettömien liikennepalveluiden edistäminen on käytännössä monen toimijan yhteispeliä. Yhteistyötä tarvitaan, koska valta ja vastuu liikenteen kehittämisessä kaikille sopivaksi on jakautunut hyvin laajalle piirille. Tämä piiri tulee yhä laajenemaan, kun älyliikenteen toimijat tulevat markkinoille. Virkamiesten keskinäinen yhteistyön lisäksi tarvitaan liikenteen eri toimijoiden jatkuvaa yhteistyötä vammaisjärjestöjen ja vammaisten henkilöiden kanssa.

Seminaariesitysten powerpoint-diat on katsottavissa Valtakunnallisen vammaisneuvoston verkkosivujen kautta:

http://www.vane.to/index.php?option=com_content&view=article&id=41&Itemid=10.

Liikennepalveluiden esteettömyyttä tuetaan lainsäädännön lisäksi ohjeilla ja suosituksilla. LVM on teettänyt selvityksen olemassa olevan esteettömyysohjeistuksen ja -suositusten päivittämistarpeista. Marraskuussa 2015 julkaistiin selvitys *Liikennejärjestelmän esteettömyys. Yhteenveto säädöspohjasta suunnitteluohjeista ja keskeisistä kehittämishaasteista* (Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 16/2015). Selvityksen mukaan päivitystarpeita on esimerkiksi matkustajainformaation saatavuuden ja käytettävyyden osalta.

Edellä mainitut toimet ja prosessit ovat vain osa VAMPO-ohjelmaan sisäänrakennetusta tavoitteesta yhteiskunnan esteettömyyden laaja-alaiseksi vahvistamiseksi ja lisäämiseksi. Aihe on VAMPO-ohjelman läpileikkaavana toimenpidekokonaisuutena auttanut lisäämään ymmärrystä esteettömyydestä, saavutettavuudesta sekä palvelujen ja tuotteiden käytettävyydestä. Esteettömyyden laaja-alainen vahvistaminen ja lisääminen edellyttää kuitenkin jatkuvuutta ja yhteiskunnan sitoutuneisuutta kaikille sopivan suunnittelun tavoitteisiin. Luopumalla siitä sitoumuksesta voi saavutettujen, kaikille koituvien hyötyjen menettämisen lisäksi syntyä osallistumisen esteitä ja uusia kustannuksia, kun ennakkosuunnittelun sijaan syntyy tarve korjata jälkikäteen.

2.1.5 Vammaistutkimuksen vahvistaminen, tietopohjan lisääminen sekä laadukkaiden ja monipuolisten menetelmien kehittäminen vammaispolitiikan toteuttamisen ja seurannan tueksi

Viidenneksi VAMPO-ohjelman kärjeksi kirjattiin tarve lisätä vammaistutkimusta, vahvistaa tietopohjaa sekä kehittää laadukkaita ja monipuolisia menetelmiä vammaispolitiikan suunnittelun, päätöksenteon ja seurannan tueksi. Myös vammaistutkimuksen asemaa tuli vahvistaa. (VAMPO, s. 19)

Vammaistutkimuksen ja päätöksenteon vuorovaikutuksen vahvistaminen on jatkossa yhä tärkeämpää, jotta vammaisten henkilöiden oikeudenmukainen yhteis-

kunnallinen asema saadaan rakennettua kestäväälle pohjalle. Päätöksenteon ja tutkimuksen vuorovaikutuksen vahvistamiseksi tarvitaan eri hallinnonalojen yhteistyötä ja sen koordinoitua.

Jälkikäteen arvioituna näyttää, että VAMPO:n tietopohjaan liittyvät toimenpiteet 111–114 eivät olleet toimiva keino tärkeänä pidetyn vuorovaikutuksen vahvistamiseen. Toimenpiteet eivät myöskään toteutuneen sellaisenaan.

Mainittavaa on, että Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan on vammaisjärjestöjen tuella perustettu Suomen ensimmäinen vammaistutkimuksen professori. Aloite professuuriin tuli Suomen vammaisfoorumi ry:ltä, joka kokosi lahjoittajia yhteen viisivuotisen oppituolin perustamiseksi. Professorin tehtävään vuosiksi 2013–2017 valittiin kasvatustieteen tohtori Simo Vehmas.

2.2 TOIMENPITEIDEN TOTEUTUMINEN VAMMAISPOLIITTISESTI MERKITTÄVILLÄ SISÄLTÖALUEILLA

Vammaispolitiikan haasteeksi oli VAMPOssa määritelty vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen myös käytännössä. Julkisen vallan tehtävänä on turvata oikeuksien toteutuminen. Se tarkoittaa osallisuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulman huomioon ottamista laaja-alaisesti politiikan eri lohkoilla. Ohjelman toimenpiteiden jaottelu sisältöalueisiin perustui kirjaukseen siitä, että vammaisten ihmisten yhteiskunnallisen osallisuuden tiellä olevien epäkohtien korjaamiseksi tarvitaan toimenpiteitä näillä 14 sisältöalueella (VAMPO, s. 29).

Sisältöalueet olivat: itsenäinen elämä; yhteiskunnallinen osallisuus ja osallistuminen; rakennettu ympäristö; liikennepalvelut; koulutus ja opiskelu; työ; terveydenhuolto ja kuntoutus; sosiaaliturva; oikeusturva, turvallisuus ja koskemattomuus; kulttuuri ja vapaa-aika; vammaisten henkilöiden kohtaama syrjintä; tietopohja; verotuen korvaaminen suoralla määrärahatuella sekä kansainvälinen toiminta.

2.2.1 Itsenäinen elämä

VAMPOssa itsenäisen elämän sisältöalueeseen kuuluivat perhe-elämän ja asumisen sekä kommunikoinnin, liikkumisen, tiedonsaannin ja viestinnän mahdollisuuksien yhdenvertaisuus (toimenpiteet 1–33). (VAMPO, s. 29)

Sisältöalueen 33 toimenpiteestä oli VAMPO-ohjelmakauden päättyessä toteutunut tai käynnistynyt jollain tasolla 31 (tarkempi toimenpidekohtainen toteutus liitteessä 1). Kaikkien käynnistyneiden toimenpiteiden osalta se, mitä on tehty, ei välttämättä vastaa toimenpiteen alkuperäistä kirjausta. Useamman toimenpiteen kohdalla oli vielä ohjelmakauden päättyessä epäselvää, miten toimenpiteen toteutumista tai vaikuttavuutta seurataan.

Itsenäisen elämän sisältöalueen toimenpiteistä ympäristöministeriö nostaa VAMPO-loppuraporttia varten laaditussa lausunnossa esiin Kehitysvammaisten asumisohjelman (KEHAS) toteutuksen (tmp. 7 VAMPOssa). Ympäristöministeriön mukaan kehitysvammaisten ihmisten laitosasumisen lakkauttaminen on edennyt maassamme. Kuntien ja alueiden välillä on kuitenkin merkittäviä eroja pitkäaikaisen ja lyhytaikaisen laitoshoidon käytössä. Vuoden 2010 alusta vuoden 2014 loppuun mennessä pitkäaikaisessa laitoshoidossa kehitysvammalaitoksissa olevien henkilöiden määrä vähenyi koko maassa 1899 henkilöstä 1117 henkilöön (41 %). Vuonna 2010 ohjelman

tavoitteeksi asetettiin, että laitoksissa asuisi vuonna 2015 noin 500 henkilöä. Tätä tavoitetta ei saavutettu vuoden 2015 loppuun mennessä. Pitkäaikaispaikkojen määrän on arvioitu olevan alle 1000 paikkaa vuoden 2015 lopussa.

Sekä kuntien, kuntayhtymien että asiakasjärjestöjen toimijat katsovat, että asumisen ohjelmalla on ollut merkittävä vaikutus laitosasumisen vähentymiseen, raportoi ympäristöministeriö. KEHAS on vaikuttanut kuntien päätöksentekoon ja uusien asumisratkaisuiden toteuttamiseen. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA on avustanut asumisen ohjelman aikana joulukuun 2015 alkuun mennessä uusien asuntojen rakentamista 156 miljoonalla eurolla ja tällä avustuksella on toteutettu 2477 asuntoa. Suurin osa (85 %) ARA:n rahoituksella rakennetuista asumiskohteista on 15-paikkaisia tai suurempia ryhmäkoteja. Lisäksi on ohjelmassa ARA:n rahoituksella perusparannettu ja hankittu 508 asuntoa.

Kehitysvammaisten ihmisten asumisratkaisujen monipuolistamiselle on selvästi tarvetta. Tarvitaan lisää valinnanvapautta ja yksilöllisyyttä, jossa vammaisen henkilön tarpeet ja toiveet asumisen suhteen ovat keskiössä. Lähtökohtana on asumisen tavallisuus niin pitkälle kuin mahdollista. Asunnot, myös ryhmämuotoiset ratkaisut, tulee integroida tavalliseen asumiseen, ja tulee välttää erityisryhmäkeskittymiä. Ratkaisut, joissa tavallinen asuntokanta ja yksittäiset vuokra-asunnot otetaan entistä laajemmin käyttöön ja niitä verkotetaan palvelujen ja tuen avulla, ovat keskeisiä. Tämä kehitys on joissain kunnissa melko pitkällä, mutta suurimmassa osasta kunnista vasta alka-massa.

ARA on yhdessä alan toimijoiden kanssa kehittänyt aiempaa monipuolisempaa asumista. Siitä esimerkki on Arjen keskiössä -hanke vuosina 2012–2014. Hankkeessa mukana olleissa kunnissa vahvistettiin poikkihallinnollista yhteistyötä sosiaali- ja terveyssektorin, asuntotoimen ja kaavoituksen kesken. Vammaiset henkilöt ja heidän omaisensa olivat keskeisesti mukana asuntoverkoston ja niihin liittyvien asuinym-päristöjen suunnittelussa.

Itsenäisen elämän sisältöalueen osalta keskeisenä myönteisenä kehityksenä on pi-dettävä KEHAS-ohjelman laitosasumisen lakkauttamisen suuntaan edenneitä toimen-piteitä. KEHAS-ohjelman seurantaryhmä myös toteutti kyselyn, jossa samoihin ky-symyksiin vastasivat kunnat, kuntayhtymät ja järjestöt. Vastauksissa on havaittavissa selkeitä eroja ohjelman koetuissa vaikutuksissa. Näiden erojen takaa löytyvät peruste-lut, kokemukset ja selitykset ovat niitä, joita tarvitaan, kun toteutetaan vammaisten itsenäisen elämän kannalta merkityksellisiä politiikkatoimia.

Kyselyyn vastanneista (N=120) 34 prosenttia ilmoitti, että KEHAS-ohjelma on edistänyt vammaisten ja heidän läheistensä osallisuuden ja oikeuksien varmistamista erittäin tai melko paljon. Vastaajista 40 prosenttia katsoi, että vaikutukset ovat kohta-laiset. Vain 4 prosenttia vastaajista ilmoitti, että ohjelma on edistänyt vammaisten ja heidän läheistensä oikeuksien varmistamista erittäin vähän.

Myönteisimpänä KEHAS-ohjelman vaikutuksia pitävät erityishuoltopiirit, joista 66 prosenttia ilmoitti ohjelman edistäneen vammaisten ja heidän läheistensä oikeuksia erittäin tai melko paljon. Järjestöistä vastaava osuus oli 14 prosenttia. Järjestövastaa-jista sen sijaan 14 prosenttia katsoi ohjelman edistäneen oikeuksien varmistamista melko vähän ja 7 prosenttia erittäin vähän. Kolmannes järjestövastaajista ei ottanut asiaan kantaa.

Erityishuoltopiireistä joka viides (21 %) arvioi KEHAS-ohjelman edistäneen pal-velujen kehittämistä erittäin paljon. Lisäksi melko paljon palvelujen kehittämistä ohjelman arvioi edistäneen 57 prosenttia erityishuoltopiireistä. Vastaavat luvut kunta-vastaajien osalta ovat 12 prosenttia ja 34 prosenttia. Keskimääräistä kriittisempiä ohjelman vaikutuksia kohtaan ovat järjestöt. Järjestövastaajista runsas kolmannes

(35 %) kokee ohjelman edistäneen palvelujen kehittämistä kuitenkin vähintään kohtalaisesti.

Vammaisten lasten oikeuksien varmistamisen osalta vastaajat arvioivat KEHAS-ohjelman onnistuneen hieman muiden henkilöiden ja heidän läheistensä osallisuuden ja oikeuksien varmistamista heikommin. Kaikista vastaajista vain 4 prosenttia katsoo ohjelman edistäneen vammaisten lasten oikeuksia erittäin paljon ja 17 prosenttia melko paljon. Kohtalaiseksi ohjelman vaikutuksen vammaisten lasten oikeuksien varmistamisessa arvioi 36 prosenttia vastaajista.

VAMPOon kirjattuna tavoitteena oli vammaisten ihmisten osallistaminen useisiin itsenäisen elämän sisältöalueen toimenpiteistä, joko kehittämissuunnitteluun, hankkeen toteuttamiseen tai toimenpiteen seurantaan. Seurantatiedon valossa tätä ei käytännössä tapahtunut riittävästi. Ainakaan siitä ei ole kaikissa kohdin raportoitu.

Itsenäiseen elämään kuuluviksi luettiin VAMPOssa myös muita elämän alueita, kuten yhteiskunnallinen osallisuus ja osallistuminen, työ, oikeusturva, turvallisuus ja koskemattomuus. (VAMPO, s. 29–30) Näitä sisältöalueita käsitellään edempänä kohdissa 2.2.2, 2.2.6 ja 2.2.9.

2.2.2 Yhteiskunnallinen osallisuus ja osallistuminen

VAMPOssa yhteiskunnallisen osallisuuden ja osallistumisen keskeisiksi asioiksi nostettiin kansalaisoikeuksiin, mukaan lukien erityisesti oikeustoimikelpoisuuteen, liittyvät kysymykset sekä osallisuuden varmistajina toimivat yleiset palvelut ja niitä täydentävät erityispalvelut. Osallisuuden ja osallistumisen edellytyksiä luovat mm. rakennetun ympäristön esteettömyys, palvelujen saatavuus, saavutettavuus ja toimivuus, tuotteiden ja tavaroiden käyttökelpoisuus sekä modernin tieto- ja viestintäteknologian myötä laajentuneet mahdollisuudet itsenäiseen elämään ja omatoimisuuteen. (VAMPO, s. 30)

Sisältöalueeseen kuuluvaksi määriteltyjä asioita käsitellään myös kohdissa 2.2.1 Itsenäinen elämä ja 2.2.3 Rakennettu ympäristö. VAMPOssa varsinaisesti tähän yhteiskunnallisen osallisuuden ja osallistumisen sisältöalueeseen kuuluviksi oli kirjattu seitsemän toimenpidettä (toimenpiteet 34–40), joista kolmesta päävastuussa oli oikeusministeriö ja neljästä sosiaali- ja terveysministeriö. Näistä ohjelmakauden aikana toteutuneita tai käynnistyneitä on viisi.

Oikeusministeriö on raportoinut äänestystilojen esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamisesta ohjeistuksella ja sen toteutumisen seurannalla (tmp. 34). Oikeusministeriö tiedottaa vaaleista suomalaisella ja suomenruotsalaisella viittomakielellä sekä selkokielellä, ja on rahoittanut näkövammaisille tarkoitettua vaalioppaan. Oikeusministeriö on tuottanut yhdessä eri yhteistyötahojen kanssa kunnallisvaaleja varten selkokieliset vaalivideot. Vaaliviranomaisille suunnatuissa vaaliohjeissa kiinnitetään huomiota äänestyspaikkojen esteettömyyteen. Eduskunnan oikeusasiamies teki äänestyspaikkojen esteettömyyttä koskevan tarkastuksen vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Vaaleja koskevaa ohjeistusta arvioidaan, kun oikeusasiamies on antanut ratkaisunsa asiassa.

Edunvalvontaa koskevan lainsäädännön ja edunvalvontakäytännön asianmukaisesta niveltymisestä vammaispolitiikkaan (tmp. 36) on oikeusministeriön mukaan huolehdittu arvioimalla holhoustoimilain muutostarpeet 2010 työryhmässä. Työryhmän ehdotuksen mukaiset lakimuutokset tulivat voimaan 1.5.2011. Edunvalvontakäytäntöä yleisen edunvalvonnan osalta ohjataan oikeusministeriössä toimivan yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän suosituksilla ja ohjeilla. Työryhmän kannanotto-

jen lisäksi ao. asioita käsitellään ministeriön edunvalvontahenkilöstölle järjestämässä koulutuksessa. Peruskoulutuksessa selvitetään perusoikeuksia ja niihin liittyviä velvoittavia säädöksiä ja sopimuksia ja pohditaan toiminnan arvoja. Substanssikoulutuksessa perehdytään esim. vammaispalvelulakiin ja erilaisiin etuuksiin jne. Hyvän edunvalvontatavan kehittämistä ja kokoamista edesautetaan em. työryhmän toimesta. Nämä toimenpiteet ovat jatkuvaa kehittämistyötä ja koulutus vuosittaista.

Sosiaali- ja terveysministeriön päävastuulla olevat toimenpiteet sisältöalueella liittyvät vammaispalvelujen laadun ja yhdenvertaisen saatavuuden varmistamiseen maan eri puolilla (tmp. 38). Sen osalta sosiaalihuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat STM:lle. Aluehallintovirastot valvovat sosiaalihuollon toteutumista omalla alueellaan. Valvira ohjaa STM:n alaisena aluehallintovirastojen toimintaa niiden toimintaperiaatteiden, menettelytapojen ja ratkaisukäytäntöjen yhtenäistämiseksi. Valviran vammaisten henkilöiden ympärivuorokautisten asumispalvelujen valvonta-ohjelma valmistui v. 2012 alussa. Vammaispalvelujen laadun ja yhdenvertaisen saatavuuden varmistamista toteutetaan myös STM:n ja THL:n tulossopimuksen mukaisesti. THL vastaa mm. siitä, että STM:n käytössä on riittävä tietopohja sosiaalihuollon ja vammaispalvelujen ohjauksen ja valvonnan tueksi.

Hallituksen rakennepoliittiseen ohjelmaan (11/2013) liittyen käynnistettiin kuntakokeilut valvonnan toimintamallien tehostamiseksi (mm. valvontaohjelmien tarkastelu). Kuntakokeilut ovat alkaneet 1.1.2015 ja jatkuvat 31.12.2016 saakka. Kuntien ohjaaminen henkilökohtaisen avun toimeenpanon (tmp. 39) ja vammaispalvelulain mukaisessa palvelusuunnittelussa (tmp. 40) ovat toimenpiteitä, joita STM:n ja THL:n tulossopimuksen mukaisesti on toteutettu mm. Vammaispalvelujen käsikirjan (www.vammaispalvelujenkasikirja.fi), Innokylän verkostotyöpajojen ja muun THL:n kehittämistoiminnan avulla. Hyvät käytännöt tuodaan saataville Vammaispalvelujen käsikirjan kautta. Henkilökohtaisen avun aineistoa päivitetään jatkuvasti Vammaispalvelujen käsikirjaan. THL:n vammaisuus ja apuvälineet -tiimi osallistuu vuosittain järjestäville henkilökohtaisen avun päiville. Palvelusuunnittelua ja palvelusuunnitelmaa on käsitelty THL:n järjestämällä Vammaispalvelujen neuvottelupäivillä sekä innopajoissa.

THL toteutti v. 2012 kuntakyselyn vammaisten kuntalaisten palveluista (26/2013). Erillisselvitys vammaispalvelujen toteutuksesta (ml. palvelusuunnitelmien määrän kehitys) tehtiin viimeksi tammikuussa 2014. Selvitys vammaispalvelulain muutosten (2009) vaikutuksista asiakasmääriin ja kustannuksiin valmistui THL:ssa vuoden 2013 lopussa. Vammaispalvelujen erillisselvityksen sisältöä uudistettiin, ja seuraava selvitys koskee vuotta 2016.

Yhteiskunnallisen osallisuuden ja osallistumisen sisältöalueella toteutumatta olevista toimenpiteistä voi mainita seuraavaa: Sähköisen äänestyksen kehittäminen (Vammaisten henkilöiden tarpeiden huomioon ottaminen sähköisen äänestyksen kehittämisen yhteydessä, tmp. 35) ei ole edennyt merkittävästi ohjelmakauden aikana. Oikeusministeriö asetti 15.11.2013 työryhmän valmistelemaan ehdotukset kunnallisen neuvoo-antavan kansanäänestyksen järjestämisestä sähköisesti ja nettiäänestysmahdollisuuden ottamiseksi käyttöön vaaleissa. Oikeusministeriön asettama nettiäänestystyöryhmä päätti työnsä keväällä 2015. Nettiäänestystyöryhmä ehdotti, että nettiäänestystä kokeiltaisiin kunnallisten neuvoo-antavien kansanäänestysten ennakkoäänestyksessä. Työryhmä ei pitänyt tarkoituksenmukaisena vielä tässä vaiheessa ottaa käyttöön nettiäänestystä yleisissä vaaleissa. Mahdollinen päätös näihin vaaleihin soveltuvan järjestelmän kehittämisestä ja nettiäänestyksen käyttöönotosta tehtäisiin myöhemmin erikseen kokeilusta saatujen kokemusten pohjalta. Päätöstä nettiäänestyskokeilusta ei ole marraskuun loppuun 2015 mennessä vielä tehty.

Sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla olevaa itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja sen rajoittamista koskevien yhtenäisten säännösten valmistelua (tmp. 37) on käsitelty jo aikaisemmin (kappaleessa 2.1.1, s. 8) osana VAMPO:n toimenpiteiden ensisijaisia kokonaisuuksia. Eduskunnalle annettiin lokakuussa 2015 hallituksen esitys laiksi kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta (HE 96/2015 vp), jossa kehitysvammalakiin ehdotetaan tehtäväksi YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimuksen ratifioinnin edellyttämät muutokset. Esityksen käsittely eduskunnassa on tämän raportin valmistuessa vielä kesken.

2.2.3 Rakennettu ympäristö

VAMPO:n mukaan rakennetun ympäristön haasteet liittyvät elinympäristön esteettömyyden lisäämiseen sekä saavutettavuuden varmistamiseen ja edelleen kehittämiseen. (VAMPO, s. 30)

VAMPOon kirjatusta kahdeksasta (41–48) rakennetun ympäristön toimenpiteestä oli ohjelmakauden aikana toteutunut tai käynnistynyt jollain tasolla seitsemän. Toimenpiteistä suurin osa on ollut ympäristöministeriön (YM) päävastuulla.

Ympäristöministeriö raportoi kaikille sopivan suunnittelun periaatteiden huomioon ottamisesta lainsäädäntöä kehitettäessä ja esteettömyystulkintojen yhdenmukaistamisen edistämisestä lainsäädännön tavoitteiden mukaisesti (tmp. 41). YM:n mukaan asetusta ja ohjeita rakentamisen esteettömyydestä on ryhdytty valmistelemaan syksyllä 2015. Luonnos valmistuu keväällä 2016. Samanaikaisesti valmistellaan asetusta ja ohjeita rakennusten käyttöturvallisuudesta.

Ympäristöministeriön vastuulla on ollut myös edistää kaikille sopivan suunnittelun periaatteiden mukaisten menetelmien käyttöönottoa korjausrakentamisessa (tmp. 44). Tarkoitusta varten on kehitetty korjausrakentamisen informaatio- ja viranomaisohjausta (esim. Korjaustieto.fi), ja sen osana pidetty esillä kaikille sopivan suunnittelun periaatetta. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmaan sisältyy useita olemassa olevan rakennuskannan esteettömyyttä edistäviä toimenpiteitä, mm. esteettömyyskorjausten avustukseen, rahoitukseen, hissirakentamiseen, hyviin käytäntöihin, ohjeistukseen ja neuvontaan liittyen. YM ja ARA toteuttavat yhteistyössä alan toimijoiden kanssa valtakunnallisen hissihankkeen vuosina 2012–2017, www.hissiin.fi. Hanke edistää hissirakentamista vanhoissa kerrostaloissa. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmassa 2013–2017 esteettömyyskorjaukset sisältyvät asunto-osakeyhtiöiden pitkän tähtäimen kunnossapitosuunnitelmiin ja kuntoarviointiin.

Pääministeri Sipilän hallitusohjelmassa 2015 on kohta "Rakennuksen korjaaminen, käyttötarkoituksen muuttaminen tai perusparantaminen ei laukaise uudisrakentamistasoisia velvoitteita esimerkiksi esteettömyys- ja äänieristysvaatimusten osalta." YM:n mukaan tämän kohdan soveltamista linjataan esteettömyysasetuksen valmistelussa.

YM on teettänyt kokonaisvaltaisen selvityksen rakennetun ympäristön esteettömyyden tilasta, esteistä ja kehittämistarpeista. Selvitystä on käytetty hyväksi mm. ikääntyneiden asumista koskevan kehittämisohjelman laadinnassa. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmaan sisältyy useita korjausrakentamisen esteettömyyttä lisääviä toimenpiteitä. Valmisteltaessa asetusta esteettömästä rakentamisesta kiinnitetään erityistä huomiota säännösten soveltamiseen korjausrakentamisessa (tmp. 46).

Myös esteettömyyskartoitusten kehittämistä ja käyttöä on pyritty edistämään (tmp. 45). Valmistelutyöryhmä ehdotti ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmaan toimenpiteen esteettömyyden arviointia ja esteettömyysluokitusta koskevan kehittämis-

hankkeen käynnistämiseksi. Ympäristöministeriön ja Pientaloteollisuus ry:n kesken on ollut tekeillä suositus esteettömäksi pientaloksi.

Kaikkien ministeriöiden vastuulla omaa hallinnonalaansa koskevilta osin on ollut tehostaa uustuotannon esteettömyys- ja saavutettavuustavoitteiden toteutumista (tmp. 42), korjata esteelliset toimitilat (tmp. 43) aikavälillä 2010–2020 (toimitilat kartoitetaan esteettömyysnäkökulmasta; korjauksia tehdään suunnitellusti ja vaiheittain) sekä varmistaa hankittavien toimitilojen esteettömyys, turvallisuus ja saavutettavuus (tmp. 47). Ministeriöiden mukaan näiden osalta on ohjelmakauden aikana ollut paljon toimia (ks. tarkemmin toimenpidekohtainen raportointi, liite 1). Senaatti-kiinteistöt ovat toiminnassaan valtion rakennuskannan osalta toteuttaneet Esteettömyysstrategiaa 2008–2011. Senaatti-kiinteistöillä on kumppanuussopimus Kynnys ry:n kanssa, jonka puitteissa voidaan tilata esteettömyyskartoituksia. Senaatti-kiinteistöjen asiantuntijat ovat järjestäneet koulutusta esteettömyyskysymyksissä ja Senaatti-kiinteistöt on jatkanut ohjelmallisen esteettömyystyön toteuttamista mm. säännöllisen koulutuksen avulla.

VAMPO-ohjelmakauden päättyessä ei asuntojen esteettömyyden ja turvallisuuden arviointimenetelmää sekä asuinrakennusten esteettömyysluokitusta ole vielä toteutettu. Senaatti-kiinteistöillä sen sijaan on ohjelma, jonka mukaan merkittävimpiin kohteisiin toteutetaan esteettömyyskartoitus. THL:ssa on julkaistu opas sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden asiointiin esteettömyystiedon keräämiseen. STM:n valtionavustushankkeissa edellytetään jatkossa rahoituksen ehtona esteettömyyselvitystä.

2.2.4 Liikennepalvelut

VAMPO:n mukaan liikennepalveluiden käytettävyys kaikille edellyttää liikennevälineiden ja niiden käyttöön liittyvien ympäristöjen esteettömyyden ja saavutettavuuden vahvistamista sekä avunsaannin varmistamista. (VAMPO, s. 30)

VAMPO:n kirjatusta seitsemästä (49–55) liikennepalvelujen toimenpiteistä olivat ohjelmakauden aikana käynnistyneet kaikki seitsemän. Rautatieliikenteen tekniset määräykset on pantu täytäntöön (tmp. 49). Joukkoliikenneinformaation saavutettavuutta edistetään EU:n matkustajien oikeutta koskevien asetusten edellyttämällä tavalla (tmp. 50). Liikenteen turvallisuusvirasto Trafilla on valvontavastuu ja valitusten käsittely vammaisten oikeuksien ja liikematkustajien oikeuksien osalta (tmp. 51).

Matkustajien oikeuksia linja-autoliikenteessä koskevan EU-asetuksen, EY:n rautatievastuuasetuksen sekä EU:n asetuksen matkustajien oikeuksista meri- ja sisävesiliikenteessä täytäntöönpanon valmistelu on aloitettu yhteistyössä mm. vammaisjärjestöjen ja liikenteenharjoittajien kanssa (tmp. 52–54).

Vastuu VAMPO-ohjelmaan kirjatusta liikennepalvelujen toimenpiteistä jakautui monelle eri toimijalle. Näitä vastuita selvitettiin osittain aiemmin kappaleessa 2.1.4. Aihepiiriä käsiteltiin laajasti VAMPO-aiheseminaarissa Liikkumisen vapaus 3.6.2015. Seminaari avasi hyvin liikennepalveluiden säätelyä ja valvontaa sekä moninaisen yhteistyön tarvetta eri tahojen välillä. Seminaarin esitykset löytyvät Valtakunnallisen vammaisneuvoston verkkosivuilta, arkisto-osiosta: http://www.vane.to/index.php?option=com_content&view=article&id=41&Itemid=10

2.2.5 Koulutus ja opiskelu

Koulunkäyntiin, opiskeluun ja elinikäiseen oppimiseen yhdessä muiden kanssa liittyvät kysymykset ovat vammaisten koululaisten ja opiskelijoiden kannalta kaikkein keskeisimpiä. (VAMPO, s. 30)

Tämän sisältöalueen toimenpiteistä (56–70) on ohjelmakaudella käynnistynyt tai toteutunut jollain tasolla 14. Listaus kaikista toimenpiteistä raportoituine seurantatietoineen on liiteosioissa (liite 1.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) raportoi edistäneensä Suomen vammaispoliittisen ohjelman tavoitteita monin toimenpitein koulutussektorilla. OKM:n mukaan vammaispoliittinen ohjelma on tuonut näkyväksi kansallisen vammaispolitiikan toimeenpanoa. OKM on kehittänyt mm. esteetöntä opiskelua korkeakouluissa ja kehittänyt sähköistä hakujärjestelmää. Perusopetuslain muutosten myötä otettiin käyttöön ns. kolmiportainen tuki. Lisäksi laadittiin esi- ja perusopetuksen sekä toisen asteen koulutuksen kattava oppilas- opiskelijahuoltolaki. Perusopetuslakia muutettiin siten, että esiopetuksesta tuli velvoittavaa.

Perusopetuslain muutosten sekä valtionosuusjärjestelmän uudistamisen vaikutuksia vammaisten lasten ja nuorten opetukseen ja tukipalveluiden laatuun ja saatavuuteen on seurattu ja arvioitu (tmp. 56). OKM antoi tammikuun 2014 lopussa eduskunnalle selvityksen siitä, miten oppilaan oikeus saada erityistä tukea toteutuu (Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki. Selvitys kolmiportaisen tuen toimeenpanosta). Selvityksen jälkeen OKM asetti vaativan erityisen tuen kehittämissuunnitelman jaostoihin ajalle 1.4.2015–30.6.2017.

Perusopetuslain yleistä, tehostettua ja erityistä tukea koskevien säännösten toimeenpanoa tuetaan opettajien täydennyskoulutuksella. Tätä on toteutettu valtion rahoittamassa opetustoimen henkilöstökoulutuksessa vuonna 2014 (tmp. 57). OKM myönsi opetuksen järjestäjille valtion erityisavustusta noin 10 milj. euroa erityisopetuksen laadun kehittämiseen ja siihen liittyvään koulunkäyntiavustajien palkkaamiseen sekä vaatimaan erityisopetukseen liittyvän opetushenkilöstön ja koulunkäyntiavustajien koulutukseen osallistumisen kustannusten kattamiseen vuosille 2015–2016.

Perusopetuksen oppimisympäristöjen esteettömyyden parantamisen ja tarpeellisten mukautustoimien suunnitelmallisen toteuttamisen (tmp. 58) osalta OKM raportoi, että maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL 132/1999) säädetään mm. rakentamisen esteettömyydestä. Ympäristöministeriön asetuksessa (2005) säädetään esteettömästä rakennuksesta ja annetaan esteettömyyttä koskevia määräyksiä ja ohjeita.

Opetussuunnitelman perusteissa todetaan oppimisympäristöjen osalta, että perusopetuksen tilaratkaisujen kehittämisessä, suunnittelussa, toteutuksessa ja käytössä otetaan huomioon mm. esteettömyys. Tieto- ja viestintäteknologian avulla vahvistetaan oppilaiden osallisuutta ja yhteisöllisen työskentelyn taitoja sekä tuetaan oppilaiden henkilökohtaisia oppimispolkuja. Oppimisympäristöjen suunnittelussa otetaan huomioon oppilaiden yksilölliset tarpeet. Opetushallitus myönsi vuonna 2015 valtionavustusta innovatiivisten oppimisympäristöjen edistämiseen esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa opetuksen ja koulutuksen järjestäjille 5 596 000 euroa.

Vuonna 2013 opetus- ja kulttuuriministeriö lisäsi valtionosuuksin aamu- ja iltapäivätoiminnan tarjontaa 1. ja 2. luokan sekä erityistä tukea tarvitseville oppilaille vammaisten oppilaiden aamu- ja iltapäivätoiminnan lähikoulu- ja inklusio-periaatteiden mukaiseen kehittämiseen (tmp. 59). Vammaisten nuorten kouluttautumisen tukemiseen opinto-ohjauksen ja ammatinvalinnan keinoin sekä oppilaan tukemiseen opintojen nivelkohdissa (tmp.60) OKM on raportoinut perusopetuksen päättövaiheeseen liittyvät opinto-ohjauksen toimet. OKM nosti esiin myös yleisen koulutustakuun.

Työ- ja elinkeinoministeriö raportoi nuorisotakuun voimaan tulosta 2013. Nuorisotakuu koski yhtäläisesti myös vammaisia nuoria. Nuorisotakuuseen liittyi koulutustakuu: jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. Nuorisotakuun puitteissa vahvistettiin ammatinvalinnanohjauksen resursseja. Hallitusohjelmassa 2011–2015 oli linjattu nuorisotakuun rahoitus (60 miljoonaa euroa/vuosi ja kehysriihessä 3/2012 lisätty nuorten aikuisten osaamisohjelmaan 27–52 miljoonaa euroa vuosille 2013–2016).

Lukio-opiskelussa tarvittavien avustaja- ja tukipalvelujen saatavuuden ja palvelujen tuottamisvastuiden selkiinnyttämisen parantaminen (tmp. 61) on opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön taholta yhdistetty yhteiseen oppilais- ja opiskelijahuoltolakiin (1287/2013), joka tuli voimaan 1.8.2014. Muutoksen jälkeen laki turvaa psykologi- ja kuraattoripalvelut myös toisen asteen opiskelijoille.

VAMPO-ohjelmassa oli toimenpide, jonka avulla oli tarkoitus edistää opiskelumahdollisuuksien yhdenvertaisuutta ja esteettömyyttä lukiokoulutuksessa ja valmistella esteetöntä opiskelijavalintamenettelyä koskeva suositus ja opas (tmp. 62). Suositus ja opas eivät ole valmistelussa lukion osalta.

Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO on toteuttanut Kansainvälistymisen tasa-arvo koulutuksessa -hankkeen, jossa selvitettiin kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista eri koulutusasteilla. Keväällä 2014 on julkaistu selvityshankkeen tulokset ja toimenpidesuosituksset: *Kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvo koulutuksissa. Miten oppilaitokset voivat edistää sitä* (OKM). Kaikki lukiolaiset voivat hakea sekä Erasmus että Nordplus Junior -ohjelmiin. Vammaisilla opiskelijoilla on mahdollisuus hakea vammaisuuden perusteella erityistukea (tmp. 63).

Myös vammaisten ammattikoulutuksessa olevien nuorten pääsy mukaan kansainvälisiin vaihto-ohjelmiin yhdenvertaisesti muiden kanssa haluttiin varmistaa (tmp. 66). Valtionavustuksissa on otettu huomioon erityisryhmät, mukaan lukien erityisen tuen tarpeessa olevat henkilöt. Erityisesti erityisoppilaitokset ovat verkostona olleet yhdessä varmistamassa nuorten vaihto-ohjelmiin osallistumisen. Noin seitsemän prosenttia ammatillisen koulutuksen Leonardo- ja Erasmus+ -vaihdoista on suunnattu erityisopiskelijoille. Erityistuen tarpeessa olevat voivat EU-ohjelmissa saada erityistä rahallista tukea myös esim. tukihenkilöille tai asumisjärjestelyihin. Ammatillisen peruskoulutuksen erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille kohdennetut valtionavustukset ovat mahdollistaneet opiskelijoiden osallistumisen yhdenvertaisesti vaihto-ohjelmiin.

Vammaisten korkeakouluopiskelijoiden mukaan pääsyyn kansainvälisiin opiskelijavaihto- ja harjoittelijaohjelmiin yhdenvertaisesti muiden kanssa (tmp. 68) on myös vaikutettu. CIMO on laajentanut esteettömyystukea, jota tarjotaan vaihtojen toteuttamiseksi. CIMO on myös laajentanut esteettömyystukea korkeakouluille suunnatuissa ohjelmissa. CIMO ja Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa (ESOK-verkosto) laativat esteettömyyden ja kansainvälisen opiskelijavaihdon tarkistuslistan, joka on suunnattu sekä vaihtoon lähtevälle opiskelijalle että lähettävälle ja vastaanottavalle korkeakoululle.

Ammatillisen peruskoulutuksen toimintalainsäädäntöä ja opiskelijaksi ottamisen perusteita on uudistettu esteettömyys ja yhdenvertaisuus huomioon ottaen (tmp. 64). Esteetöntä opiskelijavalintamenettelyä koskeva suositus ja opas ovat valmistuneet ja otettu käyttöön (tmp. 64). Laki ammatillisen koulutuksen opiskelijaksi ottamisen edellytyksistä ja esteettömyydestä tuli voimaan vuoden 2012 alusta lukien. Opiskelijaksi ottamisen kriteereitä uudistettiin 1.1.2013 alkaen ja annettiin asetus opiskelijaksi

ottamisen perusteista ammatillisessa peruskoulutuksessa (4/2013). Opetushallituksen valmisteleva opas valmistui: *Esteettömästi toisen asteen opintoihin - opas esteettömään opiskelijavalintaan ja opiskeluun. Oppaat ja käsikirjat 2014:10.*

Erityisopetuksena järjestettävään ammatilliseen peruskoulutukseen haku ja perusopetuksen jälkeiseen valmistavaan koulutukseen haku toteutuivat ensimmäisen kerran yhteisenä sähköisenä hakuna keväällä 2015. Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain muuttamisesta (246/2015) hyväksyttiin 20.3.2015. Lainsäädäntöön on lisätty ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaa koulutusta sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta koskevat säännökset. Uudet koulutukset käynnistyivät 1.8.2015. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt koulutustehtävän järjestämisen edellyttämät luvat koulutuksen järjestäjille. Erityisopetuksen erityisen koulutustehtävän saaneet koulutuksen järjestäjät voivat järjestää molempia koulutuksia erityisopetuksena. Valmentavilla koulutuksilla on tärkeä merkitys koulutustakuun toteuttamisessa koulutuksellisen yhdenvertaisuuden ja nuorten työllisyyden edistämiseksi sekä syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus on tutkintoon johtamaton koulutuskokonaisuus, joka on tarkoitettu ensisijaisesti perusopetuksen päättäneille nuorille, jotka tarvitsevat opiskeluvalmiuksien parantamista sekä ohjausta ja tukea koulutuksen ja ammatin valinnassa. Toisena tärkeänä kohderyhmänä ovat eri syistä koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret ja aikuiset, jotka eivät ole löytäneet paikkaansa koulutusjärjestelmässä.

Koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia ammatilliseen peruskoulutukseen hakeutumiseksi sekä vahvistaa opiskelijan edellytyksiä suorittaa ammatillinen perustutkinto. Koulutuksessa on tarkoitus ottaa huomioon opiskelijoiden erilaiset erityistarpeet. Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus on 60 osaamispisteen laajuinen koulutuskokonaisuus, jonka ajallinen kesto voi olla korkeintaan yhden lukuvuoden mittainen.

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus muodostaa oman koulutuskokonaisuuden henkilöille, joilla ei sairauden tai vamman vuoksi ole mahdollisuutta siirtyä tutkintotavoitteiseen koulutukseen valmentavan koulutuksen jälkeen. Uuden koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle henkilökohtaisten tavoitteiden ja valmiuksien mukaista opetusta ja ohjausta. Koulutus toteutetaan aina erityisopetuksena. Koulutuksen laajuus on 60 osaamispistettä ja koulutuksen ajallinen kesto on yksilöllinen, mutta enintään kolme vuotta.

Korkeakoulujen toimenpiteenä on ollut arvioida ja kehittää opiskelijavalinnan ja opiskelun esteettömyyttä ja yhdenvertaisuuden toteutumista osana korkeakoulujen laatu- ja arviointijärjestelmiään (tmp. 67). Näin voidaan tukea vammaisten nuorten siirtymistä lukioista korkeakouluihin nykyistä paremmin. ESOK (esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa) -hanke tuotti esteettömän opiskelijavalinnan suosituksen. ESOK-verkosto jatkaa korkeakoulujen tukemista niiden esteettömyystyössä. Opiskelijoiden tutkimussäätiö OTUS teki vuonna 2011 OKM:n toimeksiannosta selvityksen korkeakoulujen saavutettavuudesta *Hitaasti, mutta varmasti? Saavutettavuuden edistyminen yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2000-luvulla.* OKM on rahoittanut ESOK-verkoston toimintaa vuosina 2006–2011.

2.2.6 Työ

Työssä painottuvat vammaisten henkilöiden työllistymiseen, työn tekemiseen, työelämässä etenemiseen ja jaksamiseen sekä köyhyyden ja osattomuuden torjuntaan liittyvät kysymykset. (VAMPO, s. 30)

Yhdeksästä työn sisältöalueelle kirjatusta toimenpiteistä (71–79) on ohjelma-kaudella käynnistynyt tai toteutunut seitsemän.

VAMPO-toimenpiteen 71 tavoitteena oli kehittää rekrytointivaiheen palveluja ja ratkaisuja (tmp. 71). Tarkoituksena oli löytää uusia työaloja vammaisille henkilöille. Julkiset työvoima- ja yrityspalvelut uudistettiin vuoden 2013 alusta lähtien (laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 916/2012). Tässä yhteydessä selkiytettiin palkkatuen säädöksiä niin, että jos henkilön vamma tai sairaus vaikeuttaa työllistymistä, palkkatukea voidaan myöntää ajaksi, joka henkilön alentunut työkyky ja muut työllistymismahdollisuudet huomioon ottaen on tarkoituksenmukaista, kuitenkin enintään 24 kuukaudeksi kerrallaan. Lisäksi työolosuhteiden järjestelytuen säädöksiä selkiytettiin ja tukitasoa korotettiin. Työolosuhteiden järjestelytukea voidaan myöntää välttämättömiin muutostöihin tai työväliseisiin sekä korvaamaan toisen työntekijän antama apua. Työhönvalmennus mahdollistettiin kaikille asiakkaille ja sen sisältöä määriteltiin selkeämmin tuetun työllistymisen menetelmäksi.

Palkkatukea koskevia säädöksiä muutettiin vuoden 2015 alusta (laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta). Palkkatuen myöntäminen vamman tai sairauden perusteella edellyttää, että työ- ja elinkeinotoimisto (TE-toimisto) arvioi vamman tai sairauden olennaisesti ja pysyvästi tai pysyväisluonteisesti alentavan työttömän työnhakijan tuottavuutta tarjolla olevassa työtehtävässä. Mikäli vamma tai sairaus ei alenna pysyvästi tai pysyväisluonteisesti työnhakijan tekemän työn tuottavuutta, voidaan palkkatuki myöntää työttömyyden keston perusteella. Kun vamma tai sairaus, joka alentaa olennaisesti ja pysyvästi tai pysyväisluonteisesti tuottavuutta tarjolla olevassa tehtävässä, on tukijakson kesto enintään 24 kk kerrallaan ja tuen määrä 50 % palkkauskustannuksista. Palkkatuki voidaan myöntää uudelleen ilman ”jäähyä”.

Työ- ja elinkeinohallinnon työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden (työnantajat, yrittäjät) vammaispoliittista osaamista on vahvistettu koulutuksen, tiedottamisen ja vaikuttamistyön keinoin (tmp. 72). Koulutus ja tiedottaminen on keskittynyt uuden julkisen työvoima- ja yrityspalvelua koskevan lain toimeenpanoon sekä TE-toimistojen organisaatiomuutoksen läpiviemiseen ja tässä yhteydessä vammaisnäkökulma on otettu huomioon. Koulutuksessa on etenkin otettu esille palkkatuen säädöksiä koskevat muutokset osatyökyisten kannalta, työttömän määrittelyn muutokset (ei työkykyä tai työkyvyttömyysetuutta koskevia ehtoja), työolosuhteiden järjestelytuen muutokset sekä vajaakuntoinen-käsitteen poistuminen.

Työolosuhteiden järjestelytuen käyttö ja kehittämistarpeet on VAMPO-toimenpiteen (tmp. 77) mukaisesti selvitetty ja lainsäädäntö on uudistunut vuoden 2013 alusta (laki julkisesta työvoimapalvelusta 916/2012 ja valtioneuvoston asetus julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 1073/2012). Myös lain soveltamisohje on uusittu (*Työ- ja elinkeinoministeriön ohje julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain ja asetuksen soveltamisesta*).

Yhtenä VAMPOn työtä koskevana toimenpiteenä oli varmistaa työssä olevan vammaisen henkilön mahdollisuus saada riittävät tulkkauspalvelut (tmp. 78; laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta). Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriössä ei ole ollut resursseja käynnistää toimia työssä olevan vammaisen henkilön riittävien tulkkauspalvelujen saamisen mahdollisuuden varmistamiseen tai selvityksen tekemiseen. Laki kuitenkin jo mahdollistaa yksilöllisten tarpeiden huomioimisen palvelua järjestettäessä.

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan lainsäädännössä luovuttiin vammaisten osalta vajaakuntoinen-termin käytöstä (tmp. 79). Termiä pidettiin leimaavana, eikä sen katsottu vastaavan nykyaikaista käsitystä vammaisten henkilöiden työkykyisyydestä. Toimenpide toteutettiin vuoden 2013 alussa uudistuneessa laissa julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (916/2012). Vajaakuntoinen-käsitettä ei ole tämän jälkeen käytössä työ- ja elinkeinohallinnon tietojärjestelmissä, tilastoissa tai TEM:n

antamissa ohjeissa. Sosiaali- ja terveysministeriö osaltaan raportoi pyrkimyksestä vajaakuntainen-termin muuttamisesta osatyökykyinen-termiksi asetuksessa hyvästä työterveyshuoltokäytännöstä. Valtioneuvoston asetukseen hyvän työterveyshuoltokäytännön periaatteista, työterveyshuollon sisällöstä sekä ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden koulutuksesta (708/2013) jouduttiin jättämään vajaakuntainen-termi, koska asetuksessa täytyy käyttää samaa termiä kuin laissa. Kun työterveyshuoltolaki avataan seuraavan kerran, voidaan muutos tehdä. Vajaakuntainen-termi poistui Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetusta laista 1.1.2016 voimaan tulleiden muutosten (145/2015) myötä.

Vammaisryittäjien arvonlisäveron huojennuksen korvaaminen suoralla tuella vammaisryittäjille on pitänyt VAMPO-toimenpiteenä selvittää (tmp. 75). Työ- ja elinkeinoministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja valtiovarainministeriö eivät ole löytäneet yhteisymmärrystä siitä, kenen vastuulle arvonlisäveron huojennuksen korvaava vammaisryittäjien tuki kuuluisi. STM raportoi ohjelmakauden päättyessä, että vammaisryittäjyyttä edistetään osana pääministeri Sipilän hallituksen kärkihanketta Osatyökykyisille tie työelämään. Asia pyritään ratkaisemaan sen yhteydessä.

2.2.7 Terveysthuolto ja kuntoutus

Terveysthuollon ja kuntoutuksen lähtökohtina ovat peruspalvelujen tarjoaminen kaikille kansalaisille, palvelujen saannin oikea-aikaisuuden varmistaminen sekä apuvälinepalveluiden ja -teknologian toimivuus. (VAMPO, s. 30–31)

Sisältöalueen toimenpiteistä (80–89) on ohjelmakaudella käynnistynyt tai toteutunut kuusi.

Sosiaali- ja terveysministeriö raportoi yhteenvedossaan VAMPO-loppuraporttia varten niistä laajemmista asiakokonaisuuksista, joiden parissa hallinnonalalla on tehty uudistuksia ja kehittämistoimenpiteitä. Terveysthuollon ja kuntoutuksen sisältöalueella keskeinen uudistus on, että oikeus Kansaneläkelaitoksen lääkinälliseen kuntoutukseen laajenee. Hallitus antoi asiaa koskevan esityksen eduskunnalle 4. joulukuuta 2014. Laki tuli voimaan 1.1.2016. Oikeus Kelan lääkinälliseen kuntoutukseen ei enää edellytä, että hakija saa myös korotettua tai ylintä vammaisetuutta (tmp. 84). Samalla vaikeavammaisten lääkinällisen kuntoutuksen nimi muutettiin vaativaksi lääkinälliseksi kuntoutukseksi. Kuntoutuksen myöntäminen perustuu jatkossa sairautteen tai vammaan, niihin liittyviin rajoitteisiin ja huomattaviin vaikeuksiin arjessa suoriutumisessa ja osallistumisessa sekä vähintään vuoden kestävään kuntoutustarpeeseen. Myös kuntoutuksen sisältöä ja toteutusta uudistetaan.

Vammaisetsuusktyköksen poistaminen kuului osatyökykyisten työllistymisen ja työssä jatkamisen esteiden poistamista pohtineen työryhmän ehdotuksiin vuonna 2013.

Aikuisten kuntoutuspsykoterapian korvaustasoa korotettiin ja se yhtenäistettiin nuorten kuntoutuspsykoterapian korvaustason kanssa vuoden 2016 alusta. Yksilö- ja ryhmäterapiassa nuorten korvaustaso on vuodesta 2000 lähtien ollut aikuisten korvaustasoa korkeampi. Aikuisten korvaustaso on ollut sama yli 20 vuotta. Aikuisten kuntoutuspsykoterapian suuri omavastuuosuus on heikentänyt erityisesti työttömien, opiskelijoiden ja muiden pienituloisten aikuisten mahdollisuuksia päästä kuntoutuspsykoterapiaan.

Mielenterveyden häiriöt johtavat usein sairauspoissaoloihin töistä, opintojen keskeytyksiin ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen. Kuntoutuspsykoterapian avulla voidaan parantaa henkilön työ- ja opiskelukykyä sekä ehkäistä työkyvyttömyyttä.

Kuntoutuspsykoterapian korvaustason korotus on osa lainsäädännöllisiä muutoksia, joiden tarkoituksena on helpottaa osatyökykyisten työssä jatkamista ja työllistymistä sekä pidentää työuria.

Kansallisessa mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa esitetään mielenterveys- ja päihdetyön kehittämistavoitteet vuoteen 2015. Suunnitelman toimeenpanosta ovat vastanneet Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja sosiaali- ja terveysministeriö (STM). STM on asettanut työryhmän tukemaan ja arvioimaan suunnitelman toimeenpanoa ja edistämään mielenterveys- ja päihdetyön kehittymistä.

Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen aseman varmistamiseen terveydenhuollon lainsäädännön ohjeissa ja toteutuksen rakenteissa oli VAMPOon kirjattu toimenpiteitä, jotka ovat ajankohtaisia myös meneillä olevissa rakenteellisissa uudistuksissa. Uuden terveydenhuoltolain toteutusta tuli ohjata siten, että eri tavoin vammaisten henkilöiden mahdollisuus saada ja käyttää perusterveydenhuollon palveluita varmistetaan (tmp. 80). Toisaalta terveydenhuollon erityisosaamisen saatavuus perusterveydenhuollon palveluja toteutettaessa tuli varmistaa (tmp. 81). Näiden osalta STM on raportoinnissaan tuonut esiin terveydenhuoltolain ja sen nojalla annetun asetuksen terveydenhuollon järjestämissuunnitelmasta ja -sopimuksesta, jotka tulivat voimaan 1.5.2011. Järjestämissuunnitelmassa varmistetaan erityisosaaminen. Seuranta on tapahtunut normaalin valvonnan ja seurannan kautta (aluehallintovirastot, Valvira).

Vuoden 2014 alusta tuli voimaan laaja, potilasdirektiivillä ja terveydenhuoltolailla säädetty potilaan mahdollisuus valita vapaasti hoitopaikakseen mikä tahansa terveysasema tai sairaala Suomessa ja hakea terveyspalveluja toisesta EU-valtiosta (jolloin kustannuksiin saa korvauksia kuten kotimaassaan).

VAMPOon mukaan hoitotarvikkeiden jakelu- ja maksusäännösten toimivuutta seurataan ja ohjeistetaan (tmp. 82). Hoitotarvikeasia nostettiin terveydenhuoltolain myötä ohjeen tasolta lakiin. Hoitotarvikejakelusta annettiin kesällä 2013 kuntainfo, jossa tarkennettiin ohjeistusta. Vuonna 2014 tehtiin selvitys kaikkiin kuntiin kuntien hoitotarvikejakelun toteutumisesta, annettiin täydentävä kuntainfo 3/2014 ja toimenpideehdotukset elokuussa 2014. Ohjausta ja neuvontaa käytäntöön soveltamisessa kunnille ja asiakkaille jatketaan.

VAMPO edellytti myös vammaisten työntekijöiden työssä jaksamisen ja jatkamisen edistämistä sekä varhaisen puuttumisen ja kuntoutustarpeen tunnistamisen varmistamista (tmp. 83). Sairausvakuutuslain ja työterveyshuoltolain muutokset 2011 ja 2012 vahvistivat työkyvyn hallintaa, seurantaa ja varhaista tukemista työpaikan ja työterveyshuollon toteuttamana yhteistyönä. Työterveyslaitos julkaisi 2010 raportin *Työn sisältö ja työolosuhteiden mukauttaminen avoimilla työmarkkinoilla toimivilla vammaisilla ja pitkäaikaissairailla*.

Valtioneuvoston asetus hyvän työterveyshuoltokäytännön periaatteista, työterveyshuollon sisällöstä sekä ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden koulutuksesta 708/2013 tuli voimaan 10.10.2013. Asetuksessa mm. korostetaan työterveyshuollon roolia osatyökykyisten työkyvyn tukemisessa. Työterveyshuolloille ja työnantajille on annettu tietoa ja järjestetty koulutusta vammaisten ja osatyökykyisten terveyden ja työkyvyn tukemisesta. Työterveyslaitos levittää työpaikkojen käyttöön vammaisten ja osatyökykyisten työtiloihin tarkoitettuja mukauttamisratkaisuja ja esteettömyyden arviointimenetelmiä sekä työ- ja toimintakykyä edistäviä toimintamalleja, ja arvioi näiden vaikuttavuutta. Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut *Hyvä työterveyshuoltokäytäntö* -oppaan, joka tukee työterveyshuollon lainsäädännön ja valtioneuvoston asetuksen toimeenpanoa.

Vammaisten ja osatyökykyisten mahdollisuuksia työhön on lisätty ja vaikutuksia selvitetty osana Osatyökykyiset työssä -ohjelmaa (2013–2015). Työtä jatketaan osana pääministeri Sipilän hallituksen kärkihanketta Osatyökykyisille tie työelämään.

VAMPO:n mukaan tuli valmistella Kelan järjestämän vaikeavammaisten henkilöiden lääkinnällisen kuntoutuksen ikärajan nostaminen 67 vuoteen muuttamalla lakia Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista (tmp. 86). Hallitusohjelman 2011–2015 kirjauksen mukaisesti arvioitiin Kelan kuntoutusoikeuteen liittyvän 65 vuoden ikärajan korottaminen 68 vuoteen hallituskauden aikana. STM:n 11.4.2012 asettama työryhmä (STM021:00/2012) totesi joulukuussa 2013 luovutetussa loppuraportissaan, että asia kokonaisuutena vaatii jatkoselvittämistä. Pääministeri Sipilän hallitusohjelmaan 2015–2019 sisältyy kuntoutusjärjestelmän kokonaisuudistus.

Sosiaali- ja terveydenhuollon apuvälinepalvelujen seurantarjestelmän kehittämistä varten käynnistettiin valtakunnallisten yhtenäisten apuvälineiden saatavuusperusteiden laatiminen (tmp. 87). Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuosiksi 2012–2013 työryhmän laatimaan apuvälinepalveluille toimintaohjeita sekä päivittämään apuvälinepalveluiden yhtenäisiä saatavuusperusteita. THL on selvittänyt yhdessä eri alojen toimijoiden kanssa mahdollisuuksia perustaa apuvälineiden ja muiden toimintakykyä tukevien välineiden tietokanta Suomeen. Sähköinen opas vietin keväällä 2014 THL:n verkkosivuille. Suunnitteilla on käynnistää apuvälineiden saatavuusperusteiden päivitys THL:n johdolla. Vuonna 2014 THL laati selvityksen vammaispoliittisen mukaisista apuvälinepalveluista ja asunnonmuutostöistä sekä avustajakoira- ja avustajajärjestelmän nykytilasta ja kehittämisehdotuksista. Näiden jatkotyö toteutettaneen osana vammaislainsäädännön uudistamista.

VAMPO-ohjelmaan sisältyvät toimenpiteet kuntoutuksen vaikuttavuuden tietopohjan järjestelmällisestä vahvistamisesta (tmp. 88) sekä työelämän, koulutuksen ja opetuksen yhteistyön vakiinnuttamisesta ammatillisen kuntoutuksen toimeenpanossa ohjauksen ja henkilöstökoulutuksen keinoin (tmp. 89). Näiden osalta sosiaali- ja terveysministeriö viittaa raportoinnissaan monialaiseen kuntoutus selvitykseen, jota on toteutettu vuosina 2014–2015. Selvitys pohjustaa pääministeri Sipilän hallitusohjelman kuntoutusjärjestelmän kokonaisuudistusta. Pääministeri Sipilän hallituksen kärkihankkeessa Osatyökykyisille tie työelämään uudistetaan osatyökykyisten hoitoon ja kuntoutukseen ohjaamisen toimintamalleja. Lisäksi Ikäihmisten kotihoidon kehittämiseen tähtäävässä kärkihankkeessa mallinnetaan kotikuntoutusta.

Terveydenhuollon ja kuntoutuksen alueelle kohdistuneet VAMPO-toimenpiteet ovat olleet ja ovat edelleen sisällöltään ja tavoitteiltaan tärkeitä. Sosiaali- ja terveysministeriö raportoi yhteenvedossaan VAMPO-loppuraporttia varten niistä laajemmista asiakokonaisuuksista, joiden parissa hallinnonalalla on tehty uudistuksia ja kehittämistoimenpiteitä. Osa on suoraan yhdistettävissä VAMPO:n toimenpiteisiin, osassa kytkös on heikompi. Voidaankin pohtia, ovatko vammaispolitiikan tavoitteet muuttuneet vastaavasti vai toteutetaanko uudistuksia ja kehittämistoimia, joissa vielä tulisi paremmin huomioida vammaispoliittiset vaikutukset.

2.2.8 Sosiaaliturva

Sosiaaliturvassa eläkelainsäädännön kehittäminen, etuuksien yhteensovittamisen joustavoittaminen ja köyhyyden torjunta ovat vammaisten ihmisten osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi tärkeitä toimenpiteitä. (VAMPO, s. 31)

Sosiaaliturvan sisältöalueen kuudesta toimenpiteestä (90–95) neljä on VAMPO-ohjelmakauden aikana toteutunut tai käynnistynyt jollain tasolla. Suunnitellusti toteutui laki takuueläkkeestä (703/2010), joka tuli voimaan 1.3.2011 (tmp. 91). Lisäksi erityiskustannusten vaikutus vammaisetuuden määrään yhtenäistyi (tmp. 93).

1.6.2015 alkaen 16 vuotta täyttäneen vammaistuen myöntäminen ei ole enää edellyttänyt erityiskustannuksia vaan edellytyksenä on ainoastaan vamman tai sairauden aiheuttama haitta, avuntarve tai ohjauksen ja valvonnan tarve. Erityiskustannukset vaikuttavat kaikkien vammaisetuuksien määrään korottavasti. Muutoksilla poistetaan vammaisetuuksien kohdentumisessa havaittuja epäkohtia ja lisätään eri etuuksien yhtenäisyyttä. Muutoksen on arvioitu lisäävän perusvammaistuen saajien määrää noin 10 000 henkilöllä vuoden 2020 loppuun mennessä.

Käynnistyneeksi ja tavoitteen mukaisesti toteutuneeksi voi myös lukea toimenpiteen, jonka mukaan varmistetaan tiedotus kansaneläkelain ja työeläkelakien mukaisen työkyvyttömyyseläkkeiden lepäämään jättämistä koskevien säännösten osalta (tmp. 94). Seurannan osalta oli määritelty, että vaikutuksia seurataan lain voimassaoloaikana ja arvioidaan mahdolliset kehittämistarpeet. VAMPO-ohjelmakauden päättyessä lakia työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun edistämisestä (378/2009) on jatkettu ja tullaan jatkamaan vuoden 2020 loppuun saakka.

Toteutumatta on toimenpide sosiaali- ja terveydenhuollon ns. maksukattojen yhdistämisestä (tmp. 90) sekä eläkkeensaajan asumistuen tulo rajojen korottamiseen tähdännyt toimenpide (tmp. 92). Kelan korvaamien lääke- ja matkakustannusten omavastuuosuuksien sekä julkisen terveydenhuollon asiakasmaksujen noustessa sosiaaliturvan sisältöalueelle kohdistettu tavoite köyhyyden torjunnasta ei tältä osin toteudu.

2.2.9 Oikeusturva, turvallisuus ja koskemattomuus

Oikeusturvan, turvallisuuden ja koskemattomuuden sisältöalueella tarvittavat toimenpiteet liittyvät vammaisten henkilöiden oikeussuojan ja -turvan vahvistamiseen sekä hyväksikäytön ja väkivallan riskien ehkäisyyn. Samoin tarvitaan toimenpiteitä, joilla varmistetaan apu- ja turvatoimet vammaisille henkilöille häiriö ja kriisitilanteissa. Huomiota tulee kiinnittää vammaisten henkilöiden apu- ja turvatoimien kehittämiseen ja lisäämiseen myös kansainvälisen yhteistyön keinoin. (VAMPO, s. 31)

Kaikista sisältöalueen toimenpiteistä (96–101) on ohjelmakaudella käynnistynyt tai toteutunut viisi.

Yksi tämän sisältöalueen toimenpiteistä oli varmistaa voimavarat, mukaan lukien vammaisasiantuntijuus, mahdolliselle yhdenvertaisuusviranomaiselle (tmp. 96). Uusi yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) tuli voimaan 1.1.2015. Yhdenvertaisuusvaltuutettu aloitti toimintansa vuoden 2015 alusta.

Sisäministeriön mukaan vammaispoliittisen ohjelman keskeiset tavoitteet on pyritty toteuttamaan poliisitoimessa osana laajempaa poliisipalvelujen saatavuuden yhdenvertaistamista. Keskeisimmät kysymykset liittyvät siihen, että vammaiset henkilöt ovat rikoksen uhreina usein haavoittuvassa asemassa. Heihin kohdistuneet rikokset voivat helpommin jäädä paljastumatta, vammaisuus voi altistaa heidät sellaisille rikoksille, joiden uhreiksi muut eivät yhtä helposti joudu ja vammaisella voi olla vaikeuksia hälyttää itselleen viranomaisten apua sitä tarvittaessaan.

Poliisin viharikosseurantaa toteutetaan vuosittain ja yhtenä tarkastelun kohteena on vammaisuuden perusteella tehdyt viharikokset. Näissä ei ole tapahtunut merkittävää kasvua ohjelman toimeenpanokaudella. Poliisille on toimeenpanokaudella annettu säännöllisesti koulutusta viharikosten tunnistamiseksi ja yhdenvertaisuuden toteutta-

mista käytännön viranomaistoiminnassa opetetaan poliisin peruskoulutuksessa. Syksyn 2015 aikana on SM:n johdolla käynnistynyt työ poliisin, syyttäjänlaitoksen ja tuomioistuinten yhteisen käsikirjan laatimiseksi haavoittuvassa asemassa olevan rikoksen uhrin suojele- ja tukitarpeiden tunnistamiseksi rikosprosessissa. Käsikirja, joka perustuu EU:n rikosuhridirektiiviin, valmistuu alkuvuonna 2016.

Ulkoasiainministeriön päävastuulla olleet toimenpiteet vammaisten henkilöiden apu- ja turvatoimien kehittämiseksi ja lisäämiseksi myös kansainvälisen yhteistyön keinoin (tmp. 100, 101) ovat toteutuneet hyvin.

2.2.10 Kulttuuri ja vapaa-aika

Yhdenvertaiset mahdollisuudet ja osallisuus liikunta-, taide-, kirjasto- ja matkustuspalveluihin ovat keskeisiä kysymyksiä vammaisille ihmisille kulttuurissa ja vapaaajalla. (VAMPO, s. 31)

Sisältöalueen toimenpiteistä (102–106) on ohjelmakaudella käynnistynyt tai toteutunut neljä. Ne ovat olleet opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) vastuulla. Ministeriön mukaan Suomen vammaispoliittisen ohjelman tavoitteita on edistetty monin toimenpitein kulttuurin, taiteen ja liikunnan sektoreilla (ks. tarkemmin liite 1: Tilannekatsaus VAMPO:n toimenpiteiden toteutumiseen).

Kulttuuripolitiikan strategia 2020:n tavoitetilana on, että kulttuuri- ja kirjastopalvelut ovat tasa-arvoisesti kaikkien saatavissa ja saavutettavissa ja eri väestöryhmien osallisuus ja harrastusmahdollisuudet suomalaisessa kulttuurissa toteutuvat. Kulttuuritapahtumista on julkaistu saavutettavuusopas vuonna 2015. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myös asettanut työryhmän valmistelemaan kansallista taide- ja kulttuuritapahtumaohjelmaa, jonka tavoitteena on mm. edistää kansalaisten yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia kulttuuriin.

Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan kirjastojen digitaalisten tiedostojen edelleen kehittäminen vammaiset käyttäjät huomioon ottavalla tavalla on toteutunut erittäin hyvin. Erityisesti Näkövammaisten kirjaston toiminta on ollut tavoitteen toteuttamisessa aktiivista. Julkaisujen ja verkkosivujen saavutettavuutta on edistetty järjestelmällisesti sekä kansallisten suositusten että kansainvälisen yhteistyön keinoin (saavutettava julkaisustandardi, esteettömyyssalkku).

Opetus- ja kulttuuriministeriö on seurannut taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuutta ja sen edistämistä mm. kyselyin ja työryhmätyönä. Valtionosuutta saaville teattereille, orkestereille, museoille ja kirjastoille vuonna 2012 tehdyn kyselyn tulosten mukaan laitosten suhtautuminen saavutettavuuteen on myönteisempää ja saavutettavuuskartoitukset lisääntyivät verrattuna vuonna 2007 tehtyyn kyselyyn. Haasteina koettiin edelleen rajalliset resurssit, erityisesti taloudelliset tekijät.

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuustyöryhmä katsoi vuonna 2014 jätetyssä loppuraportissaan, että taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuus on edistynyt ja toteutetut toimenpiteet ovat olleet oikeansuuntaisia, mutta työtä on syytä jatkaa edelleen. Työryhmä myös teki toimenpide-ehdotuksia saavutettavuuden edistämiseksi.

Liikuntatilojen lähiympäristöjen kaavoituksen ja muun suunnittelun ohjeistaminen esteettömyysperiaatteen mukaisesti (tmp. 103) ei ole toteutunut. Ympäristöministeriö raportoi, että toimenpide integroidaan laajempaan ja kaikki lähiympäristöt kattavaan ohjeistukseen, jonka valmistelua ei ole vielä käynnistetty.

2.2.11 Vammaisten henkilöiden kohtaama syrjintä

Sisältöalueella kiinnitettiin huomiota syrjinnän, myös moniperusteisen ja välillisen syrjinnän, tunnistamiseen, ehkäisyyn ja torjuntaan. (VAMPO, s. 31)

Toimenpiteistä (107–110) on ohjelmakaudella käynnistynyt tai toteutunut kolme.

VAMPO-ohjelmakauden aikana on sisäministeriön hallinnonalalla kehitetty yhdenvertaisuussuunnittelun ohjeistusta (tmp. 107). Vuonna 2010 julkaistiin yhdenvertaisuussuunnittelua koskeva yleinen opas, vuonna 2011 opas kansalaisjärjestöille ja vuonna 2012 opas oppilaitoksille. Lisäksi meneillään on yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnin kehittäminen säädösvalmistelussa. Siihen liittyy vammaispoliittisten kysymysten huomioimista.

Uusi yhdenvertaisuuslaki astui voimaan 1.1.2015. Samaan aikaan yhdenvertaisuustoimialue siirtyi oikeusministeriön hallinnonalalle. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää viranomaisilta, koulutuksenjärjestäjiltä ja työnantajilta toimenpiteitä vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Sisäministeriö valmistelee uuden lain edellyttämän yhdenvertaisuussuunnitelman laissa asetetun aikataulun mukaisesti (viimeistään vuoden 2016 loppuun mennessä).

Toimenpide 110, joka koski vammaisten maahanmuuttajien alkuvaiheen ohjauksen ja kotouttamisen tehostamista, ei ole toteutunut. Kotouttamista koskevat toimenpiteet siirtyivät vuoden 2012 alusta työ- ja elinkeinoministeriön vastuulle.

2.2.12 Tietopohja

Tietopohjan vahvistamiseksi tarvitaan toimenpiteitä, joilla vammaispolitiikan suuntaamista, toteuttamista ja arviointia tulevien instrumenttien monipuolisuutta ja luotettavuutta vahvistetaan. (VAMPO, s. 31)

Sisältöalueelle kirjatusta neljästä toimenpiteistä (111–114) kaikki on jollain tasolla käynnistetty. Kaikkien ministeriöiden vastuulla oli omien hallinnonalojensa osalta vahvistaa vammaistutkimuksen asemaa ja vammaisten ihmisten osallisuutta hankkeissa. Tavoitteena oli vammaistutkimuksen sektoritutkimusohjelman käynnistäminen (tmp. 111). VAMPO-seurannan koordinaatioryhmän työpajassa 10.10.2013 työryhmä pohti, mitä vammaistutkimuksella ja sektoritutkimusohjelmalla tässä tarkoitetaan. Toimenpide oli liian väljästi määritelty. Siitä huolimatta osa ministeriöistä on raportoinut hallinnonalallaan tehtävää, vammaisuuteen liittyvää tutkimusta.

Selvityksiin ja lausuntoihin perustuvaa tietoa on ministeriöiden tuottamassa seuranta-aineistossa jonkin verran. Syksyllä 2014 julkaistussa VAMPO-seurantaraportti II:ssa on koottu liitteeksi listaa niistä selvityksistä, raporteista ja tutkimuksista, joita VAMPO-ohjelmakauden aikana on tuotettu.

THL tekee joka kolmas vuosi erillisselvityksen vammaispalvelujen toteutumisesta kunnissa. Viimeksi ilmestyi vuonna 2014 *Vammaisten palvelut 2013 – Kuntakyselyn osaraportti*. Kysely tullaan uusimaan jälleen vuonna 2016.

2.2.13 Verotuen korvaaminen suoralla määrärahatuella

VAMPO:n mukaan verotukiin käytetyt voimavarat ohjataan uudelleen aktiiviseen vammaispolitiikkaan, erityispalvelujen vahvistamiseen ja turvaamiseen. (VAMPO, s. 31–32)

VAMPOon kirjattu tavoite verotuen korvaamisesta suoralla määrärahatuella liitettiin kysymykseen erityispalvelujen tuotantokustannuksista. Palvelujen saatavuuden ja laadun varmistaminen asiakkaan asuinkunnasta tai vammairyhmästä riippumatta edel-

lyttää monipuolista keinovalikoimaa. Siksi valtion ja kunnallisen verotuksen invalidivähennystä esitettiin poistettavaksi ja ohjattavaksi aktiiviseen vammaispolitiikkaan. (VAMPO, 139)

Tämän VAMPO:n toimenpide (tmp. 115) ei ole ohjelmakauden aikana toteutunut. Selvitystyötä on kuitenkin tehty, kun THL keväällä 2014 laati *Kuljetuksesta liikkumiseen* -selvitysraportin kehittämisehdotuksineen vammaisten apuvälinepalveluista, mukaan lukien auton hankintakäytännöstä. Selvitykseen liittyi invalidivähennyksen aseman arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriö on jatkanut invalidivähennyksen aseman selvittämistä yhdessä THL:n ja valtiovarainministeriön kanssa.

2.2.14 Kansainvälinen toiminta

Kansainvälinen yhteistyö vahvistaa kansallista vammaispolitiikkaa. Se velvoittaa maattamme kehittämään vammaispolitiikkaa kansainvälisten sopimusten linjausten mukaisesti. Se tarkoittaa myös kansalaisjärjestöjen yhä merkittävämpää osallisuutta kansainvälisen vammaispolitiikan toimijoina. (VAMPO, s. 32)

Kansainvälisen toiminnan sisältöalueelle määriteltyjen toimenpiteiden (tmp. 116–122) osalta voi todeta ohjelmakaudella olleen runsaasti aktiviteettia. Yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan ratifiointiprosessia ei ole saatettu aivan loppuun. Ratifioinnin loppuunsaattaminen riippuu sosiaali- ja terveysministeriön valmisteluvastuulla olevien säädösmuutosten hyväksymisestä ja vahvistamisesta (ks. 2.1.1). Kaikki muut toimenpiteet ovat toteutuneet tai käynnistyneet.

Ulkoasiainministeriön (UM) mukaan Suomen näkyvyys ja vaikuttavuus kansainvälisissä vammaiskysymyksissä on lisääntynyt. Suomi kuuluu niiden maiden joukkoon, jotka aktiivisesti tukevat vammaisten henkilöiden oikeuksien kehittämistä maailmanlaajuisesti sekä poliittisten että taloudellisten keinojen kautta. Vammaisnäkökulma on esillä kaikessa kehitysyhteistyössä, erityisesti kansalaisjärjestötyössä. Kansalaisyhteiskunnan vammaishankkeita tuetaan alhaisemmalla omarahoitusvaatimuksella (hakijan omarahoitusosuus 15 %:n sijasta vammaishankkeissa ja -ohjelmissa 7,5 %). Vammaiskysymysten valtavirtaistamisen toimeenpanon edellytyksiä on merkittävästi vahvistettu maaliskuussa 2015 hyväksytyn ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan yleisohjeen myötä. Lisäksi valtavirtaistamista on edistetty koulutuksilla sekä kehittämällä sisäisiä prosesseja ja järjestelmiä. Osallistavan opetuksen arviointi valmistui vuonna 2015 ja sen suositukset vammaiskysymysten valtavirtaistamisen vahvistamiseksi kahdenvälisissä sekä monenkeskisissä hankkeissa on käsiteltyssä.

Ulkoasiainministeriöllä on vakiintuneet vuoropuhelut vammaisjärjestöjen kanssa. Ulkoasiainministeriö tukee kaksivuotisella ohjelmärahoituksella (2016–2017) Vammaiskumppanuus ry:tä sekä Abilis-säätiötä. Abilis-säätiön ohjelma sisältää muun muassa vammaisoikeusdiplomatian, jonka puitteissa vammaisista henkilöistä koostuva asiantuntijaryhmä jatkaa kouluttautumistaan tarjotakseen asiantuntemustaan sekä suomalaisille toimijoille että kansainvälisille organisaatioille ja vahvistaa Suomen osallistumista keskusteluun vammaisten henkilöiden oikeuksien parantamiseksi.

Suomi on pitänyt esillä vammaiskysymyksiä myös kaikessa monenkeskisessä kehitysyhteistyössä (kuten YK:ssa ja kehitysrahoituslaitoksissa) sekä EU-toiminnassa.

UM:n mukaan ulkoasiainhallinnon työ koskien vammaisten henkilöiden oikeuksien ja erityistarpeiden huomioimista humanitaarisessa avustustoiminnassa on ollut tuloksellista. Haasteellisesta taloudellisesta tilanteesta huolimatta ulkoasiainministeriö on kanavoinut lisäresursseja järjestöjen humanitaarisiin vammaishankkeisiin, joiden puitteissa pakolaisleireillä on kunnostettu kouluja, terveysasemia, vesipisteitä ja vesoja vammaisten henkilöiden tarpeita paremmin vastaaviksi. Suomen tuen avulla on

myös onnistuneesti kehitetty kansainvälisten humanitaaristen järjestöjen toimintakykyä ja osaamista vammaiskysymysten suhteen.

UM raportoi, että liikuntarajoitteisten mahdollisuuksia liikkua tiloissa on huomioitu sekä uudisrakentamis- että peruskorjausprojektien yhteydessä. Esteettömyys on otettu huomioon myös toteutettaessa ulkoistettuja palveluja esimerkiksi kaikissa Suomen viisumikeskuksissa sen varmistamiseksi, että hakija pääsee esteettömästi hakemaan viisumia.

3 VAMMAISPOLITIikka ETENEE

3.1 OLEMMEKO EDENNEET KOHTI KESTÄVÄÄ VAMMAISPOLITIikkaA?

Marraskuussa 2015 pyysimme yhdeksää VAMPO:n toimenpiteiden toteuttamisesta päävastuussa olevaa ministeriötä esittämään arvionsa oman hallinnonalan vastuulle tai osavastuulle merkittyjen toimenpiteiden toteutumisesta. VAMPO-toimenpiteistä päävastuussa olevia ministeriöitä ovat liikenne- ja viestintäministeriö, oikeusministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, sisäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, ulkoasiainministeriö, valtionvarainministeriö sekä ympäristöministeriö.

Ministeriöistä saatuja tilannekatsauksia on sisällytetty edellisiin kappaleisiin sen perusteella, mihin ensisijaiseen kokonaisuuteen tai vammaispoliittisesti merkittävään sisältöalueeseen ne voidaan lukea. Kaikista yhdeksästä ministeriöstä palautettiin VAMPO-toimenpiteitä koskevat excel-taulukot vuoden 2015 seurantatiedoilla täydennettynä. Liiteosioon on koottu tilannekatsaus VAMPO:n toimenpiteiden toteutumisesta ohjelmakauden 2010–2015 aikana (liite 1).

Vammaispoliittisessa ohjelmassa oli kirjaus, että se tarjoaa tuen ja suunnan kunnalliselle ja alueelliselle vammaispolitiikalle. Samoin se on tarjonnut työkalun YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen laaja-alaiselle kansalliselle edistämiseksi ja täytäntöönpanolle. (VAMPO, s. 24)

Suomen vammaispoliittisella ohjelmalla haluttiin vahvistaa kehityskulkuja, jotka tukevat vammaisten henkilöiden oikeudenmukaisen yhteiskunnallisen aseman toteutumista käytännössä. Vammaisten henkilöiden oman tahdon ja mielipiteen kunnioittaminen, yksilöllisyys ja valinnanvapaus ovat nykyaikaisen vammaispolitiikan kulmakiviä (VAMPO, s. 156). Esimerkkejä vammaisten henkilöiden itsemääräämistä edistävästä toimenpiteistä, jotka ovat toteutuneet tai edenneet ovat asuin- ja kotikunnan valinta-oikeuden toteuttaminen, henkilökohtaisen avun varmistavan järjestelmän toimeenpano, palvelusuunnitelman asiakaslähtöinen ohjaus, huolehtiminen siitä, että edunvalvontaa koskeva lainsäädäntö ja edunvalvontakäytäntö nivELYVÄT asianmukaisesti vammaispolitiikkaan sekä itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja sen rajoittamista koskevan sääntelyn uudistaminen.

Valtakunnallinen vammaisneuvosto (VANE) lähetti keVÄÄLLÄ 2015 kyselyn kunnallisille vammaisneuvostoille ja valtakunnallisille vammaisjärjestöille. Vammaisneuvostoista yhteensä 70 vastasi määräaikaan mennessä, vammaisjärjestöistä vain kaksi. Vastaukset antavat tilannekuvaa siitä, missä tilassa vammaispoliittiset asiat ovat paikallisella tasolla.

VANEn kyselystä laaditun raportin johtopäätöksissä todetaan, että kaikkein parhaiten paikallistasolla on edistytty koulutuksen ja opiskelun, terveydenhuollon ja kuntoutuksen, kulttuurin ja vapaa-ajan sekä rakennetun ympäristön aloilla. Kyselyn johtopäätökset ja niissä vammaisneuvostoista välittyvä tieto on näiltä osin linjassa sen tiedon kanssa, mitä ministeriöt vammaispoliittisen ohjelmakauden päättyessä ovat samoista aiheista raportoineet.

Vastaavasti vähiten edistystä paikallistasolla on havaittavissa työn ja itsenäisen elämän kohdalla. Vastauksista selvisi myös, että vaikka VAMPOLLA voidaan sanoa olleen vaikutusta joidenkin tavoitteiden saavuttamiseen, on vaikutus ihmisten elämän parantamiseen paikallisella tasolla jäänyt vajaaksi. Tässä kuitenkin oli havaittavissa paikkakuntakohtaisia eroja.

Kehas-ohjelman seurantaryhmän toteuttaman kyselyn tuloksia raportoitiin aikaisemmassa kappaleessa 2.2.1 Itsenäinen elämä. Tulokset kertovat Kehas-ohjelman koetuista vaikutuksista mm. vammaisten ja heidän läheistensä osallisuuteen ja oikeuksiin. Kyselyyn vastaajat (N=120) olivat erityishuoltopiireistä, kunnista, kuntayhtymistä ja järjestöistä. Myönteisimpänä Kehas-ohjelman vaikutuksia pitävät erityishuoltopiirit, joista 66 prosenttia ilmoitti ohjelman edistäneen vammaisten ja heidän läheistensä oikeuksia erittäin tai melko paljon. Järjestöistä vastaava osuus oli 14 prosenttia. Järjestövastaajista sen sijaan 14 prosenttia katsoi Kehas-ohjelman edistäneen oikeuksien varmistamista melko vähän ja 7 prosenttia erittäin vähän. Kolmannes järjestövastaajista ei ottanut asiaan kantaa.

Kolme neljästä vastaajasta kertoi, että Kehas-ohjelma on edistänyt laitosasumisesta luopumista vähintään kohtalaisesti ja vain noin joka kymmenes (11 %) vastaajista oli sitä mieltä, että Kehas-ohjelman vaikutus laitosasumisen lakkauttamiseen on melko tai erittäin vähäinen. Vastaajista myönteisimmin Kehas-ohjelman vaikutuksia laitosasumisen lakkauttamiseen arvioivat erityishuoltopiirit, joista 64 prosenttia kertoi ohjelman edistäneen tavoitetta erittäin paljon. Myös kunnissa, kuntayhtymissä ja järjestöissä Kehas-ohjelman nähdään vaikuttaneen laitosasumisen lakkauttamiseen varsin paljon. Kunnista ja kuntayhtymistä 20 prosenttia ja järjestöistä 21 prosenttia kertoo Kehas-ohjelman edistäneen laitosasumisen purkamista erittäin paljon. Melko paljon Kehas-ohjelman kertoo vaikuttaneen laitosasumisen lakkauttamiseen kuntavastaajista 30 prosenttia ja järjestövastaajista 36 prosenttia.

3.2 VAMMAISPOLITIikka YLI HALLINNONRAJOJEN ULOTTUVANA YHTEISKUNTAPOLITIIKAN OSANA

Vammaispoliittisen ohjelman valmistelussa painotettiin avoimuutta ja vuorovaikutteisuutta. Tavoitteena oli tietoisuuden lisääminen vammaisuudesta eri hallinnonaloilla ja laajemminkin koko yhteiskunnassa. (VAMPO, s. 24)

Selvityksiin ja lausuntoihin perustuvaa tietoa on ministeriöiden tuottamassa seuranta-aineistossa jonkin verran. Syksyllä 2014 julkaistussa VAMPO-seurantaraportti II:ssa on koottu liitteeksi listaa niistä selvityksistä, raporteista ja tutkimuksista, joita VAMPO-ohjelmakauden aikana on tuotettu.

Yhteistyötä yli hallinnonrajojen ympäristöministeriö tuo VAMPO-loppuraporttia varten laaditussa lausunnossaan esiin Aran, joka yhdessä alan toimijoiden kanssa on kehittänyt aiempaa monipuolisempaa asumista. Siitä esimerkki on Arjen keskiössä -hanke vuosina 2012–2014. Hankkeessa mukana olleissa kunnissa vahvistettiin poikikihallinnollista yhteistyötä sosiaali- ja terveyssektorin, asuntotoimen ja kaavoituksen kesken. Vammaiset henkilöt ja heidän omaisensa olivat keskeisesti mukana asuntoverkostojen ja niihin liittyvien asuinympäristöjen suunnittelussa.

Sosiaali- ja terveysministeriö raportoi Kehas-ohjelman seurantaryhmän toteuttamasta kyselystä. Siinä kysyttiin myös vammaisalan osaamisen varmistamisesta ja hallinnonalojen välisen yhteistyön toteuttamisesta. Kaikista kyselyyn vastanneista (N=120) kolmannes (35 %) arvioi Kehas-ohjelman vaikutuksen osaamisen varmistamisen edistymiseen kohtalaiseksi ja noin joka viidennen (22 %) mielestä Kehas-ohjelma on vaikuttanut osaamisen varmistamiseen melko paljon. Yli kolmannes (36 %) vastaajista ei ottanut asiaan kantaa.

Noin kolmannes kyselyyn vastaajista kertoi vammaisalan osaamisen varmistamisen ja hallinnonalojen välisen yhteistyön toteuttamisen edistyneen vuosina 2010–2015. Hieman useampi kuin puolet vastaajista ilmoitti kyselyssä vammaisalan osaamisen varmistamisen pysyneen ennallaan ja puolet vastaajista ilmoitti hallinnonalojen välisen yhteistyön toteuttamisen pysyneen ennallaan. Vastaajista kahdeksan prosenttia ilmoitti hallinnonalojen välisen yhteistyön toteuttamisen heikentyneen, kun vastaava osuus vammaisalan osaamisen varmistamisen osalta oli vain kolme prosenttia.

Sisäministeriössä VAMPO-loppuraporttia varten laaditussa lausunnossa mainitaan syksyn 2015 aikana SM:n johdolla käynnistynyt työ poliisin, syyttäjänlaitoksen ja tuomioistuinten yhteisen käsikirjan laatimiseksi haavoittuvassa asemassa olevan rikoksen uhrin suojele- ja tukitarpeiden tunnistamiseksi rikosprosessissa. Käsikirja, joka perustuu EU:n rikosuhridirektiiviin, valmistuu alkuvuonna 2016.

4 LOPUKSI

Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006 (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:9) asetti askelmerkit Suomen vammaispoliittiselle ohjelmalle VAMPO 2010–2015. Toimenpiteitä on toteutettu ja käynnistetty. Määrätietoisesti on pyritty toteuttamaan tarvittavat säädösmuutokset, jotta YK:n vammaisten oikeuksia koskeva yleissopimus saataisiin ratifioitua.

Vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantamisen ja köyhyyden torjunnan eteen on toteutettu toimenpiteitä. Lainsäädännön muutoksilla on vahvistettu yhdenvertaisuutta työvoima- ja yrityspalveluissa. Kehittämishojelmilla ja työryhmissä on etsitty uusia, joustavia ratkaisuja osatyökyisten henkilöiden työllistymiseen. Tällä osa-alueella on myös meneillä olevia hankkeita. VAMPO-ohjelman tavoitteiden toteutumisen kannalta näyttää selvältä, että vaikka suuri osa työhön liittyvistä toimenpiteistä on toteutettu, ei niistä toistaiseksi ole ollut tavoiteltua hyötyä vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantamisessa. Köyhyyden torjunnan osalta vaikuttavin toimi on ollut vuonna 2011 voimaan tullut takuueläkelaki.

Erytispalvelujen ja tukitoimien saatavuuden ja laadun varmistamiseksi maan eri puolilla on työskennelty muun muassa vammaislainsäädännön uudistamiseksi ja KEHAS-ohjelman toimeenpanon seurannassa. Vammaislainsäädännön uudistamistyö jatkuu. KEHAS-ohjelman avulla laitospaikat ovat vähentyneet, mutta tavoitteeseen nähden liian hitaasti. Laitoshoidon lakkauttamiseen tähtäävä ohjelma jatkuu vuoteen 2020. THL:n Vammaispalvelujen käsikirja on STM:lle keskeinen ammattilaisten ohjausväline, jota kehitetään palautteen pohjalta.

Yhteiskunnan esteettömyyden laaja-alainen vahvistaminen ja lisääminen kuuluvat niihin toimenpidekokonaisuuksiin, jotka ovat vaatineet ja edelleen vaativat jatkuvaa valppautta ja aktiivista otetta yhteiskunnan eri osa-alueilla. Esteettömyystiedon lisäämisellä ja levittämisellä on tässä keskeinen vaikutus. VAMPO-ohjelmakauden aikana tietoa on tuotettu, mutta edelleen yhteiskunnan eri toimijoiden yhteinen vastuu toimenpidekokonaisuudesta puuttuu.

Vammaistutkimuksen vahvistamisen, tietopohjan lisäämisen sekä menetelmien kehittämisen osalta on todettava toimenpidekokonaisuuden laaja-alaisuus ja haastavuus. VAMPO-ohjelmaan kirjatut toimenpiteet vastasivat huonosti sitä kehitystä, mikä tutkimuspolitiikassa ohjelmakauden aikana on ollut meneillä. Ministeriöt ovat vaihtelevasti osallistuneet vammaisuutta koskevan tietopohjan lisäämiseen omilla hallinnonaloillaan. Vammaistutkimuksen viisivuotisen professuurin rahoitus on vammaisjärjestöiltä.

Nämä VAMPO:n kärkeen luetut toimenpidekokonaisuudet nähtiin VAMPOa laadittaessa ensisijaisina. Myös jälkikäteen tarkasteltuna kokonaisuudet ovat tärkeitä ja niiden eteen on tehty runsaasti työtä. Samalla kokonaisuuksien sisään mahtuu muuttujia ja toimijoita, joiden vastuut ja vaikuttamismahdollisuudet vaihtelevat poliittisten valtasuhteiden muuttuessa. Toimenpidekokonaisuuksien eteneminen jatkossa yhteiskunnan eri osa-alueilla edellyttää edelleen sitoutumista ja panostusta tavoitteiden saavuttamiseksi niistä vastuussa olevilta poliittisilta toimijoilta.

VAMPOssa vammaispolitiikan haasteet jaoteltiin myös sisältöalueittaisiin toimenpiteisiin. Tässä loppuraportissa tehdyn sisältöalueittaisen tarkastelun perusteella voi ohjelmakauden päätyttyä todeta useiden toimenpiteiden toteutuneen ohjelman mukaisesti. Sitä kautta on havaittavissa selkeä positiivinen kehitys muun muassa kulttuuri- ja liikuntapalveluiden, koulutuksen sekä kansainvälisen yhteistyön alueilla.

Nyt voi pysähtyä pohtimaan, mitkä ovat vuonna 2016 tärkeimmät vammaispoliittiset tavoitteet ja mitkä vaikuttavimmat keinot niiden saavuttamiseen jatkossa. Pääty-

neeseen vammaispoliittiseen ohjelmaan VAMPO 2010–2015 kirjattu tulevaisuuden tavoite kestävästä vammaispolitiikasta on edelleen ajankohtainen ja tavoittelemisen arvoinen. *Se antaa tilaa yhteiskunnan monimuotoisuudelle, torjuu syrjintää ja vahvistaa yhteiskunnan esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Vastuu kestävän vammaispolitiikan toteuttamisesta on yhteiskunnan kaikilla toimijoilla.* (VAMPO 2010, s. 5) Miten kukin toimija kantaa vastuunsa ja osoittaa vammaispoliittisen vaikuttavuutensa tästä eteenpäin?

LÄHTEET

Kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvo koulutuksissa. Miten oppilaitokset voivat edistää sitä (2014).

Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 13/2015. Esteettömät viestintäpalvelut.

Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 16/2015. Liikennejärjestelmän esteettömyys. Yhteenvedo säädöspohjasta, suunnitteluohjeista ja kehittämishaasteista.

Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 36/2014. Viestintäpalveluiden esteettömyysindikaattorit.

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:15. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Loppuraportti.

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:37. Osatyökykyiset työssä -ohjelma. Osatyökykyisten työllistymistä edistävien säädosmuutostarpeiden ja palvelujen arviointi.

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:32. Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamistarpeita arvioivan työryhmän loppuraportti.

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:21. Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti

STM:n Kuntainfo (5/2011) Sijaishoidon toteuttamisesta:

<http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1563794#fi>

Valtioneuvoston kanslia. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015.

Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:9.

Liite 1: Tilannekatsaus VAMPOn toimenpiteiden toteutumiseen

Tilannekatsauksen esitystapa perustuu VAMPOn mukaiseen jaotteluun, jossa yhteensä 122 toimenpidettä on jaettu elämänalueiden mukaisesti 14 eri lohkoon. Kunkin toimenpiteen kohdalla esitetään VAMPOn alkuperäisen toimenpidekirjauksen lisäksi ohjelmakauden päättyessä raportoitu tilannetieto. Tieto perustuu ministeriöiden antamiin vastauksiin THL:n kyselyissä. Tämän jälkeen esitetään raportin toimittajan oma kommentti toimenpiteen toteutumisesta, tehtävään liittyvästä seikasta tai toteutumisen arvioinnissa huomioon otettavista asioista.

1 Itsenäinen elämä (toimenpiteet 1–33)

Toimenpide 1: Tiedotetaan palveluista ja tukitoimista ja ohjataan niiden järjestämistä niin, ettei runsaasti palveluja tarvitsevia vammaisia henkilöitä eroteta perheestään palvelutarpeen perusteella ja ettei palvelujen ja tukitoimien tarve muodosta estettä parisuhteelle ja perheen perustamiselle.

Vastuuministeriö: STM (informaatio-ohjaus, THL/TUSO-asia henkilöstön koulutuksen osalta)

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seuranta: Kansalaispalautteen kerääminen. Kehas-ohjelman toimeenpanon seurantaryhmän raportti ohjelman toimeenpanosta (julkaistaan 2016)

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 23, PL 19.1 § ja 19.3 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Toimenpiteen toteuttaminen on kuntien tehtävä. Tiedottaminen tapahtuu myös THL:n ylläpitämän vammaispalvelujen käsikirjan kautta. Lähtökohtana on vammaisten henkilöiden osallisuuden ja oikeuksien varmistaminen palvelujen järjestämisessä. Valtioneuvoston periaatepäätös kehitysvammaisten henkilöiden asumisen ja palvelujen turvaamisesta on annettu 11/2012. Yksi toimenpidealue korostaa vammaisten henkilöiden osallisuuden ja oikeuksien varmistamista asumisen ja palvelujen järjestämisessä (STM). THL on avannut 2011 keväällä sähköisen vammaispalvelujen käsikirjan, joka tarjoaa ajantasaista tietoa vammaispalveluista. Käsikirjan käyttäjiä on kuukaudessa 19 000–24 000 välillä. Vammaisten lasten ja perheiden osio avattiin käsikirjaan elokuussa 2013, www.vammaispalvelujenkasikirja.fi (THL).

Uusi sosiaalihuoltolaki tuli voimaan 1.4.2015. Siinä mm. 30 §:ssä säädetään, että sosiaalihuolto on lähtökohtaisesti toteutettava siten, että avio- ja avopuolisilla sekä muilla perheenjäsenillä on mahdollisuus asua yhdessä. Sosiaalihuoltolain toimeenpanon tueksi on ilmestynyt opas, josta on julkaistu verkkoversio kesäkuussa 2015.

Kehas-ohjelman seurantaryhmän v. 2015 kunnille, erityishuoltopiireille ja järjestöille toteuttamassa kyselyssä selvitettiin mm. tiedon saantia palveluista, vammaisten henkilöiden asumisvaihtoehtoja ja mahdollisuuksia valita asuinkumppaninsa. Vastaa- jien mielestä nämä ovat edistyneet hyvään suuntaan. Vuoden 2016 alussa julkaistava Kehas-seurantaryhmän loppuraportti sisältää kyselyn tulosten kuvauksen, arvion oh-

jelman toimeenpanosta, hyvien käytäntöjen kuvauksia ja tehostettavat toimenpiteet vuoteen 2020.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu ja kansalaispalautetta on kerätty Kehas-ohjelman puitteissa.*

Toimenpide 2: Saatetaan adoptiota koskeva ohjaus vastaamaan nykyaikaisen vammaispolitiikan periaatteita. (Laki lapseksi ottamisesta)

Vastuuministeriö: STM (informaatio-ohjaus, THL/TUSO -asia henkilöstön koulutus)

Muut keskeiset ministeriöt: OM

Ajoitus: Jatkuva ohjaus. OM on asettanut kesällä 2009 työryhmän valmistelemaan adoptiolainsäädännön uudistamista, mukaan lukien lain ohjaus ja valvonta. Työryhmän tehtävä päättyi 11/2010, HE 2011

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta. Seuranta: Kansalaispalautteen kerääminen

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 23.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

STM: Uusi adoptiolaki tuli voimaan 1.7.2012 ja se kumosi lapseksiottamisesta annetun lain. Adoptiolain mukaan jokaisella on oikeus saada adoptioneuvontaa. Neuvonnan keskeyttämisestä voi valittaa hallinto-oikeuteen. Vammaisuus ei Suomessa lähtökohtaisesti estä adoptiota, kohdemailla voi kuitenkin olla asiasta omia lakeja ja määräyksiä. Adoptioneuvonnassa on erityisesti valvottava lapsen etua. Opasta adoptioneuvonnasta on uusittu. Adoptioneuvonnan opasluonnos oli vammaisasiain neuvottelukunnassa kommentteilla keväällä 2012 ja kommentit on huomioitu oppaan valmistelussa. Opas adoptioneuvonnan antamisesta on valmistunut ja se on julkaistu verkossa viikolla 5/2014.

OM: Toimenpide on saatettu loppuun 2012.

Kommentti: *Seurannan mittarina olevaa kansalaispalautetta ei ole kerätty. Uusi adoptiolaki on tullut voimaan ja opas adoptioneuvonnan antamisesta on julkaistu. Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 3: Selvitetään raskaudenkeskeytyksen perusteiden yhteensopivuus YK:n yleissopimuksen ao. artiklojen kanssa. (Laki raskauden keskeyttämisestä)

Vastuuministeriö: STM/Valvira raskaudenkeskeytyksiä koskevan selvityksen yhteydessä

Ajoitus: 2010–2011. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Valmis selvitys (OM)

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 10, art. 17.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Perusteita on selvitetty yhdessä raskaudenkeskeytystä koskevan hallitusohjelma-kirjauksen kanssa. STM on pyytänyt perusteiden arviota Valtakunnalliselta sosiaali-

ja terveysalan eettiseltä neuvottelukunnalta (ETENE). ETENEn lausunto on saatu 17.4.2013. Neuvottelukunta katsoo, että raskaudenkeskeytyksen yläviikkorajan laskeminen edellyttäisi seulontojen aikaistamista, mikä puolestaan johtaisi niiden laadun alenemiseen. Neuvottelukunnan mukaan epätietoisuus saattaisi johtaa keskeytysten lisääntymiseen sellaisissa tapauksissa, joissa myöhäisempi tutkimus muuttaisi vanhempien kannan. Todennäköisenä seurauksena olisi vaikeasti sairaiden vastasyntyneiden kuolemien lisääntyminen ja kokonaisuutena perinataaliskuolleisuuden kasvu. Neuvottelukunta katsookin, ettei yläviikkorajaan tulisi puuttua. Päätökset tulisi kuitenkin pyrkiä tekemään ennen raskausviikkoja 22–24. YK:n vammaissopimuksen ratifiointityöryhmän mietinnössä (31.12.2013) todetaan, ettei sopimuksen oikeutta elämään koskevan 10 artiklan voimaansaattaminen edellytä Suomessa lainsäädäntömuutoksia. STM:ssä ei tällä hetkellä ole valmisteilla muutoksia raskaudenkeskeytystä koskevaan lainsäädäntöön.

Kommentti: Kertaluonteinen toimenpide on suoritettu. Etenen lausunto on saatu, yhteys YK:n vammaissopimukseen selvitetty, eikä lainsäädännön muutostarpeita ole ilmoitettu olevan.

Toimenpide 4: Valmistellaan kotikuntalain 3 §:n 2 kohdan muutos ja siihen liittyvät sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön muutokset.

Vastuuministeriö: STM. Muut keskeiset ministeriöt: VM
 Ajoitus: Hallituskausi 2007–2011, HE 2010, voimaan 2011
 Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta, luodaan kuntien välinen kustannusten jakojärjestelmä
 Seurannan mittarit, osoittimet: Kotikuntalain muutos on toteutettu
 Velvoite: YK:n yleissopimus art. 14, art. 18, art. 19, art. 23; PL 6 §, 9 § (vi), (vii) sekä (ix), HO 2007–2011.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Kotikuntalain 3 §:n 2 kohdan muutos ja siihen liittyvät sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön muutokset on toteutettu. Muutosten tarkoituksena on ollut helpottaa muun muassa vanhusten ja vammaisten henkilöiden mahdollisuutta vaihtaa kotikuntaa.

Kotikuntalain ja sosiaalihuoltolain uudistuksia käsitellessään eduskunta edellytti, että sen vaikutuksia kunnille seurataan. Seurantaa varten sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Kuntaliitto ja THL toteuttivat kaikille Suomen kunnille lähetetyn kyselyn toukokuussa 2013. Selvityksen mukaan kotikuntansa ulkopuolella laitoshoidossa, asumispalvelujen piirissä tai perhehoidossa olevat henkilöt ovat käyttäneet verraten vähän oikeuttaan vaihtaa viralliseksi kotikunnakseen kunta, jossa heitä hoidetaan. Myös mahdollisuutta hakea pitkäaikaista hoitopaikkaa ja sosiaalipalveluja toisen kunnan alueelta on käytetty vähän. Kotikuntalain ja sosiaalihuoltolain uudistettujen säännösten perusteella kotikuntaa vaihtoi vuosina 2011 ja 2012 yhteensä 291 henkilöä. Heistä oman ilmoituksensa perusteella kotikuntansa toiseksi vaihtaneita oli yhteensä 84 henkilöä ja hakemuksen perusteella kotikuntaa vaihtaneita 207 henkilöä. Ilmoituksen tai hakemuksen perusteella kunnasta pois muuttaneista vajaat 50 oli vammaisia henkilöitä. Suurin osa kyselyyn vastanneista kunnista ilmoitti, että lakimuutokset eivät ole juurikaan vaikuttaneet niiden talouteen.

Kommentti: *Seurannan mittarina oleva kotikuntalain muutos on toteutettu, joten kertaluonteinen toimenpide on suoritettu. Selvitys on valmistunut.*

Toimenpide 5: Ohjeistetaan esteettömyyden huomioon ottaminen osana lähiympäristöjen kaavoituksen ja muun suunnittelun ohjausta.

Vastuuministeriö: YM. Muut keskeiset ministeriöt: LVM (hallinnonala), STM (informaatio-ohjauksen välineenä: Terveyden edistämisen politiikkaohjelma 2007; Sosiaali- ja terveydenhuollon asioiden esteettömyysluokitus)

Ajoitus: 2010–2015 osana kaavoituksen ja suunnittelun viranomaisohjausta

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Kyllä/ei (YM); esteettömyysluokitus käytettävissä (STM)

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9; VN:n selonteko vammaispolitiikasta.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Aiheesta on valmistunut opinnäytetyö ”Esteettömyyden liittäminen nykyistä kiinteämmäksi osaksi kaavaprosessia” tausta-aineistoksi kaavoituksen kehittämiseksi. Lain mukaan kevyen liikenteen väylät tulee säilyttää esteettöminä. Käytännössä tämän osalta valvonta ja lain soveltaminen on puutteellista. Valmistellaan lähiympäristöt kattavaa ohjeistusta esteettömyyssäännösten uusimisen yhteydessä 2015–16. Ohjelmakauden päättyessä lähiympäristöt kattavaa ohjeistusta ei ole vielä käynnistetty.

Kommentti: *Toimenpide ei ole toteutunut. Sosiaali- ja terveydenhuollon asioiden esteettömyysluokitus on käytettävissä ja STM suosittelee sen käyttämistä.*

Toimenpide 6: Otetaan huomioon vammaispoliittinen näkökulma ja vammaisten henkilöiden edustus asuntopoliittisten ohjelmien suunnittelussa ja toteutuksessa.

Vastuuministeriö: YM. Muut keskeiset ministeriöt: STM

Ajoitus: Seuraava hallituskausi. Rahoitustarve: Riippuu ohjelmasta

Seurannan mittarit, osoittimet: Kyllä/ei

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 19.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

YM: Hallituskauden 2015–2019 alussa ei tehty asuntopoliittista ohjelmaa tai vastaavaa.

STM: Kehitysvammaisten asumisen ohjelma laadittiin vuosille 2010–2015 ja sen toteuttamista jatketaan. Mielenterveyskuntoutujien asumista on kehitetty osana pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa sekä osana kansallista mielenterveys- ja päihdesuunnitelmaa 2009–2015.

Kommentti: *Toimenpide ei ole täysin toteutunut. Vammaispoliittista näkökulmaa on kuitenkin otettu huomioon mm. KEHAS-ohjelmassa.*

Toimenpide 7: Toteutetaan kehitysvammaisten asumisen ohjelma 2010–2015.

Vastuuministeriö: YM. Muut keskeiset ministeriöt: STM (luo edellytyksiä yksilöllisillä palveluilla)

Ajoitus: 2010–2015 (YM); 2010 alkaen toistaiseksi (STM)

Rahoitustarve: ARA noin 30 milj. euroa/vuosi osana investointiavustusvaltuutta + korkotuki, RAY noin 5 milj. euroa/vuosi; edellyttää lisärahoitusta henkilöstön osalta (STM)

Seurannan mittarit, osoittimet: Laitospaikat vähenevät suunnitelman mukaisesti

Velvoite: Asuntopoliittinen ohjelma 2007–2011; Valtioneuvoston periaatepäätös 21.1.2010; YK:n yleissopimus, art.19; PL § 18.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

YM: Ohjelmaa on toteutettu valtioneuvoston periaatepäätösten (2010 ja 2012) mukaisesti. ARA:n avustuksen osuus kehitysvammaisten ihmisten asumiseen on kasvanut. Ohjelma päättyy vuoden 2015 lopussa. ARA on avustanut uusien asuntojen rahoittamista asetetun tavoitteen mukaisesti. Laitoshoidon poistaminen jatkuu vuoteen 2020 asti, tavoitteena on, että tällöin kukaan vammaisen ei asu laitoksessa.

STM: STM:n ohjausryhmän laatima valtakunnallinen suunnitelma palvelujen kehittämistä sekä valtioneuvoston periaatepäätös kehitysvammaisten palvelujen uudistamisesta on valmisteltu. Ohjausryhmä jatkoi KEHAS-ohjelman toimeenpanon ohjausta 31.12.2012 saakka, minkä jälkeen asetettiin jatkotyöryhmä toimeenpanon tueksi. Valtioneuvoston periaatepäätös kehitysvammaisten henkilöiden asumisen ja palvelujen turvaamisesta annettiin marraskuussa 2012. Tavoitteena on, että vuoden 2020 jälkeen kukaan vammaisen henkilö ei asu laitoksessa. Erityishuoltopiirien ja kuntayhtymien yhdessä alueensa kuntien ja muiden toimijoiden kanssa vuonna 2010 laatimat alueelliset suunnitelmat laitoshoidon vähentämisen edellyttämistä ratkaisuisista päivitettiin 2012. THL toteutti syksyllä 2012 kuntakyselyn kehitysvammaisten kuntalaisten asumisesta ja palveluista.

KEHAS-toimeenpanon seurannan työryhmä on tehnyt alueellisen kierroksen 2014–2015 sekä toteuttanut kunnille, erityishuoltopiireille ja eräille asiakas- ja omaisjärjestöille toteutetun kyselyn vuonna 2015.

Kommentti: *Keahas-ohjelmaa on toteutettu suunnitelman mukaisesti. Laitospaikat ovat vähentyneet vuosittain (tilastot: www.sotkanet.fi).*

Toimenpide 8: Huomioidaan esteettömyys valtion tukemassa asumisen rahoituksessa.

Vastuuministeriö: YM. Muut keskeiset ministeriöt: STM, VM

Ajoitus: Vuosina 2010–2015 ja siitä eteenpäin

Rahoitustarve: Edellyttäneen jonkin verran lisärahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Esteettömyysnäkökulman huomioiminen, %:a ARA-hankkeista

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 19.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

YM ja VM: Aran suunnitteluohje/ohjeistus erityisryhmien asuntohankkeille: ARARA 1/2014 *Vaikeasti kehitysvammaisten asuntojen ja asuinympäristöjen suunnitteluopas*.

Vuoden 2014 ARAn korkotuki- ja takauslainoja koskevassa käyttösuunnitelmassa valtioneuvosto päätti, että ARA-tuotannossa kaikkiin asuntoihin tulee olla esteetön pääsy. ARAn *Suunnitteluopas keskeisiä tavoitteita valtion tukemien asuntojen suunnittelulle* löytyy ARAn www-sivulta: Korkotukilainat yksityishenkilölle. Vuoden 2015 ARAn korkotuki- ja takauslainoja koskevassa käyttösuunnitelmassa valtioneuvosto päätti, että ARA-tuotannossa painotetaan liikkumisesteettömyyttä. Vuoden 2016 ARAn korkotuki- ja takauslainoja koskevassa käyttösuunnitelmassa (valtioneuvosto hyväksyy 2016 tammikuussa) tullaan ARA-tuotannossa edelleen painottamaan liikkumisesteettömyyttä.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Aran suunnitteluohje erityisryhmien asuntohankkeille on laadittu.*

Toimenpide 9: Pidetään erityisryhmien asumisen investointiavustusten rahoitus vähintään vuoden 2010 tasolla, joka on 110 milj. euroa. (Laki avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi)

Vastuuministeriö: YM. Muut keskeiset ministeriöt: STM (autetaan löytämään oikeat kohteet investointiavustukselle), VM

Ajotus: 2010–2015; Rahoitustarve: Vähintään 110 milj. euroa/vuosi

Seurannan mittarit, osoittimet: Osoitetun rahoituksen määrä

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 19.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

YM: Erityisryhmien asumisen investointiavustus on ollut vuosina 2011–2012 110 milj. euroa vuodessa. Erityisryhmien asumisen investointiavustus oli vuonna 2014–2015: 120 milj. euroa vuodessa. Avustus on vuonna 2016: 120 milj. euroa.

VM: Määrärahaesitys valtion 2013 talousarvioesityksessä (TAE) oli edelleen 110 milj. €. Määrärahatasoa valtion vuoden 2014 talousarviossa on korotettu 120 milj. €oon. Valtion 2016 TAE:n mukaan avustuksia erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi on tarkoitus myöntää enintään 122,2 milj. €2016.

Kommentti: *Seurannan mittarin perusteella toimenpide on toteutunut. Rahoitus on säilynyt vähintään 110 milj. euron tasolla (vuodesta 2014: 120 milj. euron tasolla).*

Toimenpide 10: Nostetaan vanhusten ja vammaisten asuntojen korjausavustusten tulorajoja asuntopoliittisen toimenpideohjelman mukaisesti.

Vastuuministeriö: YM. Muut keskeiset ministeriöt: STM, VM

Ajotus: 2011 nostetaan seuraavan kerran vanhusten ja vammaisten asuntojen korjausavustusten tulorajoja

Rahoitustarve: Tarvitaan lisärahoitusta, pieni avustusvaltuuden nosto, nykyisin yhteensä noin 8 milj. euroa/vuosi

Seurannan mittarit, osoittimet: Kyllä/ei

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 19; Asuntopoliittinen toimenpideohjelma 2008–2011.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

YM: Korjausavustusten tulo-rajot korotettiin vuonna 2011 ja korotettaneen vuoden 2013 alussa. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Korjausavustusten tulo-rajot korotettiin yli 8 % vuoden 2014 alussa. Aran www-sivuilla on koottua tietoa avustuksen käytöstä. Korjausavustusten tulo-rajot korotettiin jälleen noin 15 % vuoden 2015 alussa. Tulo-rajoihin ei tullut muutoksia vuoden 2016 alussa.

VM: Valtion korjaus-, energia- ja terveyshaitta-avustusten saamisen tulo-rajot korotettu 10 %:lla 2011 alusta. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Avustusten tulo-rajot on edelleen 20.1.2014 lukien korotettu Kela-indeksiä sekä ylimääräistä 5 %:n korotusta vastaavasti. Edelleen avustusten tulo-rajot on korotettu 1.2.2015 lukien siten, että Kela-indeksin ja ylimääräisen korotuksen yhteisvaikutus on 15 %.

Kommentti: *Toimenpide on toteutunut.*

Toimenpide 11: Varmistetaan vammaispalvelulain ensisijaisuus vaikeavammaisten henkilöiden asuntojen muutostöissä ja vammaisten asuntojen korjauksiin saatavien avustusten yhdenmukainen soveltaminen. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista VPL, avustukset asunnon muutostöihin ja ARA-avustus)

Vastuuministeriö: STM. Muut keskeiset ministeriöt: YM

Ajoitus: Hallitusohjelmaan 2011–2015

Rahoitustarve: Ei erillisiä rahoitusta, selvitys VPL:n ja ARA-avustuksen soveltamisesta

Seurannan mittarit, osoittimet: Sisältyy hallitusohjelmaan 2011–2015

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 12, art. 19.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Asia liittyy sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamisen yhteydessä läpikäytäviin rajapintalainsäädäntöjen (STM/YM) tarkistuksiin. STM asetti työryhmän valmistelemaan vammaislainsäädännön uudistamista keväällä 2013. Asunnon muutostöitä koskevaa lainsäädäntöä arvioitiin työryhmän työssä. Vammaislainsäädännön uudistamis-työryhmän työ valmistui 31.3.2015. Vammaislainsäädännön uudistuksen jatkovalmistelu on käynnissä virkatyönä. Työ jatkuu 2016–2017.

Kommentti: *Toimenpide ei ole toteutunut. Asunnon muutostöitä koskevaa lainsäädäntöä on arvioitu lainsäädäntöuudistusten valmistelun yhteydessä.*

Toimenpide 12: Ohjeistetaan asumisen turvallisuussäännösten toimeenpano yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti. (Pelastuslaki)

Vastuuministeriö: SM. Muut keskeiset ministeriöt: YM (vastaa rakennusten paloturvallisuudesta rakentamismääräysten kautta), STM (osallistutaan henkilöstön ja asukkaiden koulutukseen)

Ajoitus: Uusi pelastuslaki, suunniteltu voimaantulo v. 2011

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: SM seuraa säännöllisesti poistumisturvallisuuskäytänteiden toimivuutta

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 14.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Poistumisturvallisuusselvityskäytäntö on sisällytetty 1.7.2011 voimaan tulleeseen Pelastuslakiin (359/2011). Sisäasiainministeriö asetti 22.11.2010 työryhmän valmistelemaan valtioneuvoston asetusta poistumisturvallisuusselvityksestä. Työryhmän esitys valmistui 24.11.2011. Poistumisturvallisuuskäytänteiden toimivuutta seurataan säännöllisesti SM:n toimesta.

Valtioneuvoston asetus poistumisturvallisuusselvityksestä annettiin 10.4.2014. SPEK julkaisi uudistetun poistumisturvallisuusselvityksen laadintaoppaan 2014.

Kommentti: *Toimenpide on toteutettu. Poistumisturvallisuuskäytänteiden toimivuutta seurataan säännöllisesti SM:n toimesta.*

Toimenpide 13: Tarkistetaan pelastussuunnitelman ohjeistus: (a) valtakunnallinen toteutus, (b) kiinteistöjen ja asunto-osakeyhtiöiden turvallisuussuunnitelma vammaisten henkilöiden turvallisuutta ja pelastustoimia koskevilta osin.

Vastuuministeriö: SM. Muut keskeiset ministeriöt: YM, STM (osallistutaan yhteistyöhön)

Ajoitus: Uusi pelastuslaki voimaan vuonna 2011

Rahoitustarve: Kiinteistöjen peruskorjausten yhteydessä turvallisuutta parantavan tekniikan rakentaminen on edullisempaa kuin erillisenä toimenpiteenä. Lisärahoitusta on tarpeen suunnata tähän vaiheeseen (ARA, RAY)

Seurannan mittarit, osoittimet: Avoin

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 14.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Sisäministeriö on osallistunut Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön (SPEK) pelastussuunnitelman laadintaoppaan tekemiseen. Opas on valmistunut 2012. Normaaleissa asuinrakennuksissa pelastussuunnitelma tehdään kuitenkin koko kiinteistölle, jolloin yksittäisen asukkaan turvallisuustarpeiden huomiointi on erittäin hankalaa.

Pelastussuunnittelu on osa omatoimista varautumista ja se on aina kohdekohtaista. Sen kautta on mahdollista huomioida erityisriskejä. Tavanomaisen asuntokannan ollessa kyseessä ei kuitenkaan ole mahdollista mitoittaa turvallisuutta yksittäisten asukkaiden tarpeiden perusteella. Taloyhtiö voi päättää turvallisuustekniikan hankinnasta, mutta se on epätodennäköistä, jos erityistarpeet eivät ole yhteisiä suurelle osalle

kohteen asukkaista. Taloyhtiö ei myöskään ole juridisesti vastuussa asuntokohtaisista erityisriskeistä. (Asia on kokonaan toinen jos toiminnanharjoittajan roolissa on esim. sellainen säätiö, joka tarjoaa asumispalveluita erityisryhmille.) SPEK:n julkaisemaa pelastussuunnitelman laadinnan ohjeistusta arvioidaan tästä näkökulmasta aineiston päivityksen yhteydessä. Palotilanteessa pelastusviranomaisen tarvitsee tiedon asukkaiden mahdollisista toimintakyvyn rajoitteista suunnitellessaan pelastustoiminnan kiireellisyysjärjestystä palopaikalle saavuttuaan. Vammaisasukkaan asunnon merkintä näkyville porrashuoneeseen tai asunnon oveen ei tule kysymykseen rikosturvallisuusriskin vuoksi. Pelastusliittojen tarjoamassa koulutustarjonnassa huomioidaan erityisryhmien turvallisuuskysymykset. Pelastussuunnitelman laadintaopas valmistui 2012.

SPEK julkaisi Pelastussuunnittelu-oppaan syksyllä 2012.

Kommentti: *SPEK:n pelastussuunnitelman laadintaopas on julkaistu. Toimenpide on suoritettu osittain.*

Toimenpide 14: Vahvistetaan kuntien paikallisen turvallisuussuunnittelun laaja käyttöönnotto.

Vastuuministeriö: SM. Muut keskeiset ministeriöt: STM, YM

Ajoitus: 2010–2015; Rahoitus: Osa sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoa

Seurannan mittarit, osoittimet: Turvallisuussuunnittelun seurantatiedot

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 14.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Etenee osana kolmannen sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoa. Yhdenvertaisuuskysymyksiin kiinnitetty erityishuomioita ohjelman valmistelussa ja ohjelmasta tehdään yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi. Vuonna 2011: Vammaisten henkilöiden mukaan ottaminen paikallisten turvallisuussuunnitelmien valmisteluun. Vuoden 2014 seurannassa raportoitu: Sisäisen turvallisuuden ohjelman yhdenvertaisuusarviointia ei ole tehty. Syynä ovat resurssien puute ja organisaatiouudistukset.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Turvallisuussuunnittelun seurantatietoja ei ole vielä saatavilla.*

Toimenpide 15: Vahvistetaan asumisen (kodit, asumisyksiköt, laitokset jne.) turvallisuuskysymysten huomioon ottamista eri koulutustasoilla. Vahvistetaan jatko- ja täydennyskoulutuksen, ohjauksen ja tiedotuksen keinoin erityisesti sosiaali- ja terveysalan henkilöstön asumisturvallisuustietoutta.

Vastuuministeriö: OKM/OPH, SM, STM. Muut keskeiset ministeriöt: YM

Ajoitus: 2010–2015. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Verkkomateriaalin käytön seuranta; sosiaali- ja terveysalan henkilöstön koulutuksen toteutumisen seuranta

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 14.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Erityisryhmien paloturvallisuuskysymykset ovat osa Pelastusopiston onnettomuuksien ehkäisyn koulutusta.

SM 2015: *Koulutus*: Erityisryhmien paloturvallisuuskysymykset ovat osa Pelastusopiston onnettomuuksien ehkäisyn koulutusta. *Ohjaus ja tiedotus*: Sosiaali- ja terveydenhuollon paloturvallisuuteen liittyvät käytännöt ja pelastuslaki (STEP) on THL:n vuosina 2012–2016 toteuttama tutkimus- ja kehittämishanke. Hankkeen tavoitteena on riskien tunnistamisen ja riskienhallinnan tukeminen sekä paloturvallisuuden parantaminen sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä.

STEP-hankkeen tavoitteena on arvioida paloturvallisuuden kehitystä 2011 uudistetun pelastuslain jälkeen. Lisäksi selvitetään paloturvallisuuteen liittyviä riskejä, käytännön ongelmia ja hyviä käytäntöjä. Tutkimuskohteina ovat sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikat, tuettu asuminen ja kotiin annettavat palvelut.

Hankkeessa tuotettu koulutusmateriaali sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille on vapaasti käytettävissä. Aineisto tukee riskienhallintaa ja paloturvallisuuden parantamista sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikoissa. Koulutusmateriaali on saatavilla STEP-hankkeen verkkosivuilta. Hanketta on edistetty yhteistyössä pelastustoimen eri toimijoiden kanssa. Hankkeelle on saatu rahoitusta Palosuojelurahastolta.

OKM 2014: Tutkinnonperustemääräyksissä turvallisuuteen liittyvät kysymykset on otettu huomioon ja koulutuksen järjestäjät osaltaan huolehtivat omien asuntoloidensa turvallisuudesta.

STM 2015: STM:n riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu -oppaassa 2011:15 on ohjeistettu sosiaali- ja terveydenhuollon työnantajia varmistamaan henkilökunnan riittävä käytännön turvallisuusosaaminen normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Vuonna 2016 valmistuvassa STM:n ja THL:n sosiaalihuollon riski- ja turvallisuusoppaassa kiinnitetään henkilökunnan huomiota turvallisuuteen sosiaalialan toimintayksiköissä ja kotiin annettavia palveluja saavien asiakkaiden kotona. Turvallisuusohjeistusta annetaan myös asiakkaille, heidän omaisilleen ja avustajilleen.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 16: Tuetaan asuntojen ja asumisyksiköiden turvatekniikan tason nostoa, mm. automaattiset sammutusjärjestelmät (ns. sprinklaus)

Vastuuministeriö: SM. Muut keskeiset ministeriöt: YM

Ajoitus: Sprinklauksen selvitystyö on käynnissä, sitä jatketaan

Rahoitustarve: Tarvitaan lisärahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: SM seuraa säännöllisesti automaattisten sammutuslaitteistojen määrää erityisryhmien asumisessa

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 14.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Pelastusosasto on pyrkinyt edistämään automaattisten sammutuslaitteistojen käytön laajentamista asumisessa. Pelastusosasto voi puoltaa ja ohjeistaa. Rakennuttajien kustannuskysymys, johon ei ole määräysvaltaa (SM/2013 seurantaan liittyneessä haastattelussa).

Ohjelmakauden päättyessä 2015 lopussa raportoitu:

Hoitolaitokset sekä palvelu- ja tukiasuminen

Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto on edistänyt hoitolaitosten sekä palvelu- ja tukiasumisen poistumisturvallisuutta. Automaattisella sammutuslaitteistolla suojattujen hoivalaitosten määrä on nyt yli 3.000, eli yli puolet (54 %) kohteista on suojattu. Parhaiten on edistynyt vanhusten hoito- ja hoivalaitoksien, kehitysvammaisten hoito- ja hoivalaitoksien ja asumisyksiköiden sekä muiden palvelutalojen varustaminen automaattisella sammutuslaitteistolla (noin 70 % suojattu). Eniten puutteita on päihdehuollon laitoksien ja asumisyksiköiden suojaamisessa (noin 25 % suojattu).

Pelastuslaitokset jatkavat tiedotusta sekä pyrkivät vaikuttamaan sprinklauksen saamiseksi lainsäädäntöön (E1 ja pelastuslaki). Työtä jatketaan tiedottamisen lisäksi yhtenäistämällä edelleen pelastuslaitosten käytänteitä ja jatkamalla poistumisturvallisuuden edistymisen seuranta.

Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston Poistumisturvallisuustyöryhmä on koonnut kansallisen tilannekuvan poistumisturvallisuusselvitysvelvollisten kohteiden turvallisuustasosta. Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston julkaisu 3/2015 on ladattavissa verkkosivuilta: <http://www.pelastuslaitokset.fi/index.php?p=Mittaristo>.

Kotihoito

Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston ym. käynnistämässä PaloRai-hankkeessa arvioidaan kotihoidon asukkaiden toimintakyky objektiivisesti paloturvallisuuden näkökulmasta. Arvioinnin pohjana on kotihoidon RAI-arviointimenetelmä, jonka osaksi hankkeessa kehitetään poistumisturvallisuusmittari PaloRAI. Lisäksi arvioidaan, miten toimintakyvyn aleneminen kompensoidaan paloturvallisuuden takaamiseksi. Hankkeessa testataan Pirkanmaan turvallisuusklusterin aiemmassa hankkeessa kehittämää huoneistokohtaista sammutuslaitteistoa. Se parantaa erityisesti niiden asukkaiden paloturvallisuutta, joiden toimintakyky on rajoittunut tai alentunut. Hankkeessa on nostettu esille poistumisturvallisuuteen liittyvä yhdenvertaisuusongelma kotona ja laitoksissa asuvien ikäihmisten palvelujen välillä. Asumismuoto ratkaisee selviytykö tulipalosta vai ei. Palo-RAI:ta pilotoidaan Tampereella 2016 ja sen jälkeen tavoitteena on laajentaa PaloRAI koko maahan. Tavoitteena on saada ikäihmisten PaloRai osaksi kotihoidon "hyviä käytäntöjä". Hanketta on rahoittanut Palosuojelurahasto. Hanke päättyy maaliskuussa 2016.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Seurantatietoja on.*

Toimenpide 17: Edistetään vammaispalvelulain (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista VPL) ja kehitysvammalain (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta KVL) yhdistämistyötä sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamisen yhteydessä.

Vastuuministeriö: STM. Muut keskeiset ministeriöt: YM

Ajoitus: Hallituskausi 2007–2011 ja hallituskausi 2011–2015

Rahoitustarve: Tarvitaan lisärahoitusta, tarkennetaan myöhemmin. 2015 lisäys:

Jatkovalmistelussa huomioidaan hallitusohjelman kirjaukset kuntien kustannusten karsimisesta sekä tehtävien ja velvoitteiden vähentämisestä.

Seurannan mittarit, osoittimet: Vammaispalvelulaki on täydennetty, kehitysvammalaki on kumottu

Velvoite: HO 2003–2007; YK:n yleissopimus art.19; VN:n selonteko vammaispolitiikasta; PL 10 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Vammaislainsäädännön uudistamista on VAMPO-ohjelmakaudella jatkettu osana sosiaalihuoltolain (SHL) kokonaisuudistusta. Vammaisten henkilöiden oikeutta kunnan yleisiin sosiaalihuollon palveluihin on vahvistettu osana SHL-uudistusta. Tavoitteena on ollut, että vammaisten henkilöiden tarvitsemista erityispalveluista säädetään uudistetussa erityislaissa, joka koskee yhdenvertaisesti kaikkia vammaisryhmiä. Sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistusta pohtineen työryhmän loppuraportti valmistui kesällä 2012. Siihen sisältyi yleiset ehdotukset lakien yhdistämisestä. Jatkovalmistelun etenemistä ja aikataulua valmisteltiin ehdotusten pohjalta virkatyönä syksyllä 2012 osana sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistuksen lainsäädäntöohjelman laadintaa.

Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: STM on asettanut työryhmän valmistelemaan vammaislainsäädännön uudistamista keväällä 2013. Työryhmän tehtävänä on:

1. Sovittaa yhteen nykyinen vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki uudeksi vammaispalveluja koskevaksi erityislaiksi eri vammaisryhmien yhdenvertaisten palvelujen turvaamiseksi.
2. Selvittää vammaisia henkilöjä koskevan erityislainsäädännön muut uudistamistarpeet. Selvityksessä tulee ottaa huomioon toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset, YK:n vammaissopimuksen kansalliselle lainsäädännölle asettamat velvoitteet, kehitysvammaisten asumista ja palveluja koskeva periaatepäätös sekä sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön uudistamiseen liittyvä työ.
3. Tehdä edellä mainitun selvityksen pohjalta hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus vuoden 2014 loppuun mennessä.

Vuoden 2015 seurannassa raportoitu: Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän työ päättyi 31.3.2015. Työryhmä ehdotti vammaispalvelulain ja kehitysvammalain yhdistämistä yhdeksi kaikkia vammaisryhmiä koskevaksi laiksi. Yhteenvedo ehdotukseen saaduista lausunnoista on julkaistu syksyllä 2015. Uudistuksen valmistelua jatketaan virkatyönä 2016–2017.

Kommentti: Toimenpide ei ole toteutunut. Vammaislainsäädännön uudistuksen valmistelua jatketaan virkamiestyönä 2016–2017.

Toimenpide 18: Kehitetään vammaisten ihmisten asumista ja yksilöllisiä asumisratkaisuja (esimerkiksi tuetaan suunnittelu- ja arkkitehtikilpailujen järjestämistä).

Vastuuministeriö: YM. Muut keskeiset ministeriöt: STM (annetaan esteettömyysasiantuntemusta/THL–TUSO-asia)

Ajoitus: 2010–2015

Rahoitustarve: Noin 60 000 euroa esim. joka toinen vuosi (YM); kustannusneutraalisti (STM)

Seurannan mittarit, osoittimet: Kyllä/ei hankkeita

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 19; VN:n selonteko vammaispolitiikasta; PL 18 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

YM: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA on mukana kehitysvammaisten asumisratkaisujen kehittämistyössä. ARA on toteuttanut Arjen keskiössä -hanketta kuntien ja kuntayhtymien kanssa. ARA on toteuttanut Asumisratkaisuja autismin

kirjon henkilöille suunnittelukilpailun. Arjen keskiössä -hanke päättyi alkuvuodesta 2015. ARA:n opas asuntoverkostojen kehittämisestä valmistui maaliskuussa 2015. Arjen keskiössä -opas valmistunut suomeksi ja ruotsiksi. Selvitys hajautetun asumisen ratkaisusta vammaisille, mielenterveyskuntoutujille ja asunnottomille valmistunut (YM:n raportteja -sarja). ARA on mukana toteuttamassa esteettömien asuntojen suunnittelukilpailua, jonka järjestää European Federation for Living, tulokset v. 2016.

STM: Valtakunnallinen suunnitelma palvelujen kehittämisestä sekä valtioneuvoston periaatepäätös kehitysvammaisten palvelujen uudistamisesta hyväksyttiin 8.11.2012. Ohjausryhmä jatkaa KEHAS-ohjelman toimeenpanon ohjausta 31.12.2012 saakka, minkä jälkeen asetetaan jatkotyöryhmä toimeenpanon tueksi. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Valtioneuvoston periaatepäätös kehitysvammaisten henkilöiden asumisen ja palvelujen turvaamisesta on annettu 11/2012. Kehitysvammaisten asumisen ohjelman toimeenpanon seurantar ryhmä on asetettu keväällä 2013. Toimikausi kestää vuoden 2015 loppuun asti. THL:n ylläpitämästä Vammaispalvelujen käsikirjasta löytyy tietoa vammaisten asumisesta ja asumisratkaisusta ”asunto ja asumiseen liittyvät palvelut” -osio (THL). Vuoden 2015 seurannassa lisäksi raportoitu: Ks. toimenpide 7. KEHAS-ohjelman seurantar ryhmän loppuraportti julkaistaan 1/2016.

Kommentti: *Toimenpiteen suorittamiseksi on aloitettu hankkeita.*

Toimenpide 19: Selvitetään vaikeavammaisten henkilöiden kuljetuspalvelut hallinnonalojen yhteistyönä niin, että vammaisten henkilöiden yksilöllinen oikeus liikkumiseen toteutuu.

Vastuuministeriö: STM (STM, LVM ja Vammaisfoorumi etsivät yhteistyössä ratkaisuja vaikeavammaisten kuljetuspalvelun ja esteettömän julkisen liikenteen integroimiseksi siten, että vaikeavammaisten henkilöiden oikeus liikkumiseen turvataan)

Muut keskeiset ministeriöt: LVM

Ajotus: Hallitusohjelma 2011–2015 tai 2015–2019

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Vaikeavammaisten yksilöllisen liikkumisen mahdollisuudet on turvattu

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 18, art. 19, art. 20.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistusta pohtineen työryhmän loppuraportti valmistui kesällä 2012. Siihen sisältyi ehdotukset sosiaalihuollon rajapintojen tarkistamista koskien. Virkamiestyönä syksyllä 2012 toteutetussa jatkovalmistelussa suunniteltiin muiden hallinnonalojen kanssa toteutettavien neuvottelujen aikataulu ja eteneminen sekä arvioitiin muille hallinnonaloille ehdotettavia säännösmuutostarpeita. LVM:n selvitysmiehen toimeksianto julkisin varoin toteutettavien eri hallinnonalojen henkilökuljetusten yhdistämisestä ja rahoituksen uudistamisesta päättyi 31.3.2013.

Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: STM on asettanut työryhmän valmistelemaan vammaislainsäädännön uudistamista keväällä 2013. Kuljetuspalveluja koskevaa lainsäädäntöä arvioidaan työryhmän työssä. LVM on syksyllä 2013 asettanut ohjausryhmän selvittämään julkisin varoin kustannettujen kuljetusten kehittämistä. Sosiaalihuoltolain valmistelu on vireillä.

Vuoden 2014 seurannassa raportoitu: Sosiaalihuoltolaki sisältää uuden liikkumisen tuen pykälän. Vammaislainsäädännön työryhmä jatkaa työskentelyään 31.3.2015 saakka. THL:n tekemä selvitys liikkumisesta tehty 2014 VALAS -työn tueksi. Ja vuoden 2015 seurannassa lisäksi: Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän työ valmistui 31.3.2015. Työryhmämuistioon sisältyy liikkumisen tukeen liittyviä uudistusehdotuksia. Liikkumisen tukea järjestettäisiin sosiaalihuollossa edelleen sosiaalihuoltolain lisäksi myös erityislainsäädännön perusteella. Lainsäädännön uudistuksen valmistelu jatkuu virkatyönä.

Kommentti: Selvitystyötä on tehty ja LVM:n selvitysmiehen työstä on maaliskuun lopussa 2013 julkaistu raportti ”Julkisin varoin toteutettujen henkilökuljetusten rahoituksen ja toimintatapojen kehittäminen”.

Toimenpide 20: Kehitetään auton hankintatukijärjestelmä, joka korvaa autoveron palautusjärjestelmän ja VPL:n mukaisen tuen.

Vastuuministeriö: STM. Muut keskeiset ministeriöt: VM (autoveron palautuksen osalta)

Ajoitus: Otetaan huomioon hallitusohjelman 2011–2015 valmistelussa

Rahoitustarve: Lisärahoitustarve selvitetään. 2015: Erillisrahoitus saatu selvitystä varten

Seurannan mittarit, osoittimet: Sisältyy hallitusohjelmaan 2011–2015

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 18, art. 19, art. 20.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Hallitusohjelman 2011–2015 kirjauksen mukaisesti käynnistettiin selvitys vammaisten apuvälinepalveluista mukaan lukien auton hankintajärjestelmä ja avustajakoirat. Selvitys toteutettiin STM:n toimeksiannosta erillisselvityksenä. STM asetti työryhmän valmistelemaan vammaislainsäädännön uudistamista keväällä 2013. Liikkumisen tukea koskevaa lainsäädäntöä arvioitiin työryhmän työssä. THL laati toimeksiantosopimuksella keväällä 2014 selvityksen vammaisten apuvälinepalveluista, johon sisältyi selvitys auton hankintakäytännöstä. Selvitykseen liittyi invalidivähennyksen aseman arviointi verotuksessa. VALAS työryhmän työ jatkui 31.3.2015 saakka.

Vuoden 2015 seurannassa raportoitu: THL on laatinut selvityksen kuljetuspalveluista ja auton hankintaan liittyvistä kysymyksistä osana VALAS-työryhmän työtä. Lausuntoyhteenveto tehty työryhmän raportista ja valmistelu jatkuu vuonna 2016.

Kommentti: Korvaavaa auton hankintatukijärjestelmää ei ole kehitetty, eikä toimenpide siten ole toteutunut. Selvitys kuljetuspalveluista ja auton hankintaan liittyvistä kysymyksistä on tehty.

Toimenpide 21: Siirretään tulkkauspalvelujärjestelmä kunnilta Kansaneläkelaitokselle (Kela) siten, että turvataan palvelujen saatavuuden, laadun, riittävyyden ja kehittämistyön jatkuminen. (Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelulaki, Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista VPL)

Vastuuministeriö: STM

Ajotus: Tulkkauspalvelulaki tulee voimaan 1.9.2010, josta alkaen Kela vastaa tulkkauspalvelujärjestelmästä

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta; lisärahoitus etätulkkauksen käyttöönottokustannuksiin

Seurannan mittarit, osoittimet: Seuranta ja kehittäminen yhteistyössä eri osapuolten kanssa

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21; PL 17 §, 19.3 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Tulkkauspalvelujärjestelmä on siirretty kunnilta Kansaneläkelaitokselle (Kela). Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta tuli voimaan 1.9.2010. Seurannan kohtaan lisäys: Seuranta ja kehittäminen yhteistyössä eri osapuolten kanssa. Kela on keväällä 2012 perustanut yhteistyöryhmän, jossa mukana palvelunkäyttäjiä edustavia järjestöjä. Tavoitteena on kehittää palvelun järjestämiseen liittyviä hyviä käytäntöjä.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu (Kela vastaa tulkkauspalvelujen järjestämisestä). Kelan tilastoissa seurantatietoja.*

Toimenpide 22: Hallinnonalat ohjaavat tulkkauspalvelujen käyttöä toimialansa asiointitilanteissa siten, että vammaisten ihmisten tulkkauspalvelun eri menetelmien tarve huomioidaan koko laajuudessaan: viittomakieli, kuulo- ja näkövammaisten ja puhevammaisten henkilöiden tarvitsema tulkkaus sekä huonokuuloisten ja kuuroutuneiden henkilöiden tarvitsemat tulkkausmuodot.

Vastuuministeriö: STM. Muut keskeiset ministeriöt: Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajotus: Tulkkauspalvelulain voimaantulon yhteydessä (1.9.2010) sekä jatkuvasti

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Yhdenvertaisuussuunnittelun seuranta (SM), kaikki hallinnonalat seuraavat omalta osaltaan. *2015 raportoinnissa OM kommentoinut: Yhdenvertaisuus-suunnitelman toteutumisen arviointi. Yhdenvertaisuussuunnitelman toteutumisen arviointi on tehty edellisen kerran vuonna 2015*

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21; PL 17 §, 19.3 §; hallintolaki 2003/ 434; yhdenvertaisuuslaki (uudistus valmistelussa 2010) / *OM 2015 seurannassa muuttanut tähän: Vankeuslaki 1:5§, 4:4§, viittomakielilaki 359/2015.*

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

STM: Toteutunut tulkkauspalvelulain voimaantulon yhteydessä (1.9.2010) sekä jatkuvasti osana virkatyötä. Ei tällä hetkellä resursseja erillisiin toimenpiteisiin.

OM: Yhdenvertaisuuden toteutuminen otetaan huomioon rangaistusten täytäntöönpanossa ja asiantuntijalausuntoja valmisteltaessa. Tulkkauspalveluita käytetään aina silloin kun se on tarpeen. Yhdenvertaisuuden toteutumista seurataan muun muassa vankiloille ja yhdyskuntaseuraamustoimistoille joka toinen vuosi tehtävällä erillisellä kyselyllä. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Vankeja ja yhdyskuntaseuraamuksia koskeva yhdenvertaisuussuunnitelma päivitetään vuoden 2014 aikana. Rikosseuraamuslaitoksen tulostavoite. Hallitusohjelman 2011–2015 mukaan viittomakielisten oikeuksien toteutumista kehitetään ja mahdollisuus säätää viittomakielilaki selvite-

tään. Lokakuussa 2013 oikeusministeriö asetti työryhmän valmistelemaan erillistä viittomakielilakia sekä tarkastelemaan erityislainsäädäntöä. Tarkoituksena oli valmistella viittomakieliä koskeva suppea yleislaki vaalikauden aikana.

Vuoden 2015 seurannassa raportoitu: Rikosseuraamuslaitoksen vankeja ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaita koskevassa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmassa (2015) on huomioitu viittomakieliset: Yhdenvertaisuus turvataan tulkkauksen, mukaan lukien viittomakieli, avulla vähintään silloin, kun käsiteltävä asia tulee esille viranomaisen aloitteesta, se on oikeusturvan kannalta välttämätöntä tai se on hallintolain hyvän hallinnon perusteiden toteutumiseksi välttämätöntä. Viittomakieltä käyttävälle tai vammaisuuden vuoksi tulkitsemisapua tarvitsevalle vangille ja yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakkaille on annettava tarpeellista tulkitsemis- ja käännösapua. Uusi viittomakielilaki (359/2015) tuli voimaan 1.5.2015. Lain tarkoituksena on edistää viittomakieltä käyttävän kielellisten oikeuksien toteutumista. Sen 3 §:ssä säädetään viranomaisen edistämisveloitteesta: viranomaisen on toiminnassaan edistettävä viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 23: Parannetaan tieto- ja viestintäjärjestelmien saatavuutta ja esteettömyyttä: (a) vammaisten ihmisten palvelut turvataan muuttuvassa teknologiaympäristössä; (b) uudessa tietoyhteiskuntastrategiassa otetaan huomioon vammaiset ihmiset tietoyhteiskunnan palvelujen käyttäjinä.

Vastuuministeriö: LVM. Muut keskeiset ministeriöt: VM; kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Voi vaatia lisärahoitusta, selvitettävä

Seurannan mittarit, osoittimet: Palvelujen tarjonta, tietoyhteiskuntastrategian kirjaukset

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21; VN:n selonteko vammaispolitiikasta; EU:n sähköisen viestinnän lakipaketti.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

LVM: (a) Esteettömien viestintäpalveluiden seurantaryhmä perustettu 2011, sen tehtävänä on esteettömien viestintäpalveluiden kehittäminen. (b) Seurantaryhmän tehtävänä on kehittää erityisesti Kohti esteetöntä tietoyhteiskuntaa -toimenpide-ohjelmassa esitettyjä toimenpiteitä. Seurantaryhmä on vuoden 2013 loppuun mennessä pitänyt 6 kokousta. Seurantaryhmän alaisuuteen on perustettu kaksi alatyöryhmää: Verkko-opas alatyöryhmä ja esteettömän tietoyhteiskunnan indikaattori -alatyöryhmä. Sen lisäksi on epävirallinen esteettömyysasioiden kansainvälinen seurantaryhmä perustettu.

Seurantaryhmä piti vielä vuonna 2014 aikana 4 kokousta. Toimintakausi seurantaryhmälle alatyöryhmineen päättyi vuoden 2014 lopussa. Syksyllä 2014 perustettiin alatyöryhmä: Esteettömien viestintäpalveluiden toimenpideohjelman valmistelu vuosille 2016–2020 jonka toimintajakso on vuosi 2015. Seurantaryhmän loppuraportti "Esteettömät viestintäpalvelut" julkaistiin syksyllä 2015 (LVM julkaisusarja 13/2015). Raportissa käydään läpi seurantaryhmässä vuosina 2012–2014 tehtyä työtä. Suunnittelu yhteiselle liikenteen ja viestinnän esteettömyys -toimenpideohjelmalle vuosille 2016–2019 on käynnistetty.

SM: Poliisipalveluiden saatavuutta lisätään ottamalla käyttöön sähköinen asiointi kaikissa poliisipalveluissa (Sähköhanke valmis 2014). Hankkeen päämääränä on sähköisen asioinnin kokonaisvaltainen toteuttaminen, jossa poliisin eri sähköiset palvelut yhdistetään yhdeksi kokonaisuudeksi, joka on sekä asiakkaan että käyttäjän kannalta yhtenäinen aina graafista ilmettä myöten. Sähköinen asiointi tarkoittaa myös mahdollisuutta seurata asioidensa käsittelyn etenemistä ja saada itseään koskevat päätösasiakirjat ja tiedoksiannot sähköisessä muodossa, toimittaa sähköisiä asiakirjoja poliisille sekä ylläpitää omia sähköisiä tavoitettavuustietojaan. Järjestelmä mahdollistaa verkossa tapahtuvan kansalaisten ja oikeushenkilöiden aktiivisen toiminnan liittämisen osaksi poliisitoiminnallisia ja lupahallinnollisia prosesseja. Hankkeen toimiaika on 2011–2014. Poliisin keskeiset luvat on sähköistetty vuoden 2013 aikana. Rikosilmoitukset toimivat aidosti sähköisesti vuonna 2014.

Vuoden 2014 seurannassa raportoitu: Poliisipalveluiden sähköinen asiointi poliisipalveluissa on otettu laajasti käyttöön. Poliisin tarjoamat sähköisen asioinnin palvelut on lueteltu www.poliisi.fi -sivulla. Voi esimerkiksi varata ajan poliisilaitoksilla asiointia varten, tehdä rikosilmoituksen tai antaa vastauksen kuljettajatiedusteluun, joka koskee automaattivalvontakameran kuvaamaa liikenne rikkomusta. Useimmat palvelut sijaitsevat vielä valtionhallinnon yhteisessä Suomi.fi -palvelussa, osa on jo siirtynyt poliisiin uuteen asiointipalveluun. Vammaisen pysäköintilupahakemus on mahdollista tehdä sähköisesti.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 24: Huomioidaan julkisen hallinnon sähköisten palvelujen kehittämistyössä palveluiden, esteettömyyden, saatavuuden, saavutettavuuden ja helpokäyttöisyyden näkökulmat. (ValtIT- ja KuntaIT-toiminta, SADe-ohjelma, Suomi.fi, JHS-toiminta, Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunnan toiminta)

Vastuuministeriö: VM. Muut keskeiset ministeriöt: Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Kokonaisuutena tavoitteena on palvelujen tehostaminen ja kustannusneutraali toteutus

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitetään erikseen

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

VM: VM on 12.1.2012 asettanut koko julkisen hallinnon kattavan asiakaspalvelun kehittämishankkeen (Asiakaspalvelu 2014). Hallitusohjelman mukaan koko maassa luodaan kuntatasolle kattava yhteispalvelupisteiden verkko ja määritellään jokaisessa yhteispalvelupisteessä saatavilla olevat valtion, kuntien ja eri viranomaisten palvelut. ValtIT- ja KuntaIT- sekä SADe -ohjelmien rahoitusta jatketaan. Kehittämishankkeen loppuraportti on annettu kesäkuussa 2013 ja valmistelua on lausun tokierroksen jälkeen jatkettu. Tavoitteena on antaa hallituksen esitys eduskunnalle kevä tistuntokaudella 2014. Siirtyminen yhteiseen asiakaspalveluun tapahtuisi vaiheittain 2015–2019.

VM 2015: Asiakaspalvelu 2014 -hankkeessa valmisteltua lakia julkisen hallinnon yhteisestä asiakaspalvelusta ei viedä eteenpäin, mutta yhteistä asiakaspalvelua kehitetään edelleen sopimusperusteisuuden pohjalta ja nykyistä yhteispalvelulakia on tar-

koitus uudistaa yhtenäisen, taloudellisen ja tuottavan palvelun toteuttamiseksi. HE-luonnos on tarkoitus lähettää lausuntokierrokselle alkuvuodesta 2016.

STM: Huomioidaan STM:n sähköisten palveluiden kehittämisen yhteydessä.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 25: Viedään eteenpäin ja hyödynnetään Suomessa EU:n eInclusion-hankkeita ja aloitteita. Varmistetaan, että ministeriöiden välinen koordinointi EU:n eInclusion-hankkeissa ja aloitteissa on selkeää ja ministeriöiden välinen yhteistyö on toimivaa.

Vastuuministeriö: Selvitetään

Muut keskeiset ministeriöt: STM, LVM

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Edellyttää omarahoitusosuutta

Seurannan mittarit, osoittimet: Osallistuminen eri hankkeisiin (esim. prosenttiosuus hankkeista), tulokset integroidaan kansallisiin järjestelmiin

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21; Lissabonin sopimus/Eurooppaneuvosto, i2010.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

LVM: Toimenpiteen toteuttaminen on käynnistynyt syksyllä 2013 järjestetyssä seminaarissa. Kansliapäälliköt käynnistävät saavutettavuuskysymyksiin liittyvän yhteistyösuunnitelman valmistelun seuraavaa hallitusohjelmaa varten (LVM).

STM 2014: Ei muutosta.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Ministeriöiden välinen koordinointi EU:n eInclusion -hankkeissa ja aloitteissa jäi VAMPO-seurannan näkökulmasta avoimeksi.*

Toimenpide 26: Toteutetaan hätäpuhelinpalvelu 112 myös tekstiviestipalveluna.

Vastuuministeriö: SM. Muut keskeiset ministeriöt: LVM, STM (tuetaan tarvittaessa)

Ajoitus: Toteutuksen aikataulu selviää myöhemmin

Rahoitustarve: Resurssitarve selviää myöhemmin

Seurannan mittarit, osoittimet: Toteutumisen seuranta

Velvoite: YK:n yleissopimus, art. 9, art. 14.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Hätäilmoituksen voi tehdä nykyisin tekstiviestillä Hätäkeskuslaitoksen ilmoittamiin hätäkeskuskohtaisiin GSM-numeroihin. (Asiaa valmistelevalle työryhmän raportti valmistui 6.5.2010). Yleinen hätänumero 112 ei ole tekstiviestikäytössä. GSM-palvelu on tarkoitettu lähtökohtaisesti henkilöille, jotka eivät kuule puhetta tai pysty tuottamaan puhetta puhelimessa ja numerot eivät ole julkisesti jaossa. Numeron jakelu tapahtuu Kuulonhuolto- ja Kuurojen liiton välityksellä. Hätäkeskuslaitos on ohjeistanut operatiivisessa ohjeessaan kuulovammaisten (miten huomioitu henkilöt, jotka

eivät pysty puhumaan?) tekstiviestihätäilmoituksen käsittelyä siten, että tekstiviestinä tullut hätäilmoitus käsitellään normaalin hätäilmoituksen tapaan. Ilmoituksia voidaan välittää myös toiseen hätäkeskukseen. Hätäkeskuslaitos on vuonna 2011 tehnyt sopimuksen uuden tietojärjestelmän hankinnasta, missä on huomioitu 112-tekstiviestipalvelu -ominaisuus, joka voidaan ottaa käyttöön vuoden 2015 aikana.

Eduskunta hyväksyi 10.2.2015 lain hätäkeskustoiminnasta annetun lain muuttamisesta. Hätäilmoituksen voisi tehdä tekstiviestiä käyttäen numeroon 112 se, joka on rekisteröitynyt palveluun. Jos rekisteröimätön henkilö tekee hätäilmoituksen tekstiviestillä, hänelle lähetetään vastausviesti toiminta-ohjeineen. Laki hätäkeskustoiminnasta annetun lain muuttamisesta (174/2015) tuli voimaan 1.5.2015. Lain 13 b (hätätekstiviesti) ja 25 a §:ää (käyttäjärekisteri) sovelletaan vasta kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun Hätäkeskuslaitos on ottanut 112-hätätekstiviestin vastaanoton mahdollistavan hätäkeskustietojärjestelmän käyttöön (2017 aikana). Tätä ennen hätäilmoituksen voi tehdä hätäkeskuskohtaisiin GSM-numeroihin. Tekstiviestinä tullut hätäilmoitus käsitellään normaalin hätäilmoituksen tapaan.

Kommentti: *Toimenpide etenee.*

Toimenpide 27: Kehitetään digitaalisen äänikirja- ja oppimateriaalin saantia eri kouluasteilla mm. ohjeistuksen keinoin.

Vastuuministeriö: OKM (tulosohjaus, näkövammaisten kirjaston Celian oppikirjatuo-
tanta)

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Jatkuva, OKM:n erillisrahoitus (OKM)

Seurannan mittarit, osoittimet: Tuotettujen oppikirjojen määrä + toimitukset (ostetut ja lainatut oppikirjat)

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21; VN:n selonteko vammaispolitiikasta.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Esteetön opiskelu korkeakouluissa -verkoston (ESOK) laatimat Saavutettava tieto- ja viestintäympäristö -suositukset palvelevat saavutettavan oppimateriaalin laatimista. Suositukset koskevat tieto- ja viestintäympäristöratkaisuja opetuksessa ja opiskelussa, kirjastopalveluissa, viestinnässä sekä IT-hallinnossa. Suositukset julkistettiin maaliskuussa 2014 seminaarissa. Vuonna 2014 järjestettiin useita aiheeseen liittyviä koulutustilaisuuksia eri puolilla Suomea.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 28: Edistetään koulutukseen ja opiskeluun hakeutumiseen ja oppimiseen liittyvien sähköisten palveluiden esteettömyyttä. (Oppijan palvelukokonaisuus, SADe-ohjelma)

Vastuuministeriö: OKM

Ajoitus: 2010–2013 ja eteenpäin

Rahoitustarve: KSHJ ei erillistä rahoitusta (osa järjestelmän kehittämisen kokonaiskustannuksia). Taustaselvityksen kustannukset OKM

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitetään

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

OKM on käynnistänyt korkeakoulujen sähköisten aineistojen ja järjestelmien esteettömyyttä koskevien suositusten laatimisen taustaselvityksellä. Suositukset valmistuvat 2013. Oppijan verkkopalvelu otetaan käyttöön vaiheittain syksystä 2013 alkaen. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu, että korkeakoulujen sähköisen hakujärjestelmän (KSHJ) kautta toteutettavan korkeakoulujen yhteishaun käyttöönottoa on siirretty syksyyn 2014.

Uusi sähköinen järjestelmä otettiin käyttöön syksyllä 2013 toisen asteen opiskelijavalinnoissa. Samaan aikaan otettiin käyttöön myös koulutustarjontaa esittelevä oppijan verkkopalvelukokonaisuus Opintopolku.fi. Esteettömyys otetaan huomioon palvelujen rakentamisessa. Esteettömyysvaatimukset esitetään WCAG 2.0 -tavoitetasoina. Koko palvelun esteettömyysvaatimus on kehittämisen alkuvaiheessa A ja erityisoppilaitosten tarjonnan esteettömyysvaatimus tasoa AAA. Tavoitetasoja tarkistetaan kehittämisen edetessä. Tarkoituksena on kehittää palvelujen esteettömyyttä asteittain ja alueittain.

Kommentti: Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Esteettömyysvaatimusten toteutumista on mahdollista seurata palvelujen asteittaisen ja alueittaisen kehittämisen yhteydessä.

Toimenpide 29: Edistetään vammaisten henkilöiden valmiutta käyttää puhelinpalveluita ja sähköisiä palveluita sekä parannetaan palvelujen yhdenvertaista saatavuutta eri käyttäjäryhmien kannalta. Seurataan palvelujen kehitystä.

Vastuuministeriö: LVM. Muut keskeiset ministeriöt: STM.

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Erillisrahoituksen tarve selvitetään

Seurannan mittarit, osoittimet: Käyttäjäryhmien kokemukset, hintakehitys

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 19, art. 21.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

LVM: Kuulo-, puhe- ja näkövammaisten yleiset puhelinpalvelut turvaava asetus 1/2012. Taataan kaikille käyttäjille perustasoiset viestintäpalvelut.

Kommentti: Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Seurantatietoja käyttäjäryhmien kokemuksista ja hintatiedoista ei ole esitetty.

Toimenpide 30: Kehitetään edelleen kirjastojen digitaalisia tiedostoja vammaiset käyttäjät huomioon ottavalla tavalla.

Vastuuministeriö: OKM (näkövammaisten kirjasto Celia/tulosohjaus)

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Jatkuva

Seurannan mittarit, osoittimet: Digitoitun aineiston osuus kokoelmasta, omalainaus-ten määrä

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Näkövammaisten kirjasto Celia edistää saavutettavan julkaisustandardin käyttöä ja sen kehittämistä kansainvälisessä yhteistyössä (Daisy) sekä viestii kustantajille Epub-formaatin käyttömahdollisuuksista (suunnatut seminaarit, Daisy-konsortio). Kansallinen digitaalinen kirjasto -standardisalkussa on otettu huomioon vammaisten käyttäjien tarpeet. Painopisteenä on saavutettavien formaattien käytön edistäminen digitaalisessa julkaisemisessa ja uusissa digitaalisissa tuotteissa.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 31: Varmistetaan vammaisten henkilöiden laaja-alaisen asiantuntijuuden mukanaolo tieto- ja viestintätekniikan sekä sähköisen viestintäkentän kehittämis- ja toimeenpanotyössä.

Vastuuministeriö: LVM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Osallisuus työryhmissä

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21; EU:n sähköisen viestinnän lakipaketti.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Liikenne- ja viestintäministerin asetti vuonna 2011 esteettömien viestintäpalveluiden seurantaryhmän. Vuoden 2013 seurannassa viittaus: Katso kohta 23, jossa raportoitu esteettömien viestintäpalveluiden seurantaryhmästä.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 32: Parannetaan televisio-ohjelmien esteettömyyttä: (a) parannetaan television lisäpalvelujen saatavuutta (mm. tekstitys kuulovammaisille, äänitekstitys, viittomakieliset palvelut, kuvailutulkkaus, selko-ohjelmat); (b) parannetaan yleisön tietoisuutta televisiotarjonnan lisäpalveluista.

Vastuuministeriö: LVM

Ajotus: AV-direktiivin implementointi ja tv-ohjelmien tekstityksestä annetun asetuksen voimaansaattaminen v. 2010 keväällä

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Tv-ohjelmien tekstityksen, äänityksen ja viittomakielisten palveluiden määrä

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 30; EU:n AVMS-direktiivi; PL 6 § ja 12 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

(a) Laki televisio- ja radiotoiminnasta 19 §. (b) Laki televisio- ja radiotoiminnasta (744/1998) 19 a § (27.8.2010/733) Ohjelmistojen saattaminen näkö- ja kuulorajoitteisten saataville. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: (a) LVM on teettänyt selvityksen *TV-ohjelmien tekstitys, selostus ja tulkkaus* (julkaistu lokakuussa 2012, päivitetty versio vuodelta 2009).

Vuoden 2015 seurannassa raportoitu: Käyty keskustelua vuoden aikana YLEn kanssa äänitekstityspalveluista. Lisäksi LVM on perustanut hallitusohjelman mukaisesti parlamentaarisen työryhmän jossa arvioidaan Yleisradion julkista tehtävää. Työryhmä aloittaa työnsä tammikuussa 2016.

Kommentti: Toimenpiteen suorittamiseksi on tehty lainsäädäntötoimia. Vuonna 2012 laaditussa selvityksessä on taustaksi kuvattu esteettömyyspalvelujen nykytilanne, tuotantotavat ja tekstitysten tuotannossa meneillään oleva toimialan rakennemuutos.

Toimenpide 33: Kehitetään viestintäpolitiikan esteettömyyden seuranta: (a) laaditaan esteettömyyttä mittaavia indikaattoreita yhdessä alan asiantuntijoiden kanssa; (b) seurataan esteettömyyden kehittymistä viestintäpolitiikan alalla.

Vastuuministeriö: LVM

Ajotus: Mittaristo kehitetty vuoden 2010 aikana, seuranta on jatkuvaa

Rahoitustarve: T&K rahoituksesta

Seurannan mittarit, osoittimet: Indikaattorit kehitetty vuoden 2010 aikana, otettu käyttöön 2011 alkaen

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 30; EU:n AVMS-direktiivi.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

(a) Esteettömien viestintäpalveluiden seurantaryhmän yhteyteen on muodostettu alaryhmä selvittämään esteettömän tietoyhteiskunnan indikaattoreita keväällä 2012 tehdyn selvityksen pohjalta. Esteettömän tietoyhteiskunnan indikaattori -työryhmä toimitti väliraportin seurantaryhmälle 31.5.2013. (b) Esteettömien viestintäpalveluiden seurantaryhmä (katso tmp 23).

Viestintäpalveluiden esteettömyysindikaattori-julkaisu ilmestyi joulukuussa 2014 LVM:n julkaisusarjassa (Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 36/2014). Ohjelmakauden päättyessä 2015 raportoitu: (a) Suunnitteilla vuonna 2016 päivittää indikaattoriselvitystä. (b) Valmistellaan liikenteen ja viestinnän toimenpideohjelma digitaalisten palveluiden esteettömyydestä 2016–2019.

Kommentti: Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.

2 Yhteiskunnallinen osallisuus ja osallistuminen (toimenpiteet 34–40)

Toimenpide 34: Varmistetaan äänestystilojen esteettömyys ja saavutettavuus ohjeistuksella ja sen toteutumista seuraten. Ohjeistetaan ja varmistetaan, että äänestyspaikalla tapahtuva äänestys on aina ensisijainen ja kotiaänestys toissijainen järjestely äänestämisessä.

Vastuuministeriö: OM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Tehdyt valitukset vaalivirkailijoille/kunnalle/OM:lle

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 12, art. 19, art. 21, art. 29; PL 6 §, 14 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

OM: Oikeusministeriö tiedottaa (2011) eduskuntavaaleista suomalaisella ja suomenruotsalaisella viittomakielellä sekä selkokielellä, ja rahoittaa lisäksi näkövammaisille tarkoitetun vaalioppaan. Vuonna 2012 järjestettiin kunnallisvaalit, joiden osalta sama tiedotuslinja on jatkunut. Oikeusministeriö on tuottanut yhdessä eri yhteistyötahojen kanssa kunnallisvaaleja varten selkokieliset vaalivideot. Vaaliviranomaisille suunnatuissa vaaliohjeissa kiinnitetään huomiota äänestyspaikkojen esteettömyyteen. Vuonna 2013 ei toimitettu vaaleja. Äänestyspaikkojen esteettömyyteen kiinnitettiin aikaisempaan tapaan huomiota vuoden 2014 europarlamenttivaalien ohjeistuksessa. Myös vaalitiedotusta jatkettiin aikaisemman käytännön mukaisena europarlamenttivaaleissa.

OM 2015: Oikeusministeriö on aikaisempaan tapaan kiinnittänyt huomiota esteettömyyteen v. 2015 toimitetuissa eduskuntavaaleissa. Eduskunnan oikeusasiamies teki äänestyspaikkojen esteettömyyttä koskevan tarkastuksen vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Vaaleja koskevaa ohjeistusta arvioidaan, kun oikeusasiamies on antanut ratkaisunsa asiassa.

Kommentti: Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.

Toimenpide 35: Otetaan huomioon vammaisten henkilöiden tarpeet sähköisen äänestyksen kehittämisen yhteydessä. Näin voidaan parantaa vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia äänestää itsenäisesti.

Vastuuministeriö: OM

Ajoitus: Asia vaatii kirjauksen hallitusohjelmaan. Rahoitustarve: Auki.

Seurannan mittarit, osoittimet: Auki

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 19, art. 21.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Vuoden 2011 osalta on raportoitu, että oikeusministeriön mandaatilla on sähköisen äänestyksen osalta kansainvälisen kehityksen seuranta. Tähän ei vuoden 2012 aikana tullut muutosta, eli tilanne lienee ollut sama (ed. hallituksen päätökseen pohjautuen), että oikeusministeriö seuraa sähköiseen äänestykseen liittyvää kansallista kehitystä. Mitään sähköisen äänestämisen käyttöönottoon liittyviä hankkeita ei ollut käynnissä. Vuoden 2013 aikana tilanne on muuttunut. Oikeusministeriö on 15.11.2013 asettanut työryhmän valmistelemaan ehdotukset kunnallisen neuvonantavan kansanäänestyksen järjestämisestä sähköisesti ja nettiäänestysmahdollisuuden ottamiseksi käyttöön vaaleissa. Oikeusministeriö asetti 20.12.2013 nettiäänestyselvitykselle parlamentaarisen seurantaryhmän. Seurantaryhmän toimikausi jatkuu 30.1.2015 saakka. Tarkoitus on, että mahdollisesta nettiäänestyksen käyttöönotosta päätettäisiin seuraavissa hallitusneuvotteluissa keväällä 2015. Nettiäänestyksen käyttöönotto voisi parantaa vammaisten henkilöiden edellytyksiä äänestää itsenäisesti (OM).

OM 2015: Oikeusministeriön asettama nettiäänestystyöryhmä päätti työnsä keväällä 2015. Nettiäänestystyöryhmä ehdotti, että nettiäänestystä kokeiltaisiin kunnallisten neuvonantavien kansanäänestysten ennakoäänestyksissä. Työryhmä ei pitänyt tarkoituksenmukaisena vielä tässä vaiheessa ottaa käyttöön nettiäänestystä yleisissä vaaleissa. Mahdollinen päätös näihin vaaleihin soveltuvan järjestelmän kehittämisestä ja nettiäänestyksen käyttöönotosta tehtäisiin myöhemmin erikseen kokeilusta saatujen

kokemusten pohjalta. Päätöstä nettiäänestyskoikeilusta ei ole marraskuun loppuun 2015 mennessä vielä tehty.

Kommentti: *Toimenpide ei ole toteutunut.*

Toimenpide 36: Huolehditaan siitä, että edunvalvontaa koskeva lainsäädäntö ja edunvalvontakäytäntö nivELYvät asianmukaisesti vammaispolitiikkaan.

Vastuuministeriö: OM. Muut keskeiset ministeriöt: STM (antaa tarvittaessa tukea OM:lle asian selvittämiseksi)

Ajoitus: Avoin. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Vammaisjärjestöjen antama palaute

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 12, art. 19, art. 21, art. 29; PL 6 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Holhoustoimilain muutostarpeet on arvioitu 2010 työryhmässä ja sen ehdotuksen mukaiset lakimuutokset tulivat voimaan 1.5.2011. Edunvalvontakäytäntöä yleisen edunvalvonnan osalta ohjataan oikeusministeriössä toimivan yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän suosituksilla ja ohjeilla. Työryhmässä on kuultu 2010 järjestöjen mm. kehitysvammaisten tukiliiton edustajaa muun ohella siitä, miten erilaisten päämiesryhmien erityistarpeet tulisi ottaa huomioon käytännön työssä. Työryhmän kannanottojen lisäksi ao. asioita käsitellään ministeriön edunvalvontahenkilöstölle järjestämässä koulutuksessa. Peruskoulutuksessa selvitetään perusoikeuksia ja niihin liittyviä meitä velvoittavia säädöksiä ja sopimuksia ja pohditaan toiminnan arvoja. Substanssikoulutuksessa perehdytään esim. vammaispalvelulakiin ja erilaisiin etuuksiin jne. Hyvän edunvalvontatavan kehittämistä ja kokoamista edesautetaan em. työryhmän toimesta. Nämä toimenpiteet ovat jatkuvaa kehittämistyötä, koulutus vuosittaista. Vuosilta 2012–2015 ei raportoitavia muutoksia.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Vammaisjärjestöjä on kuultu prosessissa, mutta laajempaa palautekyselyä tms. ei ole tehty.*

Toimenpide 37: Valmistellaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja sen rajoittamista koskevat yhtenäiset säännökset.

Vastuuministeriö: STM. Muut keskeiset ministeriöt: OM

Ajoitus: Toteutetaan hallituskaudella 2011–2015. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteistä on valmisteilla puitelainsäädäntö

Rahoitustarve: Lisärahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet: Lain voimaantulo

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 12, art. 19, art. 21; HO 2007–2011.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

STM: Itsemääräämisoikeuslakityöryhmän toimikausi päättyi 28.2.2014, itsemääräämisoikeuslakia koskeva hallituksen esitys annettaneen keväällä 2014. Työryhmän loppuraportti Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan itsemääräämisoikeus valmistui ja luovutettiin huhtikuussa 2014. Hallituksen esitys M1:stä (mielenterveyslain mukainen tarkkailulähete) annettu marraskuussa 2013 (HE 199/2013 vp). Oikeuspsykiatrian osalta aikataulu on avoin. Lainvoimaan tulon liittyvän toimeenpano-ohjelman valmistelu on käynnissä THL:ssä.

2014: Itsemääräämisoikeuslakia koskeva HE annettiin eduskunnalle elokuussa 2014. Lakiesitystä ei ehditty käsitellä eduskunnassa ennen kevään 2015 eduskuntavaaleja ja eduskunnan vaihtumista. Lakia koskeva hallituksen esitys valmistellaan uudelleen ja annetaan uudelle eduskunnalle syksyllä 2015.

2015: Eduskunnalle annettiin lokakuussa 2015 hallituksen esitys laiksi kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta (HE 96/2015 vp), jossa kehitysvammalakiin ehdotetaan tehtäväksi muutokset, joita YK:n vammaissopimuksen ratifiointi edellyttää. Kehitysvammalakiin ehdotettavat säännökset koskisivat itsemääräämisoikeuden tukemista ja rajoitustoimenpiteiden käytön vähentämistä erityishuollossa, tahdosta riippumatonta erityishuoltoa ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksiä erityishuollossa. Suomen tarkoituksena on tallettaa ratifioimisasiakirjansa lain tultua hyväksytyä ja vahvistettua.

Hallituksen esityksen mukaan kehitysvammalainsäädäntö on tarkoitus uudistaa muilta osin vammaisia henkilöitä koskevan sosiaalihuollon erityislainsäädännön uudistamishankkeen yhteydessä. Lisäksi sosiaalihuollon asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksiä koskevan kokonaisuudistuksen valmistelua on tarkoitus jatkaa erillisenä hankkeena

OM: Hanke ei miltään osin ole OM:n vastuulla. OM, kuten muutkin ministeriöt, mukana valmistelutyöryhmässä (OM:n kommentti 2013 seurannan yhteydessä).

Kommentti: *Toimenpide ei ole toteutunut. Lainsäädäntöhanke on vireillä.*

Toimenpide 38: Varmistetaan vammaispalvelujen laatu ja yhdenvertainen saatavuus maan eri puolilla, seurataan lainsäädännön toteutumista ja puututaan epäkohtiin. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista VPL, Laki kehitysvammaisten erityishuollosta KVL)

Vastuuministeriö: STM (THL tulossopimus/Vammaispalvelujen laadun ja saatavuuden seuranta)

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillistä rahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Palvelusuunnitelmien määrän kehitys; palvelua koskevien kantelujen ja valitusten määrä; myönteisten ja kielteisten palvelupäätösten suhde; erillisselvitykset, joissa kuullaan palvelun käyttäjiä

Velvoite: VN:n selonteko vammaispolitiikasta; YK:n yleissopimus art. 31; PL 6 §, 19.1 § ja 19.3 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Sosiaalihuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat STM:lle. Aluehallintovirastot valvovat sosiaalihuollon toteutumista omalla alueellaan. Valvira ohjaa STM:n alaisena aluehallintovirastojen toimintaa niiden toimintaperiaatteiden, menettelytapojen ja ratkaisukäytäntöjen yhtenäistämiseksi. Valviran vammaisten henkilöi-

den ympäri vuorokaudisten asumispalvelujen valvontaohjelma valmistui v. 2012 alussa.

Vammaispalvelujen laadun ja yhdenvertaisen saatavuuden varmistamista toteutetaan myös STM:n ja THL:n tulossopimuksen mukaisesti. THL vastaa mm. siitä, että STM:n käytössä on riittävä tietopohja sosiaalihuollon ja vammaispalvelujen ohjauksen ja valvonnan tueksi. THL tekee joka kolmas vuosi erillisselvityksen vammaispalvelujen toteutumisesta kunnissa. Vammaispalvelujen käsikirjassa nostetaan esille lainsäädännön yhtenäisessä soveltamisessa huomioon otettavia seikkoja (STM). THL:n erilliskyselyt vuosina 2010 ja 2013. Lisäksi THL on tehnyt kehitysvammaisten laitospurkuun liittyvän kyselyn kunnille 2012 syksyllä (THL).

Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Hallituksen rakennepoliittiseen ohjelmaan (11/2013) liittyvänä käynnistyy keväällä 2014 kuntakokeilu valvonnan toimintamallien tehostamiseksi (mm. valvontaohjelmien tarkastelu). THL toteutti v. 2012 kuntakyselyn vammaisten kuntalaisten palveluista (26/2013). Erillisselvitys vammaispalvelujen toteutuksesta tehdään tammikuussa 2014 (siirtyi vuodelta 2013). Muutoin jatketaan STM/THL tulossopimuksen mukaisesti aiemmassa seurannassa raportoituja toimenpiteitä.

2015: Kuntakokeilut ovat alkaneet 1.1.2015 ja jatkuvat 31.12.2016 saakka. THL:n ylläpitämä Vammaispalvelujen käsikirja on STM:lle keskeinen ammattilaisten ohjausväline, jota kehitetään palautteen pohjalta. THL kehittää vammaispalvelujen tietopohjaa. Vammaispalvelujen erillisselvityksen sisältöä uudistettiin, ja seuraava selvitys koskee vuotta 2016. Kuntakokeilut jatkuvat.

Kommentti: Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.

Toimenpide 39: Ohjataan henkilökohtaisen avun toimeenpano kunnissa, erityisesti kiinnitetään huomiota avun sisällön ja järjestämistapojen kehittämiseen. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista VPL, henkilökohtainen apu)

Vastuuministeriö: STM (THL tulossopimus)

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei lisärahoitustarvetta

Seurannan mittarit, osoittimet: Vammaispalveluiden sähköinen käsikirja

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 10, art. 14, art. 16, art. 17, art. 18, art. 19, art. 20, art. 22; VN:n selonteko vammaispolitiikasta.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Ohjataan STM:n ja THL:n tulossopimuksen mukaisesti mm. Vammaispalvelujen käsikirjan (www.vammaispalvelujekasikirja.fi), Innokylän verkostotyöpajojen ja muun THL:n kehittämistoiminnan avulla. Hyvät käytännöt tuodaan saataville Vammaispalvelujen käsikirjan kautta. Henkilökohtaisen avun aineistoa päivitetään jatkuvasti Vammaispalvelujen käsikirjaan. THL:n vammaisuus ja yhteiskunta -tiimi osallistuu vuosittain järjestäville henkilökohtaisen avun päiville. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: THL toteutti v. 2012 kuntakyselyn vammaisten kuntalaisten palveluista (26/2013). Erillisselvitys vammaispalvelujen toteutuksesta tehdään tammikuussa 2014 (siirtyi vuodelta 2013). Selvitys vammaispalvelulain muutosten (2009) vaikutuksista asiakasmääriin ja kustannuksiin valmistui THL:ssa vuoden 2013 lopussa.

Muutoin jatketaan STM/THL tulossopimuksen mukaisesti aiemmassa seurannassa raportoituja toimenpiteitä.

2015: Vammaispalvelujen käsikirja on keskeisin ohjausväline. Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän ehdotus sisältää mm. henkilökohtaisen avun järjestämistapoja koskevia ehdotuksia.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 40: Ohjataan kuntia toteuttamaan vammaispalvelulain mukainen palvelusuunnittelu. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista VPL)

Vastuuministeriö: STM (THL tulossopimus)

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Palvelusuunnitelmien lukumäärän kehitys; Tikesos-hankkeen jatkotyönä palvelusuunnitteluun tuotettu tiedonkeruun instrumentti

Velvoite: VN:n selonteko vammaispolitiikasta; VPL.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Ohjataan STM:n ja THL:n tulossopimuksen mukaisesti mm. Vammaispalvelujen käsikirjan, Innokylän verkostotyöpajojen ja muun THL:n kehittämistoiminnan avulla. Palvelusuunnitelmien määrän kehitystä seurataan THL:n erillisselvityksellä, jonka suunnittelu käynnistyy syksyllä 2012 ja seuranta toteutetaan v. 2013 alussa. Palvelusuunnittelua ja palvelusuunnitelmaa on käsitelty THL:n järjestämällä Vammaispalvelujen neuvottelupäivillä sekä innopajoissa. THL:n Tikesos -hankkeessa on kuvattu sähköinen mallinnus palvelusuunnitelmaan (THL).

THL toteutti v. 2012 kuntakyselyn vammaisten kuntalaisten palveluista (26/2013). Erillisselvitys vammaispalvelujen toteutuksesta tehtiin tammikuussa 2014 (siirtyi vuodelta 2013). Muutoin jatketaan STM /THL tulossopimuksen mukaisesti aiemmassa seurannassa raportoituja toimenpiteitä.

2015: Uusi SHL vahvistaa palveluja koskevaa lainsäädäntöä. Vammaispalvelujen käsikirja on keskeinen ohjausväline.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

3 Rakennettu ympäristö (toimenpiteet 41–48)

Toimenpide 41: Otetaan huomioon kaikille sopivan suunnittelun periaatteet lainsäädäntöä kehitettäessä ja edistetään esteettömyystulkintojen yhdenmukaistamista lainsäädännön tavoitteiden mukaisesti.

Vastuuministeriö: YM

Ajoitus: 2010–2015 osana rakentamismääräyksiin ja muun rakentamisen ohjaukseen liittyvää viranomaistyötä

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Kyllä/ei ao. rakentamismääräyksen ja ohjeistuksen uudistamisessa. 2015 seurannassa VM raportoinut: Senaatti-kiinteistöillä on kumpu-panuussopimus Kynnys ry:n kanssa, jonka puitteissa voidaan tilata esteettömyyskar-

toituksia. Senaatti-kiinteistöjen asiantuntijat ovat järjestäneet koulutusta esteettömyyskysymyksissä

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 19; EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi (valmistelussa).

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Parhaillaan kartoitetaan Suomen rakentamismääräyskokoelman osan F1 Esteetön rakennus muutostarpeita. Muutostyö käynnistyy vuonna 2014. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman työryhmäehdotuksessa on toimenpide pientalojen esteettömyyttä koskevien määräysten tarkistamiselle ja selkeyttämiselle. Ohjelman valmistelu on käynnissä.

Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Huhtikuussa 2013 tehty valtioneuvoston periaatepäätös Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmasta vuosille 2013–2017. Ohjelmassa parannetaan pientalojen esteettömyyttä uudisrakentamisessa. Kaikkia esteettömyyteen liittyviä rakentamismääräyksiä (F1 Esteetön rakennus, F2 Rakennusten käyttöturvallisuus, G1 Asuntosuunnittelu) ryhdytään uudistamaan samanaikaisesti syysylä 2014 (YM).

2014: Kaikkia esteettömyyteen liittyviä rakentamismääräyksiä (F1 Esteetön rakennus, F2 Rakennusten käyttöturvallisuus, G1 Asuntosuunnittelu) ryhdytään uudistamaan samanaikaisesti keväällä 2015.

2015: Asetusta ja ohjeita rakentamisen esteettömyydestä ryhdytty valmistelemaan syksyllä 2015, luonnos valmistuu keväällä 2016. Samanaikaisesti valmistellaan asetusta ja ohjeita rakennusten käyttöturvallisuudesta.

Kommentti: Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Seurannan mittareiden perusteella arvioituna toimenpide ei ole vielä toteutunut.

Toimenpide 42: Tehostetaan uustuotannon esteettömyys- ja saavutettavuustavoitteiden toteutumista kaikilla hallinnonaloilla.

Vastuuministeriö: Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin, käytävissä olevan keinovalikoiman puitteissa (mm. rahoitus- ja ohjaukskeinot)

Ajoitus: 2010–2015 ja eteenpäin

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Esteettömyys kriteerinä

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 19; EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi (valmistelussa).

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

OM: Asetettuja toimenpiteitä, jotka ajoittuvat osittain vuosille 2010–2011, on perusteltu osaltaan EU:n uuden yhdenvertaisuusdirektiivin asettamilla vaatimuksilla. On kuitenkin otettava huomioon, että EU:n uutta yhdenvertaisuusdirektiiviä ei ole vielä annettu, vaan neuvottelut direktiivistä jatkuvat edelleen EU:n neuvostossa. Toimenpiteet on toteutettu niin hyvin kuin mahdollista ja uusia ei tällä hetkellä ole suunnitteilla.

OKM: OKM:n ja korkeakoulujen välisten sopimusten yhteisiin tavoitteisiin kaudelle 2013–2016 on kirjattu, että korkeakoulujen tulee olla esteettömiä työ- ja opiskeluympäristöjä. Kiinteistöasiat kuuluvat korkeakoulujen omalle vastuulle. Kulttuuritilojen perustamishankkeissa hakijoita on ohjeistettu ottamaan huomioon esteettömyys ja hakemukseen tulee liittää selvitys siitä, miten toimimis- ja liikkumisesteiset ihmiset huomioidaan tilojen käyttäjinä. OKM tukee nuorisotilojen ja vastaavien sekä nuorisokeskusten rakentamista; näissä pitää ottaa huomioon esteetön liikkuminen.

SM: Huomioidaan esteettömyys hankintakriteerinä. Asia harkitaan aina tapauskohtaisesti ja otetaan huomioon hankinnan kohteen määrittelyssä (esimerkiksi ergonomia, apuvälineet, kaiteet).

VM: Senaatti-kiinteistöt ovat toiminnassaan valtion rakennuskannan osalta toteuttaneet Esteettömyysstrategiaa 2008–2011. Senaatti-kiinteistöillä on kumppanuussopimus Kynnys ry:n kanssa, jonka puitteissa voidaan tilata esteettömyyskartoituksia. Senaatti-kiinteistöjen asiantuntijat ovat järjestäneet koulutusta esteettömyyskysymyksissä. Vuoden 2013 seurannan haastattelussa tuotu esiin, että sisäilmaongelmat ovat nyt mittaluokaltaan suurin ongelma.

VM 2015: Senaatti-kiinteistöt on jatkanut ohjelmallisen esteettömyystyön toteuttamista mm. säännöllisen koulutuksen avulla.

UM: UM huomioi uudisrakennusprojektiensa yhteydessä liikuntarajoitteisten mahdollisuuden asioida vaivatta uusissa tiloissa sekä mahdollisuuden käyttää asiakkaille tarkoitettuja saniteettitiloja (inva-wc). Projektit rahoitetaan Talonrakennukset – määräraha. / 2014: UM kirjannut saman tilannetiedon seurantaan.

YM: YM ja ARA toteuttavat yhteistyössä alan toimijoiden kanssa valtakunnallisen hissihankkeen vuosina 2012–2017. Se koskee hissirakentamisen edistämistä vanhoissa kerrostaloissa. 2013: YM on käynnistänyt syksyllä 2013 hankkeen Tehokas ja kestävä esteetön asuntorakentaminen, jonka tavoitteena on selvittää, miten hyvä esteettömyystaso voidaan saavuttaa kohtuullisilla kustannuksilla. Muussa rakentamisessa uustuotannon esteettömyys on jo nykymääräyksen kunnossa. Vapaaehtoisena suosituksena voi tehdä enemmän kuin mitä laki määrää.

YM 2014: Selvitys valmistui joulukuussa 2014.

YM 2015: Hallitusohjelmassa 2015 on kohta "Asuntotuotannossa täysin esteettömiksi asunnoiksi edellytetään rakentamaan vain tietty osuus uudiskohteen asunnoista." Tämän kohdan soveltamista linjataan esteettömyysasetuksen valmistelussa.

TEM 2014: Ei kuulu TEM:n hallinnonalaan.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 43: Korjataan esteelliset toimitilat eri hallinnonaloilla.

Vastuuministeriö: Kaikki ministeriöt oman hallinnonalansa osalta
 Ajoitus: 2010–2020, yhteinen aikatavoite kaikille hallinnonaloille (toimitilat kartoitetaan esteettömyysnäkökulmasta; korjauksia tehdään suunnitellusti ja vaiheittain)
 Rahoitustarve: Selvitetään
 Seurannan mittarit, osoittimet: Korjausrakentamisen seuranta
 Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9; FI-määräykset.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Senaatti-kiinteistöillä on ohjelma, jonka mukaan merkittävimpiin kohteisiin toteutetaan esteettömyyskartoitus ja korjataan havaitut puutteet.

OM: Ministeriö toimii pääosin valtion tiloissa, jotka saneerattu 2000-luvulla. Esteettömyydessä ei ole merkittäviä puutteita. Ministeriö on tehnyt esteettömyyskartoituksen 2011 aikana. Hallinnonalan osalta keskusvirastot ja OHO vastaavat toiminnan ohjauksesta myös kiinteistöasioissa. Vuoden 2013 seurannassa: Toimenpiteet on toteutettu niin hyvin kuin mahdollista ja uusia ei tällä hetkellä ole suunnitteilla.

OKM: OKM:n ja korkeakoulujen välisten sopimusten yhteisiin tavoitteisiin kaudelle 2013–2016 on kirjattu, että korkeakoulujen tulee olla esteettömiä työ- ja opiskeluympäristöjä. Kiinteistöasiat kuuluvat korkeakoulujen omalle vastuulle. Kulttuuritoimien perustamishankkeissa hakijoita on ohjeistettu ottamaan huomioon esteettömyys ja hakemukseen tulee liittää selvitys siitä, miten toimimis- ja liikkumisesteiset ihmiset huomioidaan tilojen käyttäjinä. OKM tukee nuorisotilojen ja vastaavien sekä nuorisokeskusten rakentamista; näissä pitää ottaa huomioon esteetön liikkuminen.

SM: Kirkkokatu 12 toimitilojen remontissa esteettömyys on otettu huomioon. Korkeavuorenkatu 21:n (RVLE) toimitilojen remontointi esteettömyys-näkökohdat huomioiden. 2014 ja 2015: Kirkkokatu 12 toimitilahankkeessa esteettömyys huomioidaan.

STM: Senaatti-kiinteistöillä on ohjelma, jonka mukaan merkittävimpiin kohteisiin toteutetaan esteettömyyskartoitus ja korjataan havaitut puutteet. 2013: Ei muutosta. 2014: Ei muutosta.

VM: Ministeriöiden on omissa rakennushankkeissaan otettava esteettömyys huomioon. Senaatti-kiinteistöt ovat toiminnassaan valtion rakennuskannan osalta toteuttaneet Esteettömyysstrategiaa 2008–2011. Vuoden 2013 seurannan haastattelussa tuotu esiin, että asiantuntemuksen keskittäminen on alkanut ja sitä jatketaan.

UM: UM:n kiinteistöyksikkö pyrkii kiinteistöjen peruskorjausprojektien yhteydessä varmistamaan sen, että myös liikuntarajoitteiset voivat liikkua tiloissa esteettä tekemällä rakenteellisia muutoksia esim. tilojen sisääntuloihin. Laajempien peruskorjauksien yhteydessä rakennetaan toimitiloihin myös ns. inva-wc, jos sellaista ei ole ennestään. Inva-wc:t on rakennettu ja rakennetaan mm. Pariisin kanslian peruskunnostuksen sekä Brysselin yhteiskansliahankkeen yhteydessä. Projektit rahoitetaan Talonrakennukset -määrärahasta. / 2014: UM kirjannut saman tilannetiedon seurataan.

TEM: TE-palvelujen valtakunnallinen toimitila- ja työympäristökonsepti laadittu yhteistyössä TEMin ja Senaatti-kiinteistöjen kanssa. Pilotointi tapahtuu Lappeenrannan TE-toimistossa. Konseptin mukaan TE-toimistojen toimitilat ovat esteettömät rakentamismääräysten mukaisesti. Pyörätuolilla liikkuvan ja tämän avustajan mukanaolo otetaan huomioon tilojen ja kalustuksen suunnittelussa. Toimitilakonseptin periaatteita tulee noudattaa jokaisessa työympäristömuutoksessa sen esiselvitys-, hankesuunnittelu- ja toteutussuunnitteluvaiheissa. Jos toimipaikka ei ole läpikäymässä tilamuutosta, tulee konseptia hyödyntää soveltuvilla osin nykyisen tila- ja toimintaratkaisun kehityksessä. 2013: Ei uutta raportoitavaa, pilotti käynnissä. Toimitilakonsepti tehty ja sen periaatteita tulee noudattaa jokaisessa tilamuutoshankkeessa. 2014: Ei uutta raportoitavaa, toimitilat esteettömät.

YM: YM:n tulevaa toimitilaa (Aleksi 7) on ryhdytty korjaamaan syksyllä 2013 esteettömyysperiaatteen mukaiseksi (seuranta 2013). On valmistumassa vuoden 2015 alussa. 2014: YM:n tulevan toimitilan (Aleksi 7) korjaaminen valmistuu keväällä 2015. Korjaamisessa on huolehdittu tilojen ja kulkuväylien esteettömyydestä.

2015: YM muutti toukokuussa 2015 esteettömiksi korjattuihin toimitiloihin.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu eri hallinnonaloilla. Korjausrakentamishankkeita on toteutettu ja on meneillä.*

Toimenpide 44: Edistetään kaikille sopivan suunnittelun periaatteiden mukaisten menetelmien käyttöönottoa korjausrakentamisessa.

Vastuuministeriö: YM

Ajoitus: 2010–2015. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Hankkeita ja toimenpiteitä kyllä/ei

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Korjausrakentamisen informaatio- ja viranomaisohjauksen kehittäminen jatkuu (esim. Korjaustieto.fi), ja sen osana pidetään esillä kaikille sopivan suunnittelun periaatetta. Ikääntyneiden asumisen keittämisohjelmaehdotukseen sisältyy useita olemassa olevan kannan esteettömyyttä edistäviä liittyviä toimenpiteitä, mm. esteettömyyskorjausten avustukseen, rahoitukseen, hissirakentamiseen, hyviin käytäntöihin, ohjeistukseen ja neuvontaan liittyen. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Korjausrakentamisen informaatio- ja viranomaisohjauksen kehittäminen jatkuu (esim. Korjaustieto.fi), ja sen osana pidetään esillä kaikille sopivan suunnittelun periaatetta. Ikääntyneiden asumisen keittämisohjelmaan sisältyy useita olemassa olevan rakennuskannan esteettömyyttä edistäviä toimenpiteitä, mm. esteettömyyskorjausten avustukseen, rahoitukseen, hissirakentamiseen, hyviin käytäntöihin, ohjeistukseen ja neuvontaan liittyen. YM ja ARA toteuttavat yhteistyössä alan toimijoiden kanssa valtakunnallisen hissihankkeen vuosina 2012–2017, www.hissiin.fi. Hanke edistää hissirakentamista vanhoissa kerrostaloissa. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmassa 2013–2017, kohta 7.2 koskee esteettömyyskorjausten sisällyttämistä asunto-osakeyhtiöiden pitkän tähtäimen kunnossapitosuunnitelmiin ja kuntoarviointiin (YM).

2015: Hallitusohjelmassa 2015 on kohta "Rakennuksen korjaaminen, käyttötarkoituksen muuttaminen tai perusparantaminen ei laukaise uudisrakentamistasoisia velvoitteita esimerkiksi esteettömyys- ja äänieristysvaatimusten osalta." Tämän kohdan soveltamista linjataan esteettömyysasetuksen valmistelussa. YM ja ARA toteuttavat yhteistyössä alan toimijoiden kanssa valtakunnallisen hissihankkeen vuosina 2012–2017. Vuonna 2015 asennetaan vanhoihin kerrostaloihin ennätyselliset 270 hissiä.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 45: Edistetään esteettömyyskartoitusten kehittämistä ja käyttöä.

Vastuuministeriö: YM. Muut keskeiset ministeriöt: STM

Ajoitus: 2010–2015

Rahoitustarve: T&K ja muu mahdollinen rahoitus (YM); ei erillisrahoitusta (STM)

Seurannan mittarit, osoittimet: Hankkeita/toimenpiteitä kyllä/ei

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

YM: Valmistelutyöryhmä ehdotti ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmaan toimenpiteen esteettömyyden arviointia ja esteettömyysluokitusta koskevan kehittämissuunnitelman käynnistämiseksi. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman tp 7.3: Tuotetaan asuntojen esteettömyyden ja turvallisuuden arviointimenetelmä sekä asuinrakennusten esteettömyysluokitus. Ympäristöministeriön haastattelussa lisäksi tuotu esiin, että Pientaloteollisuus ry:n kanssa on tekeillä suositus esteettömäksi pientaloksi (YM).

YM 2015: Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman tp 7.3: Tuotetaan asuntojen esteettömyyden ja turvallisuuden arviointimenetelmä sekä asuinrakennusten esteettömyysluokitus. Ei vielä toteutettu.

STM: Senaatti-kiinteistöillä on ohjelma, jonka mukaan merkittävimpiin kohteisiin toteutetaan esteettömyyskartointia. Vuoden 2013 seurannassa ei STM:n osalta muutosta (STM). 2014: Ei muutosta. 2015: THL:ssa on julkaistu opas sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden asiointien esteettömyystiedon keräämiseen. Luokitus on tarkoitettu viedä THL:n koodistopalvelimelle. STM:n valtionavustushankkeissa edellytetään jatkossa rahoituksen ehtona esteettömyysarviointia.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 46: Toteutetaan valtioneuvoston periaatepäätös korjausrakentamisesta kaikille sopivan suunnittelun periaatteiden mukaisesti.

Vastuuministeriö: YM

Ajoitus: Jatkuva

Rahoitustarve: Ei erillishoidusta, yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Seurannan mittarit, osoittimet: Hankkeita/toimenpiteitä kyllä/ei

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9; EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi (valmistelussa); korjausrakentamisen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

YM on teettänyt kokonaisvaltaisen selvityksen rakennetun ympäristön esteettömyyden tilasta, esteistä ja kehittämistarpeista. Selvitystä on käytetty hyväksi mm. ikääntyneiden asumista koskevan kehittämisohjelman laadinnassa. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmaan sisältyy useita korjausrakentamisen esteettömyyttä lisääviä toimenpiteitä. Ympäristöministeriö ylläpitää toistaiseksi verkkopalvelua www.korjaustieto.fi (YM).

Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmaan sisältyy useita korjausrakentamisen esteettömyyttä lisääviä toimenpiteitä. Valmisteltaessa asetusta esteettömästä rakentamisesta kiinnitetään erityistä huomiota säännösten soveltamiseen korjausrakentamisessa.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 47: Varmistetaan hankittavien toimitilojen esteettömyys, turvallisuus ja saavutettavuus. (Hankintalaki, hyvä soveltaminen)

Vastuuministeriö: Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta
 Seurannan mittarit, osoittimet: Avoin
 Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 19.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

OKM: OKM:n ja korkeakoulujen välisten sopimusten yhteisiin tavoitteisiin kaudelle 2013–2016 on kirjattu, että korkeakoulujen tulee olla esteettömiä työ- ja opiskeluympäristöjä. Kiinteistöasiat kuuluvat korkeakoulujen omalle vastuulle. Kulttuuritilojen perustamishankkeissa hakijoita on ohjeistettu ottamaan huomioon esteettömyys ja hakemukseen tulee liittää selvitys siitä, miten toimimis- ja liikkumisesteiset ihmiset huomioidaan tilojen käyttäjinä.

2013: OKM:n ja korkeakoulujen välisten sopimusten yhteisiin tavoitteisiin kaudelle 2013–2016 on kirjattu, että korkeakoulujen tulee olla esteettömiä työ- ja opiskeluympäristöjä. Kiinteistöasiat kuuluvat korkeakoulujen omalle vastuulle. Kulttuuritilojen perustamishankkeissa hakijoita on ohjeistettu ottamaan huomioon esteettömyys ja hakemukseen tulee liittää selvitys siitä, miten toimimis- ja liikkumisesteiset ihmiset huomioidaan tilojen käyttäjinä. OKM tukee nuorisotilojen ja vastaavien sekä nuorisokeskusten rakentamista; näissä pitää ottaa huomioon esteetön liikkuminen.

OM: 2013: Toimenpiteet on toteutettu niin hyvin kuin mahdollista ja uusia ei tällä hetkellä ole suunnitteilla.

SM: Huomioitu 2011 valmistuneessa poliisitalokonseptissa ja sen suunnitteluosiossa. Huomioidaan hankintamenettelyssä. 2014 ja 2015: Kirkkokatu 12 toimitilahankkeessa esteettömyys huomioidaan.

UM: Hankintojen esteettömyys ja muut seikat on huomioitu myös toteutettaessa ulkoistettuja palveluja esimerkiksi Venäjän ja Ukrainan viisumipalvelukeskuksissa. / 2014: Hankintojen esteettömyys ja muut seikat on huomioitu myös toteutettaessa ulkoistettuja palveluja esimerkiksi Venäjän ja Ukrainan viisumipalvelukeskuksissa. / 2015: Hankintojen esteettömyys ja muut seikat on huomioitu myös toteutettaessa ulkoistettuja palveluja esimerkiksi Venäjän ja Ukrainan viisumipalvelukeskuksissa. Esteettömyys on otettu huomioon toteutettaessa ulkoistettuja palveluita esimerkiksi kaikissa Suomen viisumikeskuksissa sen varmistamiseksi, että hakija pääsee esteettömästi hakemaan viisumia. Ulkoistussopimuksissa esteettömyys on huomioitu sisäänkäynnissä ja kulkemisissa sopimustekstein ja auditoidusti.

Esteettömyys on otettu huomioon toteutettaessa ulkoistettuja palveluita esimerkiksi kaikissa Suomen viisumikeskuksissa sen varmistamiseksi, että hakija pääsee esteettömästi hakemaan viisumia.

TEM: TE-palvelujen valtakunnallinen toimitila- ja työympäristökonsepti laadittu yhteistyössä TEMin ja Senaatti-kiinteistöjen kanssa. Pilotointi tapahtuu Lappeenrannan TE-toimistossa. Konseptin mukaan TE-toimistojen toimitilat ovat esteettömät rakentamismääräysten mukaisesti. Pyörätuolilla liikkuvan ja tämän avustajan mukanaolo otetaan huomioon tilojen ja kalustuksen suunnittelussa. Toimitilakonseptin periaatteita tulee noudattaa jokaisessa työympäristömuutoksessa sen esiselvitys-, hankesuunnittelu- ja toteutussuunnitteluvaiheissa. Jos toimipaikka ei ole läpikäymässä tilamuutosta, tulee konseptia hyödyntää soveltuvilta osin nykyisen tila- ja toimintaratkaisun kehityksessä. 2013: ks. yllä (taulukossa kohta 43.). 2014: Ei uutta raportoitavaa.

YM: YM:n tulevien toimitilojen (Aleksi 7) peruskorjauksessa tullaan parantamaan vanhan rakennuksen esteettömyyttä. Sisäänkäynnit ja tärkeimmät kulkureitit suunnitellaan esteettömiksi ja kerroksiin rakennetaan uudet liikuntaesteisille soveltuvat wc-

tilat. 2013: YM:n tulevien toimitilojen (Aleksi 7) peruskorjaus on käynnistynyt syksyllä 2013. Korjaustyössä tullaan parantamaan vanhan rakennuksen esteettömyyttä. Sisäänkäynnit ja tärkeimmät kulkureitit suunnitellaan esteettömiksi ja kerroksiin rakennetaan uudet liikuntaesteisille soveltuvat wc-tilat. 2014: YM:n tulevien toimitilojen (Aleksi 7) peruskorjaus valmistuu keväällä 2015. Korjaustyössä on parannettu vanhan rakennuksen esteettömyyttä. Sisäänkäynnit ja tärkeimmät kulkureitit on toteutettu esteettömiksi ja kerroksiin on rakennettu uudet liikuntaesteisille soveltuvat wc-tilat. YM 2015: YM muutti toukokuussa 2015 esteettömiksi korjattuihin toimitiloihin.

STM 2015: STM suosittelee THL:n asiointin esteettömyystiedon soveltamista sosiaali- ja terveydenhuollon uudisrakentamisessa sekä perusparannustöissä.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 48: Otetaan huomioon yhdenvertaisuuden näkökulma kiinteistöjä ja toimitiloja koskevaa ohjeistusta laadittaessa.

Vastuuministeriö: YM (OM, EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi valmistelussa)

Muut keskeiset ministeriöt: Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus: Direktiivin voimaantulosta alkaen. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Avoin

Velvoite: EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi (valmistelussa); YK:n yleissopimus art. 9.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

YM: Seurataan ja kommentoidaan EU:n yhdenvertaisuusdirektiivin valmistelua OM:n kautta.

OM: Uuden yhdenvertaisuusdirektiivin neuvottelut neuvostossa jatkuvat edelleen. OM koordinoi neuvotteluja. 2013 seurannassa raportoitu toimenpidettä toteutetun niin hyvin kuin mahdollista ja uutta ei tällä hetkellä ole suunnitteilla.

STM 2015: STM:ssä on laadittu sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden käyttöön riskienhallinta- ja turvallisuussuunnitteluopas (2011:15) ja sosiaalihuollon toimintayksiköille ja kotiin annettaville palveluille riski- ja turvallisuusopas.

Kommentti: *Toimenpide ei ole toteutunut.*

4 Liikennepalvelut (toimenpiteet 49–55)

Toimenpide 49: Edistetään joukkoliikennevälineiden teknistä esteettömyyttä panemalla täytäntöön yhteisöläinsäädännössä määritellyt tekniset määräykset sekä huomioidaan kansallisista tarpeista lähtevät kehittämis- ja valvontatoimenpiteet rautatie- ja linja-autoliikenteessä.

Vastuuministeriö: LVM/Liikenteen turvallisuusvirasto Trafi. Muut keskeiset: ministeriöt OM

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Seuranta toteutuu yhteisöläinsäädännön toteutumisen seurannassa

Velvoite: Uusien linja-autojen rakennetta koskeva direktiivi; rautateiden yhteensopi-
vuutta koskevaan direktiiviin liittyvät, komission määrittelemät tekniset eritelmät; PL
6 §, PL 9 §; YK:n yleissopimus art. 20.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

LVM: Rautatieliikenteen tekniset määräykset on pantu täytäntöön (Trafin vastuu ja
valvonta) (LVM).

OM: Uuden yhdenvertaisuusdirektiivin neuvottelut neuvostossa jatkuvat edelleen.
OM koordinoi neuvotteluja. Vuoden 2013 seurantaan ei ole raportoitavia muutoksia
(OM).

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

**Toimenpide 50: Kehitetään kaikkien liikennevälineiden esteettömyyden ja saavu-
tettavuuden varmistamiseksi joukkoliikenneinformaation esteettömyyttä ja mo-
nimuotoisuutta siten kuin yhteisöläinsäädäntö edellyttää (muun muassa kuulu-
tukset, näyttötaulut, reittiopasteet) sekä huomioidaan kansallisista tarpeista läh-
tevät kehitys- ja valvontatarpeet.**

Vastuuministeriö: LVM/hallinnonala

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Seuranta toteutuu yhteisöläinsäädännön toteutumisen
seurannassa

Velvoite: Yhteisöläinsäädäntö; YK:n yleissopimus art. 9, art. 18, art. 19, art. 20, art.
21; VN:n selonteko vammaispolitiikasta; PL 6 §, PL 9 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Joukkoliikenneinformaation saavutettavuutta edistetään EU:n matkustajien oikeutta
koskevien asetusten edellyttämällä tavalla (valvontavastuu asetusten osalta Trafilla)
(LVM).

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

**Toimenpide 51: Varmistetaan lentoliikennettä koskevien oikeuksien ja avun-
saannin toimivuus kansallisesti; vammaisten lentomatikustajien oikeuksia koske-
van asetuksen toimeenpano ja koordinaatio. Avunsaannin toteutumista käytän-
nössä seurataan myös kansallisesti.**

Vastuuministeriö: LVM (Trafi, Kuluttajavirasto). Muut keskeiset ministeriöt: OM.

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Seuranta toteutuu yhteisöläinsäädännön toteutumisen
seurannassa

Velvoite: EY:n vammaisten lentomatikustajien oikeuksia koskeva asetukset; YK:n yleis-
sopimus art. 18, art. 19, art. 20; PL 6 §, 9 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

LVM: Trafilla valvontavastuu ja valitusten käsittely vammaisten oikeuksien ja liikematkustajien oikeuksien osalta (muut oikeudet valvonta Kuluttajaviranomaisilla ja valitukset, kuluttajariitalautakuntaan).

OM: Uuden yhdenvertaisuusdirektiivin neuvottelut neuvostossa jatkuvat edelleen. OM koordinoi neuvotteluja. Vuoden 2013 osalta ei raportoitavia muutoksia.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 52: Varmistetaan linja-autoliikennepalveluita koskevien oikeuksien ja avunsaannin toimivuus kansallisesti. Matkustajien oikeuksia linja-autoliikenteessä koskevan asetuksen toteutumista seurataan myös kansallisesti.

Vastuuministeriö: LVM ja OM (Asetuksessa on määritelty vastuutahot. LVM vastaa ko. lainsäädännön valmistelusta, mutta ei ole valvonnasta vastaava viranomainen.)

Muut keskeiset ministeriöt: STM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Seuranta toteutuu yhteisölaainsäädännön toteutumisen seurannassa

Velvoite: EU:n asetus matkustajien oikeuksista linja-autoliikenteessä: oikeus matkustaa, avustamisvelvollisuus; joukkoliikennelakiuudistus (kilpailuttamisessa otettava huomioon esteettömyys); YK:n yleissopimus art. 18, art. 19, art. 20; PL 6 §, 9 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

LVM: Asetuksen täytäntöönpanon valmistelu on aloitettu (yhteistyö vammaisjärjestöt, liikenteenharjoittajat yms.). Kuluttaja-asiamiehellä ja Trafilla valvontavastuu. Valitusten käsittely kuluttajariitalautakunnalla ja Trafilla.

OM: Uuden yhdenvertaisuusdirektiivin neuvottelut neuvostossa jatkuvat edelleen. OM koordinoi neuvotteluja. Vuoden 2013 osalta ei muutoksia tähän.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 53: Varmistetaan, että vammaiset ja liikuntarajoitteiset henkilöt voivat käyttää rautateiden matkustajaliikennepalveluja EY:n rautatievastuuasetuksen mukaisesti. Asetuksen toteutumista seurataan myös kansallisesti, ja tavoitteena on asetuksen mukaisten oikeuksien toteutumisen lisäksi, että ennen sen voimaantuloa noudatettuja parempia käytänteitä ei heikennetä.

Vastuuministeriö: OM. Muut keskeiset ministeriöt: LVM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Valvontaviranomaisten saama palaute vammaisten ja liikuntarajoitteisten henkilöiden oikeuksien toteutumisesta käytännössä

Velvoite: EY:n rautatievastuuasetus: oikeus matkustaa, avustamisvelvollisuus; YK:n yleissopimus art. 18, art. 19, art. 20; PL 6 §, 9 §; VR:n opas vammaisten ja liikuntarajoitteisten matkustamisesta rautateillä.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

LVM: Asetuksen täytäntöönpanon valmistelu on aloitettu (yhteistyö vammaisjärjestöt, liikenteenharjoittajat yms.) (LVM vastuuministeriö).

OM: Vuoden 2013 seurannassa: ei muutoksia.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 54: Varmistetaan vesiliikennepalveluita koskevien oikeuksien ja avunsaannin toimivuus kansallisesti; asetuksen toimeenpano ja koordinaatio (komission ehdotus EU:n parlamentin ja neuvoston asetukseksi matkustajien oikeuksista meri- ja sisävesiliikenteessä). Asetuksen toteutumista seurataan myös kansallisesti.

Vastuuministeriö: LVM. Muut keskeiset ministeriöt: OM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Seuranta toteutuu yhteisölaainsäädännön toteutumisen seurannassa

Velvoite: EU:n asetus matkustajien oikeuksista meri- ja sisävesiliikenteessä: oikeus matkustaa, avustamisvelvollisuus; YK:n yleissopimus art. 18, art. 19, art. 20; PL 6 §, 9 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

LVM: Asetuksen täytäntöönpanon valmistelu on aloitettu (yhteistyö vammaisjärjestöt, liikenteenharjoittajat yms.). Kuluttaja-asiamiehellä ja Trafilla valvontavastuu. Valitusten käsittely kuluttajariitalautakunnalla ja Trafilla.

OM: Vuoden 2013 seurannassa: Ei muutoksia.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 55: Kehitetään edelleen taksipalveluiden saavutettavuutta ja turvallisuutta niin, että ne soveltuvat myös vammaisille henkilöille: (a) ohjataan lupaviranomaisia taksiliikennelain tavoitteiden saavuttamisessa; (b) pannaan täytäntöön uusi taksinkuljettajakoulutusta koskeva laki; (c) seurataan uuden taksikaluston esteettömyyttä koskevan asetuksen turvallisuusvaikutuksia pyörätuolissa matkustavalle henkilölle.

Vastuuministeriö: LVM (koulutuksen osalta lain täytäntöönpano hallinnonalalla 1.1.2010 aloittaneella liikenteen turvallisuusvirastolla Trafilla)

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitetään

Velvoite: Taksiliikennelaki; LVM:n asetus taksiliikenteessä käytettävän esteettömän kaluston laatuvaatimuksista; YK:n yleissopimus art. 18, art. 19, art. 20; PL 6 §, 9 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

a) normaali yhteistyö Elyt ja LVM, myös tulosohjaus Elyihin toteutuu, b) kuljettajakoulutusta koskeva laki tullut voimaan c) kts. Kohta a).

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Seurannan mittareita ei ole määritetty.*

5 Koulutus ja opiskelu (toimenpiteet 56–70)

Toimenpide 56: Seurataan ja arvioidaan perusopetuslain mahdollisten muutosten sekä valtionosuusjärjestelmän uudistamisen vaikutuksia vammaisten lasten ja nuorten opetuksen ja tukipalveluiden laatuun ja saatavuuteen.

Vastuuministeriö: OKM. Muut keskeiset ministeriöt: VM

Ajoitus: Tavoitteena on saattaa perusopetuslain muutokset voimaan syksyllä 2010

Rahoitustarve: HE 109/2009 mukaan ei aiheuta lisäkustannuksia

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvityksen kautta

Velvoite: Erityisopetuksen strategia; YK:n yleissopimus art. 24; PL 16 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

OKM antoi tammikuun 2014 lopussa eduskunnalle selvityksen siitä, miten oppilaan oikeus saada erityistä tukea toteutuu. *Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki. Selvitys kolmiportaisen tuen toimeenpanosta.*

OKM asetti vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän jaostoineen ajalle 1.4.2015–30.6.2017.

Kommentti: *Toimenpide on toteutunut. Perusopetuslain muutokset on saatettu voimaan ja OKM on antanut eduskunnalle selvityksen kolmiportaisen tuen toimeenpanosta.*

Toimenpide 57: Vahvistetaan perusopetuksen tukitoimien tarpeen tunnistamista mm. opetus- ja muun henkilöstön koulutuksen keinoin; varmistetaan tarpeen mukaisten toimien käynnistäminen.

Vastuuministeriö: OKM

Ajoitus: Käynnistetään 2010

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta, osana opetushenkilöstön lisä- ja täydennyskoulutusrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Seurataan opetushenkilöstön osallistumista täydennys- ja lisäkoulutukseen

Velvoite: Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosille 2011–2016; YK:n yleissopimus art. 24.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Perusopetuslain yleistä, tehostettua ja erityistä tukea koskevien säännösten toimeenpanoa tuetaan valtionavustuksin. Ns. Kelpo-hankkeen rahoitus on päätynyt vuoden 2012 lopussa. Vuoden 2013 seurannassa todettu: Perusopetuslain yleistä, tehostettua ja erityistä tukea koskevien säännösten toimeenpanoa tuetaan opettajien täydennyskoulutuksella. Valtion rahoittaman opetustoimen henkilöstökoulutus vuonna 2014.

OKM 2015: OKM myönsi opetuksen järjestäjille valtion erityisavustusta noin 10 milj. euroa erityisopetuksen laadun kehittämiseen ja siihen liittyvään koulunkäyntiavustajien palkkaamiseen sekä vaativaan erityisopetukseen liittyvän opetushenkilöstön ja koulunkäyntiavustajien koulutukseen osallistumisen kustannusten kattamiseen. Vuosille 2015–2016.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 58: Parannetaan perusopetuksen oppimisympäristöjen esteettömyyttä, toteutetaan tarpeelliset mukautustoimet suunnitelmallisesti.

Vastuuministeriö: OKM. Muut keskeiset ministeriöt: YM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitetään

Velvoite: Erityisopetuksen strategia; YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

OKM: OKM ei ohjeista koulurakentamista, vaan ympäristöministeriö. Maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL 132/1999) säädetään mm. rakentamisen esteettömyydestä ja ympäristöministeriön asetuksessa (2005) esteettömästä rakennuksesta annetaan esteettömyyttä koskevia määräyksiä ja ohjeita.

Opetussuunnitelman perusteissa todetaan oppimisympäristöjen osalta mm., että perusopetuksen tilaratkaisujen kehittämisessä, suunnittelussa, toteutuksessa ja käytössä otetaan huomioon mm. esteettömyys. Tieto- ja viestintäteknologian avulla vahvistetaan oppilaiden osallisuutta ja yhteisöllisen työskentelyn taitoja sekä tuetaan oppilaiden henkilökohtaisia oppimispolkuja. Varmistetaan, että kaikilla oppilailla on mahdollisuus tieto- ja viestintäteknologian käyttöön. Oppimisympäristöjen suunnittelussa otetaan huomioon oppilaiden yksilölliset tarpeet. Näin voidaan ehkäistä oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarvetta. Tuen tarpeen mukaan räätälöidyt oppimisympäristöt voivat olla osa oppilaan suunnitelmallista tukea. Oppimisympäristöjen kehittämisessä otetaan huomioon kouluyhteisön ja jokaisen oppilaan kokonaisvaltainen hyvinvointi. Ympäristöjen tulee olla turvallisia ja terveellisiä ja edistää oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaista tervettä kasvua ja kehitystä. Opetushallitus myönsi vuonna 2015 valtionavustusta innovatiivisten oppimisympäristöjen edistämiseen esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa opetuksen ja koulutuksen järjestäjille 5 596 000 euroa.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on käynnistynyt.*

Toimenpide 59: Kehitetään vammaisten oppilaiden aamu- ja iltapäivätoimintaa lähikoulu- ja inklusio-periaatteiden mukaisesti.

Vastuuministeriö: OKM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitetään

Velvoite: Perusopetuslaki; Erityisopetuksen strategia; YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Lisätään valtionosuusain aamupäivä-/iltapäivätoiminnan tarjontaa 1–2 luokan oppilaille sekä erityistä tukea tarvitseville. Aamupäivä-/iltapäivätoiminnan tuntihintaan 1e korotus. Korotus lähes 2 milj. e/v. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Lisättiin valtionosuusain aamupäivä-/iltapäivätoiminnan tarjontaa 1–2 luokan oppilaille sekä erityistä tukea tarvitseville (OKM).

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Seurannan mittareita ei määritelty.*

Toimenpide 60: Tuetaan opinto-ohjauksen ja ammatinvalinnan keinoin vammaisten nuorten kouluttautumista; tuetaan oppilasta opintojen nivelkohdissa.

Vastuuministeriö: OKM. Muut keskeiset ministeriöt: TEM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Sijoittuminen jatko-opintoihin

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24; Erityisopetuksen strategia.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

OKM: Perusopetuksen päättövaiheeseen liittyvät opinto-ohjauksen toimet. Seuranta-haastattelussa nostettu esiin koulutustakuu, joka koskee kaikkia.

TEM: Nuorisotakuu voimaan 2013 alusta ja se koskee yhtäläisesti myös vammaisia nuoria. Nuorisotakuuseen liittyy koulutustakuu: Jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. Nuorisotakuun puitteissa on vahvistettu ammatinvalinnanohjauksen resursseja. Hallitusohjelmassa on linjattu nuorisotakuun rahoitus (60 M €/vuosi ja kehysriihessä 3/2012 lisätty nuorten aikuisten osaamisohjelmaan 27–52 M € vuosille 2013–2016). Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Nuorisotakuu jatkuu.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 61: Parannetaan lukio-opiskelussa tarvittavien avustaja- ja tukipalvelujen saatavuutta ja selkiytetään palvelujen tuottamisvastuita.

Vastuuministeriö: OKM, STM

Ajotus: Jatkuva; yhteinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki on valmisteilla yhteistyössä OKM:n, STM:n ja Suomen Kuntaliiton kanssa vuonna 2010

Rahoitustarve: Edellyttää lisärahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Vaikeavammaiset lukiolaiset saavat opiskelussa tarvitsemansa avun ja tuen

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Yhteinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki on valmisteltu yhteistyössä OKM:n ja STM:n kanssa vuosina 2012 ja 2013. Hallituksen esitys on annettu keväällä 2013. Yhteinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) on valmistunut yhteistyössä OKM:n ja STM:n kanssa vuoden 2013 lopussa (STM ja OKM). OKM:n haastattelussa vuoden 2013 seurannassa tuotiin esiin, että ehdotuksessa valtioneuvoston strategiseksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi (2012:28) on maininta, että ulkoinen arviointi tulisi suorittaa kahden vuoden välein. Tästä saataneen seurannalle vertailupohjaa.

STM 2015: OKM:n yhteistyössä STM:n kanssa valmisteleva oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) tuli voimaan 1.8.2014. Uutena asiana laki turvaa psykologin ja kuraattoripalvelut myös toisen asteen opiskelijoille.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Jatkuvan toimenpiteen toteutumisen seurantatietoa ei ole vielä käytettävissä.*

Toimenpide 62: Edistetään opiskelumahdollisuuksien yhdenvertaisuutta ja esteettömyyttä lukiokoulutuksessa; valmistellaan esteetöntä opiskelijavalintamennettelyä koskeva suositus ja opas.

Vastuuministeriö: OKM. Muut keskeiset ministeriöt: STM

Ajoitus: 2011. Rahoitustarve: Selvitetään

Seurannan mittarit, osoittimet: Suositus ja opas tuotettu

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24; PL 6 §, 16 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Suositus ja opas eivät ole valmistelussa lukion osalta. Vuoden 2013 seurannan haastattelussa tuotu esiin, että mikäli opas tehdään, on Opetushallitus se joka tekee.

Kommentti: *Toimenpidettä ei ole toteutettu.*

Toimenpide 63: Vaikutetaan siihen, että vammaiset lukiolaiset voivat päästä mukaan kansainvälisiin vaihto-ohjelmiin yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Vastuuministeriö: OKM

Ajoitus: Käynnistetään heti. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitysten kautta

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 21, art. 24.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

EU-vaihto-ohjelmia koskevat neuvottelut ovat käynnissä. Pohjoismaiset vaihto-ohjelmat tulevat arvioitaviksi suunnitelman mukaan vuonna 2015. Vuoden 2013 seurannan haastattelussa tuotu esiin Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus

CIMOn toteutta Kansainvälistymisen tasa-arvo koulutuksessa -hanke, jossa selvitetiin kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista eri koulutusasteilla. Keväällä 2014 on julkaistu selvityshankkeen tulokset ja toimenpidesuosituksukset: *Kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvo koulutuksissa. Miten oppilaitokset voivat edistää sitä.*

OKM 2015: Kaikki lukiolaiset voivat hakea sekä Erasmus että Nordplus Junior ohjelmiin. Vammaisilla opiskelijoilla on mahdollisuus hakea vammaisuuden perusteella erityistukea. Erasmus+ ohjelman ohjelmakausi vuosille 2014–2020 hyväksyttiin 2013. Pohjoismaiset vaihto-ohjelmat arvioitiin 2015. Seuraavan Nord Plus ohjelmakauden valmistelu toteutetaan Suomen puheenjohtajuuskaudella 2016.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Selvityshankkeen tulokset on julkaistu.*

Toimenpide 64: Edistetään opiskelumahdollisuuksien yhdenvertaisuutta ja esteettömyyttä ammatillisessa koulutuksessa; valmistellaan esteetöntä opiskelijavalintamenettelyä koskeva suositus ja opas.

Vastuuministeriö: OKM, osana opetushallituksen tulossopimusta

Muut keskeiset ministeriöt: STM

Ajoitus: 2011. Rahoitustarve: Selvitetään

Seurannan mittarit, osoittimet: Suositus ja opas tuotettu

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24; Laki ammatillisesta koulutuksesta.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Laki ammatillisen koulutuksen opiskelijaksi ottamisen edellytyksistä ja esteettömyydestä tuli voimaan vuoden 2012 alusta lukien. Opetushallitus valmistelee ”Esteettömyys opiskelijavalinnassa ja koulutuksessa toisella asteella” -raporttia. Vuoden 2013 seuranta-aastattelussa nostettiin esiin 1.1.2013 voimaan tulleet opiskelijaksi ottamisen kriteerit: Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatillisessa peruskoulutuksessa 4/2013.

2014: Opetushallituksen valmisteleva opas on valmistunut: *Esteettömästi toisen asteen opintoihin – opas esteettömään opiskelijavalintaan ja opiskeluun. Oppaat ja käsikirjat 2014:10.*

2015: Uudistettu ammatillisen peruskoulutuksen toimintalainsäädäntöä ja opiskelijaksi ottamisen perusteita esteettömyys ja yhdenvertaisuus huomioon ottaen. Esteetöntä opiskelijavalintamenettelyä koskeva suositus ja opas ovat valmistuneet ja otettu käyttöön.

Kommentti: *Asetus on tullut voimaan. 2015: Toimenpide on toteutettu.*

Toimenpide 65: Tuetaan vammaisten nuorten koulutukseen ja työelämään hakeutumista opinto- ja ammatinvalinnanohjauksella. Vahvistetaan ammatillisen erityisopetuksen yhteyksiä työelämään. Parannetaan ammatillisen opetuksen tuottaman osaamisen tunnettavuutta vammaisten nuorten työllistymisen tukemiseksi.

Vastuuministeriö: OKM. Muut keskeiset ministeriöt: TEM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Jatko-opintoihin ja työelämään sijoittumisen seuranta

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

OKM: Erityistä tukea ja ohjausta tarvitsevien opiskelijoiden tarpeet huomioidaan opinto-ohjauksessa, työssäoppimisen kehittämisessä ja ohjauksessa työelämään. Ammatillisten erityisoppilaitosten YTY-hankkeessa tuetaan yksilöllisiä opintopolkuja. Vuoden 2013 seurannan haastattelussa on todettu nivelvaiheen opinto-ohjauksen toimivan. Olemassa on hyviä käytäntöjä ja malleja. Työelämäyhteydet ovat olemassa, samoin työpajat sekä tuetummat ja suojatummalla vaihtoehdot.

2014: Ammatillisena erityisopetuksena järjestettävän koulutuksen yhteinen sähköinen haku toteutuu ensimmäisen kerran keväällä 2015. Uusien valmentavien koulutusten käynnistyminen 1.8.2015 selkeyttää hakeutumista koulutuksiin, osaamisen tunnustamista ja arviointikäytäntöjä.

2015: Yhteiset sähköiset haku- ja valinta-menettelyt on otettu käyttöön keväällä 2015 erityisopetukseen ja perusopetuksen jälkeiseen valmistavien koulutukseen hakeutumisessa. Uudet valmentavat koulutukset ovat käynnistyneet 1.8.2015 alkaen.

TEM: Nuorisotakuu voimaan 2013 alusta ja se koskee yhtäläisesti myös vammaisia nuoria. Nuorisotakuuseen liittyy koulutustakuu: Jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. Nuorisotakuun puitteissa on vahvistettu ammatinvalinnanohjauksen resursseja. Vuoden 2013 seurannassa: Ks. yllä (nuorisotakuu jatkuu).

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Jatkossa tarvitaan myös seurantatietoa jatko-opintoihin ja työelämään sijoittumisesta.*

Toimenpide 66: Varmistetaan, että vammaiset ammattikoulutuksessa olevat nuoret pääsevät mukaan kansainvälisiin vaihto-ohjelmiin yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Vastuuministeriö: OKM

Ajotus: 2010, jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitetään

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 21, art. 24.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

EU-vaihto-ohjelmia koskevat neuvottelut ovat käynnissä. Pohjoismaiset vaihto-ohjelmat tulevat arvioitaviksi suunnitelman mukaan vuonna 2015. Vuoden 2013 seu-

rannan haastatteluissa tuotu esiin Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMOn toteuttama Kansainvälistymisen tasa-arvo koulutuksessa -hanke, jossa selvitettiin kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista eri koulutusasteilla. Keväällä 2014 on julkaistu selvityshankkeen tulokset ja toimenpidesuosituksien: *Kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvo koulutuksissa. Miten oppilaitokset voivat edistää sitä.*

2014: Valtionavustuksissa on otettu huomioon kv-valtionavustus -hakuryhmässä erityisryhmät ml. erityisen tuen tarpeessa olevat. Erityisesti erityisoppilaitokset ovat kv-verkoston olleet yhdessä varmistamassa nuorten kv-vaihto-ohjelmiin osallistumisen. Noin 7 % ammatillisen koulutuksen Leonardo- ja Erasmus+ -vaihdoista ovat suunnattuja erityisopiskelijoille ml. erityisentuen tarpeessa olevat. Taso on siis melko hyvä ja on pysynyt samana suurin piirtein koko viimeisen ohjelmakauden ja myös nyt vuodesta 2014 eteenpäin. Erityistuen tarpeessa olevat voivat EU-ohjelmissa saada erityistä rahallista tukea myös esim. tukihenkilöille tai asumisjärjestelyihin.

2015: Ammatillisen peruskoulutuksen erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille kohdennetut kv-valtionavustukset ovat mahdollistaneet opiskelijoiden osallistumisen yhdenvertaisesti vaihto-ohjelmiin.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Selvityshankkeen tulokset on julkaistu.*

Toimenpide 67: Korkeakoulut arvioivat ja kehittävät opiskelijavalinnan ja opiskelun esteettömyyttä ja yhdenvertaisuuden toteutumista osana korkeakoulujen laatu- ja arviointijärjestelmiään. Näin voidaan tukea vammaisten nuorten siirtymistä lukioista korkeakouluihin nykyistä paremmin.

Vastuuministeriö: OKM/korkeakoulut

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitysten kautta

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24; PL 6 §, 16 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

ESOK (esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa) -hanke tuotti esteettömän opiskelijavalinnan suositukset. ESOK-verkosto jatkaa korkeakoulujen tukemista niiden esteettömyydessä. Opiskelijoiden tutkimussäätiö OTUS teki vuonna 2011 OKM:n toimeksiannosta selvityksen korkeakoulujen saavutettavuudesta Hitaasti, mutta varmasti? Saavutettavuuden edistyminen yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2000-luvulla. OKM on rahoittanut ESOK-verkoston toimintaa vuosina 2006–2011. OKM on rahoittanut OTUS:n selvityksen.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 68: Vaikutetaan siihen, että vammaiset korkeakouluopiskelijat pääsevät mukaan kansainvälisiin opiskelijavaihto- ja harjoittelijaohjelmiin yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Vastuuministeriö: OKM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta
 Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitysten ja ohjelmakohtaisten tilastojen kautta
 Velvoite: YK:n yleissopimus art. 21, art. 24.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

CIMO on laajentanut esteettömyystukea, jota tarjotaan vaihtojen toteuttamiseksi. Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMOn toteuttama Kansainvälistymisen tasa-arvo koulutuksessa -hanke, jossa selvitettiin kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista eri koulutusasteilla. Keväällä 2014 on julkaistu selvityshankkeen tulokset ja toimenpidesuosituksset: *Kansainvälistymismahdollisuuksien tasa-arvo koulutuksissa. Miten oppilaitokset voivat edistää sitä*. CIMO on myös laajentanut esteettömyystukea korkeakouluille suunnatuissa ohjelmissa. CIMO ja Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa (ESOK)-verkosto laativat esteettömyyden ja kansainvälisen opiskelijavaihdon tarkistuslistan, joka on suunnattu sekä vaihtoon lähtevälle opiskelijalle, että lähettävälle ja vastaanottavalle korkeakoululle.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 69: Kehitetään vapaan sivistystyön esteettömyyttä ja saavutettavuutta. (Laki vapaasta sivistystyöstä)

Vastuuministeriö: OKM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta
 Seurannan mittarit, osoittimet: Erilliselvitys
 Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, 12, art. 19, art. 24; PL 16 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Tutkimus kansanopistojen ja kansalaisopistojen esteettömyydestä on valmistunut ja julkaistu OKM:n julkaisusarjassa: *Sivistystä vapaasti kaikille? (Matti Laitinen & Kari E. Nurmi. OKM:n julkaisuja 2013: 3).*

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Tutkimus on julkaistu.*

Toimenpide 70: Tuetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua jatko-, täydennys- ja uudelleen kouluttautumiseen.

Vastuuministeriö: OKM

Muut keskeiset ministeriöt: TEM, STM (tuki vammaispalvelujen kautta, esim. eläkkeeltä opiskeluun ja työelämään siirtyminen)
 Ajotus: 2009–2011. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta
 Seurannan mittarit, osoittimet: Seurataan koulutukseen osallistumista
 Velvoite: YK:n yleissopimus art. 12, art. 19, art. 21; EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi (valmistelussa); PL 19 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

TEM: Vammaisilla henkilöillä yhtäläiset mahdollisuudet osallistua työvoimakoulutukseen edellyttäen, ettei vammaiselle ole oikeutta saada lakisääteisesti ko. koulutusta ammatillisena kuntoutuksena vakuutuslaitosten, työeläkelaitoksen tai Kansaneläkelaitoksen järjestämänä tai korvaamana. Julkiset työvoima- ja yrityspalvelut rahoitetaan valtion talousarviossa mom. 51 olevalla määrärahalla. (TEM).

OKM: Työvoimakoulutus ei ole OKM:n vastuulla (OKM).

STM 2015: Lakia Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahatuuksista (566/2005) muutettiin 1.1.2014 voimaan tulleella lailla (973/2013). Lailla lievennettiin Kelan järjestämän ammatillisen kuntoutuksen myöntämisedellytyksiä.

Kommentti: Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Seurantatietoja ei ole esitetty. VAMPO-seurannan koordinaatioryhmä on 10.10.2013 järjestetyssä indikaattorityöpajassa ja 29.4.2014 pidetyssä kokouksessa keskustellut ministeriöiden pää- ja osavastuisiin tarvittavista mahdollisista muutoksista. Käynnistymättömiin toimenpiteisiin kiinnitetään erityistä huomiota vuoden 2014 seurannassa. Kukin ministeriö vastaa hallinnonalallaan mm. tarpeellisten esteettömyyttä koskevien yksittäisten mukautustoimien tekemisestä.

6 Työ (toimenpiteet 71–79)

Toimenpide 71: Kehitetään rekrytointivaiheen palveluja ja ratkaisuja. Tarkoituksena on löytää uusia työaloja vammaisille henkilöille.

Vastuuministeriö: TEM. Muut keskeiset ministeriöt: STM (esitetään tuetun työllistymisen mallin käyttöönottoa työkeskuksissa)

Ajoitus: Jatkuva (STM)

Rahoitustarve: Selviää kehittämistyön aikana (TEM); ei erillisrahoitusta (STM)

Seurannan mittarit, osoittimet: Otetaan käyttöön työllistämisen mittarit; palveluiden saamisen jälkeen avoimille työmarkkinoille työllistyneet vammaiset (TEM); työkeskuksista siirtyä vammaisia henkilöitä avoimille työmarkkinoille (STM)

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 27; PL 6 §, 18 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

TEM: Julkiset työvoima- ja yrityspalvelut uudistettiin vuoden 2013 alusta lähtien (laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 916/2012). Tässä yhteydessä selkiytettiin palkkatuen säädöksiä niin, että jos henkilön vamma tai sairaus vaikeuttaa työllistymistä, palkkatukea voidaan myöntää ajaksi, joka henkilön alentunut työkyky ja muut työllistymismahdollisuudet huomioon ottaen on tarkoituksenmukaista, kuitenkin enintään 24 kuukaudeksi kerrallaan. Lisäksi työolosuhteiden järjestelytuen säädöksiä selkiytettiin ja tukitasoa korotettiin. Työ- ja elinkeinotoimisto voi myöntää työolosuhteiden järjestelytukea työnantajalle, jos työhön palkattavan tai työssä olevan henkilön vamma tai sairaus edellyttää työvälineiden hankkimista tai työpaikalla tehtäviä muutoksia, ja hankinnasta tai muutoksesta työnantajalle aiheutuvia kustannuksia on pidettävä työnantajan taloudellinen tilanne huomioon ottaen merkittävänä. Työolosuhteiden järjestelytukea voidaan myöntää välttämättömiin muutostöihin tai työvälineisiin enintään 4 000 € Työolosuhteiden järjestelytukea voidaan myöntää myös korvaamaan toisen työntekijän antamaa apua. Toisen työntekijän antama avun korvaus tuntiperusteiseksi (20 €/h, enintään 20 tuntia kuukaudessa, enintään 18 kuukautta eteenpäin tukipäätöksestä) siten, että peruste syntyy apua antavan tosiasiallisesta avusta

(riippumattomuus avustettavan työajasta). Työhönvalmennus mahdollistettiin kaikille asiakkaille ja sen sisältöä määriteltiin selkeämmin tuetun työllistymisen menetelmäksi. Julkiset työvoima- ja yrityspalvelut on uudistettu. Ei tiedossa olevia uudistustarpeita.

2014: Palkkatukea säädöksiä muutettu vuoden alusta (laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 7. luku). Palkkatuen myöntäminen vamman tai sairauden perusteella edellyttää, että TE-toimisto arvioi vamman tai sairauden olennaisesti ja pysyvästi tai pysyväisluonteisesti alentavan työttömän työnhakijan tuottavuutta tarjolla olevassa työtehtävässä. Mikäli vamma tai sairaus ei alenna pysyvästi tai pysyväisluonteisesti työnhakijan tekemän työn tuottavuutta, voidaan palkkatuki myöntää työttömyyden keston perusteella. Kun vamma tai sairaus, joka alentaa olennaisesti ja pysyvästi tai pysyväisluonteisesti tuottavuutta tarjolla olevassa tehtävässä, on tukijakson kesto enintään 24 kk kerrallaan ja tuen määrä 50 % palkkauskustannuksista. Palkkatuki voidaan myöntää uudelleen ilman ”jäähäy”.

STM: Tuetun työllistymisen mallin käyttöönotto selvitetään osana STM:n TEOS-työryhmän työtä, työryhmän toimikausi 16.1.2012–31.12.2013. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Työryhmän työ kesken, valmistuu 30.6.2014 mennessä (jatko aika myönnetty).

2014: TEOS-työryhmä jättänyt toimenpide-esityksensä. Valmistelu jatkuu virkamiestyönä.

2015: Vammaisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksia edistetään osana pääministeri Sipilän hallituksen kärkihanketta Osatyökykyisille tie työelämään.

Kommentti: Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Seurannan mittareiden käyttöönotto?

Toimenpide 72: Vahvistetaan työ- ja elinkeinohallinnon työntekijöiden (keskeisesti TE-toimistot, ELYt) ja yhteistyökumppaneiden (työnantajat, yrittäjät) vammaispoliittista osaamista koulutuksen, tiedottamisen ja vaikuttamistyön keinoin; sisällytetään henkilöstökoulutukseen vammaispoliittisia toimia, jotka toteutetaan yhteistyössä vammaisjärjestöjen asiantuntijoiden kanssa.

Vastuuministeriö: TEM. Muut keskeiset ministeriöt: SM, STM.

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillishoidusta.

Seurannan mittarit, osoittimet: Otetaan käyttöön työllistämisen mittarit; vammaisten henkilöiden työllistyminen; tukitoimien kohdentumisen seuranta

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 27; PL 6 §, 18 §

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Jatkuvaa toimintaa; koulutus ja tiedottaminen keskittynyt uuden julkisen työvoima- ja yrityspalvelua koskevan lain toimeenpanoon sekä TE-toimistojen organisaatiomuutoksen läpiviemiseen ja tässä yhteydessä vammaisnäkökulma on otettu huomioon.

Koulutuksessa on etenkin otettu esille:

- palkkatuen säädöksiä muutokset osatyökykyisten kannalta
- työttömän määrittelyn muutokset (ei työkykyä tai työkyvyttömyysetuutta koskevia ehtoja)
- työolosuhteiden järjestelytuen muutokset
- vajaakuntoinen käsitteen poistuminen

Vuoden 2013 seurannassa on todettu koulutusten olevan jatkuvaa toimintaa. Tukitoimien osalta on seurantaan varten tarvittavat luvut saatavilla.

SM 2014 kommentti: Kotouttamista koskevat toimenpiteet siirtyivät 2012 vuoden alusta TEMin vastuulle. Yhdenvertaisuuden toimialue siirtynyt vuoden 2015 alusta OM:lle. Ehdotetaan, että tästä kohdasta poistetaan SM:n raportointivastuu. (Tilanne sama 2015)

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 73: Valtiotyönantaja toimii päättäväisesti vammaisten henkilöiden syrjinnän estämiseksi sekä virkaan nimittämisen yhteydessä, palvelussuhteen kestäessä että palvelussuhteita päätettäessä.

Vastuuministeriö: VM/Valtion työmarkkinalaitos

Muut keskeiset ministeriöt: Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Vammaisia henkilöitä on palkattu ja otettu harjoittelijoiksi valtionhallinnon työpaikkoihin

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 27; PL 6 §, 18 §; yhdenvertaisuuslaki.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

VM: Lailla julkisen hallinnon yhteispalvelusta parannetaan yleisesti julkisen hallinnon asiakaspalvelun saatavuutta ja toiminnan tehokkuutta.

STM: Vammaisuuden perusteella tapahtuva syrjintä on kiellettyä eikä STM hyväksy sitä missään tilanteissa.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 74: Selvitetään työnantajille kohdistetun ns. yhteisvastuupoolin käyttö ja potentiaali vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevana keinona. Samoin selvitetään työnantajien eläkevastuun ja vammaisten henkilöiden työllistämisen suhdetta ja mietitään keinoja työllistymisen esteiden purkamiseksi.

Vastuuministeriö: STM. Muut keskeiset ministeriöt: TEM

Ajoitus: 2009–2011, SATA-komitean jatkovalmistelussa on selvitetty keinoja vammaisten henkilöiden työllistymisen edistämiseksi ja työllistymisen esteiden purkamiseksi

Rahoitustarve: Selvitetään

Seurannan mittarit, osoittimet: Laadittu selvitys

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 27; VN:n selonteko vammaispolitiikasta; PL 18 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

STM: Valmistelussa on hallitusohjelman mukaisesti osatyökykyisten työllistymisen edistämisen toimintaohjelma. Lisäksi on asetettu asiantuntijaryhmä valmistelemaan uudenlainen työkyvyttömyyttä ehkäisevä ja osatyökykyisten työllistämistä ja työllistymistä edistävä malli. Tällä hetkellä ei resurssija erillisselvityksen tekoon yhteisvas-

tuupoolista. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Osatyökykyisten työllistymisen edistämistä pohtineen työryhmän loppuraportti ja siihen sisältyvät esitykset osatyökykyisten työllistymisen esteiden purkamiseksi annettu. Työryhmä ei pitänyt tarkoituksenmukaisena laajentaa työnantajan maksamien sosiaaliturvamaksujen alentamista nykyisestä suurille työnantajille mahdollisesta erillisestä työeläkevakuutuksesta. TyEL:n työkyvyttömyyseläkkeiden maksuluokkamalli on suurille työnantajille taloudellinen kannustin työkyvyttömyyttä ehkäisevän toiminnan järjestämiseen. Työryhmä piti selvittämisen arvoisena, voidaanko pienille työnantajille luoda muita kannustimia työkyvyn ylläpitämiseen kuin työkyvyttömyyseläkkeiden maksuluokkamalli. Osatyökykyiset työssä -ohjelma on käynnistynyt. Sen yhteydessä kehitetään ja testataan osatyökykyisten työllistymistä edistävää toimintamallia.

Osatyökykyiset työssä -ohjelma 2013–2015 tarjosi tukea ja välineitä osatyökykyisten työssä jatkamiseen ja työllistymiseen. Ohjelma koski sekä työelämässä että työelämän ulkopuolella olevia osatyökykyisiä. Työkykykoordinaattorit ja pilottityöpaikat kehittivät, yhteistyöverkostoja ja opettelivat sekä testasivat keinovalikoiman hyödyntämistä osatyökykyisten työllistymiseksi ja työssä jatkamiseksi. Ohjelman kehittämistyön rinnalla seurasi tutkimus, jossa selvitettiin osatyökykyisten työllistymistä ja työssä jatkamista estäviä sekä edistäviä tekijöitä, hyviä käytäntöjä työpaikoilla, case-esimerkkejä ja taloudellisia vaikutuksia. Tutkimus tuotti tietoa myös lainsäädännön tueksi. Tutkimustietoa valmistui syksyn 2015 aikana: Osatyökykyiset työssä -toimintamallin toteutumisesta ja sen hyödyistä eri toimintaympäristöissä. Tulosten perusteella työkykykoordinaattoreiden toimintaan perustuva toimintamalli soveltuu osatyökykyisten työllistymisen tukemiseen osana TE-toimiston, työpaikan henkilöstöhallinnon, työterveyshuollon ja oppilaitoksen normaalia toimintaa. Osatyökykyisten työllistymisen tukemista jatketaan pääministeri Sipilän hallituksen Osatyökykyisille tie työelämään -kärkihankkeessa.

TEM: TEM on osallistunut STM:n vetämään osatyökykyisten työllistymisen edistämisen toimintaohjelmaa valmistelemaan työryhmään. Työryhmän raportti on luovutettu. Ei TEMin toimenpiteitä.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 75: Selvitetään vammaisryittäjien arvonlisäveron huojuksen korvaaminen suoralla tuella vammaisryittäjille.

Vastuuministeriö: TEM (perustetaan hallinnonalojen välinen työryhmä selvittämään asiaa), STM. Muut keskeiset ministeriöt: VM

Ajotus: Otetaan huomioon hallitusohjelman 2011–2015 valmisteluissa

Rahoitustarve: Lisärahoitustarve selvitetään

Seurannan mittarit, osoittimet: Laadittu selvitys

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 27; VN:n selonteko vammaispolitiikasta; PL 18 §; EU-säätely.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

TEM: Ei aloitettu.

STM 2014: TEM, STM ja VM eivät ole löytäneet yhteisymmärrystä siitä, kenen vastuulle arvonlisäveron huojuksen korvaava vammaisryittäjien tuki kuuluisi.

STM 2015: Vammaisyrityttöä edistetään osana pääministeri Sipilän hallituksen kärkihanketta Osatyökykyisille tie työelämään. Asia pyritään ratkaisemaan sen yhteydessä.

Kommentti: *Toimenpide ei ole toteutunut.*

Toimenpide 76: Selvitetään, miten vammaisten henkilöiden pääsy kansainvälisten järjestöjen asiantuntijatehtäviin voidaan edistää.

Vastuuministeriö: Kukin ministeriö omalla hallinnonalallaan

Ajotus: 2010–2015. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Laaditut selvitykset

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 27.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

UM: UM on selvittänyt vammaisten henkilöiden mahdollisuutta päästä YK:n apulaisasiantuntijatehtäviin (JPO). Asiasta on käyty alustavia keskusteluja Ilon kanssa.

UM:n tarjouspyyntöihin ja lopullisiin sopimuksiin sisällytetään soveltuviin tilanteissa seuraava vaatimus: Tarjoaja tukee vammaisten ja vajaakuntoisten työllistymistä. Tarjoaja sitoutuu siihen, että sopimuskaudella jokaisen täyden kalenterivuoden aikana tarjoaja käyttää vähintään x.xx euroa vammaisten ja vajaakuntoisten työllistämiseen asiakkaalle tarjotun palvelun toteuttamisessa. Vammaiseksi ja vajaakuntoiseksi määritellyillä henkilöillä on CP-vamma, epilepsia, hengityssairaus, kehitysvammaisuus, kuurous tai huonokuuloisuus, mielenterveysongelma, MS-tauti, tuki- ja liikuntaelin-sairaus, tuki- ja liikuntaelinvamma ja näkövamma.

2014: Ilon kanssa on keskusteltu vammaisen henkilön mahdollisesta rekrytoimisesta JPO-tehtävään Ilon pääkonttoriin Geneveen. Asian käsittely on edelleen kesken ja siitä on tarkoitus puhua Ilon kanssa uudestaan huhtikuussa Haagissa, missä järjestetään avunantajamaiden ja järjestöjen JPO-asioita käsittelevä kokous. 2015: Kehitysyhteistyömäärärahoihin kohdistuvien leikkausten johdosta Iloille ei toistaiseksi rekrytoida JPO:ita. Asiasta viestitään Ilolle.

OKM: Seurantahaastattelussa todettu, että toimenpiteelle on vaikea löytää konkreettia. Lisäksi todettiin, että vaikka kartoitusta ei ole, niin ihmisiä on, jotka osallistuvat asiantuntijoina erilaisissa toimielimissä.

OM: Toimenpiteet on toteutettu niin hyvin kuin mahdollista ja uusia ei tällä hetkellä ole suunnitteilla.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu ulkoasiainministeriössä.*

Toimenpide 77: Selvitetään työolosuhteiden järjestelytuen käyttö ja kehittämistarpeet ja tarvittaessa uudistetaan säädökset ja ohjeistus.

Vastuuministeriö: TEM. Muut keskeiset ministeriöt: YM, STM/Kela

Ajotus: 2010 selkiytetään tuen suhde kohtuullisen mukauttamisen vaatimuksiin, selkiytetään työolosuhteiden järjestelytuen ja Kelan ammatillisena kuntoutuksena järjes-

tettävien ja korvattavien apuvälineiden välinen suhde ja tarvittaessa valmistellaan säädösmuutokset

Rahoitustarve: Selviää valmistelutyön aikana

Seurannan mittarit, osoittimet: Asetus uudistettu, ohjeet annettu

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 27; EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi/valmistelussa; yhdenvertaisuuslaki.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Tuen kehittämistarpeet selvitetty, lainsäädäntö uudistunut vuoden 2013 alusta (Laki julkisesta työvoimapalvelusta 2012/916 ja valtioneuvoston asetus julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 2012/1073). Ohje uusittu (Työ- ja elinkeinoministeriön ohje julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain ja asetuksen soveltamisesta).

2014: Ei tiedossa kehittämistarpeita.

Kommentti: *Toimenpide on toteutettu.*

Toimenpide 78: Varmistetaan työssä olevan vammaisen henkilön mahdollisuus saada riittävät tulkkauspalvelut (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta)

Vastuuministeriö: STM. Muut keskeiset ministeriöt: TEM

Ajoitus: Hallituskausi 2011–2015. Rahoitustarve: Edellyttää lisärahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Annettu hallituksen esitys asiassa

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 27; PL 6 §, 17 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

STM: Ei tällä hetkellä resursseja käynnistää toimenpiteitä. Laki mahdollistaa yksilöllisten tarpeiden huomioimisen palvelua järjestettäessä. Jatkossa mahdollinen selvitys työelämätilanteesta on STM/THL tulossopimukseen liittyvä asia. 2013 seurannan yhteydessä raportoitu, ettei mahdollisen selvityksen tekemiseen ole tällä hetkellä resursseja. Laki mahdollistaa yksilöllisten tarpeiden huomioimisen palvelua järjestettäessä. Vuoden 2015 seurannassa edelleen: Mahdollisen selvityksen tekemiseen ei tällä hetkellä resursseja. Laki mahdollistaa yksilöllisten tarpeiden huomioimisen palvelua järjestettäessä.

TEM: Toimenpide ei kuulu TEMin tehtäväalueelle.

Kommentti: *Toimenpidettä ei ole toteutettu.*

Toimenpide 79: Luovutaan vammaisten osalta vajaakuntoinen-termin käytöstä. Termi on leimaava, eikä kuvaa nykyaikaista käsitystä vammaisten henkilöiden työkykyisyydestä. Se poistetaan säännöksistä, ohjeistuksesta ja tilastoinnista niiltä osin kuin sillä viitataan vammaisiin henkilöihin.

Vastuuministeriö: TEM

Muut keskeiset ministeriöt: STM

Ajoitus: 2015 mennessä

Rahoitustarve: Ei edellytä lisärahoitusta
 Seurannan mittarit, osoittimet: Termin käytöstä on luovuttu
 Velvoite: YK:n yleissopimus art. 5; PL 6 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

TEM: Käsitettä ei ole laissa julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (2012/ 916), käsitettä ei ole tietojärjestelmissä, tilastoissa tai ohjeissa. Toimenpide on toteutunut vuoden 2013 alussa.

STM: Muutetaan vajaakuntoiset-termi osatyökykyisiksi asetuksessa hyvästä työterveyshuollon käytännöstä. Ks. seurantatieto STM:n osalta jäljempänä, toimenpiteen 83 kohdalta.

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta (145/2015) tuli voimaan 1.1.2016. Laista poistettiin vajaakuntoinen-termi. Hyvän työterveyshuoltokäytännön asetukseen jouduttiin jättämään vajaakuntoinen-termi, koska asetuksessa täytyy käyttää samaa termiä kuin laissa. Kun työterveyshuoltolaki avataan seuraavan kerran, voidaan muutos tehdä.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

7 Terveysthuolto ja kuntoutus (toimenpiteet 80–89)

Kuntoutukseen liittyvistä toimenpiteistä oli vuoden 2013 seurannassa STM:n seuraava yleinen kirjaus: Monialainen kuntoutus selvitys palvelujärjestelmän kehittämiseksi käynnistetään tammikuussa 2014 palvelujen saatavuuden ja kuntoutustahojen toimivuuden ja yhteistyön parantamiseksi eri kuntoutusta järjestävien tahojen välisenä selvitystyönä. Hankerahoitus on saatu vuodelle 2014.

Toimenpide 80: Ohjataan uuden terveydenhuoltolain toteutus siten, että eri tavoin vammaisten henkilöiden mahdollisuus saada ja käyttää perusterveydenhuollon palveluita varmistetaan.

Vastuuministeriö: STM

Ajotus: Terveysthuoltolaki annetaan eduskunnalle kevälistuntokaudella 2010, sen on tarkoitus tulla asteittain voimaan 2011–2013; ohjaus lainsäädännön voimaantullessa; Toimiva terveyskeskus -ohjelma

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Terveysthuollon palvelut ovat vammaisten henkilöiden saavutettavissa

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 19, art. 25; VN:n selonteko vammaispolitiikasta, tausta-aineisto; Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 2004/857; EN:n suositus 2009/c151/02; PL 6 §, 19.3 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Terveysthuoltolaki on tullut pääosin voimaan 1.5.2011. Seuranta normaalin valvonnan ja seurannan kautta (Avit, Valvira). Vuoden 2014 alusta voimaan laaja, potilasdi-

rektiivillä ja terveydenhuoltolailla säädetty potilaan mahdollisuus valita vapaasti hoitopaikakseen mikä tahansa terveysasema tai sairaala Suomessa ja saa hakea vapaasti terveyspalveluja toisesta EU-valtiosta (jolloin kustannuksiin saa korvauksia kuten kotimaassaan). Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain valmisteluryhmä jätti loppuraporttinsa 19.12.2013 hallituksen puolivälikirjauksen ja kehyslinjausten mukaisesti hallituksen esityksen muodossa sisältäen kuntauudistuksen edellyttämät säännökset sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä ja rahoittamisesta. Esitys lähetettiin lausuntokierrokselle joulukuun 2013 lopussa. Vuoden 2014–2015 seurannassa raportoitu: Ei muutosta, sote-uudistuksen valmistelu jatkuu; lausuntokierros aluejaosta käynnissä 28.1.2016 asti.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 81: Varmistetaan terveydenhuollon erityisosaamisen saatavuus perusterveydenhuollon palveluja toteutettaessa.

Vastuuministeriö: STM (Toimiva terveyskeskus -ohjelman toimeenpano, terveydenhuoltolain uudistus, PARAS-hanke)

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Terveydenhuollon palvelut ovat vammaisten henkilöiden saavutettavissa

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 19, art. 25.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Edellyttää terveydenhuollon järjestämissuunnitelmaa. Terveydenhuoltolaki ja sen nojalla annettu asetus terveydenhuollon järjestämissuunnitelmasta ja -sopimuksesta on tullut voimaan 1.5.2011. Järjestämissuunnitelmassa varmistetaan erityisosaaminen. Järjestämissuunnitelma tehdään valtuustokausittain eli asia aktivoituu v 2012. Nykyisellään hoitotakuu edellyttää järjestämissuunnitelmaa. Vuoden 2015 seurannassa ei raportoitavaa muutosta, sote-järjestämislain ja rahoitusuudistuksen valmistelu jatkuu 2016–2017. Uudet maakunnalliset itsehallintoalueet toiminnassa 2019.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 82: Seurataan hoitotarvikkeiden jakelu- ja maksusäännösten toimivuutta, puututaan epäkohtiin.

Vastuuministeriö: STM

Ajotus: Jatkuva. Terveydenhuoltolaki annetaan eduskunnalle kevätistuntokaudella 2010

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Määritellään säädöksessä

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 25.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Terveystuololaki on tullut pääosin voimaan 1.5.2011. Hoitotarvikeasia on nostettu ohjeen tasolta lakiin. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Hoitotarvikejakelusta on annettu kuntainfo kesällä 2013, jossa tarkennettu ohjeistusta. Seuranta haastattelussa tuotu esiin 1/2014 tehty kysely, jonka perusteella ohjeistus vaikuttaa olevan epäselvä. Tarkoituksena on täsmentää ohjeistusta. Lisäksi on tulossa raportti, jonka pohjalta arvioidaan, paljonko kunnilla menee rahaa hoitotarvikkeisiin. Vuonna 2014 tehty selvitys kaikkiin kuntiin kuntien hoitotarvikejakelun toteutumisesta, annettu kuntainfo 3/2014 ja toimenpide-ehdotukset elokuussa 2014. Ohjausta ja neuvontaa käytäntöön soveltamisessa kunnille ja asiakkaille jatketaan.

Kommentti: Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Kuntainfo annettu 3/2014 ja toimenpide-ehdotukset elokuussa 2014.

Toimenpide 83: Edistetään vammaisten työntekijöiden työssä jaksamista ja jatkamista; varmistetaan varhainen puuttuminen ja kuntoutustarpeen tunnistaminen (Työterveyslaki, ohjeistuksen tarkentaminen).

Vastuuministeriö: STM

Ajotus: Terveystuololaki annetaan eduskunnalle kevätistuntokaudella 2010, sen on tarkoitus tulla asteittain voimaan 2011–2013; ohjaus lainsäädännön voimaantullessa

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Vammaisten työelämässä pysymisen seuranta, mahdollisesti työkykybarometrin kehittäminen

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 19, art. 25.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Sairausvakuutuslain 13 luvun 5 §:n muutos voimaan 1.1.2011: 60 % korvauksen edellytys työkyvyn hallinta, seuranta ja varhainen tukeminen työpaikan ja työterveyshuollon toteuttamana yhteistyönä. Työn sisältö ja työolosuhteiden mukauttaminen avoimilla työmarkkinoilla toimivilla vammaisilla ja pitkäaikaissairaila: TTL loppuraportti 15.12.2010. Sairausvakuutuslain muutos 19/2012 ja työterveyshuoltolain muutos 20/2012: työnantajan ilmoitusvelvollisuus, arvio jäljellä olevasta työkyvystä työnmuuttamismahdollisuudet, lausunto Kelaan sv-päivärahan maksamisen edellytys.

Valmisteilla valtioneuvoston asetuksen 1484/2001 kokonaisuudistus – mm. seuraavat muutokset kirjattu asetusluonnokseen:

- Vajaakuntainen termi muutettu osatyökykyiseksi (asetusluonnos tuli lain tarkastuksesta ja vajaakuntainen termiä ei voi muuttaa osatyökykyiseksi, koska laissa käytetään termiä vajaakuntainen)
- Työterveysyhteistyön korostaminen osatyökykyisten työkyvyn tukemisessa
- Sosiaalinen kuntoutus lisätty.

Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: VN:n asetus hyvän työterveyshuoltokäytännön periaatteista, työterveyshuollon sisällöstä sekä ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden koulutuksesta 708/2013 tuli voimaan 10.10.2013. Seuraavat muutokset kirjattu asetukseen: työterveyshuollon korostaminen osatyökykyisten työkyvyn tukemisessa, sekä sosiaalinen kuntoutus lisätty. Osatyökykyisten työllistymisen edistämistä ja työssä pysymistä pohtineen työryhmän loppuraportti ja siihen sisältyvät esitykset annettu.

STM käynnistänyt Osatyökykyiset työssä -ohjelman, jonka osana kehitetään ja testataan osatyökykyisten työssä jatkamista ja työllistymistä edistävää toimintakonseptia. Monialainen kuntoutusselvitys käynnistetään tammikuussa 2014.

2014: Vammaisten ja osatyökykyisten mahdollisuuksia työhön on lisätty ja vaikutuksia selvitetty.

- Työterveyshuolloille ja työnantajille on annettu tietoa ja järjestetty koulutusta vammaisten ja osatyökykyisten terveyden ja työkyvyn tukemisesta
- TTL levittää työpaikkojen käyttöön nuorten työurasiirtymien hallintamalleja, vammaisten ja osatyökykyisten työtiloihin tarkoitettuja mukauttamisratkaisuja ja esteettömyyden arviointimenetelmiä, maahanmuuttajien työllistymistä ja työhyvinvointia tukevia käytäntöjä sekä työ- ja toimintakykyä edistäviä toimintamalleja, ja arvioi näiden vaikuttavuutta.

2015: Valmis – Julkaistu Hyvä työterveyshuoltokäytäntö -opas, joka tukee työterveyshuollon lainsäädännön ja VN:n asetuksen toimeenpanoa. Kehitetään osatyökykyisten hoito- ja kuntoutuspolkuja osana Osatyökykyisille tie työelämään -kärkihanketta. TTL on mukana kehittämistyössä.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 84: Selvitetään mahdollisuutta poistaa Kelan järjestämän vaikeavammaisten henkilöiden lääkinnällisen kuntoutuksen sidos vammaisuuksiin. Asetetaan erillinen työryhmä laatimaan ehdotukset Kelan kuntoutuslain uudistamiseksi lääkinnällisen kuntoutuksen kytkennän poistamiseksi vammaisuuksista (Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista).

Vastuuministeriö: STM (toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin kansallinen asiantuntijaverkosto 2007–2010, Kelan vaikeavammaisten kuntoutuksen kehittämishanke ja VAKE-hanke 2006–2013)

Ajoitus: Hallituskausi 2011–2015

Rahoitustarve: Edellyttää lisärahoitusta. Rahoitus varattu

Seurannan mittarit, osoittimet: Sidonnaisuus poistettu

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 19, art. 25.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

STM asetti 11.4.2012 työryhmän, jossa arvioitiin hallitusohjelmaan kirjattuja kuntoutuksen kehittämistarpeita. Työryhmä (STM021:00/2012) totesi joulukuussa 2013 luovutetussa loppuraportissaan, että asia vaatii jatkoselvittämistä. Työryhmän kanta oli, että toimenpiteisiin kytkennän poistamiseksi tulee ryhtyä mahdollisimman pian. On kuitenkin arvioitava, miten vaikeavammaisuus määritellään kytkennän poistamisen jälkeen.

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta (145/2015) tuli voimaan 1.1.2016. Lailla poistettiin Kelan vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen sidonnaisuus vammaisuuksiin. Kela on valmistellut lain toimeenpanoa yhteistyössä kuntien ja sairaanhoitopiirien edustajien, Kuntaliiton ja STM:n kanssa.

Kommentti: *Toimenpide on toteutettu.*

Toimenpide 85: Vakiinnutetaan lääkinällisen kuntoutuksen yhteistyö työterveydenhuollon kanssa.

Vastuuministeriö: STM

Ajotus: 2010 STM:ssä jatkovalmistelussa SATA-komitean ehdotus työterveydenhuollon toimintamallin kehittämistä siten, että työelämässä olevan henkilön kuntoutuksen koordinoitavastuu on selvemmin työterveyshuollolla

Rahoitustarve: SATA-komitean linjausten mukaisesti. Erillismääräraha myönnetty hankkeelle 2014

Seurannan mittarit, osoittimet: Jatkovalmistelun mukaan

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 26, SATA-komitean linjaukset kohta 3.7.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Vuoden 2012 seurannassa raportoitu, että selvitetään myöhemmin tällä hallituskaudella 2011–2015 asetettavassa STM:n työryhmässä, jossa arvioidaan hallitusohjelmaan kirjattuja kuntoutuksen kehittämistarpeita. Monialainen kuntoutuspalvelus käynnistetään tammikuussa 2014.

2015: Hallitusohjelman 2015–2019 kärkihankkeeseen Osatyökykyisille tie työelämään sisältyy projekti Hoitoon ja kuntoutukseen ohjaamisen toimintamallit.

Kommentti: *Toimenpidettä ei ole toteutettu.*

Toimenpide 86: Valmistellaan Kelan järjestämän vaikeavammaisten henkilöiden lääkinällisen kuntoutuksen ikärajan nostaminen 67 vuoteen muuttamalla lakia Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista.

Vastuuministeriö: STM

Ajotus: 2011–2015, SATA-komitean ehdotusten mukaisesti säädösmuutos toteutetaan seuraavalla hallituskaudella 2011–2015

Rahoitustarve: Edellyttää lisärahoitusta. Erillismääräraha myönnetty kuntoutuspalvelukselle 2014

Seurannan mittarit, osoittimet: Ikärajan nostaminen on toteutunut

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 12, art. 19, art. 26; SATA-komitean linjaukset, kohta 3.8.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Hallitusohjelman 2011–2015 kirjauksen mukaisesti arvioidaan Kelan kuntoutusoikeuteen liittyvän 65 vuoden ikärajan korottaminen 68 vuoteen hallituskauden aikana. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: STM:n 11.4.2012 asettama työryhmä (STM021:00/2012) on todennut joulukuussa 2013 luovutetussa loppuraportissaan, että asia kokonaisuutena vaatii jatkoselvittämistä. Ikärajan nostamista mietitään osana eläkeuudistusta. Monialainen kuntoutuspalvelus käynnistetään tammikuussa 2014. 2015: Ei muutosta. Hallitusohjelmaan 2015–2019 sisältyy kuntoutuksen kokonaisuudistus.

Kommentti: *Toimenpidettä ei ole toteutettu.*

Toimenpide 87: Kehitetään sosiaali- ja terveydenhuollon apuvälinepalvelujen seurantajärjestelmää. Sitä varten käynnistetään valtakunnallisten yhtenäisten apuvälineiden saatavuusperusteiden laatiminen ja seurataan tarvittavien kriteerien määrittämistä. Apuvälineiden tuntemusta ja käyttöönottoa tullaan edistämään myöhemmin perustettavan apuvälinetietokannan avulla.

Vastuuministeriö: STM (THL/TUSO-asia)

Muut keskeiset ministeriöt: OKM perusopetuksen apuvälineiden osalta

Ajotus: Jatkuva. 2010 kevästuntokaudella eduskunnalle annetaan hallituksen esitys uudeksi terveydenhuoltolaiksi. Lakiluonnokseen on sisällytetty apuvälinepalveluja koskevan asetuksen laadintaoikeus. Laki tulee asteittain voimaan 2011–2013

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Seurantajärjestelmä on käytössä, seurantaraportit (THL)

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 19, art. 25, art. 26; PL 19.3 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

STM: Terveydenhuoltolaki on tullut voimaan 1.5.2011. STM:n asetus lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinepalvelujen luovutuksesta astui voimaan 1.1.2012. STM on perustanut työryhmän lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinepalveluiden käytäntöjen ohjeistamiseksi ja apuvälineiden käyttöön luovutuksen perusteiden laatimiseksi. THL on selvittänyt apuvälinepalvelujen seurantajärjestelmän tilannetta ja kehittämismahdollisuuksia, tehnyt pilottikyselyn terveyskeskuksille ja keskussairaaloille seuranta-tiedon keräämiseksi sekä on pyrkinyt vaikuttamaan AvoHILMO:n kautta kerättäviin apuvälinepalveluiden tietosisältöihin. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuosiksi 2012–2013 työryhmän laatimaan apuvälinepalveluille toimintaohjeita sekä päivittämään apuvälinepalveluiden yhtenäisiä saatavuusperusteita. THL on selvittänyt yhdessä eri alojen toimijoiden kanssa mahdollisuuksia perustaa apuvälineiden ja muiden toimintakykyä tukevien välineiden tietokanta Suomeen. Nykyisestä tilanteesta ja tietokannan mahdollisuuksista sekä luonnosehdotus esiteltiin toukokuussa 2013 järjestetyssä seminaarissa (THL). Työryhmä sai lisäaikaa 31.12.2013 asti. Sähköinen opas vietiin keväällä 2014 THL:n verkkosivuille.

Työryhmä valmistellut sähköiset ohjeet 2014 THL:n verkkosivuille - THL laatinut Valas-työryhmän jatkotyötä varten selvityksen vammaispalvelulain mukaisista apuvälinepalveluista ja asunnonmuutostöistä ja niitä koskevat kehittämissuositukset. THL sähköisiä ohjeita päivitetään jatkossakin. Suunnitteilla osana hoidon saatavuuden perusteet-työryhmässä käynnistää apuvälineiden saatavuusperusteiden päivitystä THL:n johdolla.

TEM: Ei kuulu TEMin tehtäväalueelle.

OKM: Vuoden 2013 seurannan haastattelun yhteydessä todettu, että perusopetuslain mukaisesti oppilaalla on oikeus opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömiin tukipalveluihin. Kuntoutusasiain neuvottelukunnassa on OKM:n edustus.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 88: Vahvistetaan järjestelmällisesti kuntoutuksen vaikuttavuuden tietopohjaa, jota tullaan hyödyntämään hyvien kuntoutuskäytäntöjen kehittämisessä.

Vastuuministeriö: STM (THL/TUSO-asia); Käypä hoito -suositusten kuntoutusosiot; THL/Finohta

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Jatkovalmistelun mukaan

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 25, art. 26, art. 31.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Vuoden 2012 seurannassa raportoitu: Selvitetään myöhemmin tällä hallituskaudella 2011–2015 asetettavassa STM:n työryhmässä, jossa arvioidaan hallitusohjelmaan kirjattuja kuntoutuksen kehittämistarpeita. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Monialainen kuntoutus selvitys käynnistetään tammikuussa 2014.

2014: Monialainen kuntoutus selvitys toteutetaan vuosina 2014–2015, ei kuitenkaan sisällä erillisselvitystä vaikuttavuutta parantavasta tietopohjasta tai kehittämisehdotuksia hyvistä kuntoutuskäytännöistä.

2015: Ammatillisen kuntoutuksen ja kuntoutuksen rahavirtoja koskeva selvitys ovat viimeistelyssä vielä alkuvuonna 2016; pohjustavat pääministeri Sipilän hallitusohjelman kuntoutusjärjestelmän kokonaisuudistusta.

Kommentti: Toimenpiteen toteuttaminen on käynnistynyt. 2013 seurannan haastattelussa tuotu esiin, että kuntoutusta ollaan vähitellen sisällyttämässä kaikkiin Käypä hoito -suosituksiin, joissa se on aiheen kannalta perusteltua.

Toimenpide 89: Vakiinnutetaan työelämän, koulutuksen ja opetuksen yhteistyö ammatillisen kuntoutuksen toimeenpanossa ohjauksen ja henkilöstökoulutuksen keinoin. Tavoitteena on varmistaa asiakkaille joustavat ja oikea-aikaiset ammatillisen kuntoutuksen palvelut.

Vastuuministeriö: STM. Muut keskeiset ministeriöt: TEM, OKM

Ajotus: 2010–2011. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Ammatillisen kuntoutuksen palveluketju toimii

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 12, art. 19, art. 24, art. 26, art. 27; SATA-komitean selvitykset kuntoutuksesta vastuussa olevien toimijoiden ammatillisen kuntoutuksen työnjaosta.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Vuoden 2012 seurannassa raportoitu: Selvitetään myöhemmin tällä hallituskaudella 2011–2015 asetettavassa STM:n työryhmässä, jossa arvioidaan hallitusohjelmaan kirjattuja kuntoutuksen kehittämistarpeita. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Monialainen kuntoutus selvitys käynnistetään tammikuussa 2014.

2014: Monialaisessa kuntoutus selvityksessä osatehtävä ammatillisen kuntoutuksen pääsystä kevään 2015 aikana Työterveyslaitoksen koordinoimana TTL, THL ja Kelan yhteistyönä.

2015: Pääministeri Sipilän hallitusohjelmaan sisältyy kuntoutuksen kokonaisuudistus. Hallitusohjelman kärkihankkeeseen Osatyökykyisille tie työelämään sisältyy projekti Hoitoon ja kuntoutukseen ohjaamisen toimintamallit.

Kommentti: *Toimenpidettä ei ole toteutettu.*

8 Sosiaaliturva (toimenpiteet 90–95)

Toimenpide 90: Tarkistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut, ns. maksukatto; tavoitteena on koko elämänsä työelämän ulkopuolella olevien ja muiden heikossa taloudellisessa asemassa olevien vammaisten henkilöiden taloudellisen aseman parantaminen. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista)

Vastuuministeriö: STM

Ajoitus: Hallituskausi 2011–2015. Rahoitustarve: Edellyttää lisärahoitusta.

Seurannan mittarit, osoittimet: Maksukatot on yhdistetty

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 28; PL 19§.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja selvitettiin 2011–2015 hallitusohjelman mukaisen maksu-uudistuksen yhteydessä. STM:n asettama työryhmä pohtii palveluasumisen asiakasmaksuja, asiaa koskeva HE oli tarkoitus antaa keväällä 2014; lisäksi saman työryhmän oli määrä tehdä työsuunnitelma asiakasmaksujen maksukattojen yhdistämiseksi. Vuoden 2014 seurannassa raportoitu: HE:tä ei annettu eduskunnalle, lain valmistelu STM:ssä jatkuu. Vuoden 2015 seurannassa raportoitu: Palveluasumisen ja kotona annettavien palvelujen maksuja koskeva HE annetaan myöhemmin pääministeri Sipilän hallituskaudella. Maksukattojen yhdistämistä ei ole valmisteltu.

Kommentti: *Toimenpidettä ei ole toteutettu.*

Toimenpide 91: Valmistellaan ns. takuueläkelainsäädäntö; tavoitteena on koko elämänsä työelämän ulkopuolella olleiden ja muiden heikossa taloudellisessa asemassa olevien vammaisten henkilöiden taloudellisen aseman parantaminen.

Vastuuministeriö: STM

Ajoitus: Takuueläke tulee käyttöön maaliskuun alusta vuonna 2011. Hallituksen esitystä valmistellaan STM:ssä yhteistyössä Kelan kanssa

Rahoitustarve: 111 milj. € Seuranta: Takuueläkelainsäädäntö on valmistunut

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 28; PL 19 §; SATA-komitean linjaukset.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Takuueläkelainsäädäntö on valmistunut. Laki takuueläkkeestä (703/2010) tuli voimaan 1.3.2011 (STM).

Kommentti: *Toimenpide on toteutettu.*

Toimenpide 92: Korotetaan eläkkeensaajan asumistuen tulo rajoja niin, etteivät vähäiset tulojen lisäykset alenna eläkkeensaajan asumistukea. (Laki eläkkeensaajan asumistuesta)

Vastuuministeriö: STM

Ajoitus: Hallituskausi 2011 – 2015. Rahoitustarve: Edellyttää lisärahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Lainsäädäntö on muutettu

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 28.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

STM: Toimenpiteitä ei käynnistetty. Selvitetään mahdollisesti osana osatyökykyisten työllistymisen edistämisen toimenpideohjelman valmistelua. Tähän ei 2013–2015 seurannan puitteissa ole tullut muutosta.

Kommentti: *Toimenpidettä ei ole toteutettu.*

Toimenpide 93: Selvitetään kuntoutusrahasäännösten ja vammaistuen myöntökriteerien kehittämistarpeita. (Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista, Laki vammaisetuuksista)

Vastuuministeriö: STM

Ajoitus: SATA-komitean ehdotusten jatkoselvittäminen. SATA-komitean linjausten mukaan indeksisuojan ulkopuolella olevat perusturvaetuedet, mukaan lukien vähimmäismääräiset kuntoutusrahat, on tarkoitus sitoa kuluttajahintojen muutosta kuvaavaan kansaneläkeindeksiin 1.3.2011 lukien

Rahoitustarve: SATA-komitean linjausten mukaisesti

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitys valmistunut

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 26; VN:n selonteko valtiontalouden kehyksistä vuosille 2010–2013; SATA-komitean linjaukset kohdat 2.2. ja 4.1.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Indeksisuoja on toteutunut. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista, Laki vammaisetuuksista. Osatyökykyisten työllistymisen toimenpideohjelmaa valmistellut työryhmä arvioi sosiaali- ja verolainsäädännön muutostarpeet osatyökykyisten työllisyyden edistämiseksi ja tekee ehdotuksia työn ja sosiaaliturvan paremmasta yhteensovittamisesta. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: STM:n 11.4.2012 asettama työryhmä (STM021:00/2012) on todennut joulukuussa 2013 luovutetussa loppuraportissaan *Osatyökykyisten työllistymistä edistävien säädösmuutostarpeiden ja palvelujen arviointi*, että asia kokonaisuutena vaatii jatkoselvittämistä.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Indeksisuoja on toteutunut. Osatyökykyisten työllistymisen toimenpideohjelmaa valmistelevalle työryhmän loppuraportti on luovutettu.*

Toimenpide 94: Varmistetaan tiedotus kansaneläkelain ja työeläkelakien mukaisten työkyvyttömyyseläkkeiden lepäämään jättämistä koskevien uusien säännösten osalta.

Vastuuministeriö: STM (ohjeistuksen antavat Kela ja ETK)

Ajoitus: Laki työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun edistämisestä (378/2009) on astunut voimaan vuoden 2010 alusta ja on voimassa neljän vuoden määräajan vuoden 2013 loppuun

Rahoitustarve: Budjettilaki

Seuranta: Lain voimassaoloaikana seurataan vaikutuksia ja arvioidaan mahdolliset kehittämistarpeet

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 27; PL 18 §; HE/laiksi työkyvyttömyyseläkkeellä olevien henkilöiden työhön paluun tukemiseksi; SATA-komitean linjaukset.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Laki työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun edistämisestä (378/2009) astui voimaan vuoden 2010 alusta ja oli voimassa neljän vuoden määräajan vuoden 2013 loppuun. Valmisteltiin hallitusohjelman 2011–2015 mukaisesti osatyökykyisten työllistymisen edistämisen toimintaohjelma. Tiedotus oli osana ohjelman toimeenpanoa. Lisäksi asetettiin asiantuntijaryhmä valmistelemaan uudenlainen työkyvyttömyyttä ehkäisevä ja osatyökykyisten työllistämistä ja työllistymistä edistävä malli 30.11.2012 mennessä. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun edistämisestä annetun lain (738/2009) voimassaoloa on jatkettu vuoden 2014 alusta vuoden 2016 loppuun. Lakia muutettiin siten, että työkyvyttömyyseläkkeen voi jättää uudelleen lepäämään, kun se on ollut maksussa yhden kuukauden. Vuoden 2015 seurannassa raportoitu: Työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun edistämisestä annettua lakia jatketaan vuoden 2017 alusta vuoden 2020 loppuun saakka.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 95: Ohjataan vapaaehtoisia (a) henki- ja sairausvakuutuksia ja (b) vastuuvakuutuksia koskevien epäkohtien korjaaminen yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti (vakuutuslainsäädäntö). Tavoitteena on riskitapahtumien rajuusperusteiden ja korvauskäytäntöjen tarkistaminen siten, että ne eivät syrji vammaisia ihmisiä.

Vastuuministeriö: STM. Muut keskeiset ministeriöt: OM

Ajoitus: Ohjaus 2010–2015. Rahoitustarve: Ei lisärahoitusta.

Seurannan mittarit, osoittimet: Rajausperusteet ja korvaukset tarkistettu

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 12, art. 19, art. 25; PL 6 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

STM: Vakuutuslainsäädäntö selvitettiin osana YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimuksen ratifiointiprosessia. YK-sopimuksen ratifiointia valmistellut työryhmä toteusi loppumietinnössään, että nykyinen menettely ei ole ristiriidassa YK-sopimuksen kanssa eikä sopimuksen voimaansattaminen edellytä lainsäädäntömuutoksia.

OM: Uuden yhdenvertaisuusdirektiivin neuvottelut neuvostossa jatkuvat edelleen. OM koordinoi neuvotteluja. Vuoden 2013 seurannassa ei ole raportoitavia muutoksia.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

9 Oikeusturva, turvallisuus ja koskemattomuus (toimenpiteet 96–101)

Toimenpide 96: Varmistetaan voimavarat, mukaan lukien vammaisasiantuntemus, mahdolliselle yhdenvertaisuusviranomaiselle. Tavoitteena on yhdenvertaisuuden toteutumisen seuranta, oikeussuojakeinojen tehostaminen ja valvonta.

Vastuuministeriö: Uudistustyötä valmistelee OM:n asettama toimikunta. Päätökset työnjako- ja resurssikysymyksistä tehdään myöhemmin mm. toimikunnan työskenteilyn pohjalta

Muut keskeiset ministeriöt: TEM, SM, STM

Ajoitus: Hallituskausi 2007–2011. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Tulee otetuksi huomioon yhdenvertaisuuslain muutoksessa (SM)

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 10, art. 13, art. 14, art. 16, art. 17, art. 33; Suomen perustuslaki 7 §, 10 §, 22 §; yhdenvertaisuuslaki; rikoslaki.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

OM: Yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistus valmisteltiin OM:n johdolla. Päätökset työnjako- ja resurssikysymyksistä tehtiin osana kokonaisvalmistelua. Uudistuksen valmistelun aikana käytiin ns. verkostokeskustelut ja järjestettiin laaja lausuntokierros. Uusi yhdenvertaisuuslaki tuli voimaan 1.1.2015 (1325/2014).

STM: Asian huomioiminen yhdenvertaisuuslain valmistelussa.

SM: Yhdenvertaisuusvaltuutettu aloitti toimintansa vuoden 2015 alusta. Valtuutettu siirtyi samalla sisäministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle.

Kommentti: *Hallituksen esitys yhdenvertaisuuslain uudistamisesta (HE 19/2014 vp) annettiin eduskunnalle 3.4.2014. Toimenpide on toteutunut, uusi yhdenvertaisuuslaki 1.1.2015 alkaen.*

Toimenpide 97: Otetaan huomioon vammaiset henkilöt väkivallan ehkäisyä edistävässä ohjelmissa ja parannetaan vammaisiin henkilöihin kohdistuvien väkivaltarikosten tunnistamista viharikosseurantaa kehittämällä.

Vastuuministeriö: SM. Muut keskeiset ministeriöt: Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus: 2010–2015. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Väkivallan ehkäisyn ohjelmat sisällytetty/ei; viharikosseurannan kehittämistyö

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 10, art. 13, art. 14, art. 16, art. 17; rikoslaki; PL 7 §, 10 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

SM: Rasismi- ja muiden viharikosten luokittelua on tarkennettu ja rikosten luokittelusta on annettu ohjeistus. Poliiseille annetaan mm. rasismi- ja muiden viharikosten tunnistamiseksi koulutusta säännöllisesti. Poliisiammattikorkeakoululla tehdään rasismia ja muita viharikoksia koskeva seurantatutkimus vuosittain. Sisäministeriössä on meneillään good practise plus -hanke, jonka teemana on erityisesti uskontoon (erityisesti islam) kohdistuneet viharikokset. Hankkeella on välillinen hyöty tietoa ja koulutusta annettaessa myös vammaisten henkilöiden oikeuksille.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman yhdenvertaisuusarviointia ei ole tehty. Syynä ovat resurssien puute ja organisaatiouudistukset.

STM: 1.8.2015 Suomea sitovaksi tullut Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjunnasta ns Istanbulin sopimus, edellyttää haavoittuvassa asemassa olevien ja vammaisten henkilöiden tarpeiden huomioon ottamista palveluja tarjottaessa. Istanbulin sopimuksen mukaisiin palveluihin nämä erityistarpeet sisällytetään mahdollisimman pian, jos kyse on vanhan palvelun kehittämisestä. Kun kehitetään uutta palvelumuotoa, nämä tarpeet otetaan huomioon alusta alkaen.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 98: Ohjeistetaan vammaisten henkilöiden turvallisuus- ja pelastuskysymysten huomioon ottaminen häiriö- ja kriisitilanteissa (sähkökatkokset, juomaveden saastuminen, luonnonkatastrofit, tulipalot, muut onnettomuudet jne.).

Vastuuministeriö: SM. Muut keskeiset ministeriöt: Kaikki ministeriöt oman hallinnonalansa osalta

Ajotus: 2010–2015. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitetään

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 12, art. 14; pelastuslaki; PL 7 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

SM raportoinut syksyllä 2012 (tilanne sama 2014–2015): Erityisryhmät, joiden havainto- tai liikuntakyky on rajoittunut, ovat kohderyhmänä Pelastusopiston onnettomuuksien ehkäisyn koulutuksessa. Pelastusopiston koulutusohjelmaan kuuluu mm. potilaan kohtaamiseen liittyvää koulutusta, jossa opitaan kohtaamaan myös vammaisia potilaita. Pelastusopiston koulutuksesta on tehty tutkimuksia, joissa on tarkasteltu koulutuksen tarkoituksenmukaisuutta. Kyselytutkimuksia on tehty Pelastusopistosta valmistuneille sekä heidän esimiehilleen. Tutkimuksissa ei ole ilmennyt sellaista tietoa erityisryhmien osalta, joka aiheuttaisi erityisiä lisätoimenpiteitä.

STM: STM:ssä on laadittu sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden käyttöön riskienhallinta- ja turvallisuussuunnitteluopas (2011:15) sekä sosiaalihuollon toimintayksiköille ja kotiin annettaville palveluille tarkoitettu riski- ja turvallisuusopas.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Indikaattorit puuttuvat.*

Toimenpide 99: Kehitetään julkisten tilojen turvallisuusohjeistusta (mm. tarkastusten määräaikaisuus) ottaen huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden turvallisuus- ja pelastuskysymykset.

Vastuuministeriö: SM. Muut keskeiset ministeriöt: STM.

Ajotus: SM:n hallinnonalan yhdenvertaisuustyöskentely

Rahoitustarve: Esteettömyyskorjauksiin on syytä varata rahoitustukea

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitetään

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 10, art. 14, art. 16, art. 17; rikoslaki; PL 7 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

SM raportoinut tilanteen olevan sama kuin syksyllä 2012: Pelastusviranomaisella on Pelastuslain säännösten mukaan varsin rajalliset mahdollisuudet vaatia uloskäytävien esteettömyyttä. Lisäksi tarjolla on vähän ratkaisuja esteettämiin uloskäynteihin monikerroksisissa rakennuksissa. Tämän tavoitteen osalta SM:n mahdollisuudet vaikuttaa asiaan ovat rajalliset. Uloskäytävien esteettömyyteen pystytään vaikuttamaan parhaiten rakentamisen lainsäädännön kautta, joka on ympäristöministeriön toimialaa.

STM: STM:ssä on laadittu sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden käyttöön riskienhallinta- ja turvallisuussuunnitteluopas (2011:15) ja sosiaalihuollon toimintayksiköille ja kotiin annettaville palveluille tarkoitettu riski- ja turvallisuusopas.

Kommentti: *Toimenpide ei ole toteutunut. VAMPO-seurannan koordinaatioryhmä on 10.10.2013 järjestetyssä indikaattoriyöpajassa ja 29.4.2014 pidetyssä kokouksessa keskustellut ministeriöiden pää- ja osavastuisiin tarvittavista mahdollisista muutoksista.*

Toimenpide 100: Otetaan huomioon vammaisten henkilöiden oikeudet ja vaikutusmahdollisuudet sekä suojelun ja turvallisuuden tarve hätä- ja kriisitilanteiden turvallisuuskysymyksiä kehitettäessä.

Vastuuministeriö: UM. Muut keskeiset ministeriöt: SM, PLM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisiä rahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: On otettu huomioon ja budjetoitu vammaisten oikeuksien turvaaminen hätä- ja kriisitilanteissa

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 11; PL 6 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

UM 2014: UM on laatinut vuonna 2012 uuden humanitaarisen avun politiikkalinjauksen, jossa entistä selvemmin tuodaan esiin ihmisoikeuskysymykset ja haavoittuvien ryhmien ja vammaisten oikeudet ja tarpeet. Lisäksi myös vaikuttamissuunnitelmissa (OCHA, ICRC, WFP, UNHCR, UNRWA) Suomi edellyttää tukemiensa järjestöjen valtavirtaistavan läpileikkaavat tavoitteet (ja huomioivan vammais- ja suojelukysymykset ja/tai vammaisten oikeudet aiempaa vahvemmin) työhönsä. Apua tarvitsevat ihmiset tulee ottaa mukaan avun tarpeiden kartoitukseen, avun suunnitteluun ja toteutukseen, jotta se vastaa heidän tarpeitaan. Myös kts. alla. tmp 101.

UM 2015: Suomi jatkaa aiheen huomioimista ja edistämistä humanitaarisen avun linjauksen ja humanitaaristen järjestöjen vaikuttamissuunnitelmien tavoitteiden mu-

kaisesti. Vuonna 2015 aihe on ollut Suomen tuella esillä toukokuussa 2016 pidettävän maailman humanitaarisen huippukokouksen valmisteluissa, mm. lokakuussa järjestetyissä globaalikonsultaatioissa Genevessä. Suomi aikoo toimia sen puolesta, että vammaisten oikeudet, erityistarpeet ja osallistumismahdollisuudet ovat esillä huippukokouksen yhteydessä.

SM: Kyseessä ovat kansainväliset kriisitilanteet. Vammaiset erityisryhmänä huomioidaan aluehallintojohtoisessa valmiussuunnittelussa ja valmiusharjoituksissa. Vaurautumista kehitetään erityisesti aluehallintojohtoisessa valmiussuunnittelussa ja valmiusharjoituksissa. Tietoja vaikeavammaisten henkilöiden erityisavun tarpeesta ja asuinolosuhteista on vaikea ylläpitää. Sen sijaan on syytä arvioida tarvitaanko erillinen varorekisteri asunnoista, joissa pidetään happikoneita (aiheuttavat suuren vaaran tulipalotilanteessa). Pieni osa erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden asunnoista (osa kotisairaanhoidon asukkaista) on merkitty hätäkeskuslaitosten kohdetietoihin, joista ne annetaan pelastusviranomaisen tietoon hälytyksen yhteydessä. 2014: Ei raportoitavaa.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 101: Rohkaistaan humanitaarisen avun toimijoita huomioimaan vammaisten henkilöiden erityistarpeet tarveperusteisesti ja humanitaarisen avun periaatteita kunnioittaen. Humanitaarisen avun tavoitteena on ihmishenkien pelastaminen ja inhimillisen kärsimyksen lieventäminen konfliktien ja luonnonkatastrofien yhteydessä. Avun myöntäminen perustuu tarvearviointiin. Humanitaarisen avun toimijat kiinnittävät erityistä huomiota kaikista haavoittuvimpiin kohderyhmiin.

Vastuuministeriö: UM. Muut keskeiset ministeriöt: SM, PLM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: On otettu huomioon ja budjetoitu vammaisten oikeuksien turvaaminen hätä- ja kriisitilanteissa

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 11; PL 6 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

UM: Suomi on YK-järjestöjen johtokuntatyössään humanitaarisen avun osalta nostanut vammaisten oikeudet esiin erityisesti suojelukysymysten kohdalla ja vaikuttanut muun muassa Maailman Ruoka-ohjelma WFP:n suojelupolitiikkaan ehdottamalla siihen lisäyksiä koskien vammaisten oikeuksia ja tarpeita. Suomi painottaa haavoittuvien ihmisten tilanteen huomioimista myös humanitaarisen avun tarvearvioinneissa.

Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Suomi on EU-yhteyksissä ja YK-järjestöjen johtokuntatyössä jatkanut humanitaarisen avun osalta vammaisten henkilöiden oikeuksien esiin ottamista ja painottanut haavoittuvien ihmisten tilanteen huomioimista myös humanitaarisen avun tarvearvioinneissa. Vammaisten erityistarpeiden huomioinnin ottaminen on myös yksi Suomen ja Meksikon Hyvän Humanitaarisen Avunannon, GHD (Good humanitarian Donorship) -avunantajaryhmän yhteispuheenjohtajuuden tavoitteista kaudella 07/2013–07/2014. Ryhmään kuuluu 41 humanitaarisen avun avunantajaa ja suunnitteilla on mm. suomalaisen vammaisosaamisen esittely ryhmälle kevään 2014 aikana. Vammaisten henkilöiden huomioon ottaminen oli myös pääteemana joulukuussa 2013 kokoontuneessa suomalaisten humanitaarisen avun järjestöjen ja UM:n välisessä Foorumissa. Foorumissa käynnistettiin työryhmä

pohtimaan, miten vammaisnäkökulmaa voitaisiin tehostaa suomalaisten humanitaarisen avun järjestöjen työssä.

UM 2014: UM/KEO-70 (Humanitaarisen avun yksikkö/Kehityspoliittinen osasto) rahoittaa UNHCR:n vammaishanketta (Strengthening protection of persons with disabilities in forced displacement), jonka tavoitteena on vahvistaa vammaisten henkilöiden suojelua pakkomuuttotilanteissa. Kohderyhmänä ovat vammaiset pakolaiset ja sisäisesti siirtyneet henkilöt, jotka ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Hankkeella voidaan vähentää tämän ryhmän köyhyyttä vahvistamalla henkilöiden mahdollisuuksia omaehtoiseen toimintaan. Hanketta tullaan toteuttamaan sekä globaalitasolla että kohdemaiksi valituissa kahdeksassa kehitysmaassa. Lisäksi mm. Suomen World Visionin humanitaarisella avulla tartutaan vammaisten henkilöiden erityistarpeisiin pakolaisleireillä. Suomi on nostanut systemaattisesti vammaisten henkilöiden huomioimisen ja erityistarpeet puheenvuoroissaan, ml. Budapestin konsultatiossa (World Humanitarian Summit, Maailman humanitaarinen huippukokous 2016) viimeksi helmikuussa 2015 AVS Sipiläisen toimesta.

UM 2015: Suomen tukema UNHCR:n vammaishanke, jota toimeenpannaan vuosina 2015–16, on käynnistynyt hyvin; painopiste on UNHCR:n ja kumppanijärjestöjen henkilöstön kapasiteetin vahvistamisessa, jotta vammaiset voidaan huomioida mm. suojelutyössä ja avun ohjelmoinnissa. Kohdemaista Zimbabwessa, Ruandassa, Djiboutissa, ja Tshadissa, joissa hanke on käynnistynyt, on saatu hyviä tuloksia yhteistyöstä paikallisten vammaisjärjestöjen kanssa. Tavoitteena on, että kattava koulutusmateriaali olisi UNHCR:n henkilöstön, kumppanijärjestöjen, hallinnon ja toisaalta koko humanitaarisen järjestelmän hyödynnettävissä hankkeen päättyessä vuoden 2016 lopussa.

SM 2014: Kriisinhallinnassa huomioidaan haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden erityistarpeet YK:n, Euroopan neuvoston ja EU:n ns. Suojeluvastuun periaatteen (responsibility to protect) sekä siviilien suojelun konseptin (protection of civilians) mukaisesti.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

10 Kulttuuri- ja vapaa-aika (toimenpiteet 102–106)

Toimenpide 102: Vahvistetaan lain säännösten toimeenpanoa: (a) tehostetaan ohjausta ja kohdennetaan se aiempaa täsmällisemmin kunnille ja muille liikuntapalvelujen tuottajille, (b) tehostetaan liikuntapalveluiden resurssiohjausta ja otetaan järjestelmällisesti käyttöön valtionosuusjärjestelmän mahdollistamat keinot esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamiseksi, (c) vahvistetaan F1-ohjeistuksen toteutumista, (d) tiivistetään liikunnan alan viranomaisten yhteistyötä rakennus- ja ympäristöalan viranomaisten kanssa. (Liikuntalaki)

Vastuuministeriö: OKM

Ajoitus: Jatkuva

Rahoitustarve: OKM on vastannut esteettömyysteosten ja -selvitysten rahoituksesta. Julkaiseminen tapahtuu yhteistyössä Rakennustieto Oy:n sekä Suomen vammaisurheilu ja -liikunta ry:n kanssa (OKM)

Seurannan mittarit, osoittimet: OKM ja valtion liikuntaneuvosto seuraavat liikuntatilojen esteettömyyden kehitystä osana valtion liikuntaneuvoston suorittamaa lakisääteistä liikuntakulttuurin arviointityötä (OKM)

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 19, art. 30; liikuntalaki; VN:n selonteko vammaispolitiikasta.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

OKM: OKM on rahoittanut "Esteettömät sisäliikuntatilat"-kirjan uuden laitoksen valmistamisen ja teos ilmestyi OKM:n liikuntapaikkajulkaisusarjassa kesällä 2013. Teos on keskeinen informaatio-ohjauksen väline kunnille ja muille liikuntapalvelujen tuottajille esteettömyyden varmistamiseksi ja lisäämiseksi. Kirjaa on välitetty koko loppuvuoden ajan kuntiin ja tilaajille Rakennustieto Oy:n kautta. Kirjan pohjalta on järjestetty myös esteettömyyskartoittajakoulutusta. Lisäksi maaliskuussa 2014 julkaistaan tähän jatkotyönä liittyen urheiluopistojen esteettömyyskartoitusten tulokset, jolta pohjalta on tarkoitus ryhtyä tekemään opistojen kanssa peruskorjaussuunnitelmia. Aiemmassa seurannassa raportoitu, että teema on esillä myös kuntien ja ELY-keskusten koulutuksissa. Ministeriössä tehdään myös uutta "Liikuntapaikkarakentamisen suunta"-asiakirjaa, johon on tarkoitus sisällyttää hyvin konkreettiset muutokset.

OKM 2015: 1) Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuoden 2015 syksyllä päivittänyt ohjeistuksensa koskien liikuntapaikkarakentamisen esteettömyyttä. Valtionavustusta hakevilta edellytetään hakemuksen liitteeksi hanketta koskeva esteettömyys selvitys ja peruskorjausten osalta esteettömyyskartoitus. Avustusta hakevien ohjeistukseen on lisätty "Ohje esteettömään liikuntapaikkasuunnitteluun" ja "Esteettömyys selvityslomake". Ne on laadittu yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön, liikunnasta vastaavien aluehallintovirastojen ja Satakunnan Ammattikorkeakoulun kanssa, opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman; liikuntapaikkojen esteettömyyttä koskevan LIEKA-hankkeen tuloksena. Liikunnan koulutuskeskusten esteettömyys kartoituksen pohjalta koulutuskeskuksia on ohjeistettu esteettömyyden parantamiseen keskusten ulkoisessa ja sisäisessä esteettömyydessä. Lisäksi valtion liikuntaneuvoston Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjassa yhdeksi kriteeriksi on nostettu esteettömyyden parantaminen koulutuskeskusten investointiavustuksia harkittaessa. 2) Uusi liikuntalaki tuli voimaan toukokuussa 2015. Lain tavoitteena on edistää mm. eri väestöryhmien mahdollisuuksia harrastaa liikuntaa; väestön hyvinvointia ja terveyttä ja fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista. Lain lähtökohdiksi on kirjattu tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Käytännössä tämä tarkoittaa näiden näkökulmien huomioimista kaikessa toiminnassa, mikä liikuntalain toimivaltaan kuuluu. 3) Opetus- ja kulttuuriministeriö avustaa vuosittain valtakunnallisten liikuntajärjestöjen toimintaa. Uuden lain 10 §:n mukaisesti lajiliiton valtionapukelpoisuutta harkittaessa otetaan huomioon liiton toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus sekä se, miten liitto edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Samoin 11 §:n mukaisesti valtionavustuksen määrää harkittaessa otetaan se, miten järjestö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. 4) Valtion liikuntaneuvosto on opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntalain mukainen asiantuntijaelin. Lain myötä uudistuneen liikunta-asetuksen mukaisesti valtion liikuntaneuvoston tehtävänä on tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja liikkumis- ja toimintaesteisten liikuntaa sekä tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja monikulttuurisuutta koskevista asioista.

Kaikilta valtionapua hakevilta liikuntajärjestöiltä edellytetään jatkossa yhdenvertaisuussuunnitelman tekemistä. OKM edellyttää asian huomioimista jo 2016 valtionapuhakemusten yhteydessä.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 103: Ohjeistetaan liikuntatilojen lähiympäristöjen kaavoitus ja muu suunnittelu esteettömyysperiaatteen mukaisesti.

Vastuuministeriö: YM. Muut keskeiset ministeriöt: OKM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitysten kautta

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 19, art. 30; liikuntalaki; VN:n selonteko vammaispolitiikasta.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

YM: Integroidaan laajempaan ja kaikki lähiympäristöt kattavaan ohjeistukseen ja RakMk F1:n uusimiseen. Integroidaan esteettömyyssäännösten uusimiseen (YM). 2015: Integroidaan laajempaan ja kaikki lähiympäristöt kattavaan ohjeistukseen, jota ei vielä ole käynnistetty.

OKM: Ks. tp 102 (OKM).

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttamista ei ole aloitettu.*

Toimenpide 104: Varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuudet osallistua julkisiin ja muihin taide- ja kulttuuritapahtumiin yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Vastuuministeriö: OKM. Muut keskeiset ministeriöt: YM

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitetään erikseen

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 19, art. 30; VN:n selonteko vammaispolitiikasta; OPM:n toimenpideohjelma 2006–2010; PL 6 §, 17 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

OKM: Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää vuosittain veikkausvoittovaroista harkinnanvaraisia valtionavustuksia taide- ja kulttuuritapahtumille. Avustuksen keskeinen kriteeri on edistää kansalaisten tasa-arvoista ja yhdenvertaista osallisuutta ja osallistumista kulttuuriin sekä poistaa ja madaltaa osallistumisen esteitä. Tapahtumia kehoitetaan omatoimiseen saavutettavuuden arvioimiseen erityisesti ”Kulttuuria kaikille” verkkosivuilta löytyvien ohjeiden ja tarkastuslistojen avulla. Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut osallistumiselle avoimia ja monenlaisia yleisöjä huomioivia kulttuuripalveluja edistävän Kulttuuria kaikille -palvelun kehittämistä ja toimintaa vuodesta 2003. Palvelun toiminasta vastaa Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry (vuodesta 2014). Palvelu tarjoaa internetsivuillaan erilaisia ohjeita ja tarkistuslistoja mm. tapahtumanjärjestäjille, kulttuurikohteille, museoille ja teattereille. OKM:n avustus Kulttuuria kaikille -palvelun toimintaan oli 227 000 euroa vuonna 2014.

Museoissa esteettömyys ja saavutettavuus ovat keskeisiä tavoitteita. Tilojen esteettömyyttä on pyritty mahdollisuuksien mukaan parantamaan, mutta erityisesti vanhoissa rakennuksissa esteettömyyttä ei voida aina toteuttaa. Useimmissa museoissa on tarjolla myös kuulemisen, näkemisen ja liikkumisen apuvälineitä. Museon verkkosivuilta löytyy yleensä saavutettavuus-osio, jossa museon tarjoamat palvelut on

kuvattu. Vammaisten henkilöiden avustajilla on useisiin museoihin ilmainen sisään-pääsy. Museovirasto myöntää museoille avustuksia mm. saavutettavuutta edistäviin hankkeisiin. Euromäärä vaihtelee vuosittain.

Vuonna 2015 julkistettiin kulttuuritapahtumien uusi saavutettavuusopas. Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti lokakuussa 2015 työryhmän valmistelemaan kansallisen taide- ja kulttuuritapahtumaohjelman. Tavoite on mm. edistää kansalaisten yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia kulttuuriin.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 105: Tuetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia toimia kulttuurin tekijöinä (mm. koulutuksen ja työllistämisen keinoin).

Vastuuministeriö: OKM. Muut keskeiset ministeriöt: TEM

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Talousarviossa vammaisyhteisöjen kulttuuritoiminnan ja kulttuurin saavutettavuuden tukemiseen osoitetun määrärahan seuranta (OKM: 691 000 euroa vuonna 2015)

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 12, art. 19, art. 30; PL 6 §, 17 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

OKM: Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut vammaisyhteisöjen kulttuuritoimintaa ja kulttuurin saavutettavuuden edistämistä. Samalla on edistetty taiteilijoiden teosten tasavertaista esillepääsyä ja vuoropuhelua taidemaailman sisällä. Määrärahasta on tuettu useina vuosina mm. Taidekeskus Kettukin toimintaa, Kaarisilta ry:n galleriatoimintaa Helsingissä ja Nastolassa ja Lyhty ry:n tuottaja-avusteista musiikkitoimintaa. Määrärahasta on tuettu myös esim. viittomakielisen Teatteri Totin toimintaa. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman taiteen ja kulttuurin saavutettavuustyöryhmän (2009–2/2013) tehtävänä oli selvittää yhteistyössä alan oppilaitosten ja työ- ja elinkeinoministeriön kanssa keinoja edistää vammaisten ja kulttuurivähemmistötaustaisten ihmisten mahdollisuuksia työllistyä taiteen alalla. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama taiteen ja kulttuurin saavutettavuustyöryhmä luovutti loppuraporttinsa vuonna 2014. Työryhmä teki ehdotuksia erityis- ja vähemmistöryhmiin kuuluvien ihmisten työllistymismahdollisuuksien parantamiseksi taiteen alalla.

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2014/Taiteen_ ja_kulttuurin_saavutettavuus.html?lang=fi&extra_locale=fi

Rahoitus/seuranta: Seurannan mittarina on talousarviossa vammaisyhteisöjen kulttuuritoiminnan ja kulttuurin saavutettavuuden tukemiseen osoitetun määrärahan seuranta (691 000 euroa vuonna 2015) (OKM).

TEM: Uudistettu lainsäädäntö (Laki julkisesta työvoimapalvelusta 2012/916) ja valtioneuvoston asetus julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 2012/1073) ja siinä selkiytetty ja uudistettu mm. palkkatuen saamista sekä työolosuhteiden järjestelytukea koskevat säädökset. Vammaisten henkilöiden työllistymistä yrittäjiksi voidaan tukea yhtäläisesti muiden työnhakijoiden kanssa. Kulttuurialalle työllistymistä voidaan tukea yhtäläisesti muiden alojen kanssa. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: TEM:n osalta ei vaadi enää toimenpiteitä.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 106: Otetaan huomioon eri vamma ryhmien tarpeet kirjasto- ja tietopalvelujen kehittämisessä ja tarjonnassa. Kehittämisessä ja tarjonnassa hyödynnetään uuden teknologian tarjoamat mahdollisuudet. Kirjastotilojen ja -autojen suunnittelussa lähtökohtana on esteetön kirjasto.

Vastuuministeriö: OKM

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Selvitetään erikseen

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitetään erikseen

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24; PL 6 §, 16 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Jatkuva toiminta, kirjastotilojen ja -autojen esteettömyys, aineiston hankinta, mm. selkokirjat, erityispalvelut näkövammaisille ja viittomakielisille, kotipalvelutoiminta. Jatkuvaa toimintaa, jonka lisäksi on yksittäistä hankerahoitusta. Vuoden 2013 seurannassa raportoitu: Lisäksi on toteutettu Kirjasto kaikille -yhteishanke lukemisesteisten asiakkaiden tavoittamiseksi nykyistä paremmin yleisten kirjastojen ja Celia-verkkopalveluiden kautta (hajautetun palvelumallin kehittäminen).

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

11 Vammaisten henkilöiden kohtaama syrjintä (toimenpiteet 107–110)

Toimenpide 107: Asetetaan tavoitteeksi, että yhdenvertaisuussuunnittelussa otetaan huomioon vammaiset ihmiset kaikilla hallinnonaloilla. Ehkäistään syrjintää laajaa keinovalikoimaa käyttäen ja puututaan epäkohtiin. Työssä huomioidaan erityisesti moniperusteisen syrjinnän riskille alttiina olevat vammaiset ihmiset.

Vastuuministeriö: SM. Muut keskeiset ministeriöt: Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus: 2010–2015. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Uudistettu yhdenvertaisuussuunnittelun ohje; koulutustilaisuuksien lukumäärä; uusien yhdenvertaisuussuunnitelmien syntyminen

Velvoite: YK:n ihmisoikeusjulistus ja -sopimukset; YK:n yleissopimus art. 8; UNESCO, ILO sopimukset; valmisteilla oleva EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi (Directive on implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of religion or belief, disability, age or sexual orientation); yhdenvertaisuuslaki (2004), valmisteilla oleva uusi yhdenvertaisuuslaki (2010).

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

SM: Yhdenvertaisuussuunnittelun ohjeistusta on kehitetty. Vuonna 2010 julkaistiin suunnittelua koskeva yleinen opas, 2011 opas kansalaisjärjestöille ja vuonna 2012 opas oppilaitoksille. Lisäksi meneillään on yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnin kehittäminen säädösvalmistelussa johon liittyy vammaispoliittisten kysymysten huomioimista. Vuoden 2013 seurannan haastattelussa tuotu esiin, että SM järjestää yhdenvertaisuuskoulutusta vuoden 2014 aikana. Vuoden 2014 seurannassa raportoitu: Uusi yhdenvertaisuuslaki astui voimaan 1.1.2015. Laki edellyttää viranomaisilta, koulutuksenjärjestäjiltä ja työnantajilta toimenpiteitä vammaisten henkilöiden yhden-

vertaisuuden edistämiseksi. Sisäministeriö valmistelee uuden lain edellyttämän yhdenvertaisuussuunnitelman laissa asetetun aikataulun mukaisesti (viimeistään 2016 loppuun).

Vuoden 2015 seurannassa SM raportoi: Yhdenvertaisuustoimialue on siirtynyt oikeusministeriön hallinnonalalle 1.1.2015 lukien.

OM: Uuden yhdenvertaisuusdirektiivin neuvottelut neuvostossa jatkuvat edelleen OM koordinoi neuvotteluja. OM on lisäksi ollut vastuussa yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistuksen valmistelusta.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 108: (a) Tarkistetaan poliisiammattikorkeakoulun opetussuunnitelma yhdenvertaisuussuunnittelun periaatteiden mukaiseksi. (b) Painotetaan paikallispoliisin koulutustilaisuuksissa vammaisiin ihmisiin kohdistuvan syrjinnän tunnistamista ja siihen puuttumista.

Vastuuministeriö: SM

Ajoitus: 2010. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Poliisin yhdenvertaisuussuunnittelun seuranta

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 12, art. 19, art. 21, art. 30.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Yhdenvertaisuusperiaate tulee esille yleisenä kompetenssina ja vaikuttaa poliisin kaikkiin ammatillisiin toimenpiteisiin. Asia käydään läpi poliisin perustutkinnon yksösjaksolta. Opiskelijoille pyritään järjestämään yhdenvertainen ja esteetön opiskelu ja opiskeluympäristö. Yksilön huomioiminen liittyy opintojen ohjauksen osakokonaisuuteen. Polamkissa suoritettavassa lisä- ja täydennyskoulutuksessa yhdenvertaisuus on yhtenä keskeisenä yleisenä kompetenssina, jonka kautta peilataan poliisin toimintaa. Polamk on myös osallistunut oppilaitosten yhdenvertaisuussuunnittelun kehittämistä koskevan SM:n työryhmän työskentelyyn vuoden 2012 aikana.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 109: Laaditaan yhtenäinen menettelytapaohjeistus tutkinnan johtajille ja poliiseille (a) todistajanlausuntojen ja toteennäyttämisen toimenpiteistä ja (b) tutkintaprosessien käynnistämisestä tapauksissa, joissa henkilö ei voi vammansa vuoksi todistaa.

Vastuuministeriö: SM. Muut keskeiset ministeriöt: OM

Ajoitus: 2010. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Ohjeen valmistuminen

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 9, art. 12, art. 19, art. 21, art. 30; PL 6 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

SM 2015: EU:n rikosuhridirektiivi tuli voimaan marraskuussa 2015. Osana uhridirektiivin toimeenpanon valmistelua sisäministeriön johdolla laaditaan poikkihallinnollinen käsikirja rikosprosessin viranomaisille erityisen haavoittuvassa asemassa olevien rikoksen uhrien ja todistajien suojelutarpeen arvioinnista ja toimenpiteistä. Käsikirja

valmistuu vuoden 2016 alussa, jonka jälkeen se on sovellettavissa esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuimissa.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on käynnistynyt.*

Toimenpide 110: Tehostetaan vammaisten maahanmuuttajien alkuvaiheen ohjausta ja kotouttamista tarvittaessa eri hallinnonalat ylittävillä toimenpiteillä.

Vastuuministeriö: SM. Muut keskeiset ministeriöt: Muut ministeriöt soveltuvin osin
Ajoitus: 2010–2015. Rahoitustarve: Selvitetään.

Seurannan mittarit, osoittimet: Tarkennetaan

Velvoite: Kokeilulaki-hanke SM025/2009.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

SM: Kotouttamista koskevat toimenpiteet siirtyivät 2012 vuoden alusta TEMin vastuulle (SM).

STM: Vuoden 2013 ja 2014 seurannassa raportoitu: Sisältyy Euroopan sosiaalirahaston ohjelmakauden 2014–2020 toimenpiteisiin (STM). 2015: Sisältyy AMIF-rahaston sekä Euroopan sosiaalirahaston ohjelmakauden 2014–2020 toimenpiteisiin.

Kommentti: *Toimenpiteen aloittamisesta ei ole tietoa. Indikaattorit puuttuvat.*

12 Tietopohja (toimenpiteet 111–114)

Toimenpide 111: Vahvistetaan vammaistutkimuksen asemaa ja vammaisten ihmisten osallisuutta hankkeissa. Tavoitteena on vammaistutkimuksen sektoritutkimusohjelman käynnistäminen.

Vastuuministeriö: Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus: 2010–2015. Rahoitustarve: Selvitetään

Seurannan mittarit, osoittimet: Tutkimuksen toteutuminen

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 31; VN:n selonteko vammaispolitiikasta.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

UM: Vammaistutkimuksen sektoritutkimusohjelman käynnistäminen ei ole yksinomaan UM:n päätettävissä. UM rahoitti osana vuoden 2012 tilaustutkimuskierrosta Åbo Akademin tutkimusta “Reducing Inequalities: Finnish development cooperation in Ethiopia and Kenya with special focus on gender and disability (yhteensä €143 890). Päätös tutkimuksen rahoittamisesta tehtiin 19.12.2012. Tutkimus valmistui ja UM järjesti tutkimuksen julkaisutilaisuuden ja keskustelun syyskuussa 2014. Ulkoasiainministeriön rahoituksella on toteutettu tutkimushanke, jonka tuloksena on julkaistu selvitys vammaisten ihmisoikeuksista Suomen ulkopoliitikassa (Abilis 2013). Selvityksen tavoitteena on lisätä tietoisuutta vammaiskysymyksistä ja vahvistaa niiden valtavirtaistamista ulkoasiainhallinnossa. Selvityksen suosituksia tullaan hyödyntämään Suomen ihmisoikeuspolitiikassa tulevana vuosina.

Evaluatio opetushankkeiden inklusiivisuudesta Suomen kehitysyhteistyössä 2004–2013 on käynnistetty, alkuraportti valmistui tammikuussa 2015. Tutkimushanketta vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksien edistämisestä on valmisteltu yhteistyössä Kynnys ry:n kanssa. Hankkeen on tarkoitus valmistua vuoden 2016 aikana.

STM: THL kehittää vammaistutkimusta STM:n alaisena sektoritutkimuslaitoksena. THL:ään on perustettu vammaiset ja yhteiskunta -tiimi, joka edistää tutkimus- ja kehittämistyöllään vammaisten ihmisten itsenäistä selviytymistä ja kehittää palvelujen ja suunnittelun esteettömyyttä. 2014: Ei muutosta. 2015: Ei muutosta.

TEM: Toimenpide ei kuulu TEMin hallinnonalaan. TEM tutkii työvoimapolitiikan toimeenpanoon sekä työvoimapalveluihin liittyviä kysymyksiä. Vuoden 2013 seurannassa todettu, että Työ- ja elinkeinoministeriö selvittää voitaisiinko yhdessä Suomen Yrittäjien ja vammaisjärjestöjen kanssa hankkia tutkimus vammaisyrittäjyydestä. Vuoden 2014 seurannassa lisäys: Vammaisyrittäjyystutkimus tullaan hankkimaan Pirkanmaan ELYn koordinoimassa ESR-hankkeessa. Hankinta ajoittuu loppuvuodelle [2015] (toim.lis.).

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 112: Selvitetään asiakastietojärjestelmien suoran käytön tarpeet, hyödyt ja mahdollisuudet. Aloitetaan tarvittavat säädösvalmistelut selvityksen pohjalta. (Tilastolaki)

Vastuuministeriö: STM

Ajoitus: 2008–2011 osana sosiaalihuollon tietoteknologiahanketta (Tikesos)

Rahoitustarve: Hankerahoitus

Seurannan mittarit, osoittimet: Selvitys on valmis

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 31; VN:n selonteko vammaispolitiikasta.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Menossa TIKESOS-jatkotyön osana THL:ssa. Sosiaalihuollon asiakastietojen sähköisen käsittelyn säädösvalmistelu käynnistyy 2013. Vuoden 2013 seurannassa ei raportoitavaa muutosta.

2015: Kansallisen sosiaalihuollon arkistopalvelun kehittäminen käynnistynyt. Sote-uudistukseen sovitetussa aikataulussa uudistetaan asiakastietojärjestelmät. Lakiin 159/2007 valmistelussa tarvittavat muutokset.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on osin aloitettu.*

Toimenpide 113: Kehitetään palvelusuunnitelma tiedonkeruun instrumentiksi niin, että tietoa kootaan vammaisen henkilön palvelujen suunnittelua, arviointia ja seurantaa varten tarvittavista tiedoista ja hänen suostumuksellaan.

Vastuuministeriö: STM (THL/tulossopimusasia)

Ajoitus: Sosiaalihuollon tietoteknologiahanke (Tikesos) 2008–2011, tavoitteena on mm. yhtenäisen asiakastietojärjestelmän kehittäminen ja käyttöönotto

Rahoitustarve: Hankerahoitus

Seurannan mittarit, osoittimet: Kehitetty palvelusuunnitelma tiedonkeruulinstrumentiksi

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 31; VN:n selonteko vammaispolitiikasta.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Valmistelussa sosiaali- ja terveydenhuollon yhteinen suunnitelma.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 114: Parannetaan työvoimatilastojen informatiivisuutta. Tavoitteena on saada systemaattista ja jatkuvaa tietoa vammaisten ihmisten työnhausta, työllistymisestä ja työllisyydestä.

Vastuuministeriö: TEM. Muut keskeiset ministeriöt: STM/Kela

Ajoitus: 2015 mennessä. Rahoitustarve: Selviää työn aikana

Seurannan mittarit, osoittimet: Tarkennetaan

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 31; VN:n selonteko vammaispolitiikasta.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

TEM tilastoi työnhakijoista erikseen myös ne, joiden työn saamista vamma tai sairaus vaikeuttaa. Tilastoista saadaan esille lukumäärämuodossa tietoa työnhakijoista, työttömistä työnhakijoista, osin palveluiden käyttöä, työnhaun kestoa, palkkatukea sekä osin työllistymistä avoimille työmarkkinoille. TEM ei tilastoi työelämässä olevia henkilöitä yleisesti ottaen eikä pidä rekisteriä vammaisista henkilöistä muuten kuin julkisen työvoima- ja yrityspalvelun järjestämistä varten ylläpidetyn työ- ja elinkeinotoimiston asiakastietojärjestelmän puitteissa. Näin TEMin tilastoista ei voida saada tietoa työssä olevista vammaisista, työllisyysasteesta tai työttömyysasteesta.

Kommentti: *Toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. Indikaattorit puuttuvat.*

13 Verotuen korvaaminen suoralla määrärahatuella (toimenpide 115)

Toimenpide 115: Poistetaan valtion- ja kunnallisverotuksen invalidivähennys ja ohjataan siihen käytetyt varat aktiiviseen vammaispolitiikkaan.

Vastuuministeriö: STM. Muut keskeiset ministeriöt: VM (invalidivähennyksen poiston osalta).

Ajoitus: Otetaan huomioon hallitusohjelman 2011–2015 valmisteluissa

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Sisältyy hallitusohjelmaan

Velvoite: Nostettu esille muun muassa STM:n vammaistyöryhmä 96:n muistiossa.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

STM: Vuonna 2014 THL on laatinut "Kuljetuksesta liikkumiseen"-selvitysraportin kehittämisehdotuksineen. STM jatkaa yhdessä THL:n ja VM:n kanssa invalidivähennys-

nystä koskevaa selvitystä kevään 2015 aikana. 2015 seurannassa raportoitu: Ei muutosta; selvitysraportti ja muistio invalidivähennyksen poistamisesta saatu THL:stä.

Kommentti: *Toimenpide ei ole toteutunut.*

14 Kansainvälinen toiminta (toimenpiteet 116–122)

Toimenpide 116: Saatetaan yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan ratifiointiprosessi loppuun (YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista). Ratifiointiprosessi sisältää myös yleissopimuksen 33.2 artiklassa tarkoitetun yleissopimuksen täytäntöönpanon edistämiseen, suojelemiseen ja seurantaan liittyvän rakenteen, johon kuuluu tarpeen mukaan yksi tai useampi riippumaton järjestelmä, ylläpitämisen, vahvistamisen, perustamisen tai nimeämisen.

Vastuuministeriö: UM. Muut keskeiset ministeriöt: Erityisesti STM, myös kaikki muut ministeriöt oman hallinnonalansa ratifiointitoimenpiteiden osalta

Ajoitus: 2011–2016. Vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifiointi on ilman varauksia tehtynä sidoksissa VAMPO-ohjelman toimenpiteiden 4 ja 37 edellyttämien lainsäädäntömuutosten toteuttamiseen. Kansainvälisiä sopimusvelvoitteita voimaan saattaessaan Suomi pyrkii ensisijaisesti yhdenmukaistamaan kansallisen lainsäädännön voimaansaattavan sopimuksen määräysten kanssa

Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Suomi on ratifioinut YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sen valinnaisen pöytäkirjan

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 43; PL 22 §, 94 §, 95 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

UM: Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa (22.6.2011) ihmisoikeussopimuksista on nostettu erityisesti esille muun muassa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus, jonka ratifiointi on asetettu hallituksen tavoitteeksi tällä hallituskaudella. Ulkoasiainministeriö perusti 16.5.2011 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella ja selvittää tarvittavat ratifiointitoimenpiteet yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan osalta. Työryhmässä oli laaja valtioneuvoston, kuntaliiton sekä vammaisjärjestöistä koostuva edustus. Työryhmän määräaika päättyi vuoden 2013 lopussa. Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamista valmistellut työryhmä luovutti mietintönsä, joka sisältää luonnoksen hallituksen esitykseksi, ulkoasiainministeri Erkki Tuomiojalle. Lausuntokierroksen jälkeen esitys päivitetään ja viimeistellään vireillä olevien lainsäädäntöhankkeiden tulosten sekä lausunnoista saadun informaation nojalla. Yleissopimus edellyttää Suomessa vielä tiettyjä lainsäädäntömuutoksia itsemääräämisoikeutta ja sen rajoittamista sosiaali- ja terveydenhuollossa koskevan lainsäädännön osalta sekä tarkistuksia yhdenvertaisuuslainsäädäntöön.

UM 2015: Hallituksen esitys yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan hyväksymisestä sekä sekä laeiksi yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain muuttamisesta annettiin eduskunnalle 4.12.2014. Eduskunta hyväksyi yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan sekä edellä mainitut lait 3.3.2015. Tasavallan presidentti päätti ratifiointista ja vahvisti lait 10.4.2015. Samalla

eduskunta hyväksyi lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää ennen ratifioinnin loppuunsaattamista varmistettavan, että yleissopimuksen 14 artiklan (henkilön vapaus ja turvallisuus) ratifioinnin edellytykset täyttyvät kansallisessa lainsäädännössä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että mainittujen edellytysten on täytyttyä ennen kuin Suomi voi sitoutua yleissopimukseen kansainvälisesti tallettamalla ratifiointikirjansa YK:n pääsihteerin huostaan. Yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja tulevat Suomen osalta voimaan kolmantenakymmenentenä päivänä ratifiointikirjan tallettamisesta. Yleissopimuksen 14 artiklan edellyttämiä muutoksia koskeva hallituksen esitys laiksi kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamiseksi annettiin eduskunnalle 22.10.2015 (HE 96/2015 vp). Esitys on sosiaali- ja terveystieteiden käsittelyssä. Suomen tarkoituksena on tallettaa ratifioimiskirjansa lain tultua hyväksytyksi ja vahvistettua.

STM: Itsemääräämisoikeuslakia koskeva HE annettiin eduskunnalle elokuussa 2014. Lakiesitystä ei ehditty käsitellä eduskunnassa ennen kevään 2015 eduskunta-vaaleja ja eduskunnan vaihtumista. Lakia koskeva hallituksen esitys valmistellaan uudelleen. Yleissopimuksen ratifioinnin loppuunsaattaminen edellyttää itsemääräämisoikeuslain hyväksymistä. Eduskunnalle annettiin lokakuussa 2015 hallituksen esitys laiksi kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta (HE 96/2015 vp), jossa kehitysvammalakiin ehdotetaan tehtäväksi muutokset, joita YK:n vammaisopimuksen ratifiointi edellyttää. Kehitysvammalakiin ehdotettavat säännökset koskisivat itsemääräämisoikeuden tukemista ja rajoitustoimenpiteiden käytön vähentämistä erityishuollossa, tahdosta riippumattomasta erityishuollosta ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksiä erityishuollossa.

Kommentti: Toimenpide ei ole toteutunut. Suomi ei ole vielä ratifioinut YK:n vammaisopimusta eikä sen valinnaista pöytäkirjaa. Eduskunta on hyväksynyt yleissopimuksen ja valinnaisen pöytäkirjan ja presidentti on päättänyt niiden ratifioinnista. Eduskunta on kuitenkin edellyttänyt ennen ratifioinnin loppuun saattamista, että kansallista lainsäädäntöä muutetaan vielä täyttämään yleissopimuksen 14 artiklan vaatimukset. Nämä sosiaali- ja terveysministeriön valmistelemat muutokset ovat eduskunnan käsiteltävänä.

Eduskunta hyväksyi myös ehdotuksen eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain muuttamiseksi. Tällä muutoksella lakiin lisättäisiin säädös siitä, että yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaiselle rakenteelle kuuluvista tehtävistä huolehtisivat eduskunnan oikeusasiamies, Ihmisoikeuskeskus ja sen ihmisoikeusvaltuuskunta.

Toimenpide 117: Raportoidaan vammaisten henkilöiden oikeuksien täytäntöönpanosta YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja tarvittaessa myös muiden kansainvälisten ihmisoikeussopimusten nojalla.

Vastuuministeriö: UM. Muut keskeiset ministeriöt: Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Vammaisten henkilöiden oikeuksien täytäntöönpanosta raportointi

Velvoite: Muun muassa YK:n yleissopimus art. 33, art. 35 ja art. 38.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

UM: Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 35 artiklan mukaisesti kukin sopimuspuoli antaa sopimusvalvontaelimenä toimivalle komitealle kattavan raportin niistä toimista, joihin se on ryhtynyt täyttääkseen yleissopimuksen mukaiset velvoitteensa, sekä tässä yhteydessä tapahtuneesta kehityksestä kahden vuoden kuluessa yleissopimuksen voimaantulosta kyseisen sopimuspuolen osalta. Tämän jälkeen sopimuspuolet antavat seuraavat raporttinsa vähintään neljän vuoden välein ja lisäksi komitean pyynnöstä. Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukainen määräaikaisraportointi kuuluu ulkoasiainministeriön toimialaan sopimuksen tultua voimaan Suomen osalta.

Suomi on sitoutunut kuuteen Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeussopimukseen, joiden noudattamista sopimusvaltioissa valvoo kunkin ihmisoikeussopimuksen osalta oma YK:n sopimusvalvontaelin. Suomi on velvollinen raportoimaan näille määräajoin sopimusmääräysten noudattamisesta. Euroopan neuvoston osalta Suomi on velvollinen raportoimaan neljän EN:n ihmisoikeussopimuksen noudattamisesta.

Vammaisten henkilöiden oikeuksista on raportoitu muun muassa kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen (CEDAW), lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (CRC) sekä uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan (ESP) määräaikaisraportoinnin yhteydessä.

OM: Ihmisoikeuskeskus perustettiin lailla (Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 197/2002 muutos 20.5.2011/535), joka tuli voimaan 1.1.2012. Eduskunnan oikeusasiamies nimitti 21.12.2011 Ihmisoikeuskeskuksen johtajaksi Sirpa Raution, joka aloitti nelivuotiskautensa 1.3.2012. Johtajan lisäksi keskuksessa työskentelee kaksi asiantuntijavirkamiestä. Ihmisoikeuskeskuksen ja siinä toimivan pluralistisen ihmisoikeusvaltuuskunnan tehtävien puitteissa pystytään osittain täyttämään YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista asettamat velvoitteet, erityisesti sen artikla 33 (2) (ks. HE s.12–13). Laki edesauttaa siten omalta osaltaan YK:n vammaissopimuksen ratifiointiprosessia Suomessa. Vuoden 2013 seurannan osalta ei ole raportoitavia muutoksia.

Kommentti: Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu. YK:n vammaissopimusta (CRPD) ei ole vielä ratifioitu Suomessa.

Toimenpide 118: Sisällytetään vammaispoliittinen näkökulma Suomen kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan linjauksiin, joita toteutetaan monenkeskisen yhteistyön kautta ja mahdollisuuksien mukaan kahdenvälisissä yhteyksissä.

Vastuuministeriö: UM. Muut keskeiset ministeriöt: Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Raportointi eduskunnalle, ulkoiset evaluaatiot

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 32, art. 33, Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko 2009.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

UM: Vammaiskysymykset ovat yksi Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopistealueista. Vammaiskysymykset on huomioitu kattavasti Suomen ulkoasiainhallinnon ihmisoikeusstrategiassa ja toimintaohjelmassa (Ulkoasiainministeriön julkaisu 9/2013 ja Ulkoasiainministeriön julkaisu 10/2013). UM koordinoi syksyn 2013 korkean tason

vammaiskokousta ja sen valmisteluja. Vammaiskysymykset huomioidaan kattavasti kehitysyhteistyössä. UM pyrkii osallistamaan vammaisten edustajat mahdollisimman laajalti heitä koskevaan vammaiskysymyksiä käsittelevien asioiden päätöksentekoon. Vammaisten edustajia on mukana Suomen valtuuskunnissa kansainvälisillä foorumeilla. UM toimii yhteistyössä erityisedustajaksi nimetyn Signmarkin kanssa vammaiskysymysten tunnetuksi tekemisessä kansainvälisissä yhteyksissä. Signmark toimii UM:n kaikkien kolmen ministerin erityisedustajana vammaisten henkilöiden oikeuksien edistämiseksi. Kansainvälisen vammaispolitiikan koordinoitiryhmä toimii aktiivisesti ja siinä on edustettuna vammaisjärjestöjen edustajat. Myös vuonna 2014 annettavan ihmisoikeuspoliittisen selonteon valmistelussa vammaiskysymykset tulevat olemaan esillä.

STM 2015: Pohjoismaiden ministerineuvosto hyväksyi loppuvuodesta 2014 Vammaisasiain pohjoismaisen yhteistyön toimintasuunnitelman vuosille 2015–2017. Toimintasuunnitelman painopistealueina ovat: ihmisoikeudet, monimuotoisuus, vapaa liikkuvuus. Toimintasuunnitelman puitteissa on 2015 kokoontunut asiantuntijaryhmä YK:n vammaisyleissopimukseen liittyen ja myös projekteja on toteutettu.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 119: Vaikutetaan valtioiden välisen yhteistyön foorumeilla koordinoitusti vammaispoliittisten näkökulmien esilläpitoon ja toteutumisen seurantaan. (EU-konseptin tapaisesti mm. OECD:n sosiaalipolitiikka, liikenne jne.; PMN:n työskentely, Nordic Plus, muut multilateraaliset organisaatiot)

Vastuuministeriö: UM ja niiltä osin, kuin kansallinen koordinaatiovastuu on muulla ministeriöllä, kyseinen vastuuministeriö

Muut keskeiset ministeriöt: Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus: Jatkuva. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Muun muassa raportointi eduskunnalle; mahdolliset ulkoiset evaluaatiot

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 32.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Vammaispoliittiset näkökohdat huomioidaan ulkoasiainministeriön toimialan osalta EU:n, YK:n, EN:n ja ETYJ:n työssä mahdollisuuksien mukaan kansalaisyhteiskunnan näkemykset huomioiden ja tarpeen mukaan yhteistyössä vammaisjärjestöjen edustajien kanssa yhdessä tai konsultoiden osana kansainvälistä ihmisoikeuksien edistämistä. Vammaisten henkilöiden oikeuksia on mahdollisuuksien mukaan tuotu esiin mm. Suomen eri järjestöissä pitämässä johtokuntapuheenvuoroissa. Vuoden 2013 seurannan haastattelussa nostettiin esiin, että pyrkimyksenä on eri yhteyksissä pitää Suomen virallisen delegaation mukana vammaisedustajia. Ennen tapahtumia kootaan koko kentän näkemys. Kansainvälinen työryhmä toimii konsultatiivisena elimenä. Samaa painotetaan humanitaarisen avun näkökulmasta. Velvollisuus rahoittajia ja avun tarvitsijoita kohtaan (UM).

UM 2014: Vammaispoliittiset näkökohdat huomioidaan ulkoasiainministeriön toimialan osalta EU:n, YK:n, EN:n, ETYJ:n ja muiden järjestöjen työssä. Kansalaisyhteiskunnan ja vammaisjärjestöjen näkemyksiä kuullaan linjauksia tehtäessä. Vam-

maisten henkilöiden oikeuksia on tuotu esiin mm. Suomen eri järjestöissä pitämässä kansallisissa puheenvuoroissa ja päätöslauselmaneuvotteluissa.

Suomi järjesti vuonna 2014 useita kansainvälisiä tapahtumia vammaisten henkilöiden oikeuksien edistämiseksi. Tammikuussa järjestettiin Helsingissä kansainvälinen seminaari osallistavasta kehityksestä. Seminaarissa alustivat mm. YK:n vammaisky-symysten erityisraportoija Shuaib Chalklen ja OHCHR:n erityisasiantuntija Facundo Chavéz.

YK:n ihmisoikeusneuvostossa järjestettiin maaliskuussa 2014 osallistavasta ope-tuksesta sivutapahtuma, jonka erityisfokuksena olivat vammaisten henkilöiden oikeu-det. Suomi järjesti tilaisuuden yhteistyössä Etiopian, Espanjan, Meksikon, Marokon, Uuden Seelannin, Ihmisoikeusvaltuutetun toimiston (OHCHR), UNICEF:n ja Interna-tional Disability Alliance -järjestön kanssa. Tilaisuuteen osallistuivat myös puhujina mm. YK:n apulaisihmisoikeusvaltuutettu Flavia Pansieri ja videoviestin välityksellä Leinin Voltaire Moreno Garces, YK:n pääsihteerin erityislähettiläs vammaisten hen-kilöiden oikeuksiin liittyen.

Suomi oli mukana myös YK:n Ecosocin yhteydessä järjestetyssä, vammaisten henkilöiden oikeuksia käsitelleessä sivutapahtumassa, jonka panelistina oli kehitys-ministeri Pekka Haavisto. Tapahtumassa esiintyi myös kuuro räp-artisti Marko Vuo-riheimo (Signmark), ulkoasiainministeriön erityisedustaja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevissa kysymyksissä. Signmark oli mukana myös Varsovassa ETYJin inhimillisen ulottuvuuden täytäntöönpanokokouksessa (HDIM) syyskuussa 2014 järjestetyssä sivutapahtumassa. Tapahtumassa oli panelistina lisäksi Kynnys ry:stä Kalle Könkkölä.

UM:n koordinoima kansainvälisen vammaispolitiikan koordinaatioryhmä on jatka-nut toimintaansa kokoontuen 3–4 kertaa vuodessa.

UM järjesti Vammaisdiplomatia-aloitteen (Abilis) kanssa yhteistyössä paneelikes-kustelun "Advancing Disability Rights through Diplomacy" Washingtonin suurlähe-tystössä tammikuussa 2015

UM 2015: Ulkoasiainministeriö on jatkanut vammaisten henkilöiden oikeuksien aktiivista esillä pitämistä monenvälisillä foorumeilla. Vuoden 2015 aikana Suomi on pitänyt useita puheenvuoroja ja järjestänyt sivutapahtumia vammaisten henkilöiden oikeuksista mm. YK:n ihmisoikeuselimissä sekä Etyjin puitteissa. Useat Suomen ulkomaanedustustot ovat järjestäneet seminaareja tai muita tapahtumia teemaan liitty-en. Näistä voidaan esimerkkeinä mainita mm. seminaari tammikuussa sekä illallisgaa-lan isännöinti joulukuussa Washingtonin suurlähetystössä. Tapahtumia on järjestetty myös mm. Pietarissa, Teheranissa, Addis Abebassa ja Sofiassa.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien erityisraportoija Catalina Devandas Aquilar vieraili ulkoasiainministeriön kutsusta Suomessa toukokuussa 2015 tavaten laajasti suomalaisia vaikuttajia. Suomi rahoittaa YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimis-ton yhteydessä olevan erityisraportoijan toimintaa. Vuonna 2015 tuki oli 200.000 EUR ja tukea on tarkoitus jatkaa myös tulevina vuosina.

Ulkoasiainministeriön yhteistyö räp-artisti Marko Vuoriheimon (Signmark) kanssa on jatkunut. Vuoden 2015 aikana Signmark esiintyi muun muassa Indonesiassa sekä Pariisissa. Hän esiintyi myös YK-juhluvuoden päätapahtumassa Finlandia-talossa joulukuussa 2015.

UM:n koordinoima kansainvälisen vammaispolitiikan koordinaatioryhmä on jatka-nut toimintaansa. Vuoden 2015 aikana pidettiin kolme kokousta, joissa käsiteltiin mm. Suomen linjauksia ja kuultiin esityksiä ajankohtaisista hankkeista kv. foorumeil-la. Toimintaa on tarkoitus jatkaa tulevina vuosina.

Vammaisten henkilöiden oikeuksia on tuotu esiin mm. Suomen eri järjestöissä pitämässä kansallisissa puheenvuoroissa ja päätöslauselmaneuvotteluissa. Suomi järjesti vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen 8. sopimusosapuolten konferenssin aikana heinäkuussa 2015 New Yorkissa sivutapahtuman inklusiivisista ja ihmisoikeusperustaisista SDG-indikaattoreista. Joulukuun alussa (3.12.2015) DFID:n ja IDA:n aloitteesta perustettiin kansainvälinen koordinaatioryhmä: Global Action for Disability (GLAD), jossa Suomi on mukana perustajajäsenenä.

Suomen vammaisspesifi kehitysyhteistyö on pääasiassa kansalaisjärjestöjen toteuttamaa. Vammaiskumppanuus ry ja Abilis-säätiö ovat kehitysyhteistyötä tekeviä toimijoita merkittävimpiä ja saavat ohjelmataukea toiminnalleen. Vuonna 2015 tuki Vammaiskumppanuudelle on 2,7 MEUR ja Abilis-säätiölle 2,9 MEUR. (Vuonna 2016 UM:n myöntämään ohjelmataukeen kohdistuu kehitysyhteistyön määrärahatilanteesta johtuen noin 38 prosentin järjestökohtainen leikkaus. Vammaiskumppanuus ry ja Abilis-säätiö saavat kuitenkin kyseiselle vuodelle ministeri Haaviston ja ministeri Paateron toimesta kohdistettua erityistukea 1 MEUR vuoden 2014 siirtomäärärahoista.)

Työn perustana ovat säätiön perustajan Kalle Könkkölän työn ja säätiön rahoitus-toiminnan kautta vuosikymmenten aikana syntyneet kokemukset ja verkostot. Vammaisdiplomatian kautta vahvistetaan eri maiden viranomaisten sekä kansalais- ja vammaisjärjestöjen yhteistyötä vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksien edistämiseksi. Toiminnan pitkän aikavälin tavoitteena on saavuttaa todellinen vammaisasioiden inklusio kaikessa Suomen ulkopoliitikassa. Keskeiset toiminnot ovat vammaisasioiden asiantuntijuuden vahvistaminen tarjoamalla vammaisalan osaamista Suomen kehitysyhteistyöhön sekä suomalaisille että kansalaisille järjestöille ja organisaatioille sekä kouluttamalla vammaisia asiantuntijoita.

Osa Abilis-säätiölle myönnetystä valtionavustuksesta on korvamerkitty vammais-oikeusdiplomatia-aloitteeseen, jonka avulla edistetään vammaisten ihmisten ihmisoikeuksia laaja-alaisesti vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen periaatteiden mukaisesti. Osana Suomen ja Yhdysvaltain transatlanttista yhteistyötä vammaisten oikeuksien edistämiseksi, erityisesti Afrikassa, Abilis-säätiön perustaja Kalle Könkkölä tapasi marraskuussa 2015 Addis Abebassa Suomen suurlähettiläs Sirpa Mäenpään, Yhdysvaltain suurlähettiläs Patricia Haslachin ja Yhdysvaltain ulkoministeriön vammaiskysymyksiin keskittyvän erityisedustajan Judith Heumannin. Könkkölä tapasi Etiopian vierailun aikana myös vammaisjärjestöjen edustajia, parlamentaarikkoja ja Afrikan unionin edustajia.

Vammaisdiplomatia-aloitteen alla Suomi ja Yhdysvallat ovat tehneet vammaisasi-oissa transatlanttista yhteistyötä useamman vuoden ajan sekä tukeneet vammaisten ihmisoikeuksien edistämistä ennen muuta Afrikassa. Tukea on kanavoitu pääosin afrikkalaisten vammaisjärjestöjen kautta, mutta myös hallitusten ja Afrikan Unionin komission toimintakapasiteetin vahvistamisen muodossa.

STM 2015: Vammaisalan pohjoismainen yhteistyöneuvosto on asetettu vuosille 2013–2017. Yhteistyöneuvoston toimintaa arvioitiin 2015 ja arvioinnin tulokset tullaan huomioimaan toiminnassa 2016–2017. Yhteistyöneuvosto toimii sosiaali- ja terveyspolitiikan ministerineuvoston alla, mutta neuvoantavana kaikkien ministerineuvostojen suuntaan. Yhteistyöneuvosto toimii ministerineuvostojen toimeksiantojen pohjalta ja se voi myös tuoda omia aloitteitaan tärkeäksi katsomissaan asioissa. PMN hyväksyi loppuvuodesta 2014 Vammaisasiain pohjoismaisen yhteistyön toimintasuunnitelman vuosille 2015–2017. Toimintasuunnitelman puitteissa on toteutettu projekteja vuoden 2015 aikana.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Toimenpide 120: Uusitaan hankehallinnon kansallinen ohjeistus siten, että vammaispoliittinen näkökulma sisällytetään siihen järjestelmällisesti.

Vastuuministeriö: UM

Ajotus: 2010. Rahoitustarve: Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet: Hankehallinnon ohjeistot: seurataan, sisältävätkö ne vammaispoliittisen näkökulman

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 32; VN:n selonteko vammaispolitiikasta, taustaineisto; PL 22 §.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

UM 2014: Kehitysyhteistyön osalta hankeohjeistus on julkaistu 3.10.2012 ulkoasiainministeriön verkkosivuilla nimellä *Manual for Bilateral Programmes* ja se ottaa kantaa läpileikkaavien tavoitteiden kuten haavoittuvien ryhmien ja vammaisten oikeuksien huomioimiseen kehitysyhteistyömäärärahoihin tehtävissä hankkeissa.

Syrjimättömyyskysymysten huomioimista vahvistetaan osana UM:n tulosohtauskehittämistä (prosessi käynnistynyt syksyllä 2014).

UM 2015: Kahdenvälisen hankemanuaalin, PYM-manuaalin sekä ICI-manuaalin päivitys on käynnissä. Vammaisten henkilöiden oikeuksien valtavirtaistamista vahvistetaan kehittämällä ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan käytäntöjä ja ihmisoikeusperiaatteiden (mm. syrjimättömyys, osallistavuus, inklusiivisuus) toimeenpanoa hankesyklissä.

Kommentti: *Hankeohjeistus on julkaistu. Toimenpide on toteutettu.*

Toimenpide 121: Koordinoidaan, ohjeistetaan ja rahoitetaan Suomen alueellista kehityspolitiikkaa ja YK:n vuosituhattavoitteiden toteuttamista niin, että vammaispoliittinen näkökulma otetaan huomioon yhtenä läpileikkaavana teemana sektorikohtaisessa ohjelma- ja hankesuunnittelussa ja toteutuksessa sekä panostetaan hyvien esimerkkien tunnistamiseen ja levittämiseen relevanteilla sektoreilla (terveys, opetus, talous, maatalous, metsä, ympäristö, infrastruktuuri jne.). Sen täydennyksenä tuetaan vammaisiin kohdistuvia kehityshankkeita sekä tuodaan vammaisnäkökulmaa aktiivisesti esille kehityspoliittisessa vuoropuhelussa.

Vastuuministeriö: UM. Muut keskeiset ministeriöt: OKM, STM/THL, muut hallinnonalat

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Huomioidaan määrärahasuunnittelussa

Seurannan mittarit, osoittimet: Vammaiskysymyksen sisältävien hankkeiden lukumäärä, rahoitus ja osuus relevanttien sektorien hankkeista

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 32.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

UM: Suomen tuki vammaishankkeille oli vuonna 2011 noin 6,6 miljoonaa euroa (v. 2006 6,2 miljoonaa euroa). Nykysitoumuksilla ennuste vuodelle 2013 on noin 7,1 miljoonaa euroa.

Kehitysministeri Hautalan 5.9.2012 hyväksymän toimintasuunnitelman ("Vammais-oikeuspaketin") mukaan suuntaviivat vammais-oikeuksia koskevan työn vahvistamiselle Suomen kehityspolitiikassa ja -yhteistyössä ovat seuraavat:

1. Hankesalkkua ja vammaisdiplomatian rahoitusta voidaan laajentaa näillä näkymin yhteensä n. 3 miljoonalla eurolla, jolloin päästään n. 10 miljoonaan euroon.
2. Pääperiaatteena on, että hankerahoituksen kokoa lisätään lisäämättä kuitenkaan interventioiden määrää.
3. Monenvälisessä toiminnassa pääkanava tulisi olemaan YK-järjestöjen yhteinen vammais-oikeuskumppanuusrahasto UNPRPD.
4. Kotimaiset kansalaisjärjestöt säilyvät pääasiallisena rahoituskanavana.
5. Vammaisten oikeudet tulee huomioida kaikkia hankkeita ja yleistukia suunnitellessa ja niiden laadunvarmistuksessa.
6. Vammaisten oikeudet tulee huomioida maaohjelmien laadinnassa, valmistaututtaessa yhteistyöneuvotteluihin, valmisteltaessa tavoitemuistioita multikokouksiin ml. järjestöjen johtokuntatyö.
7. Tavoitteidemme mukaiselle vammaisdiplomatialle jonkin verran sijaa laajentaa. AU- ja USA-yhteistyö näkyviä hankkeita, muitakin hyvin valikoivasti.
8. Vammaisten oikeudet liitetään selväksi osaksi syksyllä 2012 rekrytoitavan neuvonantajan tehtävänkuvaan. Muu henkilöstö ja konsultit koulutetaan. Käytetään myös THL:n, vammaisjärjestöjen ja muiden kansalaisjärjestöjen asiantuntijaresursseja ja palveluja enenevässä määrin toiminnan kehittämiseksi, koulutuksessa ja seurannassa.
9. Vuonna 2013 teetetään teema-evaluatio vammaisten oikeuksien huomioimisesta Suomen kehitysyhteistyössä. Lisäksi vammaisten oikeuksien kehittymistä seurataan ja arvioidaan osana normaaleja seuranta- ja raportointityökaluja.

Vuoden 2013 seurannassa raportoitu, että kehitysyhteistyötä toteutettaessa seurataan kehitysministerin vuonna 2012 hyväksymää toimintasuunnitelmaa, jonka pääperiaatteena on hankerahoituksen korottamien interventioiden määrää lisäämättä. Suomen kehitysmäärärahoista annettava tuki vammaisten henkilöiden oikeuksia edistävillä hankkeilla on kasvanut edellä mainitun toimintasuunnitelman mukaisesti; vammaishankkeille kanavoitiin vuonna 2012 noin 5,8 miljoonaa euroa ja tukea nostettiin vuonna 2013 10 miljoonaan euroon. Kotimaiset kansalaisjärjestöt, erityisesti vammaisjärjestöt, ovat säilyneet pääasiallisena rahoituskanavana. Vuonna 2013 kansalaisjärjestöjen vammaishankkeisiin budjetoitiin 7,9 miljoonaa euroa. Osana tätä tukea, Ulkoasiainministeriö solmi sopimuksen Abilisi-säätiön kanssa vammaisdiplomatiasta ja säätiön erityisasiantuntijuuden käyttämisestä kehitysyhteistyössä. Myös rap artistin Sainmark jatkoi kehitysministerin erityislähettiläänä vuonna 2013.

Vammaisten oikeuksien huomioiminen maaohjelmien toteuttamisessa tapahtuu ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan kautta. Suomen kehityspoliittisen ohjelman tavoitteena on edistää ihmisoikeuksien toteutumista, mukaan lukien vammaisten henkilöiden oikeudet, jolloin vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista seurataan ja arvioidaan osana normaaleja seuranta- ja raportointiprosesseja.

Alueellisessa yhteistyössä Suomen tuki on suuntautunut Afrikan Unionin vammaistyön vahvistamiselle. Kahdenvälisessä yhteistyössä painopiste on ollut inklusiivisen opetuksen edistämiseksi. Vuonna 2013 vammaisten lasten koulutusta tuetaan laajojen sektoriohjelmien kautta Palestiinassa, Etiopiassa, Nepalissa ja Mosambikissa,

ja erityishankkeilla Kosovossa ja Etiopiassa. Monenvälisessä toiminnassa pääkanavana toimii edelleen YK-järjestöjen yhteinen vammaisoikeuskumppanuusrahassto (UNPRPD), jonka saamaa rahallista tukea korotettiin viime vuonna 2 miljoonan euron tasolle. Vammaiskumppanuusrahasstoa tuetaan myös vuonna 2014 2 miljoonan euron avustuksella. Suomi on toiminut aktiivisesti kumppanuusrahasston hallituksessa, jonka työssä on painotettu mm vammaisten henkilöiden osallisuutta ja oikeutta tulla kuulluksi. Tämän lisäksi Suomi on jatkanut tukeaan YK:n vammaiserityisraportoijan työlle.

Suomi toimi viime vuonna Unicefin johtokunnan puheenjohtajana, jolloin vammaisten lasten oikeuksia pidettiin vahvasti esillä johtokuntatyössä. Suomella oli myös näkyvä rooli syyskuussa 2013 järjestetyssä korkeantason kokouksessa vammaisuudesta ja kehityksestä (High Level Meeting on Disability and Development), jossa keskusteltiin inklusiivisesta kehityksestä (UM).

UM 2014–2015: Vammaisten henkilöiden oikeuksien huomioiminen maaohjelmien toteuttamisessa tapahtuu ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan kautta. Suomen kehityspoliittisen ohjelman tavoitteena on edistää ihmisoikeuksien toteutumista, mukaan lukien vammaisten henkilöiden oikeudet, jolloin vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista seurataan ja arvioidaan osana normaaleja seuranta- ja raportointiprosesseja.

Alueellisessa yhteistyössä Suomen tuki on suuntautunut Afrikan Unionin vammaistyön vahvistamiselle, hankkeen ensimmäinen vaihe on päättymässä ja sille suunnitellaan toista vaihetta. Kahdenvälisessä yhteistyössä painopiste on ollut inklusiivisen opetuksen edistämisessä. Etiopiassa on kahdenvälinen inklusiivisen opetuksen hanke. Kosovossa EU Twinning hanke, jossa OMNIA on mukana. Inklusiivisuus on osa hanketta, mutta sen fokus on yleisempi opetuksen kehittämishanke. Sektorituki jatkuu Etiopiassa, Mosambikissa ja Nepalissa.

Myanmarissa vammaisten lasten osallistumista on tarkoitus edistää ja mitata ECCD hankkeessa.

Monenvälisessä toiminnassa pääkanavana toimii edelleen YK-järjestöjen yhteinen vammaisoikeuskumppanuusrahassto (UNPRPD). Vammaiskumppanuusrahasstoa tuettiin myös vuonna 2015 2 miljoonan euron avustuksella. Suomi on toiminut aktiivisesti kumppanuusrahasston hallituksessa, jonka työssä on painotettu mm vammaisten henkilöiden osallisuutta ja oikeutta tulla kuulluksi sekä moniperustaisen syrjinnän, erityisesti vammaisten naisten, systemaattisempaa huomiointia sekä yksittäisissä hankkeissa että rahaston tasolla. Tämän lisäksi Suomi on jatkanut tukeaan YK:n vammaiserityisraportoijan työlle.

OKM: Vuoden 2013 seurannassa raportoitu, että OKM tukee vammaisjärjestöjen nuorisotoimintaa eli vammaisten nuorten edunvalvontaa, osallistumista ja harrastuksia sekä nuorisotilojen ja vastaavien sekä nuorisokeskusten rakentamista. Etsivässä nuorisotyössä ja työpajoilla otetaan huomioon jokaisen nuoren erityistarpeet.

Kommentti: Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.

Toimenpide 122: Vahvistetaan ulkoasiainministeriön hallinnonalan työntekijöiden (virkamiehet, neuvonantajat, edustustojen työntekijät jne.) vammaispoliittista osaamista ohjeistuksen ja koulutuksen keinoin.

Vastuuministeriö: UM. Muut keskeiset ministeriöt: STM/THL

Ajotus: Jatkuva. Rahoitustarve: Huomioidaan määrärahasuunnittelussa

Seurannan mittarit, osoittimet: Vammaiskysymyksen sisältävien koulutusten määrä ja osuus

Velvoite: YK:n yleissopimus art. 32.

Tilanne ohjelmakauden päättyessä:

Vuoden 2013 seurannan haastattelussa kerrottiin ministeriön sisäisistä, räätälöidyistä koulutuksista. Yleisemmin keskusteltu siitä, että ministeriöissä on tarvetta perustiedolle sopimusten velvoittavuudesta, koulutusaspektia pidetään tärkeänä. UM:ssä erillinen koulutusmoduuli kehitysyhteistyöstä ja yleisesti siirtyville virkamiehille koulutusta (UM).

UM 2014: UM on järjestänyt henkilöstölleen ihmisoikeuskoulutusta tammikuussa 2015. Koulutuksessa käsiteltiin kv. ihmisoikeussopimusten velvoitteita ja Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopisteitä (ml vammaisten henkilöiden oikeudet). UM järjesti keskustelun syrjimättömyydestä Post-2014 agendalla helmikuussa 2015.

UM 2015: Vammaisten henkilöiden oikeudet sisällytetään UM:n järjestämään ihmisoikeuskoulutukseen. Koulutuksia järjestetään pari kertaa vuodessa. Lisäksi järjestetään temaattisia koulutuksia. Toukokuussa 2015 järjestettiin muun muassa työpaja inklusiivisesta opetuksesta, jossa YK:n erityisraportoiija Catalina Devandas Aquilar luennoi. Syrjimättömyyskysymyksiä käsitellään säännöllisesti UM:n läpileikkaavia tavoitteita käsittelevissä koulutuksissa (KEPO-KYT -koulutus syyskuussa 2014, helmikuussa 2015). Läpileikkaavien tavoitteiden (mm. syrjimättömyys ml. vammaisten henkilöiden oikeudet) vahvistetaan osana ministeriön tulosohjauskehittämistä.

Kommentti: *Jatkuvan toimenpiteen toteuttaminen on aloitettu.*

Liite 2: VAMPO koordinaation seurantaryhmän kokoonpano ohjelmakauden päättyessä

VAMPO koordinaation seurantaryhmän kokoukseen 2/2015 kutsutut:

Jan-Mikael Fredriksson	Autismi- ja Aspergerliitto ry (puheenjohtaja)
Tom Anthoni	Aivoliitto ry
Maija Peltokangas	sisäministeriö
Jouko Narikka	valtiovarainministeriö
Jussi Pihkala	opetus- ja kulttuuriministeriö
Mikael Åkermarck	liikenne- ja viestintäministeriö
Anne-Mari Raassina	sosiaali- ja terveysministeriö
Patrik Tötterman	työ- ja elinkeinoministeriö
Harri Hakaste	ympäristöministeriö
Päivi Nurmi-Koikkalainen	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Pirjo Poikonen	Suomen Kuntaliitto ry
Antero Penttinen	Kuuloliitto ry
Elina Akaan-Penttilä	Invalidiliitto ry
Kristiina Kartano	Jaatinen, vammaisperheiden monitoimikeskus ry
Kari Lyytikäinen	Mielenterveyden Keskusliitto ry
Amu Urhonen	Kynnys ry
Gunilla Löfman	SAMS-Samarbetsförbundet kring funktionshinder
Marko Jääskeläinen	Suomen CP-liitto ry
Satu Sistonen	ulkoasiainministeriö
Eveliina Pöyhönen	sosiaali- ja terveysministeriö
Tuula Ahlgren	Kela
Terhi Toikkanen	Vammaisten ihmisoikeuskeskus VIKE
Ilona Toljamo	Vammaisfoorumi